

# ХЕЛИОДОР ЕТИОПСКА ПОВЕСТ

Превод от старогръцки: Георги Батаклиев, 1982

[chitanka.info](http://chitanka.info)

## КНИГА ПЪРВА

1. Денят току-що се беше усмихнал и слънцето осветило планинските върхове. Някакви мъже, въоръжени като разбойници, надникнаха от височината, която се надвесва над Херакловото устие<sup>[1]</sup> на Нил. Известно време очите им шареха по морето под тях. Отначало хвърляха поглед надалеч по повърхността, но никакъв съд по нея не обещаваше разбойническа плячка. Оттам насочиха очи към близкия бряг. А ето какво имаше там:

На брега се люлееше привързан за въжетата си товарен кораб, без пътници на борда, но претоварен. Това личеше още отдалеч: тежестта му беше изтласкала водата до третия корабен пояс. Целият бряг беше осеян с тела — едни от тях вече мъртви, а други полумъртви, все още в гърчове, което показваше, че битката току-що е завършила. Явно към следите от сражението спадаха жалките останки от нещастно пиршество, което е било прекъснато неочаквано. Едни трапези бяха все още отрупани с ястия, а в други, послужили вместо оръжие, бяха вкопчени ръцете на лежащите върху земята. Защото боят се разrazil внезапно. Под някои трапези бяха се захлупили нещастници, които са очаквали така да се спасят. Имаше обърнати надолу кратери, едни изпадали из ръцете на тези, които са пили от тях, а други — из ръцете на онези, които замервали с тях като с камъни. Внезапното нападение ги научило да използват по нов начин чашите като оръжие. Хората лежаха повалени, едни посечени от секира, втори ударени от камък — изхвърлен на брега от вълните, трети пернати от дърво, четвърти изгорени от главни, един тук, друг там, но повечето бяха погубени от стрели и лъкове.

Божеството беше разположило многолика гледка на малко пространство, беше замърсило виното с кръв, възбудило сред пиршеството битка, примесило убийства с пиянство, възлияния и сеч, и всичко това то откриваше сега пред очите на египетските разбойници.

Те наблюдаваха от върха на височината, но не им беше ясна гледката: победените бяха налице, но никъде не се виждаха победителите, победата беше явна, но плячката не беше докосната, корабът беше сам, изоставен от хората, но неограбен, сякаш варден от мнозина и люшкан спокойно на въжетата. Макар че разбойниците не разбираха какво означава всичко това, пред очите им беше богатата плячка. И като се обявиха за победители, втурнаха се веднага натам.

2. А когато слязоха отгоре и приближиха кораба и трупове, попаднаха на още по-необикновена гледка. Наблизо върху скала седеше девойка с невиджана хубост, същинска богиня. Лицето ѝ беше наскърбено от това, което вижда, но излъчваше гордост и благородство. Главата ѝ увенчаваше лавър, на рамото ѝ висеше колчан, лявата ръка облягаше на лъка, а дясната висеше отпусната; лакътят на другата подпираше на дясното коляно, докосваше бузите с пръсти. Наведена надолу, тя впиваше поглед в някакъв младеж на земята. Той беше целият в рани и сякаш се събуждаше от дълбок сън, почти подобен на смъртта, но и в това състояние цъфтеше от мъжка хубост. Страните му, обагрени от слънцето, се кръв, блестяха още по-силно от белота. Очите хлътнали от болка, но видението на девойката теглеше към себе си и ги държеше отворени, се отделят от нея. Той събра сили и след дълбока въздишка зашепна със слаб глас:

— О, сладка моя, наистина ли си жива, и самата стана жертва на тази битка, но не можеш смъртта да се отлъчиш от мен и твоето видение и твоята душа следват моето нещастие?

— От тебе зависи — отвърна девойката — животът ми или гибелта ми. Виждаш ли това оръжие посочи меча на коленете си, — досега не посегнах към него само поради твоето дихание.

При тези думи тя стана от скалата, а разбойниците от почуда и уплаха, сякаш поразени от мълния се укрива из храсталака. Девойката, щом се изправи стори по-висока и по-божествена, а стрелите от движение зазвънтяха, златотканата ѝ дреха на слънцето, косите ѝ, развети под лавровия венец на вакханка, се разпиляха почти върху целия гръб вече от всичко изплаши разбойниците загадъчно това, което ставаше пред очите им. Едни от тях твърдяха, че тя е богиня — Артемида или местната Изида<sup>[2]</sup>, а други — че е жрица, която,

обладана от някое божество, устроила страшната сеч. Тъй предполагаха те, не бяха узнали действителността.

Девојката внезапно се наведе над младежа, прегърна го през сълзи и целувки и му избърса кръвта. Тя го държеше в прегръдката си, но все не ѝ се вярваше, че го прегръща.

При тази гледка египтяните промениха мнението си.

— Може ли тъй да постъпва богиня? — казваха те. — Може ли тъй страстно богиня да целува мъртвец?

Така се поощряваха един друг да отидат по-наблизо и да узнаят истината.

Окуражени, те изтичаха надолу и завариха девојката все още над раните на младежа. Застанаха, без да смеят да произнесат или да сторят нещо. Някакъв шум и сянката на мъжете, на която попадна те ѝ, накараха девојката да повдигне глава. Тя отново, всецяло отдадена на грижите си към този, който лежеше пред нея. Тъй дълбокият копнеж и чистата любов забравят връхлетелите отвън мъки и всякаква радост. И тя насочи поглед и внимание само към любимия.

3. След като разбойниците я заобиколиха и застанаха пред нея, сякаш решаваха да предприемат нещо, момичето отново вдигна глава и видя загорелите им лица и отблъскващия им вид.

— Ако вие сте духовете на тези трупове — обърна се към тях, — нямате никакво право да ни безпокоите. Защото повечето загинахте от ръцете един на друг, а тези, които паднахте от мене, станахте жертва на моята самозащита и отмъщение за нахалството си срещу моето благонравие. Ако сте от живите, водите, както виждам, разбойнически живот и идвате тъкмо навреме. Убийте ни и ни освободете от окръжаващите ни отвред беди, сложете край на нашата драма.

Тя им издума така като на сцена, но те не разбраха нито дума и оставиха на място двамата, като се увериха, че най-добрата им стража е тяхната слабост. И се завтекоха към натоварения съд, за да го оплячкосат. Изоставиха другото (имаше много и разнообразни вещи), но изнесоха злато и сребро, скъпоценни камъни и копринени тъкани — толкова, за колкото им стигаха силите. Когато вече сметнаха, че са задигнали достатъчно много — и наистина имаше с какво да наситят дори разбойническата си алчност, — изнесоха плячката на брега за

подялба, но не според стойността на всеки трофей, а според тежестта му. А девойката и младежа оставиха за после.

Но в същото време връхлетя друга разбойническа шайка. Начело на отряда стояха двама конници. Щом първите ги видяха, без да се съпротивяват и без да вземат със себе си каквато и да е част от плячката, за да не бъдат преследвани, се впуснаха в стремглаво бягство. Те бяха десетина, а нападателите им се сториха тройно повече.

Девойката и този, който беше пред нея, попаднаха втори път в плен, макар че още не бяха заловени. И тези разбойници се втурнаха към плячката, но се стъписаха от недоумение и почуда пред гледката. Те си помислиха, че многото убийства са дело на първите разбойници. Като видяха девойката в чуждото, скъпо облекло, нехайна към сполетелите я ужасии, като че те не са ставали, цялата в грижи над раните на младежа, страдаща сякаш от собствена болка, учудиха се на красотата и смелостта ѝ. Те се удивиха и на ранения — той лежеше тъй строен и снажен, лека-полека се съвземаше и възвръщаше обикновения си вид.

4. Най-после главатарят на разбойниците приближи и сложи ръка върху рамото на девойката, заповяда ѝ да стане и да го последва. Тя не разбра нито една от думите му, но отгатна заповедта и притегли младежа — той също не искаше да се отдели от нея, и като насочи меча към гърдите си, заплаши, че ще се прободее, ако ги разделят. Главатарят на разбойниците разбра част от думите ѝ, повече по жестовете. В същото време, като се надяваше, че ще има в лицето на младежа помощник в големите си предприятия, ако му запази живота, свали от коня му своя оръженосец, слезе и сам той и покачи на конете пленниците. А на другите нареди да овържат плячката и да вървят след тях, самият той притичваше пешком на близко разстояние, да не би някой от тях да се катурне.

Това, което ставаше, не беше никак странно. Сякаш водачът изпълняваше ролята на слуга и победителят прислужваше на пленниците. Така благородството и красотата могат да покорят дори разбойническия нрав и да владеят над грубостта.

5. Като изминаха около два стадия покрай брега, свърнаха встрани, оставиха отдясно морето и започнаха да се катерят направо по стръмнината. С мъка прехвърлиха хребета и слязоха от другата страна на планината пред някакво езеро.

А то беше такова. Цялото място египтяните наричат пастирско. Там се е образувала падина, тя приела някои разливи на Нил и се образувало езеро, което по средата е неизмеримо дълбоко, а по краищата преминава в мочурище. Каквото за моретата са крайбрежните ивици, това за езерата са мочурищата. По тези места се разпореждат египетските разбойнически шайки. Там едни обитават малки колиби върху парчета земя, ако такива все пак се подават над водата, други живеят върху лодки, които им служат и за превоз, и за дом. Върху тях жените предат, върху тях раждат. Когато се роди малкото, отначало го хранят с майчиното мляко, а след това с риба от езерото, която сушат на слънце. Щом видят, че новороденото почва да пълзи, връзват го за глезена с ремък, толкова дълъг, че да стига до края на лодката или колибата. Така този ремък на крака му става нещо като своеобразна бавачка.

6. Не един пастир се е раждал на това езеро, прехранвал се е от него и е наричал езерото своя родина. То е достатъчно здрава крепост за разбойниците. Затова на него се стича такъв народ. Водата служи за крепостна стена на всички, а с многото тръстика в мочурищата се защитава като с вал. Изсекли са си криви пътечки с много извивки и отклонения, удобни за тях, защото те ги познават, но за другите са непроходими. Така си устроили голяма крепост, за да не бъдат изненадвани от нападения. Ето това е езерото, такива са обитателите му пастири.

7. Вече на залез-слънце на него пристигнаха разбойниците начело с главатаря си. Те снеса пленниците от конете и прибраха пляката в лодките. Голяма тълпа от останали на мястото разбойници наизлязоха от разни страни на мочурището и посрещнаха главатаря като някакъв свой цар. А като видяха голямата плячка и забелязаха наистина божествено красивата девойка, помислиха, че техните другари са ограбили някое светилище или богат със злато храм и че са отвлекли самата жрица; или от простодушие предположиха, че са

отнесли одухотворената статуя на самата богиня. И като превъзнасяха господаря си за неговата храброст, го придружиха до обиталището му.

То беше едно островче малко по-настрани от другите, устроено само за негов подслон и за малцината негови доверени. Щом той пристигна, нареди на тълпата да се разотиде по домовете, а на следния ден всички да дойдат отново. Самият той остана заедно с малцина от своите. Предложи им малка вечеря, в която участва и самият той. След това предаде пленниците на някакъв млад грък, който неотдавна беше взет в плен и сега щеше да им служи за преводач. Определи им подслон близо до своята колиба и нареди да се грижат всякак за младежа и преди всичко да пазят девойката от оскърбления. Сам той, изморен от дългия път и от мисли за следващите си дела, се оттегли за сън.

8. Над блатото настъпи мълчание и нощта напредна до часа на първата стража<sup>[3]</sup>. При отсъствието на шумната тълпа пленниците се отдадоха на скръб и сълзи. Нощта — мисля — възбужда повече страданията, защото слухът и окото не се разсейват, и позволява да се посветим изцяло на своята печал. Девойката, останала сама, дълго плака (според нареждането тя почиваше по-настрани на някаква постелка) и проливаше рой сълзи.

— Аполоне, колко тежко и жестоко ни наказваш за нашите провинения — изплака тя. — Нима не ти са достатъчни наказанията, които вече изтърпяхме — раздялата с близки, пленничеството при пиратите, хилядите опасности по морето, второто пленничество вече на суша у разбойниците и, както изглежда, още по-големите горчивини, които ни очакват? Така докъде ще стигнем? Ако до неопозорена смърт, бих умряла на драго сърце. Но ако някой извърши над мене насилие — което и Теаген още не е извършил, — бих предпочела примката вместо оскърблението. Както съм се опазила чиста, ще се опазя до смъртта си, отнасяйки като прекрасен смъртен покров своето целомъдрие. И по-строг съдник от тебе не ще има!

— Престани! — още преди тя да завърши, я прекъсна Теаген. — Скъпа моя, душа моя Хариклея! Плачът ти е справедлив, но предизвикваш божеството повече, отколкото е необходимо. Не трябва да го укоряваш, а да го умилиставиш. С молитви, а не с укори се склонява по-могъщият.

— Истина, право говориш — отвърна тя. — Но ти как се чувствуваш?

— По-леко — отговори той. — И по-добре от вчера поради превръзката на момчето. Тя успокои възпалената ми рана.

— До зори ще се почувствуващ още по-добре — обади се този, на когото беше поверен техният надзор. — Аз ще ти дам билка, от която след три дни ще ти зараснат раните. Сам съм я изпитал. Откакто ме доведоха тук пленник, щом някой от подчинените на този главатар дойдеше след битка ранен, не бяха необходими много дни за излекуването му, ако употребеше въпросната билка. Това, че полагам грижи за вас, не бива да ви учудва. Защото и вие споделяте моята съдба и ви съжалявам, понеже сте елини, а и аз самият съм елин.

— Елин ли? О, богове! — възкликнаха радостно чужденците. — Истински елин по произход и език! Може би скоро ще дойде отдихът от нашите беди.

— Но как се наричаш? — попита Теаген.

— Кнемон — отвърна той. Откъде си?

— От Атина.

— Как попадна тук?

— Остави. „Защо се ровиш във всичко това?“, както се казва в трагедиите? Не би било подходящо да вмъквам във вашия епизод и моите беди. Няма да ни стигне и останалата част от нощта да разказвам, а вие след многото изпитания имате нужда от сън и почивка.

9. Но те не преставаха да настояват и не отстъпваха — най-голяма утеха за тях щяло да бъде да слушат разказ за подобна на тяхната съдба. И най-накрай Кнемон започна:

— Баща ми Аристип, по рождение атинянин, беше член на ареопага<sup>[4]</sup> и притежаваше средно състояние. Когато загубих майка си, той се реши на втори брак от страх, че аз, единственият му син, ще му бъда твърде слаба подкрепа. И той доведе у дома изтънчената, но твърде опасна женичка на име Деменета. Щом се настани, тя обсеби напълно баща ми и го принуждаваше да върши всичко по нейна угода. С красотата си смайваше стареца, престараваше се всякак в грижите си за него. Беше способна като никоя друга да привлича към себе си и притежаваше до съвършенство изкуството да съблазнява мъжете.



Когато баща ми излизаше, тя стенеше, а когато се завръщаше, се втурваше към него и го кореше: щяла, ако още малко се забавел, да умре от копнеж по него. И при всяка дума го прегръщаше и целуваше през сълзи. Омотан в мрежите ѝ от всичко това, моят баща дишаше само за нея и гледаше само за нея.

Отначало тя се преструваше, че ме има като свой син, и с това спечели Аристип. Нерядко се приближаваше и ме целуваше, винаги щастлива от моето присъствие. Аз също позволявах това, без да подозирам нищо, но все пак се учудвах на тази нейна майчинска нежност към мене. А когато започна все по-дръзко да ме прегръща и целувките ѝ започнаха да стават все по-горещи, отколкото подобаваше, погледът ѝ по-безсрамен, тогава се събуди моето подозрение и започнах да страня от нея: когато се приближеше, побягвах. Но по-нататък... Защо да ви бавя с разказа си за примамките, с които си служеше, за обещанията, които даваше? Наричаше ме ту „най-сладкото момче“, ту след това „младия господар“ и веднага „моето съкровище“ и накратко, примесваше красивите имена с галени, като гледаше с кои повече да ме привлече. Така с по-сериозните се показваше загрижена майка, а с по-неприличните — влюбена.

10. Накрая ето какво се случи. Празнувахме Големите Панатенеи, когато атиняните предават по суша кораба на Атина.<sup>[5]</sup> Аз бях вече ефеб<sup>[6]</sup>, пеех в хора в чест на богинята обичайния химн и участвувах в тържественото шествие. Както си бях в празничното облекло, със същата хламида и със същите венци на главата, се завърнах у дома. Когато ме видя, тя загуби самообладание и без да прикрива любовта си, с гола страст се нахвърли върху мене и ме прегърна с думите: „Мой млад Иполите, мой скъп Тезее!“ Представяте ли си в какво състояние изпаднах аз, който и сега при разказа си се изчервявам? Вечерта баща ми участвуваше в гощавката на пританейона<sup>[7]</sup> и както следва, участниците в това тържество остават до сутринта на общонародното пиршество. Тя влезе при мене през нощта и се опита да получи някои непозволени удоволствия. Но аз всякак се противях и се отбранявах въпреки всички нейни милувки, обещания, заплахи и тя се отдалечи с тежка и дълбока въздишка. Веднага на другия ден проклетницата започна заговорите си против мене. Най-напред на сутринта не стана от леглото. Щом баща ми се завърна и я попита какво ѝ е, тя се

престори на болна. Най-напред нищо не отговори, но след като той настоя и продължи да я разпитва за страданието ѝ, отвърна:

— Този прекрасен младеж, нашият общ син, когото аз често обичах повече и от тебе (да ми бъдат свидетели боговете!), забелязал по някои признаци, че съм бременна — това аз досега криех от тебе, додето не се уверя напълно. Той издебна твоето отсъствие, когато, както и друг път, го укорявах и настоявах да се опомни и да не мисли за хетери и пиянство (поведението му не оставаше незабелязано от мене, но не ти го казвах, за да не подозират, че съм лоша мащеха). Говорех му насаме, да не го принуждавам да се черви, а той — да знаеш с какви думи оскърби и тебе, и мене — аз и сега се срамувам да ти кажа. Отгоре на всичко ме ритна с крак в корема. До какво състояние ме доведе, сега ти виждаш.

11. Баща ми, като чул това, не ми каза нищо, не ме попита нищо, той не пожелал да се защитя, напълно убеден, че жена, която е тъй благосклонна към ме не, не може да лъже. И веднага, като ме срещна някъде у дома, без да разбере каквото и да било, започна да ме налага с юмруци. Повика също робите и им нареди да ме бият с камшици, без да зная — което беше нередно — защо ме бият. Щом си насити донякъде гнева, аз го попитах:

— Но, татко, ако не по-рано, то поне сега е справедливо да зная причината за побоя.

— О, преструванко! — отговори той, още повече освирепял. — Искан да научи от мене собствените си нечестиви дела!

Обърна ми гръб и се оттегли при Деменета. А тя (още не беше уталожила гнева си) замисли втори заговор против мене. Тя имаше младичка робиня Тисба, която умееше да свири на китара, с нелоша външност. И я изпратила при мене, като ѝ наредила да се преструва, че е влюбена в мене. Ето така Тисба, която често преди това ме отблъсваше, вече всякак се опитваше да ме примами с погледи, с жестове, със знаци. Аз пък, глупакът, си въобразих, че изведнъж съм и се харесал. И най-накрая я приех, когато се промъкна нощем в моята спалня. А тя дойде и втори път, и пак, и после редовно ме посещаваше. Веднъж настойчиво я посъветвах да бъде предпазлива, да не я забележи господарката.

— Кнемоне — отвърна ми тя, — твърде наивен ми изглеждаш. Ако смяташ, че е тежко да бъда изобличена в общуване с тебе аз, робинята, купената за пари, какво наказание, смяташ, заслужава тази, която твърди, че е благородница и законна съпруга, която знае освен това, че със смърт се наказва изневярата, а прелюбодействува?

— Мълчи! — казах. — Не мога да ти повярвам.

— Но наистина — отговори, — ако поискаш, ще ти предам прелюбодееца на местопрестъплението.

— Щом желаяш — казах. Разбира се, че желая — отговори, — най-напред заради тебе, защото тя те оскърби подло. И не по-малко заради мене, защото страдам безкрайно от всяка нейна безпричинна ревност. Бъди мъж и се реши.

12. След като обещах, че ще постъпя така, тя се оттегли. А на третата нощ след това ме вдигна от леглото и ми съобщи, че прелъстителят е вътре, а баща ми — добави тя — неочаквано по някаква работа отишъл в имението си. И той, според уговорката с Деменета, преди малко се вмъкнал при нея. Трябвало да се подготвя и за защита и да взема със себе си меч, за да не допусна да се измъкне този нахалник. Направих така, въоръжих се с нож и последвах Тисба, която осветяваше пътя ми с факел. Упътих се към спалнята. Когато заставах на прага, отвътре проникваше някакъв лъч на светилник. Аз блъснах, гневно отворих затворената врата и се завтекох.

— Къде е негодникът — изкрещях, — прочутият любовник на скромната във всяко отношение съпруга?

И едновременно с тези думи се втурнах, за да убия и двамата.

Но от леглото — о богове! — се надига моят собствен баща, хвърля се пред краката ми и ме замолва:

— Сине мой, почакай малко. Смили се над този, който те роди. Пощади белите ми коси, които те отгледаха. Оскърбихме те, но не заслужаваме смъртно наказание. Не се оставяй изцяло на гнева, не опетнявай ръцете си с бащината кръв.

Той изговори такива и много други жални думи, а аз стоях вцепенен като ударен от мълния. Оглеждах се за Тисба, но не знаех как се бе измъкнала. Оглеждах леглото и спалнята, не знаех какво да кажа и какво да сторя. При това из ръката ми изпадна мечът. Деменета веднага се завтече и бързо го вдигна. Баща ми, видял се в безопасност,

ми залови ръцете и заповяда да ме оковат, за което Деменета непрекъснато го подсещаше.

— Не те ли предупреждавах по-рано — извика тя, — че трябва да се пазим от това момче? Той само е замислял да издебне удобния случай. Аз погледа му и разбирах помислите му.

— Да, ти го предвиждаше — отвърна той, но аз не ти вярвах.

13. Рано сутринта баща ми ме грабна, както си бях, в окови, и ме отведе в народното събрание. Посипа си главата с пепел и рече:

— Не с такава надежда, атиняни, отгледах ей този негодник, мислех си, че ще ми бъде опора на старини. Дадох му навреме възпитание на свободно роден и го пратих да се учи на писмо, вмъкнах го във фратрията<sup>[8]</sup> и в родовия регистър, вредих го между ефебите, обявих го съобразно със закона за ваш съгражданин. Той беше надеждата на целия ми живот. Но като забрави той най-напред опозори мене, после нанесе побой над ето тази моя законна съпруга Най-после се вмъкна нощем с меч в ръка при мене и ме нападна. Насмалко да стане отцеубиец, ако не беше го възпряла щастливата случайност: от неочаквана уплаха изпусна из ръка меча си. И аз се обръщам към вас и ви го предоставям. Не желая да стана негов убиец, ако и законът да позволява това. На вас оставям всичко. Смятам за по-добре чрез съд, а не чрез убийство да накажа сина си.<sup>[9]</sup>

И той заплака. Деменета също се разхълца и привидно показва, че страда за мене, наричайки ме нещастник, който, макар и заслужено, тъй млад ще умре, настроен от нечестиви демони срещу родителите си. Със своите сълзи тя не толкова ме оплакваше, колкото със свидетелството си потвърждаваше истинността на обвинението. Когато пожелах да дадат и на мене думата, съдебният писар се приближи и ми зададе краткия въпрос, дали съм влязъл при баща си с меч. Отговорих, че съм влязъл, но „чуйте какво!“. Веднага всички се развикаха и решиха, че не бива да ми позволяват да се защитя. Едни предложиха да ме убият с камъни, а други — да ме предадат на палача и да ме хвърлят в пропастта. Докато сред целия този шум гласуваха за наказанието ми, аз викнах: „О, мащехо! Заради мащеха загивам, мащеха ме погубва в съда!“ Думите ми стигнаха до слуха на повечето и наистина ги разколебаха. Но и тогава те не ме изслушаха, защото народът беше обзет от непрестанно вълнение.

14. Така аз напуснах бащиното огнище и родината, но не остана без наказание и омразната на боговете Деменета. Как стана това, ще чуете после. Сега трябва да спим. Нощта вече напредна, а вие се нуждаете от дълъг отдих.

— Но ти още повече ще ни измъчиш — каза Теаген, — ако прекъснеш разказа си и оставиш проклетата Деменета без да си отмъстиш.

— Тогава добре — отговори Кнемон, — щом искате, слушайте по-нататък. След съда се отправих към Пирея. Тъкмо случих кораб да заминава за Егина, където, както научих, съм имал братовчеди по майчина линия. Като пристигнах там, намерих тези, които търсих, и отначало се чувствувах не съвсем зле. Но на дванадесетия ден, като се разхождах, както обикновено излязох на пристанището. Тъкмо тогава пристигна някаква платноходка. Спрях се за малко да погледам откъде е и какви хора вози. Още не беше спусната стълбата, и някой скочи на брега, завтече се и ме прегърна. Това беше Харий, приятел от младите ми години.

— Кнемоне — извика, — радостни известия ти носят. Твоята неприятелка понесе наказанието си. Деменета е мъртва.

— Първо здравей, Харие — възразих му. — Защо бързаш с добрата вест, сякаш носиш и лоша? Разкажи ми как умря. Твърде се боя, да не би да я е постигнала естествена смърт, та да избегне това, което си заслужи.

Никога не ни изоставя съвсем правосъдието, както твърди Хезиод — каза Харий. — Дори някога да закъснее, известно време да забави отмъщението, не изпуска остро око от такива престъпления. Както не отмина и престъпницата Деменета. Нищо от това, което се случило или казало, не остана скрито от мене, защото Тисба поради дружбата си с мене всичко ми разказва. След твоето несправедливо заточение баща ти, мъчен от разкаяние за случката, се поселил в някакво далечно имение самотен и живеел там „глождец сърцето си“, както казва поетът. А Деменета започнали да преследват ериниите, нейната любов към теб преминала в твое отсъствие в бяс, не преставала да плаче привидно за тебе, а в същност за себе си, тя ден и нощ зовяла „Кнемоне!“, наричайки те „моето сладко момче“, „душичката ми“. Приятелките й, които я посещавали, силно се

учудвали и я хвалели за майчинската любов на мащехата, опитвали се да я успокояват и окуражават. А тя отвърщала, че нейната болка е безутешна и че другите не могат да подозират какви остени я бодат в сърцето.

15. Когато оставала насаме с Тисба, сипела укори връз нея, че ѝ направила лоша услуга. Твърдяла, че тя се престарала в жестокостта си, а не подпомогнала любовта ѝ. Показала се и от изречена дума побърза да ѝ отнеме любимия, не я оставила дори да ме предума. Станало съвсем ясно, че ще стори някакво зло на Тисба. А тя, като видяла, че Деменета все повече се разгневява и че в скръбта си от любовно безумие е способна на всяко коварство, решила да избърза и да я изпревари, та с хитрия си план да постигне своето спасение.

— Защо тъй, господарко — казала ѝ, — като се приближила до нея, — защо напразно укоряваш прислужничката си? Аз изпълнявам и сега, и винаги само твоята воля. Ако нещо не е станало според очакването, виновна е случайността. Аз съм готова, ако заповядаш, да измисля някакво средство да те избавя от бедата.

— Кой, моя мила, ще се намери — отговорила Деменета — да ми помогне, когато сега той е далече и меката присъда на съдиите ми отне надеждата? Ако Кнемон беше убит с камъни, ако беше погребан, заедно с него щеше да умре и моята страст. Защото изчезне ли надеждата, изчезва и любовта; щом нищо повече не се очаква отникъде, страдащите престават да страдат. Но сега си въобразявам, че го виждам, самоизмамвам се, че го чувам, срамувам се, че той ме укорява за незаслуженото коварство. Понякога ми се струва, че той ще се върне при мене и пак ще се наслаждаваме един на друг, или че сама ще отида при него, в който и край на света да се намира. Това ме изгаря, това ме подлудява. Но, богове, аз си заслужавам страданието. Защо не се опитам да спечеля сърцето му, а заговорничех против него? Защо не го умолявах, а го преследвах? Най-напред той се възпротиви — съвсем естествено! — не е искал да опетни не чуждо, а бащиното ложе. Може би с време щеше да стане по-отзивчив, с убеждаване щеше да се промени. Но аз като див звяр и неукротима, сякаш не любеща, а властваща, сметнах за престъпление, че не се подчинява на заповедта ми и пренебрегва Деменета, понеже далеч я надминава по хубост. Но, сладка Тисба, за какво лесно средство спомена?

— О, господарко — отвърнала Тисба, за мнозина Кнемон е излязъл от града и напуснал Атика, подчинил се на решението на съда. Но аз, която съм винаги на твоите услуги, подразбрах, че той се крие в предградието. Може би си чувала за флейтистката Арсиноя. С нея той поддържа любовни връзки. След нещастиято момичето го прие и го укрива при себе си с обещанието, че ще отпътува заедно с него в чужбина, крие го дотогава, докато се приготви.

— Щастлива Арсиноя! — изхълцала Деменета — и поради предишната ѝ близост с Кнемон, и сега за пред стоящото им пътешествие! Но какво общо има това с мене?

— Много, господарко — отговорила Тисба. — Аз ще се престоря, че обичам Кнемон, ще поканя Арсиноя, която ми е отдавнашна приятелка по занаят, и ще я помоля да ме въведе на нейно място при него през нощта. Ако това стане, ще можеш да отидеш ти и да се представиш като Арсиноя. Да влезеш при него вместо нея. Аз пък ще се погрижа и ще го подготвя да дойде малко пийнал. Ако добиеш това, което желаш, навярно ще се откажеш от любовта. У много жени след първия път е угасвало желанието, пресищането в любовта означава нейния край. Ако все пак тя оцелее, което дано не стане, казват, че има и друг план. Но сега да се погрижим за първия.

16. Деменета одобрила плана и настояла пред нея да се заеме по-скоро с изпълнението му. Тисба поискала от господарката да ѝ даде срок от един ден да уреди работата, отишла при Арсиноя и я попитала.

— Познаваш ли Теледем?

Когато тя отговорила утвърдително, я помолила:

— Дай ни подслон за днес. Аз съм му обещала нощта. Той ще дойде пръв, а аз, след като настаня господарката си на леглото.

След това притичала до Аристип в имението му.

— Господарю — му казала, — ида при тебе да се самообвиня, а ти постъпи с мене, както поискаш. Отчасти ти поради мене загуби своя собствен син без да го желаех, но все пак станах съучастничка. Забелязах, че господарката не живее както е редно позори леглото ти. Уплаших се за себе си, да не ме случи беда, ако работата се разкрие от друг. Страдах също заради тебе, че си обкръжил с внимание и грижи съпругата си, а тя така ти се отплаща. От страх да ти кажа направо, съобщих на младия господар, като влязох при него през нощта, за да не

забележи никой. Разказах му, че с господарката спи нейният любовник. А той (защото, както знаеш, беше оскърбен от нея) помислил, че точно тогава прелюбодеецът се намира при нея. Изпълнен от неукротим гняв, грабна меча и макар че се опитах да го възпра и му говорех, че няма нищо подобно в момента, не ми обърна внимание или помисли, че аз съм променила намерението си и се втурна бясно в спалнята. Каквото се случи по-късно, ти е известно. Ако желаеш, сега можеш да се оправдаеш пред сина си, макар че той е в изгнание, а нея да накажеш за оскърблението към вас двамата. Аз ще ти покажа днес Деменета в обятията на любовника ѝ в един чужд дом извън града.

— Ако направиш това — казал Аристип — ще ти се отплатя, като ти възвърна свободата, а аз ще заживея отново само когато отмъстя на омразницата. Отдавна се измъчвам в себе си, подозирах, но поради липса на доказателства си мълчах. А какво трябва да се прави?

— Знаеш градината — отговорила тя, — където се издига паметникът на епикурейците<sup>[10]</sup>. Ела привечер там и ме почакай.

17. И веднага притичала до Деменета:

— Премени се — ѝ каза. — Трябва да отидеш пременена. Всичко, както ти обещах, е готово.

Господарката я прегърнала и сторила както прислужничката я посъветвала. Привечер Тисба я взела и повела към определеното място. Когато приближили, каза ѝ да почака малко, а самата тя избързала напред и помолила Арсиноя да мине в друга стая, за да я остави насаме с младежа; той бил още неопитен в тайните на Афродита и се изчервявал Арсиноя постъпила според молбата ѝ. Тисба въвела Деменета, настанила я на леглото и изнесла светилника, за да не я познаеш, макар че ти беше тогава в Егина. Поръчала ѝ да задоволява страстта си.

— Аз пък отивам сега за младежа — каза — и ще го доведе след малко. Той е сега на чашка у съседите.

Излязла веднага и намерила Аристип на уреченото място. Започнала да го увещава да изненада и окове любовника. Аристип я последвал, втурнал се и влязъл в стаята, като при слабата лунна светлина трудно намерил леглото.

— Ето, пипнах те, богоомразнице — изкрещял.



А Тисба веднага, като чула тези думи, хлопнала с всичка сила вратата и извикала:

— Жалко, развратникът ни се изплъзна. Внимавам, господарю, да не ти избяга и тази.

— Не се безпокой — отговорил той. — Както исках, здраво държа тази развратница.

Хванал и повлякъл я към града. Тя веднага осъзнала положението, в което изпаднала — пропадането на надеждите ѝ, позора, който я очаква, наказанието според закона. Засрамена, че е заловена, вбесена, че е подведена. Когато минавали покрай кладенеца при Академията<sup>[11]</sup> (мястото ти е познато), където военачалниците принасят на героите<sup>[12]</sup> заветните от деди жертви, изплъзнала се внезапно из ръцете на стареца и се хвърлила надолу с главата. Тъй зле завършила злата, а Аристип си рекъл:

— Ето сама си изкупи вината пред мене, без да дочака наказанието на закона.

На следния ден той разказал всичко в народното събрание и обиколил приятели и познати, за да получи, макар и много трудно, твоего помилване и да издействува връщането ти — а той самият е един от съдебните заседатели. Дали е успял, не мога да ти кажа. Защото, както виждаш, дойдох тук по моя собствена работа. А трябва да почакаш народът да се съгласи с твоего връщане и баща ти да дойде да те търси. Това той обеща.

18. Това ми разказа Харий. А за останалото, как попаднах тук, и какви премеждия преживях, са нужни по-продължителен разказ и повече време.

И Кнемон веднага заплака. Заплакаха и двамата млади по повод на неговата съдба, но и всеки за своето нещастие. Щяха още дълго да ридаят, ако след успокоителните сълзи сънят не надви воплите им. Така те заспаха. Също Тиамид (така се наричаше главатарят на разбойниците) почиваше през по-голямата част от нощта. Но внезапно се стресна от някакви блуждаещи съновидения и остана буден в размисъл за тяхното разтълкуване.

Около времето, когато пропяват петлите (дали, както обясняват, поради някакъв инстинкт при поврата на слънцето към нас се събуждат да поздравят бога, или поради топлината и от желание да се

пораздвигат, по-скоро да си клъвнат, събуждат за труд с гласа си своите съжители), му се беше присънил следния божествен сън:

Той се видя в родния си град Мемфис влязъл в храма на Изида. Цялото светилище му се струваше осветено като от факелен блясък, олтарите и жертвениците, овлажнени от кръв, бяха отрупани с всякакви жертвени животни, около всички входи и колони гъмжеше шумяща и ликуваща тълпа. Когато навлезе във вътрешността на храма богинята го посрещна и му предаде Хариклея с думите:

— Предавам ти, Тиамиде, тази девица. Тя ще ти принадлежи, но ти не ще я притежаваш. Ти ще извършиш престъпление към чужденката и ще я убиеш, но тя не ще умре.

След като видя съня, Тиамид не знаеше що да прави, но преценяваше, така или иначе какво означава. Като не намери друго обяснение, разтълкува го според желанието си. Думите „ще ти принадлежи“ и „не ще я притежаваш“ си обясни така: „като жена, не като девойка“, а „ще я убиеш“ отнесе към накърняването на девствеността ѝ, от което Хариклея не ще умре.

19. По този начин той си обясни съня, защото това му подсказваше неговото страстно желание. На сутринта заповяда да се съберат първите му помощници и нареди да изнесат на средата плячката, като за по-тържествено я нарече трофеи. Поръча да дойде също Кнемон заедно с надзираваните от него пленници. — Каква ли участ ни очаква? — възкликнаха те, когато ги доведоха, и почнаха да молят настойчиво Кнемон да им помага според възможностите си. Той обеща и се опита да им вдъхне кураж, уверяваше ги, че главатарят в същност нямал варварски нрав. Бил благовъзпитан, защото произхождал от добро семейство, но по принуда избрал този начин на живот. Когато ги доведоха и се събраха останалите разбойници, Тиамид седна на едно възвишение, провъзгласи острова за място на народното събрание и на Кнемон да превежда на пленниците /той вече беше научил езика на египтяните, а Тиамид не знаеше добре елински).

— Другари по оръжие — обърна се той, — знаете моето отношение към вас. Аз никога не съм го крил.

Както знаете, син съм на предсказател от Мемфис. След оттеглянето на баща ми от жречеството бях противозаконно изместен от моя по-малък брат. Дойдох при вас за да отмъстя и да възстановя

честта си. Удостоен да ви стана водач, до днес не съм обсебвал нищо повече от това, което получава всеки. При подялба на плячка съм делил всичко поравно, при разпродажба на пленници отдавах полученото за общността. Смятах, че истинският водач трябва да понася по-голямата част от опасностите, а да взема поравно от придобитото. Яките пленени мъже, които могат да ни бъдат полезни със силата си, причислявах към вас, а по-слабите продавах. Насилия над жени не упражнявах, знатните освобождавах срещу откуп или само от състрадание към нещастната им съдба, а по-простите, които не пленничеството, а по-скоро предишния им живот е принуждавал да робуват, разпределях между всички ви за прислуга. Но сега искам от вас определена част от военната плячка — ей тази девойка чужденка. Аз мога сам да си я взема, но мисля, че е по-добре да я получа от вас. Глупаво би било да придобия пленницата насила, та да изглежда, че това е против волята на моите другари. Но и нея искам от вас не като дар. В замяна аз се отказвам от всякакво друго участие в плячката. Жреческият род пренебрегва даровете на чувствената Афродита<sup>[13]</sup>, аз желая да я взема не за мое удоволствие, а за продължение на рода.

20. Искам да ви изложа моите основания. Първо, изглежда, че тя има благороден произход. Съдя по намерените при нея съкровища и по това, че не падна духом в нещастията, но запази благородството от предишните дни. Освен това откривам у нея добра и чиста душа. Защото, ако с външността си превъзхожда всички жени, със свенливия си поглед печели уважението на тези, които я видят. Как тогава да не е естествено, че предизвиква най-добра представа за себе си? Но най-важното, което ме пленява: тя ми изглежда жрица на някой бог. Смята за непристойно и непозволено дори в беди да свали свещената дреха и венеца.

21. Може ли, тук присъстващи, за мъж от жреческото съсловие да има брак, по-достоен отколкото съчетаване с посветена на божеството? С радост всички одобриха думите му и му пожелаха да склучи в щастлив ден брака.

— Благодаря ви — продължи той. — Бих направил необходимото, но преди това нека чуя какво мисли самата девойка. Ако трябваше да прибегна до закона на силата, моята воля е

достатъчна. Този, който може да действа с насилие, няма нужда да пита. Но за истински брак е необходимо съгласието и на двете страни.

След това се обърна към Хариклея:

— Какво мислиш, девойко, за свързването ни в брак — я попита и в същото време пожела да научи имената и произхода на двамата.

Дълго време Хариклея държеше погледа си прикован към земята и често поклащаше глава, сякаш подбираше думи за мислите си. След това се обърна към Тиамид и го смая още по-силно от преди с красотата си (от вълнение страните ѝ бяха заруменели, погледът ѝ бе станал по-жив).

— Повече — започна тя, а Кнемон превеждаше — думата ще подхожда на брат ми Теаген. Мисля, че на жената прилича мълчанието, а на мъжа речта пред мъжете.

22. Но тъй като дадоха и на мене думата — и направихте като първо доказателство за вашето великодушие, че се опитвате да наложите правата си повече чрез убеждение, отколкото със сила като спазвате справедливостта — и понеже всички въпроси се отнасят лично до мене, принудена съм да престъпя моите и на всяка девойка норми и да отговоря на въпроса на победителя за брака, и то в присъствието на толкова мъже.

Що се отнася до нас двамата, ще кажа: Що се отнася до нас двамата, ще кажа. По произход сме йонийци, родени сме в Ефес в знатно семейство, родителите ни още са живи. Според тамошните закони падна ни се по жребий да служим като жреци — аз на Артемида, а брат ми — на Аполон. Срокът на тази служба е едногодишен. След като измина това време, потеглихме като пратеници за Делос<sup>[14]</sup>. Там трябваше да устроим музически и гимнастически състезания<sup>[15]</sup>, след което по обичай от дедите да напуснем жречеството. Корабът беше натоварен със злато, сребро, одеяния и всичко друго, което е необходимо за игрите и за общонародното пиршество. Ние отплавахме, а родителите ни, вече в напреднала възраст, от страх пред морското плаване си останаха у дома. Много от нашите съграждани се качиха на същия кораб или на свои собствени плавателни съдове. Когато вече бяхме изминали по-голямата част от пътя, изведнъж се разрази буря — насрещният вятър, ураганните вихри и вълните разбушуваха морето и отклониха кораба

от прекия му път. Кормчията се оказа безпомощен срещу връхлетялата беда, не можа да спре люшкането на кораба и остави кормилото на случая. Седем дни и нощи бяхме подмятани от непрестанната буря и накрая бяхме изхвърлени на този бряг, където вие ни пленихте. Там видяхте голямата сеч — при угощението, което ние дадохме в чест на спасението си, моряците се наговорили да ни погубят заради съкровищата, в голямата беда и в нещастieto всички наши близки, а и самите бунтовници погубваха и погинаха. От всички оцеляхме само ние — о, да не беше се случвало това! — спасени жалки останки. Единственото ни щастие в нещастieto беше, че някой бог ни предаде във ваши ръце, и ние, които се бояхме от смъртта, трябва сега да се готвим за сватба, от която съвсем не желая да се отказвам. За една пленница най-голямото щастие е да я пожелае победителят за съпруга. За девойка, посветена на божеството, се явява божи промисъл да принадлежи на жречески син, който след време по божествена воля ще стане и жрец. Само за едно, Тиамиде, те моля и обещавай ми го. Позволи най-напред да отида в някой град, или където има олтар или храм на Аполон, там да сваля от себе си жречеството и ей тези жречески белези. По-добре в Мемфис, когато и ти бъдеш удостоен с жреческото звание. Тогава сватбеното тържество ще бъде по-весело, като се свърже с твоята победа, и ще се отпразнува, когато успеем. Дали пък преди това, оставям ти да решиш. Но нека първо спазя бащиния обичай. Зная, че ще се съгласиш, защото, както казваш, от малък си посветен на служба на боговете и спазваш светостта на божествените закони.

23. Тук тя прекъсна речта си и избухна в сълзи. Всички присъстващи ѝ дадоха право, насърчаваха я да постъпи така и изразяваха своето съгласие. Съгласи се също и Тиамид, отчасти доброволно, отчасти от немай-къде. Влюбен страстно в Хариклея, за него и едни час отсрочка значеше цяла вечност, но омагьосан от думите ѝ като от сирена, беше принуден да отстъпи; още повече, че си спомни съня, който му предвещаваше брак в Мемфис. И той разпусна събранието, след като разпредели плячката — много от скъпоценностите сам си остави с доброволното съгласие на другите.

24. Тиамид заповяда да се готвят да нападнат на десетия ден Мемфис. А на двамата млади елини определи предишната колиба. По

негово нареждане пак остана заедно с тях Кнемон, вече не като страж, а като придружител. Обноските на Тиамид станаха по-нежни от преди, от уважение към сестра му той приемаше също и Теаген на собствената си трапеза. Но реши да не вижда самата Хариклея, да не би нейният поглед да възбуди желанието му, та да престъпи взетото решение и даденото обещание.

И оттогава Тиамид се отказа от всякаква среща с девойката, защото мислеше, че е невъзможно да я гледа и да се овладява. А Кнемон, докато всички се разотиваха бързо всеки на своя страна по пръснатите си колиби, се отдели малко по-надалеч от езерото, за да търси билката, която предишния ден беше обещал на Теаген.

25. Когато се видя насаме, Теаген избухна в сълзи и плач. Без да каже нещо на Хариклея, той призоваваше непрекъснато боговете за свидетели. Тя го запита дали оплаква старите и общи нещастия, или го е сполетяло нещо ново, а Теаген отговори:

— Какво по-ново и по-лошо от престъпването на клетви и обещания, когато Хариклея ме забравя и обещава брак на друг?

— Замълчи — прекъсна го девойката — и не ме измъчвай повече от нещастията! След толкова доказателства на моята вярност не бива да ме подозираш заради случайни думи, изречени за наша полза. Иначе ще изглежда, че ти повече си се променил, отколкото според тебе аз съм променена. Наистина съм нещастна, не отричам. Но няма на земята никаква сила, която да ме принуди да не бъда разумна. Само веднъж, зная, проявих слабост от любов към тебе, но то беше в границите на позволеното. Не като на любовник ти отстъпих, но отначало като на бъдещ съпруг, на когото се обрекох. И досега останах чиста и се пазя от сношение с тебе, често съм отблъсвала твоите пориви, очаквайки нашия брачен съюз, уговорен още отначало между нас с клетва пред всички. Нима си тъй глупав да мислиш, че предпочитам този чужденец пред елина, разбойника пред любимия?

— Но какво означаваше красивата ти публична реч — запита Теаген. — Че ме представи за твой брат, е прекалено умно, за да отклони занапред Тиамид от ревност спрямо нас и да ни позволява да оставаме без страх заедно един с друг. Разбирам също историята с Йония и с пътуването до Делос. То беше, за да прикрие и наистина да заблуди слушателите.

26. Но че на драго сърце се съгласяваш на брак и определяш точно момента, това не мога и не желая да разбера. Бих предпочел да потъна в земята, отколкото да видя такъв края на моите страдания и надежди по тебе.

Хариклея прегърна Теаген, целува го продължително и го обля със сълзите си.

— Как се радвам — рече тя — да чуя твоите опасения за мене! Ти показва, че и след многото бедствия твоята любов към мене не се е накърнила. Но вярвай, Теагене, че сега не бихме разговаряли за това, ако не бяхме си дали нашето обещание. Когато надделява страстта, твърдото упорство, както знаеш, още повече усилва похотта на силния, докато примирителната реч, отзивчива на желанието, омекотява първия бушуващ порив и успокоява остротата на копнежа със сладостта на обещанието. Според мене които любят по-грубо, смятат обещанието за първо доказателство; като повярват чрез него, че са постигнали победа, приспиваш) от надеждата, се чувствуват по-спокойни. Това имах пред вид самата аз, когато обричах себе си, а останалото предоставих на боговете и на съдбата, която бди още отначало над нашата любов. Един или два дни често донасят спасение, а съдбата дарява на хората това, което те не получават и след много умувания. Така с измислиците си аз отсрочих настоящата заплаха, като отклоних явната опасност с неясни обещания. И така, най-сладки мой, ние трябва да пазим измислицата като измислица и да не се издаваме не само пред другите, но дори пред Кнемон. Той е великодушен към нас и е елин, но преди всичко е пленник и ако се наложи, ще предпочете да угоди на победителя. Нито поради продължително приятелство, нито поради кръвно родство сме сигурни в неговата вяроност. Затова, ако някак се усъмни в нашите отношения, най-напред трябва да отричаме. Понякога и лъжата е оправдана, ако е полезна на този, който я изрича, и не вреди на този, който я чува.

27. Докато с такива и подобни думи Хариклея успокояваше Теаген, Кнемон се втурна извънредно бързо, като с лицето си издаваше своето голямо вълнение.

— Ето, нося ти билката, Теагене — извика, — погрижи се да наложиш с нея раните. Но сега трябва да се готвим за нови рани и сеч!

Теаген го помоли да се изрази по-ясно.

— Не е време сега — отвърна Кнемон — за разговори. Струва ми се, че действията ще изпреварят думите. Но последвай ме веднага. Да дойде и Хариклея.

Той поведе двамата и ги заведе при Тиамид, който в това време лъскаше шлема си и точеше копие.

— Тъкмо над оръжието те сварвам — извика Кнемон. — Въръжи се и заповядай на твоите хора да сторят същото. Обградени сме от неприятелско множество както никога преди. Те са толкова близо, че вече надничат от съседния хълм. Като ги видях, притичах с все сили да те предупредя за нападението, никъде не спирах, но когото можах, призовах да се готви.

28. При това известие Тиамид скочи и първият му въпрос беше къде е Хариклея, сякаш се боеше повече за нея, отколкото за себе си. Когато Кнемон му я показа — тя беше застанала наблизко до вратата.

— Вземи я, драги, и заведи я в пещерата — обърна се само към него, — където са в безопасност нашите съкровища, и като сложиш похлупака на входа, както знаеш, веднага се върни. За войната ще се погрижим ние.

И Тиамид нареди на щитоносеца да доведе жертвено животно, за да го принесат на местните богове, преди да се втурнат в битката.

Кнемон изпълни заповедта — поведе Хариклея, която плачеше и непрекъснато се обръщаше към Теаген, и я вмъкна в пещерата. Тя не беше като многото творения на природата върху земята и под земята, разтворила се от само себе си, а беше издълбана от разбойническото изкуство, но подражаваше природата. Изровена от ръцете на египтяните, тя бе грижливо издълбана, за да пази плячката.

29. Беше направена ето така: Входът ѝ представляваше тесен и тъмен проход под вратата на скривалището. Така че прагът ѝ същевременно беше втора врата, която при нужда води към него. Той можеше лесно да се свали или да се вдигне. Оттам входът се разклоняваше безредно в криви ходници. Проходите и пътищата към вътрешността му се отклоняваха изкусно всеки на своя страна, ту преминаваха един в друг и се преплитаха като корените на дърветата,



накрая се събираха на дъното на широко място, където проникваше слаба светлинка от някакъв разсед от височина в края на езерото.

Щом Кнемон вмъкна вътре Хариклея и благодарение на опитността си я заведе до края, опита се да ѝ вдъхне смелост и обеща да се върне вечерта заедно с Теаген (защото не щял да го остави да се бие срещу неприятелите, а щял да му помогне да се измъкне от битката). Тя не можа дума да отвърне, сякаш бе сломена от смъртна беда и сякаш лишена от Теаген, беше лишена от живота, без да може дъх да поеме и дума да произнесе.

Кнемон напусна пещерата и намести прага, просълзен и за своята неволя, и за участието на девойката, понеже почти жива я погребя и предаде на нощта и тъмнината най-светлото същество на света — Хариклея. Когато се върна при Тиамид, намери го пламнал от жажда за бой. Той се беше въоръжил блестящо заедно с Теаген, събрал около себе си своите хора и ги възпламеняваше с речта си. Застанал сред тях, той говореше:

— Бойни другари, нима трябва да ви увещавам с много думи, вие не се нуждаете от напомняне. Вие винаги сте смятали, че животът ви е война. А сега при неочакваното нападение на противника нямаме време за речи. Неприятелите вече напредват и ако не се опълчим с всички сили да се защитим еднакво упорито, значи да забравим дълга си. Защото знаем, че не става дума за жените и децата, което само по себе си би било достатъчно да събуди решителността на мнозина (точно това е от по-малко значение за нас — което остане след победата, ще бъде наше). Тук става въпрос за собствения ни живот (никога война между разбойници не е завършвала с преговори и с примирие, трябва или да оцелеем и да победим, или победени да умрем). Така че нека се нахвърлим срещу наши те най-върли врагове, като напрегнем души и тела.

30. Каза така и се огледа за щитоносеца си, няколко пъти извика името Термутид. Но след като той не се обади, изрече по негов адрес грозни заплахи и побърза към своята лодка. Битката вече беше пламнала и можеше да се види как разбойниците, които живееха на края на езерото, попадаха в ръцете на враговете. Нападателят подпалиха лодките и колибите на заловените или на спасилите се в бягство. Огънят оттам се разпространяваше из близкото тресавище и

унищожаваше гъстата тръстика. Неописуемият огнен блясък беше непоносим за очите, силният трясък оглушаваше слуха. Войната се виждаше и чуваше във всичките си образи.

Местните жители се отбраняваха с голяма воля и храброст, но поради числеността на нападателите и ненадейността на нападението неприятелите имаха надмощие, те унищожаваша едни от разбойниците по суша, потопяваха в блатото другите заедно с лодките и колибите им. Във въздуха се вдигна ужасна врява — биеха се и на брега, и във водата, погубваха и погиваха, езерото почервения от кръв, огънят и водата се смесиха.

При тази гледка и глъч Тиамид спомни съня си, в който видя Изида и целия храм, изпълнен с факли и жертвоприношения. Стори му се, че това е същото, което видя в съня, но на което даде обратно тълкувание — Хариклея му принадлежеше, но той не ще я притежава, защото войната му я отнема, той ще я убие, без да я рани — с меч, но не по закона на Афродита. Много хули той произнесе тогава по адрес на богинята измамница. При ужасната мисъл, че някой друг може да похити Хариклея, нареди на хората си да се задържат по местата си, те трябва да продължат боя, като се укриват около острова, да предприемат внезапни набези (но и така едва биха се отбранявали от по-многобройния неприятел). А сам той, под предлог, че търси Термутид и че ще се моли на боговете на домашното огнище, се насочи обезумял към обиталището, без да позволи на когото и да било да го последва.

Трудно се успокоява нравът на варварина, щом си науми нещо. Когато се отчае за собственото си спасение, той обикновено премахва предварително всичко, което му е скъпо, за да бъде заедно с него и след смъртта му или за да го изтръгне от чужди ръце и оскърбления.

Поради същите чувства и Тиамид, забравил за всичко, както бе попаднал в мрежата на неприятелите, овладян от любов, ревност и безумие, пристигна с невероятна бързина до пещерата. Скочи долу и викайки силно и продължително нещо по египетски, попадна при входа на някаква жена. Тя го заговори по елински. Привлечен от нейния глас, я хвана с лява ръка за главата и заби меча си дълбоко до гърдата ѝ.

31. Нещастницата рухна и издаде последен покъртителен вопъл. Той побягна обратно, намести прага и посипа малко пръст отгоре.

— Нека това да ти бъде моят сватбен дар — изрече просълзен и се завърна в лодката си. Завари другите както се готвеха за бягство. Неприятелите вече се виждаха наблизко, а Термутид беше пристигнал с жертвената овца в ръце. Тиамид го нахока и заяви, че сам той вече принесъл най-хубавата жертва. И скочи в лодката заедно с Термутид и един лодкар. Защото езерните лодки не побират повече, те са едноръвки и се състоят само от един грубо издълбан по-дебел ствол. С друга лодка потеглиха Теаген и Кнемон, и други разбойници с други лодки, така се накачиха всички.

Когато се отдалечиха на известно разстояние от острова, те по-скоро заплаваха покрай него, отколкото да се отделят от него, прибраха греблата и построиха лодките в редица с носовете напред, за да посрещнат неприятелите. Но щом те се приближиха малко, някои не издържаха пляска на техните гребла и при вида им всички останали побегнаха, без някои да понесат дори бойния им вик. Отстъпиха също Теаген и Кнемон, но за тях страхът не беше главната причина. Единствен Тиамид се хвърли срещу неприятелите навярно поради срама от бягството или по-скоро защото не можеше да преживее Хариклея.

32. Когато вече се стигна до ръкопашен бой, някой извика:

— Този е Тиамид! Внимание!

И веднага го обкръжиха с лодките си. Докато той се защитаваше, дори с копието си нараняваше някои, а някои поваляше, на другата страна ставаше нещо чудно: никой не насочи, нито метна копие, но всеки се стараеше по-скоро да го хване жив. Тиамид се съпротивяваше дълго време, докато по-голям брой неприятели го нападнаха и му отнеха копието. Той загуби също щитоносеца си, който се сражаваше великолепно, но както изглежда, получи тежка рана и изпаднал в отчаяние, се хвърли в езерото. Все пак благодарение на уменията си той изплува и когато се намери на разстояние повече от хвърлей на копие, отплува, макар и с мъка, до тресавището. А там вече никой не се погрижи да го преследва. Бяха вече заловили Тиамид и смятаха неговото пленяване за пълна победа. След като бяха паднали толкова техни другари, те повече се радваха, че държат в ръцете си

жив едного, отколкото оплакваха загубата на своите близки. Защото за разбойниците парите са по-мили от живота, тяхното приятелство и родство се определя единствено от изгодата.

Така се случи и с тези — те бяха същите, които избягаха при Херакловото устие на Нил от Тиамид и хората му.

33. Побеснели от яд, че се лишили от чуждата плячка, и страдащи от загубата на чуждия грабеж, те събрали останалите по домовете свои другари и в същото време привлекли пастири-разбойници от околните села с уговорка за еднаква и равна подялба на очакваната плячка. И застанали начело на нападението. А Тиамид плениха жив поради следната причина:

Той имал в Мемфис брат Петосирид. Той бил по-младият, но противозаконно отнел от Тиамид наследствения свещен пророчески сан. Когато по-късно научил, че по-старият му брат застанал начело на разбойническа шайка, се уплашил да не би при пръв случай да се завърне или да не би с време да се разкрият сплетните му. Освен това дочувал, че мнозина го подозират, че отстранил Тиамид, тъй като той не се появявал никъде. Затова разпратил свои посредници по разбойническите села и обещава много пари и добитък на тези, които му го доведат жив. С тези обещания бяха подмамани разбойниците, те и в разгара на битката не забравяха възнаграждението. Познаха веднага Тиамид и с цената на много свои хора го плениха жив. Веднага го докараха окован на сушата, където отделиха половината от отряда за негова стража. А той проклинаше жестоко тяхното привидно великодушие, като понасяше по-тежко веригите, отколкото би понесъл собствената си смърт. Останалите нападатели се завърнаха на острова, за да търсят съкровищата и пляквата, като се надяваха да ги намерят там. Обходиха всички места, не остана нищо непретърсено, но не намериха нищо от това, което очакваха, освен малкото, което не беше скрито в пещерата под земята.

Тогава опожариха колибите, а когато наближи нощта, се уплашиха да останат на острова, да не попаднат в засада на оттеглилите се противници, и се прибраха при своите.

[1] Херакловото устие на Нил е получило името си от построяния близо до него храм на Херакъл. ↑

[2] Артемида е гръцката богиня на лова, а Изида — египетската богиня на плодородието и майчинството. Следователно в състава на разбойниците влизали почитатели на различни богове. ↑

[3] Античните гръци делили нощта на 3 или 4 части според смяната на нощните стражи. ↑

[4] Ареопаг е върховният атински съд за углавни дела за граждани от аристократически произход. ↑

[5] Големите Панатенеи са най-главният празник на всички атиняни. Те се устройвали всеки четири години в чест на богиня Атина, били придружавани с нощни факелни шествия и с конни, атлетически и музически състезания. Победителите получавали за награда венец от маслиново клонче и разкошна панатенейска ваза. Върховният момент бил тържествената процесия, която минавала през целия град и се отправяла към Акропола. Там знатни девойки обличали статуята на Атина в храма Ерехтейон с изтъкана от тях мантия. Тържеството завършвало с жертвени хекатомби пред храма и с богата народна трапеза. ↑

[6] Ефеб, младеж, навършил 16, в Атина 18 години, когато ставал пълнолетен гражданин и постъпвал на военна служба, която траяла 2 години. ↑

[7] Пританейон, обществената сграда в гръцките градове, в която заседавали пританите, постоянните членове на градския съвет, символичен център на държавния живот. Там се поддържал неугасващ огън и се хранели на държавни разноски чужди пратеници и почетни граждани. ↑

[8] Фратрия, грц. „братство“, в античното родово общество част от по-голямата общностна единица фила. Съюз на няколко (до 30) рода със собствен култ и общо имущество. След VI в. пр.н.е. запазва само религиозното си значение. ↑

[9] Всъщност никой закон в Атина не е давал право на бащата да убива сина си. ↑

[10] Градината (грц. „кепос“) или домът на Епикур в покрайнината на Атина, които той завещал на последователите си. ↑

[11] Така била наречена гората близо до Атина на брега на река Кефис, според името на митическия герой Академ, където Платон

събирал и поучавал учениците си. ↑

[12] По пътя за Академията били погребани „тираноубийците“ борците за свобода Хармодий и Аристоклейтон. ↑

[13] Според Платон, „Пир“, 180 a1, съществували две Афродити, едната Пандемос („земна“, „чувствена“) е богиня на любовния нагон в природата, другата е Урания („небесна“), богинята на възвишената любов. ↑

[14] Делос (дн. Дилос) е малък цикладски остров в Егейско море, средище на култа на Аполон, защото на него Латона родила божествените близнаци Аполон и Артемида. Затова всеки четири години там се устройвали главните празненства в чест на бога, а всяка година атиняните изпращали на острова религиозно пратеничество за участие в годишните тържества и игри. ↑

[15] Музически състезания, състезания в чест на музите, т.е. в изящните изкуства (живопис, музика, поезия). Гимнастически състезания в спортовете бягане, борба и др. ↑

## КНИГА ВТОРА

1. Така островът беше опустошаван от пожара. Докато слънцето стоеше над земята, Теаген и Кнемон не забелязваха бедствието (яркостта на огъня избледнява от деня, лъчите на бога го помрачават). А когато то залезе и доведе нощта, непреодолимият пламък засвети и започна да хвърля отблясъка си надалеч. Осланяйки се на тъмнината, двамата надникнаха от тресавището и видяха вече както през ясен ден острова, обхванат от огъня. Теаген започна да се удря по главата и да си скубе косите.

— Нека свърши животът ми днес — викаше той, — нека свърши, да престане всичко — страх, опасност, тревога, надежда, любов. Загина Хариклея, загина и Теаген. Напразно аз нещастникът проявих страх и малодушно избягах, за да се спася за тебе, сладка моя. Вече не ще се спасявам, любима, щом ти си умряла, и то не по общия природен закон, но най-тежко — без да се простиш с живота в ръцете на тези, на които би желала. Но, мисля, ти си станала плячка на огъня, божеството ти запалило тези лампади вместо сватбените факли. Унищожена е красотата сред хората, няма и останки от истинската прелест, не е останало и бездиханното тяло. О жестокост, о неизразима завист на съдбата! Ти ми отне последната нейна прегръдка, ти ме лиши от последната нейна бездушна целувка.

2. При тези думи той погледна към мечата си. Кнемон отблъсна веднага ръката му и:

— Какво значи това, Теагене? — запита. — Защо я оплакваш, когато е жива? Дерзай! Хариклея е жива, ти е спасена.

— Разказвай ги тези, Кнемоне, на глупците и на децата — отвърна той. — Ти ме погуби, като ме лишаваш от най-сладката смърт.

Кнемон се закле и му разказа всичко — за заповедта на Тиамид, за пещерата, как сам той завел Хариклея; описа му разположението на пещерата и многобройните ѝ криволици, поради които нямало опасност огънят да проникне надълбоко.

Теаген си отдъхна и пожела веднага да отидат на острова. Той вече мислено видя отсъстващата любима и си представи пещерата като своя брачна спалня без да предусети бъдещите си вопли в нея.

И те заплаваха бързо. Гребяха сами, защото лодкарят им още при първото сблъскване побягна като след начален знак за надбягване. Те се отбиваха ту насам, ту натам от пряката посока, защото поради неопитност в гребането не спазваха такта, а често и вятърът духаше в противна посока. Но със силата на волята преодоляха неопитността си.

3. С голяма мъка, силно запотени слязоха на острова и се завтекоха, колкото бързо могат, към колибите. Намериха ги опожарени и успяха да познаят само мястото, където са стояли. Но разпознаха каменния праг на пещерата, показващ скривалището. Вятърът духа направо към колибите, изплетени от лека блатна тръстика, и поради силата си бързо ги опожарил. На тяхно място беше останала гола равнина. Пламъкът бързо угаснал и оставил пепел, голяма част от нея била отвята от вятъра, а малкото, което останало, беше толкова изстинало, че можеше да се стъпва върху него.

Намериха полуобгорели факли и запалиха оцелели тръстикови стъбла, отвориша входа и започнаха да се спускат надолу под водачеството на Кнемон. Когато повървяха малко, изведнъж Кнемон извика:

— Зевсе! Какво е това? Ние сме загинали! Хариклея е убита!

Той хвърли и угаси факела на земята. После, като закри очи с ръце, коленичи и избухна в сълзи.

Теаген, сякаш някой го блъсна, се хвърли върху трупа, притиска го дълго в прегръдка и го обгърна здраво от всички страни.

Кнемон, като го видя цял отдаден на страданието си и потънал в скръбта си, се изплаши да не посегне на себе си. Затова незабелязано измъкна меча му от ножницата, която висеше откъм хълбока, и остави за малко Теаген, докато запали отново факлите.

4. През това време Теаген зариде трагически и печално:

— О, непоносимо страдание, о нещастие, пратено от боговете! Коя ненаситна ериния се опиянява от нашата неволя, изгони ни от родината, подхвърли ни на опасности по морето, на опасности в разбойнически свърталища, често ни предаваше в ръцете на пирати и



ни ограби средства и състояние? Тя единствено от всичко беше останала. Ето и нея ми отне. Умъртвена е Хариклея. Любимата стана жертва на неприятелска ръка, явно тя е защищавала своята чистота и се е пазила упорито за мене. Ето тук лежи нещастната, без да е познала радостите на моминската си красота и без да ми е дала щастието. Но, сладка, говори ми, както преди, макар за последен път. Кажи ми сетното си желание, ако все още у тебе е останало някакво дихание. Уви, ти мълчиш, твоята пророческа и боговдъхновена уста е занемяла, тъмнина е покрила носителката на огъня и хаос — служителката на храма. Угаснаха очите, чийто блясък омайваше всички, очите, които — сигурно зная — убиецът не е видял. Но как да те назовавам? — Годеница? — но ти не си сгодена. Невеста? — но брака не си ти познала. Как занаяпред да се обръщам към тебе? Как да те наричам? С най-сладкото от всички имена: Хариклея? О, Хариклея, не се безпокой. Любимият ти е верен. Скоро ще ме посрещнеш. Ето моето възлияние, моята жертва — ще пролея за тебе моята кръв, която ти остана вярна. Тази пещера ще стане ей сега общият ни гроб, за да можем поне след смъртта да се съберем, щом приживе божеството не ни позволи.

5. След тези думи протегна ръка за меча, но като го напипа, извика:

— Кнемоне, ти ме погубваш, ти оскърби и Хариклея, като я лиши втори път от най-сладкото общуване.

Едва изрече това, и от дъното на пещерата се чу ехото на глас, който зовеше:

— Теагене!

Той, без да се смути, се послуша.

— Идвам, скъпа душа! — отговори. — Явно ти още блуждаеш по земята, не искаш да напуснеш прекрасното тяло, от което си изтръгната насилствено. А може би не искат да те приемат сенките на подземния свят, понеже не си погребана.

През това време се завърна Кнемон със запалени факли. Чу се отново същият глас, зоващ:

— Теагене!

— О богове! — извика Кнемон. — Нима това не е гласът на Хариклея? Струва ми се, Теагене, че тя е жива. До слуха ми гласът идва от дъното на пещерата, където, както си спомням, я оставих.

— Престани! — прекъсна го Теаген. — Ти винаги ме залъгваш.

— Наистина те залъгвам, залъгвам и сам себе си, каза Кнемон,  
— ако се уверим, че ей този труп принадлежи на Хариклея.

При тези думи той обърна трупа, за да види лицето, и като го видя, изкрещя:

— Що значи това, о божество? Чудо! Та това е Тисба!

И той се отдръпна назад. Тръпка премина по цялото му тяло и той остана като вцепенен.

6. Теаген се съвзе отново и се изпълни с нови надежди, свести Кнемон от вцепенението му и го помоли да го заведе веднага при Хариклея. Кнемон скоро дойде на себе си и започна да оглежда мъртвата. Тя наистина беше Тисба. Той позна по дръжката и меча, който беше паднал наблизко, оставен от Тиамид в суматохата и бързината на убийството. Вдигна и някаква навосьчена дъсчица, скрита под мишницата в пазвата ѝ, и се опита да прочете написаното. Но Теаген не го остави с настоящата си молба:

— Нека по-напред доведем моята любима, ако и сега някое божество не се шегува с нас. Писмото можем да разчитаме и после.

Кнемон се съгласи. Те взеха дъсчицата, вдигнаха меча и забързаха към Хариклея. Опипом с ръце и крака тя запълзя към светлината, а после се спусна към Теаген и се хвърли на шията му.

— Вече те имам.

— Жива ли си, моя Хариклея? — повтаряха двамата дълго.

И най-накрая се свлякоха на земята, вплетоха се един в друг безгласно, като че бяха едно същество. За малко не загубиха свят. Често се случва така: Прекомерната радост преминава в страдание, а безмерната наслада причинява печал. Спасени мимо очакванията, те отново изпаднаха в опасност. Но Кнемон разрови някакъв извор, начерта с шепи насъбраната вода и наплиска лицата им, като ги погъделичка по носа, и им възвърна съзнанието.

7. Щом те осъзнаха положението, в което ги видя Кнемон — бяха се прегърнали легнали — различно, не както когато се срещнаха, — веднага се изправиха изчервени пред него и двамата, но повече Хариклея. Кнемон стана свидетел на всичко това и те го помолиха за извинение. Той се усмихна и за да ги развесели, каза:

— Но вие заслужавате похвала. Така мисля аз, така мисли и всеки, който в борбата с любовта бъде приятно надвит и паднал, разумно признае неизбежното си поражение. Но тебе, Теагене, аз не мога да похваля, наистина се засрамах, като видях, че ти недостойно ридаш над чужденката, която ти е съвсем непозната. А аз те уверявах, че твоята любима е жива и здрава.

— Престани — прекъсна го Теаген — да ме черниш пред Хариклея, която оплаквах пред чуждия труп, помислил, че тя е мъртвата. Но за щастие някой от боговете ми посочи недоразумението. А трябва и аз да ти припомня твоята прекомерна храброст: докато пред мене оплакваше моето нещастие, внезапно разпозна мъртвата и побягна, както на сцената бягат от привидения — ти, въоръженият, мечоносецът, пред една жена, и то мъртва, ти, храбрият атически боец!

8. При тези думи те се усмигнаха, но за кратко непринудено, и то не без сълзи. В такова нещастие и усмивките се примесват с плач.

— Щастливка — след малка пауза възкликна Хариклея, като си потърка страната под ухото — е тази, която Теаген е оплаквал, а може би, както твърди Кнемон, и целувал. Която и да е, ако не ме подозирате в ревност, бих желала да зная коя е щастливката, достойна за сълзите на Теаген, и по какъв начин ти си я сбъркал с мен и си я целувал? Ако знаеш, разкажи ми.

— Ти ще се поразииш — отвърна той. — Нашият Кнемон каза, че това е Тисба, онази атинянка китаристка, която сплетничела против него и Деменета.

Хариклея наистина се поразии.

Но как може, Кнемоне — запита тя, — от самата среда на Елада като „богиня от машина“<sup>[1]</sup> да долети в покрайнината на Египет? И как не сме я забелязали, когато сме слизали тук в пещерата?

— Това не мога да ти кажа — отговори Кнемон. — Което зная за нея е следното:

9. Когато Деменета след измамата се хвърлила в кладенеца и баща ми известил пред народното събрание за станалото, най-напред погледнали на него със снизходителност. Но той настоявал да получи от събранието позволение за моето връщане и се подготвял да отплава да ме намери. Тисба се възползувала от неговата заетост за собствената

си разюзданост, като без стеснение започнала да отдава себе си и изкуството си на разни увеселения. Но веднъж засенчила Арсиноя, която свирила по-немарливо, докато Тисба задвижвала по-живо струните и пеела в съпровод на китарата, тя събудила ревността и силната завист на хетерите. Още повече, че един богат търговец от Навкратида<sup>[2]</sup>, на име Навсикъл, се отнесъл с нея ласкаво. Той отблъснал Арсиноя, понеже при свирня на флейта нейните бузи се издували силно и от напрегнатото духане се надигали безобразно до носа и очите ѝ, възпалени, сякаш щели да изскочат от орбитите си.<sup>[3]</sup>

Побесняла от ярост и пламнала от ревност, Арсиноя отишла при близките на Деменета и им наговорила за сплетните на Тисба срещу господарката ѝ — една част сама съчинила, друга част самата Тисба от приятелство ѝ доверила. Така родственниците на Деменета се съюзили срещу баща ми и наели за много пари най-опитните ритори за повдигане на обвинение срещу него. Те крещели, че Деменета загинала без съд и доказателства. Обяснявали, че прелюбодействието било съчинено за прикритие на убийството, и настоявали да им се покаже прелюбодеецът жив или мъртъв, или най-малкото да се назове името му. Накрая поискали да се призове Тисба на разпит. Моят баща не могъл да удовлетвори искането, понеже тя усетила още в началото на съда и по предварителна уговорка с търговеца избягала заедно с него. Народното събрание, възбудено, не признало баща ми за убиец — той разказал всичко, както било, но го признало за съучастник в заговор срещу Деменета и за моето несправедливо изгнание. Изгонили го от града и го осъдили на изземване на имуществото. Ето това изпитание той дължи на втория си брак. Така проклетницата Тисба, която сега, получила възмездието си, стои пред очите ми, отплавала на кораб от Атина. Това ми разказа в Егина някой си Антикъл. И повторно, когато заедно с него пътувах тук до Египет, за да търся в Навкратида Тисба, да я заведа в Атина и да премахна подозренията и обвиненията срещу баща ми, като издействувам наказание за подлостите срещу всички нас.

Защо споделям тук сега вашата съдба, как и какво съм преживял през това време, ще чуете друг път. А как и от кого е умъртвена в пещерата Тисба — може би някой от боговете ще ни подсказе.

10. Но ако се съгласите, нека надникнем в дъсчицата, която намерихме върху гърдите ѝ. Навярно ще научим от нея нещо повече.

Всички се съгласиха. Той отвори и зачете. Беше написано следното:

„На Кнемон, моя господар и повелител, от неговата неприятелка и отмъстителка Тисба. Най-напред ти съобщавам радостната вест за смъртта на Деменета, сполетяла я благодарение на мене заради тебе. Как стана, ако ме приемеш, лично ще ти разкажа. След това ти обаждам, че съм на този остров вече от десет дена като пленница на един от тукашните разбойници. Той се хвали, че бил щитоносецът на главатаря. Държи ме затворена и не ми позволява да надникна през вратата, според него от любов, а както аз подозирам, налага ми това наказание от страх, да не би да ме отнеме от него някой. Но по милостта на някой бог аз те видях, господарю, и те познах. Пращам ти тази дъсчица тайно чрез старица, която живее заедно с мене и на която поръчах да я връчи на красивия елин, приятели на главатаря. Измъкни ме из ръцете на разбойниците, а ме вземи за твоя прислужница. Ако желаеш, избави ме. Разбери, че простъпката, която реших да извърши срещу тебе, беше по принуда, а отмъщението над твоята неприятелка предприех по своя воля. Ако гневът ти е неукротим, постъпи спрямо мене, както желаеш. Само да бъда при тебе, та ако трябва, да умра. По-добре да загина от твоята ръка и да бъда погребана по елински, отколкото да живея живот, по-ужасен и от смъртта, и да получавам милувките на варварин, които за една атинянка са по-непоносими от омразата му.“

11. Това разказваше Тисба в писмото си.

— О, Тисба! — извика Кнемон. — Ти постъпи добре, че умря и сама стана вестителка на своите приключения. Самият ти труп ни предава вестта за тях. Явно така те е гонила отмъстителната ериния по целия свят и не е престанала да те шиба със справедливия си камшик, докато срещнеш в Египет мене, оскърбения свидетел на твоето наказание. Но какво отново си крояла с това нагласено писмо, чието изпълнение възмездието ти е осуетило? Аз и сега, когато си мъртва, те подозирам. Много се боя, че смъртта на Деменета е измислица, че тези, които я съобщават, ме заблуждават и че ти си дошла през морето, за да доиграеш в Египет атическата драма.

— Престани най-после — прекъсна го Теаген — да се показваш премного храбър, щом се боиш от духова и сенки! Няма ли да кажеш, че е омагьосала и мене, и моите очи, след като съвсем не съм участвувал в тази драма? Тя наистина лежи мъртва и ти, Кнемоне, можеш да бъдеш напълно успокоен. Но кой е бил твоят благодетел, който я убил, как и кога тя е попаднала тук — това се питам и се чудя.

— Нищо повече не мога да ти кажа — отговоря Кнемон, — освен че убиецът е непременно Тиамид. Заклучавам по меча, който намерихме до мъртвата. Аз го познавам по белега върху дръжката — орел, изваян от слонова кост.

— Можеш ли да ни кажеш — запита Теаген — как, кога и защо е извършил убийството?

— Откъде да зная? — отговори. — Тази пещера не ме е направила пророк, както светилището на Пито<sup>[4]</sup> и прорицалището на Трофоний<sup>[5]</sup> дават пророчески дар на тези, които се спускат в тях.

— О, Пито, о, Делфи! — възкликнаха през сълзи Теаген и Хариклея.

Кнемон, поразен, не можеше да си представи какво означаваше за тях името Пито.

## 12. Така разговаряха те помежду си.

А Термутид, щитоносецът на Тиамид, след като беше ранен в сражението, доплува до брега. При настъпването на тъмнината намери в тресавището сал, останал от корабокрушение, качи се на него и забърза за острова към Тисба. Тя била отвлечена от Термутид чрез нападение от засада няколко дена преди това, когато търговецът Навсикъл я водел през някаква клисура в подножието на планината. Когато в суматохата на боя при неприятелското нападение Тиамид го изпрати за жертвено животно, от желание да предпази Тисба от стрелите и да я спаси за себе си, той я завел и скрил в пещерата. В бързината и бъркотията я оставил близо до входа. Тя останала там, където я блъснал в първия момент, от страх пред заобикалящите я ужасии и от незнание на пътеките, които водят до вътрешността. Там на нея попаднал Тиамид и я убил вместо Хариклея. След като се видя въвн от опасностите на войната, Термутид пожела да се върне при Тисба, слезе на острова и с най-голяма бързина се завтече към колибите. Но от тях беше останало само пепел. С труд намери по

камъка входа, запали тръстикови стъбла, доколкото бяха останали тлеещи, втурна се вътре и почна да вика Тисба. По елински знаеше само името ѝ.

Като я видя мъртва на земята, дълго стоя като обезумял. След време чу някакъв вик и шум из дълбочината на пещерата (там разговаряха помежду си Теаген и Кнемон). Помисли, че те са убийците на Тисба, но не знаеше как да постъпи. Разбойническият нрав и варварският гняв, подсилени още повече от любовната му несполука, го подбуждаха да се нахвърли там срещу мнимите убийци, но нямаше оръжие и меч и беше принуден против волята си да се въздържа.

13. Но Термутид реши, че е най-добре най-напред да не се показва като враг; когато се добере до някакво защитно средство, тогава да нападне противниците си. С това решение се яви пред Теаген и спътниците му с дивия си и заплашителен изглед, издаващ с лицето си скритите в душата му кроежи. Щом видяха излезлия неочаквано пред тях гол мъж, целият в рани, с убийствен поглед, Хариклея се оттегли във вътрешността на пещерата навярно от предпазливост, или по-скоро от срам пред голотата и неприличния вид на появилия се. Кнемон, като позна Термутид, бавно заотстъпва назад. Той не очакваше да го види и предвиждаше, че появата му не предвещава нищо добро. Само Теаген не се изплаши, а повече се разгневи. Той приготви меча си, за да го удари, ако той се реши на нещо неочаквано.

— Стой — му извика, — иначе ще те ударя! Още не съм го направил, защото мисля, че все пак те познавам и че още не зная намеренията ти. — Термутид се хвърли в краката му за милост, молител повече поради обстоятелствата, отколкото поради нрава си. Той молеше и Кнемон за помощ, уверяваше, че трябва да бъде спасен, защото с нищо не е виновен спрямо тях, още през вчерашния ден бил в числото на техните приятели, а и сега дошъл като приятел.

14. Кнемон го съжали, приближи се до Термутид; който беше прегърнал коленете на Теаген, привдигна го и веднага го запита къде е Тиамид. И той разказа всичко — как Тиамид влязъл в бой с неприятелите, как се хвърлил сред тях и се сражавал храбро, без да щади нито тях, нито себе си; непрестанно съсичал всеки, който му се изпречвал, а сам бил защитен от някаква заповед, всеки да щади

Тиамид. Какво е станало на края с него, той не можел да каже, защото и сам о довякъл ранен до суша, а сега дошъл в пещерата да търси Тисба. Те го попитаха каква му е Тисба, откъде я познава, какво го интересува и защо я търси, Термутид отговори и на това и разказа как я отвлякъл от търговците, как се влюбил в нея лудо и през всичкото време я държал тайно при себе си, а при нападението на неприятелите я скрил в пещерата; сега пък я намира убита от някои, които не познава, но охотно желяел да ги знае, а също и подбудата за убийството.

— Тиамид е убиецът — Кнемон побърза да каже, за да отклони от себе си подозрението, и посочи за свидетелство меча, който намериха при убитата. Щом Термутид го видя — още не беше засъхнала кръвта по него и от пряското убийство желязото беше още топло, — той позна, че принадлежи на Тиамид, и изстена издълбоко и тежко. Като не разбра как е станало това, се отправи обхванат от умопомрачение и мълчание към изхода на пещерата. Щом стигна до трупа на мъртвата, сложи глава на гърдите ѝ, започна да повтаря само „Тисба“ и нищо повече не каза, постепенно гласът му заглъхна и той се унесе в сън.

15. През това време Теаген и Хариклея заедно с Кнемон се замислиха за положението, в което изпаднаха. Изглежда, искаха да измислят нещо, но многото връхлетели ги беди, безизходицата от настоящите нещастия и неизвестността за бъдещето помрачаваха разсъдъка им. Дълго се вираха един в друг и всеки очакваше да чуе от другия нещо. След като това не ставаше, навеждаха поглед към земята, клатейки глава, пак въздъхваха и със стенания облекчаваха сърцата си. Накрая Кнемон се свлече на земята, Теаген се отпусна върху една скала, върху него се облегна Хариклея. Те дълго се бориха срещу напирания върху тях сън, искаха да намерят някакъв изход от положението, но слабостта и умората надделяваха и те против волята си се подчиниха на природния закон: от прекомерна скръб потънаха в сладка дрямка. Така понякога силата на духа отстъпва пред телесното безсилие.

16. Измина малко време, откакто заспаха — толкова, колкото да се успокоят клепачите им, и на Хариклея се присъни следният сън:



мъж с рошава коса, лукав поглед и окървавени ръце насочи меч срещу нея и избоде дясното ѝ око. Тя веднага изпищя, повика Теаген и му каза, че ѝ изболи окото. Той се отзова веднага, наскърби се силно от мъката ѝ, сякаш самият той беше преживял същия сън. А тя прокара ръка по лицето си и опипа предпазливо окото, което през време на съня ѝ се стори, че е загубила.

— Това било сън, сън било, окото ми е на мястото си, не се тревожи, Теагене.

При тези думи Теаген отдъхна облекчено.

— Много добре — отвърна той, — че си запазваш слънчевите лъчи. Но какво се случи, защо се изплаши толкова?

Един нахален престъпник, който не се уплаши и от твоята непобедима храброст, докато лежах при коленете ти, ме нападна с меча си. Стори ми се, че ми извади дясното око. О, защо не беше наяве, Теагене, а само насън!

— Не светотатствувай! — рече той и я запита защо говори така.

— По-добре — отговори тя — да загубя едното си око, отколкото да се безпокоя за тебе. Аз се страхувам, че сънят се отнася до тебе, защото ти си моето око, душа и всичко.

— Престани, извика Кнемон, който още отначало при вика на Хариклея се беше събудил и слушаше всичко. — На мене ми се струва, че сънят ти означава съвсем друго нещо. Живи ли са родителите ти, кажи ми!

Тя отговори утвърдително и си помисли:

Ако само бяха живи!

— Тогава баща ти е умрял — добави той. — Това и тълкувам така: Знаем, че виновници да дойдем на този живот и да виждаме светлината са нашите родители. Така че естествено е сънищата, свързани с усещането на светлината и с органите на възприятието, да се отнасят до бащата и майката.

— И това е тежко — каза Хариклея. — Но по-добре е да е истина то, а не другото, и лъжливият пророк да изляза аз, а не ти.

— Това ще бъде така, можеш да ми вярваш — продължи Кнемон. — Но струва ми се, ние наистина виждаме съновидения, тълкуваме сънищата и фантазиите си, а ни най-малко не се замисляме за положението си, докато това е възможно и този египтянин (той

мислеше за Термутид) не е тук, за да възкресява и оплаква своята мъртва любима.

17. — Но, Кнемоне — подхвана Теаген, — някой боя те е пратил при нас и те е направил спътник на нашите нещастия. Ти пръв ни посъветвай. Ти познаваш страната и местния език, а ние по-малко можем да се съобразяваме, защото сме потопени по-дълбоко в бездната на страшните бедствия.

— Не се знае, Теагене, кой е преживял повече — след малка пауза отвърна Кнемон. — И мен божеството е обсипало с нещастия. Но щом предлагате аз като по-възрастен да кажа мнението си: този остров, както виждате, е изоставен и освен нас на него не се намира никой. Но изобилието на злато и сребро, и одеяния (всичко, което Тиамид и хората му заграбили от вас и от други и скрили в пещерата) е налице. Но от хляба и от другите храни няма и помен. Ако останем тук, има опасност да умрем от глад и да загинем от нападение или на неприятелите, които може да се върнат, или — опази, Зевсе! — на хората, които бяха с нас. Те, ако се съберат наедно и се досетят за тукашните съкровища, ще дойдат заради тях. Тогава по-добре да загинем, отколкото — ако се окажат по-великодушни — да ни подложат на жестокостите си. Иначе не можем да се доверяваме на това разбойническо племе, още повече сега, когато загубиха главатаря си, който ги възпираше от изстъпления. Така че трябва да се измъкнем от острова като от примка или затвор, но преди туй да отпратим Термутид под предлог да разузнае и разпита за Тиамид. А ние помежду си можем по-лесно да решим какво да правим. Освен това добре е да се освободим от човек с неблагонадежден нрав, по разбойнически свадлив, който освен това ни подозира за Тисба и не ще престане да ни дебне, докато намери удобния случай.

18. Одобриха предложението и решиха да го изпълнят. Върнаха се към изхода на пещерата (бяха някак разбрали, че вече се разсъмва), събудиха Термутид, който спеше дълбоко, и му съобщиха това, което трябва, от решенията си. Без особен труд убедиха доверчивия мъж, спуснаха тялото на Тисба в някаква яма и вместо пръст насипаха отгоре пепел от колибите. Като извършиха, доколкото обстоятелствата позволяваха, нужната обредност, посветиха ѝ вместо погребалните

жертви своите сълзи и стонове. И както бяха решили, отпратиха Термутид. Той извървя няколко крачки и се върна обратно, заявявайки, че не иска да отиде сам и да се излага на такава опасност, ако Кнемон не го придружава в разузнаването. Теаген забеляза, че при тези думи Кнемон пребледня (и дори когато превеждаше думите на египтянина, явно той беше смутен), и се обърна към него:

— Ти си храбър само в съветите, но ти липсва смелост. Това съм забелязал у тебе и по други неща, не по-малко и сега. Но овладял се, по-смел покажи се. Сега се налага така да постъпим, за да не подозре Термутид нищо за бягството. Най-напред повърви малко с него (не бива да се плашиш от нищо — ти държиш в ръцете си меч и си добре въоръжен, а той е без оръжие). Като издебнеш удобен миг, измъкни се незабелязано. Ще се уговорим къде да се срещнем. Ако си съгласен, срещата ни да се състои в близко село, ако знаеш някое мирно.

Кнемон се съгласи и предложи Хемис, богато и оживено село, кацнало високо по бреговете на Нил и защитено от разбойници. Отстояло, щом се премине езерото, на малко по-малко от сто стадия<sup>[6]</sup>. Трябвало да вървят право на юг.

19. — Трудно ще бъде за Хариклея — отвърна Теаген, — тя не е свикнала да ходи дълго. Но все пак ще тръгнем предрешени на просяци, които скитат за милостиня.

— Кълна се в Зевс — каза Кнемон, — вие наистина изглеждате просяци, особено Хариклея, чието око скоро беше избито. Но с външността си изглеждате молители не за къшей, а за мечове и съсъди.

На това те се усмигнаха леко и принудено, и то само с устни. Дадоха си клетвено обещание, като призоваха за свидетели боговете, че не ще се разделят доброволно. И поеха, за да приложат на дело плана си.

В ранни зори Кнемон и Термутид преминаха езерото и тръгнаха през някаква обширна гора, мъчно проходима поради многото гъсталаци. Напред вървеше Термутид — тъй предложи и поиска Кнемон под предлог, че той познавал по-добре местата, но повече за своята сигурност и за да намери удобен момент да се измъкне. Като повървяха малко, на пътя им се изпречиха стада, овчарите им побегнаха и се скриха в гъсталациите на гората. Заклаха един овен от ония, които водят стадото и го опекоха на огъня, който преди тях бяха

запалили пастирите. От глад го излапаха, без да изчакат да се изпече достатъчно. Гълтаха подобно на вълци и чакали като непрекъснато режиха мръвки, едва обгорени. При яденето по муцуните им се стичаше кръвта от неизпеченото месо.

Наситиха се, пиха мляко и продължиха пътя си. Беше около часа, когато разпрягат воловете. Изкачиха се на едно възвишение, в чието подножие беше разположено селото, където според Термутид се намирал Тиамид пленен или вече умъртвен. Кнемон се оплака, че от преяждане си разстроил стомаха, и все повтаряше, че усеща тежест от млякото. Затова помоли Термутид да върви напред, а той щял да го настигне скоро. Така постъпи веднъж, и пак, и трети път и, изглежда, казваше истината. Прибавяше, че го застига мъчно.

20. След като привикна на това египтянина, Кнемон накрая незабелязано изостана напълно и побягна, колкото бързо го носеха краката, надолу към най-гъстата част на гората и там се спотаи. Когато Термутид стигна върха на хребета, седна да почине на някакъв камък в очакване на вечерта и нощта, за когато бяха уговорили да отидат в селото да разпитат за Тиамид. Едновременно с това той се оглеждаше дали не ще се зададе отнякъде Кнемон. Ръководеше се от чудовищни намерения спрямо него. Понеже все още хранеше подозрението, че той е убил Тисба, размисляше как и кога да го убие. А след това възнамеряваше в яростта си да се заеме с Теаген и Хариклея. Но след като отникъде не се появяваше Кнемон, а нощта вече напредваше, Термутид потъна в последния си меден сън и змийски зъб (сигурно по желание на мойрите) сложи на живота му край, не неподходящ за неговия нрав.

Кнемон, щом изостави Термутид, си пое дъх едва когато нощната тъмнина му затрудни движението. Той се скри там, където го завари тя, като натрупа върху си купчина нападала шума. Прекара буден нощта заровен под нея. Всеки шум и полъх на вятъра, всяко шумолене на листата отдаваше на Термутид. Ако за малко го обореше сънят, му се присънваше, че бяга и че често се обръща назад и се оглежда за мнимия си преследвач. Искаше да заспи, но проклинаше това желание, защото сънищата му изглеждаха по-страшни от действителността. Навярно роптаеше и срещу нощта, която му се струваше по-дълга от всяка друга. Щом посрещна с радост деня, подряза твърде дългата си

коса (която беше пуснал, когато се намираше при разбойниците, за да изглежда като разбойник), за да не събужда страх или подозрение у случайно срещаните. Защото разбойниците, за да изглеждат по-страшни, освен другото, изтеглят косата си до веждите и я спускат гордо върху раменете. Те знаят, че дългата коса прави влюбените по-миловидни, а разбойниците по-страшни.

21. Така Кнемон подкъси косата си толкова, колкото е необходимо, за да изглежда по-малко разбойник, и се запъти към селото Хемис, за което се уговори с Теаген. Когато наближи Нил и вече щеше да се прехвърли в селото, видя как на брега един старец правеше дълъг пробег нагоре и надолу по течението, сякаш доверяваше на реката своите грижи. Косата му, съвсем бяла, беше спусната по жречески, брадата му, гъсто обрасла и дълга, издаваше достойнство, мантията и другото му облекло изглеждаха елински. Кнемон се спря за малко. Старецът често пробягваше покрай него, но, изглежда, не го забелязваше (беше изцяло отдаден на грижите си умът му беше потънал в мисли). Кнемон се изпречи на среща и му изказа пожелание за здраве и щастие. Той отвърна, че ги няма, понеже съдбата отредила другояче.

— Елин ли си — попита с почуда Кнемон, — чужденец, или откъде си?

— Нито съм елин, нито съм чужденец, но съм тукашен египтянин — отговори.

— А защо е елинско облеклото ти?

— Нещастieto — отговори — ме преоблече в тази блестяща носия.

Кнемон се учуди, че човек и в нещастieto може се конти, и пожела да научи всичко по-подробно.

— „Тъкмо от Илион“ почваш<sup>[7]</sup> — отвърна старецът — „и предизвикваш рой беди и безкрайното им бръмчене срещу себе си.“ Но накъде пътуваш и откъде идваш младежо? Какво правиш като елин в Египет?

— Смешно — отвърна Кнемон, — нищо не каза за себе си, след като пръв те попитах, а искаш да чуеш моя отговор.

— И така — започна старецът — ти приличаш на елин и както изглежда, и тебе някаква участ те е променила. Искаш подробно да

узнаеш моята история, а и самият аз горя от желание да я разкажа на някого. Дори щях, както в легендата<sup>[8]</sup>, да я разказвам тук на тръстиката, ако не бях срещнал тебе. Но нека оставим тези брегове на Нил и самия Нил — място, изложено на пладнешко слънце, не е приятно за по-дълъг разговор и ако нямаш по-наложителна работа, да отидем в селото, което виждаш разположено насреща. Аз не мога да те приема у дома си, но ще те приема у един добър човек, който се отзова на молбата ми и ми даде подслон. Там, както желаш, ще научиш моята история, а на свой ред ще ми разкажеш и ти своята.

— Да вървим — съгласи се Кнемон. — И без това моят път ме води също към селото, тъй като съм се уговорил с моите приятели да ги чакам там.

22. На брега се полюшваха много лодки, които превозваха срещу заплащане. Те се качиха на една и преминаха в селото. Отправиха се за там, където беше отседнал старецът. Хазаина не завариха, но бяха приети сърдечно от дъщеря му, мома вече за омъжване, и от прислужничките в дома, които явно по нареждане на стопанина посрещнаха госта като роден баща. Една му изми краката и му избърса праха под коленете, друга се погрижи за леглото и му приготви мека постеля, трета донесе стомна и накладе огън, четвърта поднесе трапеза с пшеничен хляб и всякакви плодове. Кнемон учуден запита:

— Струва ми се, бащице, че се намираме в дома на Зевс гостоприемника<sup>[9]</sup>. Така усърдна е грижата и тъй сърдечен приемът.

— Не в дома на Зевс — възрази той, — а в жилището на човек, който уважава повелите на Зевс за гостоприемство и помощ. Защото и той води живот на скитник и търговец, опознал е много градове, обичаите и нравите на много хора. Затова, както е редно, е давал подслон на мнозина, даде и на мене, когато не преди много дни се скитах без определена цел.

— А защо се скита, бащице?

— Разбойници — отвърна — отвлякоха децата ми. Макар че зная кои са виновниците, срещу тях не мога нищо да сторя. Въртя се все около това място и си оплаквам нещастията като птица, пред която змеят разрушава гнездото и пред очите ѝ се гощава с нейните малки. Тя се страхува да се приближи, а не е в състояние да се отдалечи. В нея се борят желанието и страданията.

С писък обикаля гнездото, напразно издава жалния си майчински плач пред суровия слух, който природата е създала глух за съчувствие.

— Но не желаш ли — запита Кнемон — да ми разкажеш кога и как си бил подхвърлен на тъй тежкото нападение?

— По-късно — отвърна. — А сега трябва да се погрижим за стомаха, за който Омир от наблюдение разбрал, че стои над всичко, и го нарекъл сполучливо проклетник. Но най-напред според обичая на египетските мъдреци да възлеем за боговете. Него да пренебрегна не ще ме принуди и самият глад. Дано никое страдание да не може да заличи дълга към божеството.

23. При тези думи възля от чаша чиста вода (защото пиеше само такава) и продължи:

— Да възлеем и за местните богове, и за елинските, особено за Аполон Питийски, още за Теаген и Хариклея, прекрасните и благородните, защото аз причислявам и тях към боговете. — При тези думи той заплака, сякаш сълзите му бяха неговото второ възлияние. Като чу имената им, Кнемон се стъписа, изгледа стареца от глава до пети и го запита:

— Какво говориш? Наистина ли са твои деца Теаген и Хариклея?

— Те ми станаха деца, чужденецо — отговори той, — родиха ми се без майка. Божествена съдба ми ги посвети. Душевните им страдания ги създадоха, разположението към тях се превърна в естествено родство и поради него те ме приеха и нарекоха свой баща. Но кажи ми, откъде ги познаваш?

— Не само ги познавам — отвърна Кнемон, — но и ти съобщавам радостната вест, че са живи и здрави.

— О, Аполоне — извика — и други богове! Къде са, покажи ми ги. Ще те наричам свой спасител и ще я смятам равен на боговете.

— А каква ще ми бъде наградата? — попита Кнемон.

— Засега — отговори старецът — благодарността. Мисля, че тя е най-хубавият дар за разумния човек. Познавам мнозина, които пазят в душата си този дар като съкровище. А когато отидем в моята родина (боговете ми предизвестяват, че това ще стане в скоро време), ще получиш толкова богатства, колкото можеш да вземеш.

— Обещанията за бъдещето са несигурни — помисли си Кнемон, — но какво възнаграждение мога сега да получа?

— Кажи какво искаш. Готов съм да ти дам и къс от моето собствено тяло.

— Не трябва да се осакатяваш заради мене. Но аз ще съм доволен, че съм получил всичко, ако пожелаеш да ми кажеш откъде са двамата, кои са родителите им, как са дошли тук и каква е съдбата им.

— Ще получиш голямо възнаграждение — отговори старецът, — не по-малко от всяко друго, дори да пожелаеш всички земни съкровища. Но нека по-напред похапнем малко. Защото ни предстои ти дълго да слушаш, а аз дълго да разказвам.

Хапнаха орехи, смокини, пресни фурми и други плодове, с които обикновено се хранеше старецът (той не слагаше в уста никаква частица от одушевено същество), пийнаха, той малко вода, а Кнемон и вино.

След малко Кнемон каза:

— Както смятам, бащице, Дионис се радва на историите и обича комедиите. И сега, настанил се в мене, той ме настройва да слушам и ме подбужда да си искам обещаното възнаграждение. Време е вече да започнеш разказа си, да ни представиш историята си като на сцена.

— Слушай тогава — каза старецът. — Но защо не беше при нас и този прекрасен Навсикъл! Той често настояваше да му разкажа моята история, но аз все отлагах под различни предлози.

24. — Но къде е той сега? — извика Кнемон, като чу името Навсикъл.

— Отиде на лов — отговори старецът.

— На какъв лов? — попита отново Кнемон.

— На лов — отговори — за най-опасните зверове, които се наричат хора и пастири, а цял живот се занимават с разбойничество и е трудно да се заловят, защото се крият по блатата в ями и пещери.

— Но в какво ги обвинява?

— Те похитили неговата любовница елинка, която той наричаше Тисба.

— О, богове! — възкликна Кнемон и веднага замълча, като се овладя.

— Какво ти става? — попита старецът.

— Чудя се — каза Кнемон, за да го отклони. — Как се решава на такава борба и на какво се уповава?



— От името на великия цар<sup>[10]</sup>, чужденецо, управлява Египет като сатрап Ороондат. Той назначил за началник на гарнизона на това село Митран. Него именно Навсикъл привлякъл с много пари за наказателна хайка с конница и голяма пехота. Навсикъл се гневи за отвличането на атическата девойка не само защото я обичал и била отлична певица, но и защото възнамерявал да я заведе при етиопския цар, както сам той каза, за да стане по елински обичай доверена придружителка на съпругата му. След като се е лишил от многото пари, които щял да получи за нея, той въвежда в действие всички средства. И аз самият го окуражавах за начинанието, защото мислех, че може да спаси и моите деца.

— Стига за разбойници, сатрапи и царе — прекъсна го Кнемон. — Насмалко не премина незабелязано към края на разказа си, като вмъкна този епизод, който няма нищо общо със същинското действие. Така че върни се на обещанието си. Виждам, че приличаш на Протей<sup>[11]</sup> от Фарос. И да не се превръщаш на измамни и променливи образи, все се опитваш да ме отклониш от въпроса.

— Ще научиш всичко — каза старецът. — Но най-напред ще ти разкажа накратко за себе си, не, както мислиш, за да те отвлека от обещанието си, но да разкажа всичко поред, последователно.

Роден съм в Мемфис, баща ми също като мене се нарича Каласирид. Животът ми сега е скитнически, но преди не беше такъв. Аз бях жрец гадател. Взех си съпруга според обичая на страната, но я загубих по закона на природата. Когато тя премина в другия свят, известно време прекарах необезпокояван от нещастия, като се гордеех с двамата си сина от нея. Но след няколко години съдбоносният кръговрат на небесните звезди промени съдбата ми и погледът на Кронион<sup>[12]</sup> порази моя дом, като предизвика промяна към по-лошо. Моята мъдрост беше я предусетила, но не ми помогна да я избягна. Човек може да предвиди непроменимите определения на мойрите<sup>[13]</sup>, но да ги избегне не е възможно. В такива случаи предвиждането носи тази полза, че отслабя изблика на страданието. Непредвиденото нещастие, синко, е непоносимо, а предвиденото по се понася. В първия случай разумът, изненадан от страха, изпада в ужас, а във втория се свиква и умът се нагажда:

25. С мене се случи следното: Една млада тракийка, по красотата втора след Хариклея, на име Родопида, не зная откъде и как се появи за гибел на мъжете, които я опознаха. Тя обиколила Египет и вече влезе тържествено в Мемфис, придружена от многобройна прислуга и с голямо богатство. Хетерата разполагаше с всички уловки на съблазънта. Покоряваше всеки, който се запознаеше с нея. Хвърляше с очите си някаква непреодолима мрежа на сладострастие. Идваше често и в храма на Изида, в който аз бях жрец-гадател. Винаги почиташе богинята с жертви и скъпи свещени дарове. Срамувам се да кажа, но ще призная: тя победи и мене, след като често я виждах, тя надви самообладанието, в което се бях упражнявал цял живот. Дълго се борех срещу очите на тялото с душевните си очи, но най-накрая не устоях, покорен от тежестта на любовната страст. Като открих, че тази жена е началото на бъдещите ми предсказани от боговете нещастия, и като разбрах, че тя е играта на съдбата и в нейния образ се крие заплашващият ме демон, реших да не срамя жреческите одежди, с които израснах от малък, и се въздържах да не опетня светините и храма на боговете. За моите грехове, не действителни (опазили ме боговете!), но само греховни щения, аз си наложих съответното наказание, като си определих съвестта за съдник. Сега наказвам страстта си със заточване, да напусна нещастник родината, подчиних се на принудата на мойрите да върша всичко по тяхна угода и избягах от опасната Родопида. Защото, чужденецо, се страхувах да не бъда надвит от разположението на господстващата тогава звезда и да бъда принуден да извърша по-срамни дела.

Но това, което преди всичко и при всички случаи ме накара да избягам, бяха синовете ми. Често тайнственото познание, което получих от боговете, ми подсказваше, че те ще се опълчат с оръжие един срещу друг. За да не виждам такава жестока гледка (от която и слънцето би се ужасило, като скрие лъчите си зад облак) и да спася бащините очи от ужасното братоубийство, се принудих да напусна родната си страна и дома. Не разкрих пред никого подбудата, съобщих, че заминавам във великата Тива, за да посетя другия, по-стария си син, който тогава беше при дядо си от майчина страна. Той се наричаше Тиамид, чужденецо.

Кнемон, сякаш името Тиамид удари слуха му, пак трепна. Но се въздържа, замълча, за да чуе по-нататък разказа. А старецът продължи:

— Аз отминавам, младежо, премеждията между тези събития, защото нямат връзка с този въпрос.

26. Научих, че има елински град Делфи, свещен на Аполон, светиня и на други богове, училище за мъдри мъже, отдалечен от шума на простолюдието. И се запътих натам, защото ми се стори, че е съвсем уместно убежище за един жрец-гадател, като посветено на култа и неговите тайнства. Затова слязох в Кира<sup>[14]</sup> на Крисейския залив и от пристанището побързах направо за града. Щом влязох в него, сякаш истински божествен глас ме осени. Иначе градът ми се стори обител на по-висши същества, особено с природата на околността си. Над него като естествена крепост се издига акрополът Парнас, обгърнал града с диплите на склоновете си.

— Чудно говориш — извика Кнемон, — сякаш си усетил истинското дихание на Пития. И моят баща, когато град Атина го изпрати там като посланик, ми е разказвал, че Делфи има същото разположение.

— Значи, синко, ти си бил атинянин?

— Да — отговори.

— А как се казваш?

— Кнемон — отвърна той.

— Какво нещастие те е сполетяло?

— После — отвърна — ще чуеш. Сега продължи разказа си.

— Добре, ще продължа — съгласи се старецът и се върна пак на града. — След като се нагледах на улиците, площадите и изворите, включително на Касталия<sup>[15]</sup>, с чиято вода се попръсках, се запътих за храма. Развълнува ме шепот сред тълпата: говореше се, че е часът да заговори жрицата. Аз влязох, паднах на колене, помолих за себе си и чух думите на Пития<sup>[16]</sup>:

*Из бреговете на Нил, из житата, разкошно класили,  
бягаш от трите сестри мойри, от тяхната мощ.  
Малко търпи. Ще те върна обратно в земята  
Египет  
с черните нейни бразди. Но мой приятел бъди.*

27. Това тя ми предсказа, а аз паднах с лице към олтара, за да получа всяка милост на бога. Многобройната тълпа около мене възхваляваше гласно бога за пророчеството още при първата ми молитва. Те ме облажаваха и оттогава ме отличаваха всякак, защото божеството ме посрещнало като приятел за втори път след спартанеца Ликург<sup>[17]</sup>. По моя молба ми отстъпиха да живея в участъка на храма и решиха да ми отпускат храна на държавни разноски. С една дума, не ми липсваше нищо. Ту присъствувах на свещенодействия, ту на многото всякакви жертвоприношения, които извършваха всеки ден чужденци и местен народ, ту водих разговори с философи. Не малко хора от този вид прииждат в питийския храм. Градът е естествено светилище на музите и прорицалище на бога предводител на музите.

На първо време отправяха към мене различни въпроси. Един искаше да знае как ние, египтяните, служим на местните богове, друг — защо почитаме като божества едни или други животни, някой питаше какви легенди се разказват за всяко от тях. Един се осведомяваше за строежа на пирамидите, друг за лабиринтите на подземните гробници. Накратко: не оставяха незасегнато нищо, с което Египет се слави. Всеки разказ, всяка вест за Египет привлича слуха на елина.

28. Накрая един от по-образованите ме запита и за Нил, за изворите му, в какво се отличава природата му от другите реки и защо лятно време единствен от всички други реки е пълноводен. Отговарях каквото знаех и каквото е писано за тази река в свещените книги, което може да научи и да прочете само жрец-предсказател. Разказах, че избликва от планините на Етиопия на границата с Либия, там, където свършва източната зона и започва Югът. През лятото се разлива не защото, както вярват някои, го възпират ежегодните насрещни ветрове, но защото тъкмо тези ветрове през лятното слънцестоене докарват и гонят от север на юг всички облаци, докато ги наблъскат в горещия пояс. Там се спира тяхното движение напред и поради жегата влагата в тези области, насъбрала се от по-рано постепенно и сгъстена, се изпарява. Тъй от проливните дъждове Нил набъбва, не желае да бъде повече река, а излиза от бреговете си, превръща Египет на море и по пътя си оплодява полята. Затова водата му е твърде сладка за пиене,

тъй като я подхранват небесните дъждове, и е твърде мека на пипане, вече не тъй гореща както там, откъдето идва, но все пак хладка. Поради тази причина единствен от реките не излъчва прохлада, както без съмнение би било, ако неговото пълноводие, както по мое сведение някои образовани гърци твърдят, се получише от топенето на снеговете.

29. Като разказвач такива и подобни истории, питийският жрец, с когото се сприятелих (името му бе Харикъл), ми рече:

— Отлично говориш, и аз самият съм на това мнение, това научих и от жреците на Катадупа<sup>[18]</sup>.

— Аз също съм бил там, Харикле — казах. — Ти бил ли си?

— Ходил съм, о мъдри Каласириде — отговори.

— А какво те водеше натам? — пак попитах.

— Нещастия у дома — отвърна той, — които после станаха причина за щастие.

Учудих се от неочаквания отговор.

— Не ще се учудваш на историята — продължи той, — ако знаеше как се случи. Но когато пожелаеш, ще я научиш.

Тогава твой ред е веднага да разкажеш — отвърнах, — разбира се, че желая.

— Слушай — каза Харикъл, като отстрани другите. — Отдавна исках да ти разкажа моите преживелици, защото можеш да ми бъдеш полезен.

Аз се ожених, но нямах деца. Късно наистина, в напреднала възраст, след молитва пред боговете станах баща на дъщеря, но божеството ми предсказа, че тя не ще ме ощастливи. Когато стигна до възраст за омъжване, я дадох на един от женихите (имаше мнозина), който ми се стори най-достоеен. Но още през първата брачна нощ нещастницата загина. Брачната стая пламнала опожарена или от мълния, или от човешка ръка. Сватбената песен още не отзвуча, и дойде погребалният напев. От брачното легло я изпратиха направя в гроба, същите факли, които излъчваха сватбения блясък, запалиха погребалната клада. Божеството направи драмата още по-трагична с второ нещастие: изтръгна и майката на дъщеря ми. Тя се сломи от скръб. Макар че не можех да понасям изпратеното от бога нещастие, не сложих край на живота си. Вярвах и на богословите, че това е

греховно дело. Напуснах родината и запустелия си дом. Много допринеса за забрава на нещастieto, когато очите не възкресяват спомена на душата. След като странствувах на много места, дойдох в твоята египетска родина и в самата Катадупа, за да се запозная с праговете на Нил.

30. Ти вече знаеш причината за моето пристигане тук, приятелю. Сега искам да направя едно отклонение, от разказа, или по-право, това е главната му част. Когато веднъж се разхождах из града и използвах свободното си време, да си купя някои неща, рядкост в Елада — времето беше смекчило болката ми и аз се готвех за завръщане в родината, — до мен се приближи някакъв мъж. Той вдъхваше с външността си уважение. Погледът му показваше благоразумие, скоро надраснал младежката възраст. Кожата му беше съвсем черна. Той ме поздрави и ми каза на несигурен елински, че иска да ми съобщи нещо насаме. Аз охотно се отзовах и той ме заведе в един близък храм.

— Забелязах — започна той, — че ти купуваш индийски, етиопски и египетски листа и корени. Ако желаеш да купиш подобни неща, мога да ти услужа, без никаква измама.

— Съгласен съм — отговорих, — покажи ми ги.

— Виж сам — каза, — за да не ти се свиди при покупката.

— Но обещавай ми — възразих — да не се скъпиш при продажбата.

И той извади изпод мишницата си кесийка и ми показа истинско съкровище от скъпоценни камъни. Имаше перли с големината на малък орех със съвършена кръгла форма и ослепителен блясък, смарагди и хиацинти, първите зеленеещи като пролетни класове с блестяща маслинова гладкост, а вторите наподобяваха цвета на морската вода, която леко се вълнува на скалистия бряг с теменужно отражение от дълбочината. Различните камъни излъчваха смесен и шарен блясък, който очароваше окото.

— Както виждам, чужденецо — казах, — трябва да си търсиш друг купувач. С моето състояние аз едва ли мога да заплатя и един от късовете, които виждам. Но ако не можеш да ги купиш — отговори той, — не е невъзможно да ги получиш и като подарък.

— Аз не съм неспособен — казах — да получавам подаръци. Но не зная защо искаш да си правиш шеги с мене.

— Не се шегувам — отговори, — но говоря съвсем сериозно и се кълна пред бога, обитател на този храм, че ще ти подаря всичките, ако се съ согласиш да получиш освен тях и друг, много по-скъпоценен подарък.

Аз се засмях при тези думи. Той ме запитва защо се смее и аз отговорих:

— Смешно е, че ми обещаваш такива подаръци като отплата ми предлагаш още по-скъпа награда.

— Вярвай ми — каза. — Но само се закълни, че ти ще използваш подаръка най-добре, и то както ти посоча.

Изпаднах в почуда и недоумение, но се закле в очакване на съкровището. След като положих клет вата, както той пожела, ме отведе в жилището си ми показа момиче с необикновена божествена красота. Каза ми, че било на седем години, а ми се стори, че приближава възрастта за брака. Така извънредната красота увеличава впечатлението за зрелост. Останах безмълвен от недоумение. Не можах да се нагледам на това, което виждам.

31. Той ми обясни:

— Тази девойка, чужденецо, е подхвърлена в пелени от майка си по причина, която малко по-късно ще научиш, и е оставена на произвола на съдбата. Аз открих и прибрах, защото не можех да оставя в опасност душата, която веднъж се е поселила в човека. Това е една от заповедите на нашите гимнософисти<sup>[19]</sup> — аз също бях удостоен да бъда известно време техен слушател. Освен това и детето още отначало издава някакъв божествен блясък от погледа си. Така когато го разглеждах, то се вглеждаше в мене и гордо, привличащо.

До него беше оставена и огърлицата със скъпоценни камъни, които току-що ти показах, и митра от копринени нишки с вшити върху нея туземни букви и сведения за детето. Навярно майката се е погрижила тези опознавателни знаци за момичето. Аз ги разчетох и разбрах произхода и родителите му. Заведох го далеч от града на село, там го предадох на моите пастири да го отглеждат, като заръчах да не съобщават на никого за това. Предметите, които бяха с нея, задържах, да не докарат на момичето някаква опасност. Отначало всичко остана в тайна. Но след време девойката израсна и разцъфна необикновено (красотата ѝ не може да остане скрита дори под земята, тя, струва ми

се, ще грее и оттам). От страх да не се разкрие историята, та да загине самата тя и да създаде и на мене някакви особени неприятности, издействувах да ме изпратят като посланик при египетския сатрап. Тук пристигнах заедно с нея, да се погрижа за настаняването ѝ. Скоро ще разговарям със сатрапа за това, за което дойдох (той обеща да ме приеме още днес), а на тебе и на боговете, които уредиха така работите, поверявам девойката при следните клетвени условия: ще я отгледаш като свободна и ще я омъжиш за свободен, на него ще предадеш тази митра, която получаваш от мене или, по-точно, от майка ѝ, която я подхвърлила. Вярвам, че ще спазваш всичко, както се уговаряме. При това се уповавам на клетвата ти. Защото аз те наблюдавам от многото дни, откакто пребиваваш тук, и виждам, че си истински елин.

32. Това мога сега да ти обясня накратко, понеже ме чака неотложна работа като пратеник. По-ясни и по-точни напътствия за девойката ще получиш утре, ако дойдеш тогава при храма на Изидата.

Постъпих така, взех девойката, загърнах я и я заведох у дома. Целия ден се грижих старателно за нея благодарение на боговете, оттогава я смятам и наричам моя дъщеря.

Рано на другия ден се упътих бързо към храма на Изидата, където си бяхме уговорили среща с чужденеца. Дълго обикалях, но той не се показва отникъде. Тогава отидох направо в двореца на сатрапа и попитах за етиопския пратеник. Отговориха ми, че той отпътувал, по-точно бил изгонен. Сатрапът го заплашил със смърт, ако до залез-слънце не напусне страната. На въпроса ми за причината отговориха, че поискал да се отстъпят на Етиопия смарагдовите находища, тъй като били нейно притежание. Върнах се у дома твърде потиснат, сякаш получил тежък удар, защото не можах да узная вече подробности за девойката — коя е, откъде е, кои са родителите ѝ.

— Не се учудвай — каза Кнемон. — Аз също съм доволен, че не съм узнал нищо.

33. Но може би ще узная.

— Ще узнаеш — каза Каласирид. — Сега ще ти кажа какво направи след това Харикъл.



— Когато се върнах у дома — продължи той, — ме посрещна девойката. Тя не ми каза нищо, защото още не знаеше елински език, но ме поздрави с ръка и с погледа си ми създаде по-ведро настроение. Учудих се, че както добрите и породисти кученца се умилкват около някого, макар че отскоро го познават, така и тя почувствува бързо моята симпатия към нея и ме прие като баща. Аз реших да не оставам повече в Катадупа, да не би завистта на някой бог да ме лиши и от втората дъщеря. Потеглих през Нил към морето, намерих кораб и отпътувах за в къщи. Сега момичето е тук при мене, тя е мое дете, носи моето име, опора ми е в живота. Тя надминава във всичко моите очаквания. Бързо научи елински език, като фиданка бързо разцъфтя. С телесната си красота така превъзхожда всички млади жени, че окото на всеки елин и чужденец се насочва към нея, където и тя да се покаже — в храмовете, по улиците или стъгдите, като истинска статуя привлича върху себе си погледите и мислите. Но въпреки всичко тя ме наскърбява с неизлечима скръб, защо не иска да чуе за брак и настоява да остане девица през целия си живот. Обрича се като жрица на служба на Артемида, голяма част от времето си прекарва в лов и в упражнения в стрелба с лък. Животът ми е непосилен. Надявах се да я омъжа за сестриния ми син, образован младеж, мил и по говор, и по нрав, но срещам упорития ѝ отказ. Не можах да я предумам нито с внимание, нито с обещания, нито с разумни съвети. Но което е най-тежко: тя използва срещу мене, както се казва, моите собствени оръжия, прилага находчивостта в различните разсъждения, на които аз я учих, за да защити избора си на съвършения начин живот. Възторжено превъзнася целомъдрието и го издига до божественост по чистота, непорочност и святост. А хули еросите, Афродита и всеки брачен съюз.

И аз те моля за твоята помощ. Затова, като ми се представи от само себе си удобният случай и възможност, се разпрострях по-нашироко в разказа си. Милост, драги Каласириде, приложи спрямо мене египетската мъдрост и магия. Убеди я с думи или дела да опознае своето призвание и да осъзнае, че се е родила жена. При добра воля работата ще ти бъде лека. Тя не отбягва от разговори с разумни мъже, като девойка е расла най-вече в тяхна среда. А живее с тебе в едно и също жилище, искам да кажа, в участъка на храма. Не отблъсвай молбата ми, не ме оставяй бездетен, неутешим, лишен от потомство да

прекарвам тежка старост, моля те в името на самия Аполон и на твоите местни богове.

— Като слушах тези думи, Кнемоне, очите ми се просълзиха, но и той не отправяше молбата си непросълзен. Обещах да му помогна, доколкото мога.

34. И още докато водехме този разговор, при нас се приближи някой и съобщи, че водачът на свещеното посолство на енианите<sup>[20]</sup> отдавна чака нетърпеливо на вратите и вика свещенослужителя да се яви и да започне жертвоприношението. Аз попитах Харикъл кои са енианите, какво е пратеничеството и какви жертвоприношения извършват.

— Енианите — отговори той — са тесалийско племе, най-благородното, чисто елинско, водят произхода си от Елин, сина на Девкалион. Повечето живеят по крайбрежието на Малийския залив, но се гордеят със столицата си Хипата. Тя се нарича така, както твърдят самите те, понеже господствува над всички останали градове, а според други защото е разположена в полите на Ета. Що се отнася до жертвоприношенията и пратеничествата, те стават на всеки четири години през време на Питийските игри (както знаеш, те се устройват точно сега). Принасят жертва енианите в чест на Неоптолем, сина на Ахил. Той бил вероломно убит на питийски олтари от Орест, сина на Агамемнон. Сегашното пратеничество надминава останалите, защото предводителят му минава за потомък на Ахил. Вчера срещнах този младеж, той наистина изглежда достоен за неговото потомство. Има същата фигура и ръст, така че с външността засвидетелствува потеклото си.

Аз се учудих как може някой от енианите да се обявява за потомък на Ахил (защото според поемата на поета египтянин Омир родно място на Ахил е Фтия<sup>[21]</sup>).

— Младежът — поясни Харикъл — твърди, че героят е чист ениан, че Тетида напуснала Малийския залив, се съчетае с Пелей, и че някога цялото крайбрежие на залива се наричало Фтия. Но другите племена от ревност към славата на героя си го присвоили погрешно. Впрочем момъкът се числи към Еакидите<sup>[22]</sup>, защото негов прадед бил Менестий, синът на Сперхей и на Полидора, дъщерята на Пелей, а Менестий заедно с Ахил бил един от първите вождове против Троя и

по роднинството си с него началствувал първия отряд на мирмидонците. На всяка цена държи за Ахил и всякак го свързва с енианите. За довод си служи между другото и с жертвоприношенията, извършвани в чест на Неоптолем, които, казва, всички тесалийци отстъпвали на енианите и с това потвърждавали, че те са най-близки негови потомци.

— Това няма да им оспорваме, Харикле, дори за тяхна угода ще признаем, че са прави. Но нека повикат предводителя на пратеничеството, силно желая да го видя.

35. Харикъл кимна и младият мъж влезе, наистина той излъчваше нещо ахиловско. По поглед и самочувствие напомняше Ахил — с изправена шия, косата вдигната на челото като грива. Носът, чиито ноздри вдишваха свободно въздуха, показваше дързост. Очите — не съвсем сини, но тъмни, преливащи в синьо, погледът огнен, но не и недружелюбен — каквото е морето, когато след отминаване на вълната се успокоява. След като ни поздрави според обичая и ние му отговорихме, каза, че е време за жертвоприношението за Аполон, след него ще последва жертвоприношение за Неоптолем, за да се стигне навреме до шествието.

— Да започнем — каза Харикъл, изправи се и с лице към мене каза: — Днес ще видиш и Хариклея, ако още не си я виждал. Стар обичай е свещенослужителката на Артемида да взема участие в шествието и в жертвоприношенията за Неоптолем.

Аз, Кнемоне, съм виждал девойката често, и когато участвуваше в жертвоприношения, и когато ме разпитваше за свещените предания. Но замълчах в очакване да видя какво ще се случи.

И ние поехме за храма, където тесалийците вече бяха приготвили всичко за жертвоприношението. Заставахме пред олтарите и младият човек пристъпи към жертвите.

След молитвата на жреца прозвуча от вътрешността на храма гласът на Пития:

*Вижте, делфийски чада, най-напред надарената с прелест,  
слава добила след туй, и на богиня сина.*

*Храма напуснали те и прехвърлили морски талази,  
тъмна земя ще съзрат в слънчева горещина.  
Там за живота почтен ще получат велика награда —  
бял златозарен венец над загорели чела.*

Това слово на божеството внесе голяма обърканост сред присъстващите, защото не знаеха как да изтълкуват оракула. Един си го обясняваше по един начин, друг по друг, но никой не отгатна истината. Оракулите и сънищата се обясняват едва когато се сбъднат. Но делфийците вече се увлякоха в шествието, така тържествено устроено, и забравиха да мислят за точното обяснение на предсказанието.

---

[1] „Бог от машина“, „богиня от машина“ е устройство в гръцкия театър, което се спускало през покрива върху сцената и в него се явявали богове или герои да разплетат чрез намесата си в разрешими конфликти. ↑

[2] Навкратида, гръцка търговска колония в делтата на Нил. ↑

[3] Намек за богиня Атина, която се отказала да свири на флейта, за да не се загрозява лицето ѝ. ↑

[4] Пито, най-старото име на местността в полите на Парнас, където бил разположен град Делфи със светилището на Аполон. ↑

[5] Трофоний е епитет на подземния Зевс. В Лебадея, Беотия, се намирал негов храм с оракул в подземна пещера. ↑

[6] Стадий, мярка за дължина, равна на 185 м. ↑

[7] Поговорка, която означава, че следващият разказ ще бъде дълъг като разказа на „Илиада“. ↑

[8] Става дума за мита за магарешките уши на легендарния фригийски цар Мидас. Той пожелал да скрие белега на позора си, но служителят, който му режел косите, изровил яма и на нея доверил тайната. Скоро след това поникналата тръстика започнала да разгласява вестта за ушите на царя. ↑

[9] Върховният бог Зевс имал епитета „гостоприемник“, понеже между многото други функции бил закрилник на правото и задължението на гостоприемство. ↑

[10] „Велик цар“ гърците наричали персийския цар. Персите владеели Египет от 525 до 332 г. пр.н.е. ↑

[11] Протей бил подчинен на Посейдон морски бог, старец, който притежавал пророческа дарба и способност да приема различни образи. Живеел на остров Фарос, близо до град Александрия. ↑

[12] Кронион (грц. „син на Кронос“), обикновено епитет на Зевс като на най-великия от синовете на Кронос. ↑

[13] Мойри, лат. парк, трите богини-сестри, дъщери на Нощта, които според вярването на древните плетат и накрая срязват жизнената нишка на всеки смъртен. ↑

[14] Градът Кира на Крисейския залив служел за пристанище на Делфи. ↑

[15] Касталският извор при Делфи в планината Парнас бил свещен на Аполон и музите. С неговите води се миели или ръсели поклонниците на бога, преди да пристъпят към светилището му. ↑

[16] Пития е жрицата на Аполон в светилището му в Делфи. Тя предсказвала в екстаз, седнала на триножник върху земна пукнатина, от която излизали упойващи изпарения. ↑

[17] Ликург е митически спартански законодател. Според Херодот, когато се обърнал към оракула на Аполон, жрицата Пития го нарекла приятел на Зевс и на всички от олимпийската обител. ↑

[18] Катадупа е град близо до най-южните прагове на Нил. ↑

[19] Гимнософисти (грц. „голи мъдреци“) индийски философи-аскети. Според Хелиодор такива живеели и в Египет. ↑

[20] Ениани — гръцко племе от Южна Тесалия. ↑

[21] Фтия е град и област в Източна Тесалия, владение на Пелей и сина му Ахил. ↑

[22] Еакиди — потомци на Еак, т.е. Пелей, Теламон, Ахил или Аякс Теламонов. ↑

## КНИГА ТРЕТА

1. А когато завърши шествието и цялото жертвоприношение:

— Но, татко — подхвана Кнемон, — те още не са завършили. Твоят разказ не ме остави да видя нищо. Бях увлечен до крайна степен да те слушам, а бързах да видя това празненство. Ти се явяваш пред мен като че ли след празник, според поговорката, едновременно с откриването закриваш представлението.

— Аз, Кнемоне — каза Каласирид, — съвсем не желая да те отегчавам с несъществени подробности и затова те въвеждам в същината на разказа, в това, за което ти най-напред ме попита. Щом желаеш да бъдеш зрител на представлението още от появата на хора — понеже си от Атика и не го криеш, — аз ще ти опиша накратко шествието, което се прочу като малко други подобни и заради самото него, и особено заради последствията му.

Най-напред хекатомбата<sup>[1]</sup> водеха посветителите — селяни в селски вид и носия. Всеки от тях носеше бял хитон, повдигнат от пояския ремък до подколеника, а с дясната ръка, оголена както рамената и гърдите, размахваше двуостра брадва. Биците, всичките черни, леко изпъваха яки шици. Рогата им бяха къси, прави и остри, и позлатени, у други окичени с цветя. Пищялите имаха извита форма, спускаха гуши до колене. Бяха точно сто, с числото си наистина оправдаваха името хекатомба. Зад тях следваха различни други жертвени животни, водени всяка порода поотделно и в ред. Началото на жертвоприношението беше оповестено от празничните звуци на флейти и сиринги. Подир стадата и пастирите пристъпваха тесалийски девойки в разкошни дълбоко препасани одежди, със спуснати коси. Те бяха разделени на две колони. Първият хоровод носеше кошнички, пълни с цветя и плодове, вторият — блюда с жертвени питки и благовония, които излъчваха надалече ухания. При това ръцете им оставаха свободни. Като носеха кошничките на глава, те се залавяха ту право, ту косо една за друга, за да могат едновременно да пристъпват и да танцуват. Такта песента подаваше вторият хоровод, на който бе

поверено цялото празнично химнопение — хвалебна песен най-напред на Тетида и Пелей, след това на сина им, накрая на внука, след това, Кнемоне...

— Но защо пък „Кнемоне“ — прекъсна го Кнемон. Отново, татенце, ме лишаваш от насадата, като премълчаваш химнопението, сякаш съм само зрител на празничното шествие, но не и слушател.

— Тогава слушай — каза Каласирид, — щом това ти доставя удоволствие. Песента гласеше така:

*Славя Тетида чрез химн, славя златисти коси.  
На моревластен Нерей щерка безсмъртна е тя,  
но според воля на Зевс стана жена на Пелей.  
Блясък от морски вълни, на любовта божество,  
даде живот на сина копиеносния бог —  
своя прославен Ахил, до небесата прочут,  
елински мълниен плам, необорима звезда.  
Той пък от Пира роди своя син Неоптолем.  
Илион унищожил, страж на данайската рат,  
който почива сега в свята питийска земя.  
О, благосклонен към нас, Неоптолеме, бъди,  
ти милостив приеми нашия жертвопринос  
и от града занаяпред всякакъв страх отвърни.  
Славя Тетида чрез химн, славя златисти коси.*

3. Ето така, Кнемоне, гласеше този химн, доколкото си спомням. Тъй хармонична беше песента на хоровете, тактът на стъпките тъй съвпаднаше с ритъма на песента, че окото беше подвеждано от слуха да пропуска гледката и присъстващите, сякаш грабнати от мелодията, през всичкото време следваха бегло минаващите пред тях девойки. Но скоро конният отред от ефеби и светлият образ на техния предводител откри картина, която надминава всяка наслада на ухото. Броят на младите мъже достигаше до петдесет, разделени в два отреда от по двадесет и пет юноши. Всичките бяха телохранители на вождата на свещеното шествие, който яздеше по средата. Обувките им от преплетени червени ремъци бяха пристегнати над глезените. Бялата

хламида, завършваща отдолу с тъмносин кенар, беше закрепена на гърдите със златна фибула. Всички коне бяха от тесалийска порода. От очите им гледаше волността на тамошните поля. Те се противяха на принудата на юздите, гризяха ги и ги обливаха с пяна, но се подчиняваха на волята на ездача, който ги направляваше. Главите и челата им бяха украсени със сребърни и позлатени сбруи, сякаш и с тях ефебите се състезаваха помежду си. Но, Кнемоне, и при тази тяхна прелест всеки поглед на присъстващите се плъзгаше по тях и ги отминаваше, за да се насочи към предводителя на конницата (това беше моята грижа Теаген). Както мълнията затъмнява всяко предхождащо сияние, така ни заслепи неговата външност. Той също така беше на кон и в тежко въоръжение. Потръсваше ясеново копие с меден завършек, на главата си нямаше шлем — шестуваше гологлав, облечен в пурпурна хламида, на която беше извезана в злато битката между лапити и кентаври, янтарната фибула представляваше Атина, върху щита беше изобразена главата на Горгона<sup>[2]</sup>.

Звънкият полъх на вятъра увеличаваше всичката тази прелест. Лекият му дъх си играеше с косите на шията, виеше къдриците на челото и хвърляше краищата на хламидата върху гърба и хълбоците на коня. Ще кажеш, че и самият кон усеща красотата на своя стопанин и съзнава отличието си да носи най-красивия ездач. Така си изхвърляше шията, наостряше уши и спускаше клепачи, пристъпваше смело с ездача на гръб, крачеше послушен на поводителите и се наклоняваше леко равномерно от едното рамо към другото, удряше почти безшумно края на копитата о земята в ритъм със спокойното движение на шествието.

Гледката поразяваше всички, всеки оценяваше най-високо храбростта и красотата на юношата. Всички жени из народа, като не можеха да скрият с въздържаност душевното си вълнение, му подхвърляха ябълки и цветя с надежда да привлекат на своя страна симпатиите му. Всички бяха единомисленици, че няма на света юноша, който да надминава красотата на Теаген.

4. „Щом се събуди Зора розопръста, родена из здрача“ (тъй би казал Омир), из храма на Артемида излезе красивата и умна Хариклея. Тогава ние разбрахме, и Теаген може да бъде надминат, доколкото съвършената женска красота е по-обаятелна от мъжката, дори от красотата на първия мъж в света. Тя се взеше колесница, теглена от



два бели бика, носеше пурпур — стигаща до петите одежда с втъкани златни лъчи. Гърдите ѝ поддържаше пояс, в който художникът-майстор беше излял цялото свое изкуство. Никога преди това той не беше изковавал нещо подобно, нито пък можеше вече да го сътвори. Беше преплел на гърба на девойката опашките на две змии, шиите им свързал под гърдите в замотан клуп, а оттам се подават главите, провесени на двете страни като добавък на възела. Би помислил не само че изглежда, че змиите пълзят, но че наистина пълзят. Но техният поглед не беше зъл или суров, от тях се разливаше влажна съненост, сякаш са заспали в сладък копнеж на моминските гърди. Бяха изваяни от злато, а обагрени с тъмносиньо. То беше изкусно нанесено, така че грапавите и сменящи цвета си люспи да показват контраста между златистото и тъмносиньото. Такъв беше поясът на девойката.

Косите ѝ — нито изцяло на сплитове, нито съвсем разпуснати, но по-голямата им част падаше на вълни върху шията, разпиляваха се по раменете и гърба, а на темето и челото се увенчаваха с нежни лаврови клонки. Те обкръжаваха розовото слънчево лице и не позволяваха на вятъра да развява къдриците в безпорядък.

В лява ръка тя носеше позлатен лък, от дясното ѝ рамо висеше стрелник. С другата ръка държеше запален факел, но очите ѝ излъчваха повече блясък, отколкото сиянието на светилника.

— Та това са Хариклея и Теаген! — извика Кнемон.

— Но къде са те? Покажи ми ги, моля те в името на боговете! — помоли Каласирид, като предполагаше, че Кнемон ги вижда.

— Татенце — отвърна той, — сякаш те са пред мене, макар че не са тук — тъй живо ти ми описа в разказа си тези, които съм виждал и познавам.

— Съмнявам се — възрази Каласирид — дали си ги виждал такива, каквито ги съзерцаваше през оня ден Елада и слънцето, всеки им се усмихваше и ги облажаваше. Тя будеше копнение у мъжете, а той у жените. Смятаха за висше щастие близостта с когото и да било от двамата. Местните жители се възхищаваха повече на младия мъж, а тесалийците на девойката. И едните, и другите се удивляваха повече на това, което виждат за пръв път. Защото новата гледка омайва повече, отколкото познатата. Но каква приятна измама, каква сладка мисъл — как ме окрили, Кнемоне, с вестта! Помислих си, че виждам любимците си, а явно ти ме заблуждаваш във всичко.

В началото на разговора твърдеше, че те ще дойдат и ще ги видим, а след това поиска като възнаграждение да чуеш тяхната история. Но вече е вечер, скоро ще настъпи нощта, а ти все още не можеш да ни ги покажеш.

— Не се безпокой — отвърна Кнемон. — Пропъди лошите мисли, защото те наистина ще дойдат. Може би сега нещо им е попречило и те ще пристигнат малко по-късно от уговорката. Но дори и да бяха тук, аз нямаше да ти ги покажа, преди да получа цялата награда. Така че ако искаш скоро да ги видиш, изпълни обещанието си и разкажи докрай историята.

— Впрочем — отвърна Каласирид — аз едва се решавам да се върна към спомена на едно събитие, което вълнува силно, освен това се боя да не те отегча с бърливостта си. Но щом, както ми се струва, ти слушаш жадно и без насита красиви истории, нека продължавам, където бях спрял. Но по-напред да запалим лампата и да възлеем за боговете на нощта, за да можем след изпълнението на обичая спокойно да посветим нощта на нашия разказ.

5. Каза това и по нареждане на стареца една прислужница донесе запалена лампа. Каласирид извърши възлиянието, като призова другите богове, накрая и Хермес. Помоли за приятни сънища през нощта и да се явят насън любимите му деца. След това продължи каза си:

— Когато, Кнемоне — каза той, — шествието обходи три пъти гробницата на Неоптолем и юношите завършиха третия кръг, изведнъж жените нададоха стонове, а мъжете боен вик. Тогава като по предварителна уговорка почнаха да колят бици, овни и кози, сякаш една ръка нанасяше със секира удари на всички. Накамариха върху огромен олтар голям брой цепеници, според обичая поставиха отгоре крайниците от жертвените животни помолиха жреца на питийския бог да започне възлиянието и да запали олтарния огън. Харикъл отговори, че извършването на възлиянието е негова длъжност, но на водача на пратеничеството се пада да запали огъня, като поеме факела от ръцете на жрицата. Това изисквал обичаят от дедите.

Рече така и възля. Теаген вдигна факела. Тогава, Кнемоне, ни стана ясно, че душата е божествена и сродна с небесните неща. Още в мига, когато двамата млади се погледнаха, се влюбиха, сякаш душите

им от първа среща познаха близостта си и се устремило достойни и близки една към друга. Най-напред застанаха един до друг като зашеметени. Тя бавно му подаде факела, той бавно го пое из ръцете ѝ. Двамата дълго приковаха един в друг очи, сякаш са се разпознали или виждали някъде по-рано и извикваха спомена в паметта си. После по лицата им едва се прокрадна усмивка, доловима по единствения блясък на очите.

След това сякаш от свян поруменяха и отново, след дълбоко сърдечно вълнение, побледняха. С една дума, за кратко време изразът на лицата им се менеше многократно, като всяка промяна на цвета и погледът издаваше душевните им чувства.

Естествено за множеството тези промени на състоянието им останаха незабелязани, защото всеки беше зает със своите дела и мисли. Не забеляза нищо дори Харикъл, който изричаше обичайните молитви и призиви към боговете. Само аз наблюдавах младите. Откакто, Кнемоне, Теаген при жертвоприношението в храма получи оракула, аз се заех да търся от имената в него пророчество за бъдещето. Но дотогава не можех да отгатна точно нищо от предсказанията.

6. Най-после като че насила Теаген се откъсна от девойката, подложи факела и запали олтарния огън. Празничното шествие завърши и тесалийците се насочиха към пиршеството, а другият народ се разотиде, всеки тръгна за дома си. Хариклея наметна бялата си ефестрида и с няколко дружки се запъти към жилището си в участъка на храма. Тя не живееше заедно с мнимия си баща, но се беше отделила заради свещената си длъжност.

Всичко, което чух и видях, събуди интереса ми. Побързах да пресрещна Харикъл.

— Видя ли — попита той — моята и делфийската украса Хариклея?

— Не за пръв път сега, но често и преди — казах аз, — колкото пъти съм посещавал храма, съм я срещал, и то не само пътем, както се казва. Често тя принасяше заедно с мене жертва и ме разпитваше за божествените и за човешките дела, ако се съмняваше в нещо, и искаше да узнае мнението ми.

— И как ти се стори тя днес, драги, не допринесе ли за блясъка на днешното празненство?

— Остави, Харикле — отговорих, — все едно да ме питаш дали луната сияе повече от другите звезди.

— Но някои хвалеха — каза той — и младия тесалиец.

— Да, и на него отреждаха — добавих — второ или трето място, но за венец и за украса на шествието наистина всички признаваха дъщеря ти.

Харикъл се зарадва на думите ми и аз наистина постигнах целта си, да спечеля всякак доверието на човека.

— Аз отивам сега при нея — каза той с усмивка. — Ако ти е приятно, придружи ме, за да видим дали не се е изморила от хорската глъчка.

С радост се съгласих и показах, че неговите грижи значат за мене повече от всичко друго.

7. Когато пристигнахме в нейното жилище и влязохме, намерихме я отпаднала на леглото. Очите ѝ бяха влажни от любовни сълзи. Тя прегърна както обикновено баща си и на въпроса му какво я измъчва, отговори, че страда от главоболие и че ако ѝ позволи, желае да остане сама. Загрижен, Харикъл напусна заедно с мене стаята и нареди на прислужниците да пазят тишина.

— Какво означава това, драги Каласириде? — ме попита той на отиване. — Каква слабост е обзела дъщеричката ми?

— Не се учудвай — отговорих. — Може би след като е шествувала пред толкова народ, е привлякла върху себе си някое зло око.

— И ти ли — отвърна ми той с иронична усмивка — като простолюдието вярваш, че има зъл поглед?

— Както всяка друга истина — казах. — Защото работата стои така: този въздух, който ни заобикаля, навлиза дълбоко в нас през очите, ноздрите и дъха, още по други пътища и внася отвън свойствата, които притежава. Какъвто се влива, такова въздействие внася у приемателите. Затова, когато някой погледне със завист красотата, изпълва пространството около себе си с това лошо свойство и изхвърля върху близко стоящия дъха си, изпълнен с горчилка. А той като ефирен прониква чак до костите и до гръбначния мозък. У

мнозина завистта причинява болест, която е получила името уроки. Помисли също, Харикле, колко очни страдания, колко зарази възникват без никакъв допир с болните било от легло или от участие на една трапеза, а само с вдъхване на същия въздух. Нека ти докаже тази мисъл ако не нищо друго, то най-вече появата на любовта, тя се влива чрез един само поглед, като чувствата подобно на лек ветрец проникват през очите в душата. Това е твърде естествено. Защото зрението като най-подвижен и най-горещ сетивен орган най-лесно възприема и притегля излъчванията и с огнения дух в него привлича любовта с нейните преходи.

8. Ако е нужно, мога да ти приведа пример из естествената история, записан в свещените книги за животните: дъждосвирецът лекува страдащите от жълтеница. Ако болният от нея погледне птицата, тя отбягва и затваря очи не защото, както някои предполагат, не желае да помогне на болния, но защото погледнат от него привлича към себе си като вълна страданието. Ето затова избягва погледа като удар.

Може би си слушал, че змията, наречена базилиск, с единствен дъх и поглед изсушава и убива всичко, което ѝ се изпречи. Не трябва да се чудим, че някои урочасват дори своите най-скъпи, към които са благосклонни. Защото поради злата си природа извършват не това, което желаят, а което е вложено в тях.

9. — Твоето обяснение е много мъдро и много достоверно — отвърна Харикъл, след като малко помисли. — Дано и Хариклея някой ден усети любовното желание. Тогава за мене ще бъде здрава, а не болна. Но както знаеш, аз и затова те повиках. Сега не бива да се страхуваме, че тази противница на брака и на любовта страда от нещо подобно. Но сигурно боледува от уроки. Надявам се, че ти не ще откажеш, и като приятел, и като мъдър във всичко, да я излекуваш.

И аз обещах, ако разбере страданието ѝ, да помогна според силите си.

10. Но докато ние разговаряхме така, някой влезе забързан при нас и ни рече:

— Драги, вие се помайвайте, сякаш ви зоват на битка и на война, а не на пиршество. Урежда го красивият Теаген в чест на най-великия от героите Неоптолем. Бързо елате, не ставайте причина да се отлага гощавката до вечерта. Само вие единствено отсъствувате.

— Този — пришепна ми на ухото Харикъл — ни кани с тоягата. Макар че е неприятен, при това попейнал, нека да вървим, иначе може да изядем боя.

— Ти се шегуваш — отвърнах, — но да вървим.

Когато пристигнахме, Теаген покани Харикъл до себе си и заради него се показа любезен и с мене. Защо да те отегчавам с подробности за пира — хората на девойките, флейтистките и военните танци на ефебите, пирихийските игри и останалите удоволствия, които Теаген ни достави като прибавка към разкошните ястия, за да направи пиршеството по-приятно и виното по-пивко. Но това, което преди всичко трябва да научиш и което ще разкажа на драго сърце, е следното:

Теаген наистина даваше вид на весел и насила се отнасяше любезно с присъстващите, но от мене не убягна, че е насочил другаде мислите си. Ту погледът му блуждаеше неспокойно, ту неочаквано въздишаше дълбоко. Или седеше унил и дълбоко замислен, или неочаквано лицето му светваше, сякаш идваше на себе си и се овладяваше, лесно променяше израза на лицето си. Състоянието на влюбения е подобно на поведението на пияния — променчиво и без опора, душата и на единия, и на другия се люшка в морето на страстта. Затова влюбеният е склонен към пиянство, а пияният — към влюбване.

11. Когато накрай от умора се прозина, и на другите гости стана ясно, че не е добре. Харикъл също забеляза внезапните промени в настроението му и тихичко рече:

— И него е погледнало лошото око. И той, струва ми се, страда от същото, от което и Хариклея.

— Точно тъй — отговорих, — кълна се в Изида, това е вярно и напълно естествено. През време на шествие тъкмо той изпъкваше най-много след нея.

Това си говорехме ние.

Когато дойде време да се разнасят чашите, Теаген, макар неохотно, пи наздравица с всеки. Когато дойде до мене, казах:

— Благодаря за любезността. — Но не поех чашата.

Тогава Теаген помисли, че не го зачитам, и ме погледна остро и пронизващо. Харикъл забеляза това и ме извини:

— Той не пие вино и се въздържа от всякаква храна от одушевени същества.

Теаген го попита за причината. Харикъл обясни:

— Той е египтянин от Мемфис и жрец на Изида.

Теаген, като чу думите „египтянин“ и „жрец“, изведнъж се зарадва и, сякаш открил някакво съкровище, се изправи, поиска вода, отпи една глътка и извика:

— Мъдри човече, приеми тази наздравица от най-сладкото за тебе питие. Нека тази трапеза склучи нашата дружба.

— Тъй да бъде, прекрасен Теагене — отговорих, — но аз отдавна се чувствавам твой приятел. — Поех и вдигнах чашата.

С това пиршеството завърши и се разотидохме, в своето жилище всеки, след като Теаген ме прегръща много пъти, и то по-горещо, отколкото подобава на едно ново познанство.

Когато се върнах там, където бях отседнал, най-напред останах буден на леглото, като размишлявах така и иначе за двамата млади, опитвайки се да разгадая последните думи на оракула. Ето към полунощ виждам Аполон и Артемида (така мислех или тъй ми се стори, но не ги виждах в действителност). Той ми предаде Теаген, а тя — Хариклея. Назоваха ме по име и ми рекоха:

— Време е да се завърнеш в родината, защото така предписва законът на богините на съдбата. Затова отпътувай и приеми ей тези за свои спътници. Чувствувай ги като свои чада и от Египет ги заведи където и както е волята на боговете.

12. След тези думи изчезнаха. Дадох вид, че това не беше сън, а действителност. Аз разбрах всичко друго, което видях, но недоумявах при кои хора или в коя страна е угодно на боговете да заведе двамата млади.

— По-късно, татенце — прекъсна го Кнемон, — ще ни кажеш как си разбрал това. Но как са те открили боговете, както казваш, че те споходили не в съня ти, но наяве?

— По начин, чадо мое — отговори той, — както мъдрецът Омир е загатнал (но повечето отминават това загатване):

„Аз го отзад разпознах по вървежа и по коленете, леко понесе се той...“, както той някъде казва.

— Но, изглежда, и самият аз принадлежа към „повечето“ — отговори Кнемон — и може би в това, Каласириде, искаш да ме изобличиш, като припомняш стиховете. Аз разбирам повърхностния им смисъл, тъй като съм учил езика, но не съм вникнал във вложеното в тях религиозно значение.

13. Каласирид помисли малко и потопа душата си в мистически разсъждения.

— Боговете и демоните, Кнемоне — каза, — когато се явяват пред нас, или си отиват от нас, само рядко приемат образ на други същества, те най-често се оприличават на хора, за да улеснят чрез приликата си нас представата ни. За непосветените остават незабелязани, но мъдрият не може да не ги познае по очите: през всичкото време гледат съсредоточено и никога не притварят клепачи. Но те се познават най-вече по походката: не отделят краката си, нито изнасят единия пред другия, но като някакъв въздушен поток се движат безпрепятствено, те повече порят пространството, не крачат. Затова египтяните извайват статуите на боговете със свързани крака, сякаш са съединени. Това знаел също Омир, защото е египтянин и изучил свещеното учение. Изобразил го е символично в поемите, като оставил да го разбират мъдрите. За Атина казва:

*„горяха очите ѝ страшно“*,

а за Посейдон:

„Аз го отзад разпознах по вървежа и по коленете, леко понесе се той...“, т.е. той се плъзгал при движението си. Ето това значи „леко се понесе“, а не, както някои се лъжат с тълкуванието „леко ги разпозна“.

14. В това, о божествени — се обърна Кнемон, — вече ме посвети. Но ти често наричаш Омир египтянин, което до днес може би никой не е чувал. Аз не смея да се съмнявам, но съм силно учуден и те моля не отминеш в разказа си да ми обясниш това твърдение.



— Ако и, Кнемоне, да не е сега време да се разпростирам върху тези въпроси, все пак чуй накратко: нека Омир, драги, да бъде наричан от разни хора различно и за отечество на мъдреца да се изтъква всеки град. В действителност той е нашенец египтянин, а отечеството му е Тива, която той нарича стоврата. За негов баща се посочва жрец, а в същност той е Хермес, чийто жрец бил мнимият му баща. Неговата съпруга извършвала някакво местно свещенодействие и пренощувала в храма. През това време божеството се съчетало с нея и станало баща на Омир, който носи белега това неравно съчетание: още от рождение на едното бедро поникнал сноп от дълги косми. Оттам, след като странствувал и сред други народи, и не малко сред елините, да представя своите поеми, получил името си. Той сам не говори за себе си, не назовава нито града, нито рода си, но го нарекли така тези, които познават телесния му недъг.<sup>[3]</sup>

— Но с каква цел, татенце, той премълчава отечеството си?

— Или от срам за изгнанието си — той бил преследван от своя собствен баща, понеже като бил избран измежду ефебите за жреческото съсловие, телесният му недъг издал извънбрачния му произход — или го извършил от мъдрост: чрез премълчаване на собствената си родина се опитал да направи своя родина всеки град.

15. Струва ми се, ти изрече всичко това добре и правдиво, но аз мисля за загадките в творбите на този поет, и за безкрайната им прелест — някаква египетска смесица, а също за ненадминатия му гений. Действително той не би се издигал над другите толкова много, ако не беше свързан с някакво божествено и демонично начало. Но след като, драги Каласириде, ти по омировски си съзерцавал боговете, разкажи ми какво се случи по-нататък.

— Същото, което и преди, Кнемоне — отново безсъние, размишления и свойствени на нощта безпокойства. Радвах се, че съм открил нещо, за което не съм се надявал, и бях изпълнен с очакване да се завърна в отечеството. Но ме измъчваше мисълта, че Харикъл ще загуби дъщеря си. Недоумявах по какъв начин ще трябва да събера младите и да ги подготвя за съвместното отпътуване. Безпокоях се как ще прикрия бягството, накъде ще се насочим, дали ще тръгнем по суша, или ще отплаваме по море. С една дума, обхвана ме цял поток от грижи, така прекарах в безсъница останалата част от нощта.

16. Още не беше се развиделило, на двора се вдигна шум и аз чух, че някой вика прислужника. На неговия въпрос, кой чука на вратата и какво желае, посетителят отговори: „Съобща, че е Теаген тесалиецът.“

Аз се зарадвах, щом ми съобщиха за младежа, и наредих да го повикат. Казах си, че случаят сам се явява на помощ на моите намерения. Предположих, че на пиршеството той е чул, че съм египтянин и жрец, заради това идва да иска да ме спечели за помощник в любовта му. Помислих, че и той страда от заблуда то мнозина, които, като не познават египетската мъдрост, се мамят, че тя е една и съща. В същност има една, разпространена сред простолюдието, тя ходи, ако може така да се каже, по земята и е слугиня на призраците, занимава се с телата на мъртъвците, привързва се към билките, използва заклинанията. Тя не води нито себе си, нито своите поддръжници до добър край, но често търпи несполука. Понякога успява, но жалки и дребнави са делата ѝ. Представя призраците като истински образи, мами надеждите, изобретява незаконни дела служи на разюздани удоволствия. Затова пък другата, чадо мое, е истинската мъдрост, от нея първата взела само името, с нея ние жреците и предсказателите се занимаваме още от малки. Тя е насочена нагоре към небето, защото се сношава с боговете и взема участие в природата на висшите същества. Изследва движенията на небесните тела и достига до познание на бъдещите събития. Отвърща се от земните злополучия и се насочва изцяло към красотата и доброто.

Заради нея аз на времето напуснах отечеството си, а да мога, както по-напред ти разказах, да избягам от нейните предсказания и от враждата между синовете ми. Но нека отдадем това и на другите богове, и на съдбата, в чиято власт е да въздействуват или да е въздействуват. Именно те са предопределили моето изгнание от родината не толкова, както изглежда, заради тези неща, а за да намеря Хариклея.

17. И как стана това, ще узнаеш по-нататък.

Щом Теаген влезе, отговорих на поздрава му, поканих го да седне на леглото до мене и го попитах:

— Какво те води тъй рано при мене?

Той си закри за известно време лицето с ръце, после рече:

— Изпитвам голямо вълнение. Но се срамувам да разкрия причината.

И замълча.

Аз използвах случая да се покажа ясновидец и да му предскажа неща, които несъмнено знаех. Погледнах го приятелски и му рекох:

— Ако и да се колебаеш да ми кажеш, нищо не е неизвестно на нашата мъдрост и на боговете.

Помълчах малко и уж започнах да броя с пръсти някакви камъчета с неопределен брой, разтърсих коси и по подражание на изпълнените с божествен дух извиках:

— Ти си влюбен, сине.

При това предсказание той скочи. И когато продължих: „Хариклея“ — той повярва, че говоря по божествено вдъхновение, и насмалко не падна на колене пред мене. Аз го възпях, но той се приближи и започна да ме целува по лицето. После отправи благодарност към боговете, че не се е излъгал в надеждите си, и ме помоли да го спася. Щял да загине, ако не му се притека на помощ, и то веднага. Толкова тежко страдал и толкова силно горял от страст, за пръв път узнал що е любовта. Призна ми и няколко пъти се кле, че още не познавал близост с жена. Винаги досега презирал всякакъв брак и любов, щом чуел за тях, докато красотата на Хариклея доказала, че не по природа е студен, но че още не бил срещнал жената, която е достойна за любовта му.

При тези думи той избухна в сълзи, сякаш за да покаже, че е покорен против волята си от девойката. Опитах се да го окуража:

— Дерзай — рекох му, — щом веднъж си прибягнал до мене. Хариклея не ще излезе по-силна от нашата мъдрост. Тя е наистина потвърда и неподатлива на любовта, не иска да чуе за Афродита и брак, дори мрази имената им. Но заради тебе ще опитам всичко — изкуството знае да побеждава дори природата. Само бъди благоразумен и следвай във всичко съветите ми.

Той обеща, че ще изпълнява всичко, което му наредя, дори да му кажа да стъпва върху мечове.

18. Докато молеше настоятелно и обещаваше да даде като отплата цялото си имущество, пристигна някакъв мъж от страна на Харикъл и каза:

— Харикъл те моли да отидеш при него. Той е тук близо в храма на Аполон, отправя химни към бога, понеже е обезпокоен от някакъв сън.

Станах веднага, отпратих Теаген и се запътих към храма. Там намерих Харикъл седнал на кресло твърде потиснат и непрестанно стенещ.

Приближих се до него.

— Защо си угрижен и мрачен? — запитах.

— Как да не съм — отговори, — като и сънищата ме смутиха, и дъщеря ми, както научих, е неразположена, цялата нощ е прекарала будна? Измъчва ме нейната болест, още повече, че утре предстои състезание, на което по стар обичай свещенослужителката запалва факлите на тежковъоръжените бегачи и раздава наградите. Едно от двете: или по необходимост да отсъствува и да не спази бащиния обичай, или като се насили, да отиде и да се разболе още по-тежко. Макар че досега не си го правил, помогни ми сега, дай й някакво лекарство и ще постъпиш спрямо нас и нашето приятелство справедливо, а спрямо божеството благочестиво. Зная, че ако искаш, не ще ти е трудно да я излекуваш от лошото око, както сам го нарече. За жреците да извършат и най-трудното не е невъзможно.

Аз се съгласих, че досега не съм му особено помагал, и успях да го подведа, като поисках да ме почака един ден, докато приготвя лекарството.

— Но сега да отидем при девойката — предложих, да я прегледам внимателно и да я успокоим, колкото можем. Заедно с това, Харикле, бих те помолил да кажеш няколко думи на дъщеря си, да ме препоръчаш като твой близък, за да спечеля аз нейното доверие и тя да се разкрие по-смело на лечителя си.

— Тъй да бъде — отговори той. — Но да вървим.

19. Когато отидохме при Хариклея — защо да ти разказвам подробности? — тя беше напълно обладана от любовното чувство. Руменината беше изчезнала от страните ѝ. Блясъкът на очите беше помътнял от потока на нейните сълзи. Но все пак, когато ни видя, се

съвзе и се опита да си възвърне напълно обикновения израз и глас. Харикъл я прегърна и обсипа с хиляди целувки и милувки.

— Дъще, дете мое — казваше ѝ той, — ти криеш от мене, от твоя баща, страданието си! Лошо око те е погледнало, а ти мълчиш, сякаш си виновна и не си пострадала от зъл поглед? Но не се отчайвай. Аз повиках ей този мъдрец Каласирид да те излекува някак си. Той е способен мъж и владее като никой друг божественото изкуство. По професия е жрец-гадател, от малък отдаден на свещените обичаи. И, което е особено важно е наш добър приятел. Затова ще постъпиш най-добре, ако без колебание му се довериш и му позволиш да те лекува чрез заклинания или по друг начин. Ти и иначе не отказваш да общуваш с мъдри мъже.

Хариклея замълча, но кимна с глава в знак, че с радост ще приеме моите съвети.

Така ние се разделихме, след като Харикъл още веднъж ме помоли да изпълня предишното му желание, да се постарая да вдъхна у Хариклея влечение към брака и мъжете. Аз го утеших, че скоро ще изпълня желанието му, и се разделих с него.

---

[1] Хекатомба, жертвоприношение първоначално от „сто бика“. По-късно преносно: всяко тържествено жертвоприношение. ↑

[2] Горгоната Медуза, най-страшната и единствената смъртна от трите дъщери на морския дракон Форкин. Главата ѝ била обрасла със змии вместо с коси. Погледът ѝ превръщал в камък всеки, който я погледнел. ↑

[3] Етимологията на името Омир (Хомер) е изведена по фантастичен начин, като думата е разложена на определителния член и съществителното „бедро“. ↑

## КНИГА ЧЕТВЪРТА

1. На следния ден питийските състезания<sup>[1]</sup> завършиха. Но състезанието между двамата млади се разрази с пълна сила, като, мисля, уредник и съдия на борбата беше самият Ерос. Той прояви голямо усърдие да покаже чрез двамата състезатели, които противопостави един срещу друг, че неговата борба е главното състезание. Стана следното:

Наблюдател беше Елада, разпоредители бяха представителите на съседните градове-държавици. След като завършиха великолепно другите игри — състезание по бягане, борба на атлети и юмручен бой, накрая глашатаят извика гръмогласно: „Да дойдат тежковъоръжените!“

Свещенослужителката на храма Хариклея се показва в блясък от края на стадиона, дошла, макар и против волята си, заради бащиния обичай или, струва ми, повече с надежда да види някъде Теаген. В лява ръка носеше запален факел, а с другата държеше пред бе си палмовото клонче. С появата си тя веднага привлече погледите на всички зрители, но преди всички очите на Теаген. Защото влюбеният забелязва на часа предмета на своя копнеж. Той беше чул за предстоящото появяване и очакваше с нетърпение този миг. Не можа да премълчи вълнението си, но ми пришепна (нарочно беше седнал близо до мене):

— Ето, онази е Хариклея.

2. Аз го помолих да бъде по-спокоен.

На призива на глашатая се отзова мъж отлично въоръжен, самоуверен и както ми се стори, самонадеян, увенчаван вече в много състезания. Сега нямаше противник, понеже, мисля, никой не се осмеляваше да излиза на борба с него. Амфиктионите<sup>[2]</sup> едва не го върнаха, защото законът не позволява да се отсъжда венец на този, който не се е състезавал. Но той настоя глашатаят повторно да призове на състезание желаещите. Разпоредителите дадоха нареждане и глашатаят възвести да яви, който желае.

Теаген ми рече:

— Този призовава мене.

— Защо говориш така? — го запитах.

— Ще видиш, татенце — продължи той. — Защото в мое присъствие и пред моите очи никой друг не може получи от ръцете на Хариклея победната награда.

— А ако не сполучиш? — го запитах отново. — Не мислиш ли за срама след това?

— Но кой — извика той — тъй безумно се стреми да види Хариклея и да се доближи до нея, че да ме изпревари в надбягването? Когото нейният образ веднага да рили и да увлече напред? Не знаеш ли, че художниците изобразяват Ерос с крила, за да загатнат, че обладаните от него са бързоподвижни? Ако трябва към казаното да се прибави и някаква хвалба, никой до днес не може да се гордее, че ме е надвивал в бягане.

3. Каза това и скочи, изстъпи напред и извести името си и родното място. Определиха му по жребий място на арената. Той навлече пълното въоръжение и застана на старт. Започна да диша учестено и започна с нетърпение да очаква знака на тръбата — величествена и блестяща гледка! Видът му приличаше на Ахил, какъвто го описва Омир в битката при Скамандър<sup>[3]</sup>. Цяла Елада изведнъж се развълнува, всеки желаше победата на Теаген, сякаш сам участвуваше в състезанието. Защото красотата пленява зрителите и спечелва благосклонността им.

Силно се вълнуваше и Хариклея. Аз наблюдавах отстрани и забелязвах как се променяше изразът на лицето ѝ. Накрая глашатаят обяви пред всички имената на състезателите: „Ормен от Аркадия и Теаген от Тесалия.“

Стартовото въже беше спуснато и надбягването започна бързо, едва успявах да го следят очите. Тук девойката не можа повече да остане безучастна, тя стана неспокойна и краката ѝ потропваха, струва ми се, тя мислено тичаше до Теаген и наравно с него преследваше целта.

Всички зрители бяха в трепетно очакване относно изхода и обхванати от възбуда, но най-вече аз, който бях решил да се грижа за в бъдеще за Теаген като за собствен син.

— Нищо чудно — възкликна Кнемон — да се вълнуват зрителите и присъстващите, както и аз сега се тревожа за Теаген. И те моля да ми кажеш по-скоро беше ли той обявен за победител?

4. — Когато, Кнемоне, той пробягна половината стадион, обърна се и измери Ормен с презрителен поглед, вдигна високо щита си, отхвърли глава назад и устремил целия си поглед към Хариклея, се понесе сякаш стрела към целта. Така изпревари аркадеца с толкова разтега — разликата беше измерена по-късно. Веднага притича до Хариклея, нарочно припадна в прегръдката ѝ, сякаш не може да спре устрема на бега си. А когато получи палмовото клонче, не остана от мене скрито, че той целуна ръката на девойката.

— Ти ме успокой — каза Кнемон. — Той победил и целунал ръката ѝ. Но какво стана после?

— Ти си, Кнемоне, не само ненаситен да слушаш, но и неуязвим от съня. Вече измина голяма част от нощта, а си все тъй бодър и не те изморява удълженият ми разказ.

— Аз, татенце, не съм съгласен и с Омир, който твърди, че има пресита както от други неща, така и от любовта — нещо, от което по мое мнение не можем да се наситим било при действителна наслада, било като слушаме за нея. Когато някой разказва за любовта на Теаген и Хариклея, кое сърце би останало твърдо като диамант или желязо, не би се очаровало, дори цяла година да слуша? Така че продължавай понататък.

— Теаген, Кнемоне, беше награден с венеца и обявен за победител, и отпратен под славословията на всички. Хариклея понесе голямо поражение, като видя отново Теаген, тя изпадна още повече под властта на любовния копнеж. Лицето на любимия събужда отново страстта, гледката разпалва мислите както огъня прибавените дървета.

Хариклея, когато се завърна у дома си, прекара нощта както предишните, и дори по-мъчително. Аз пък не можах да затворя очи, обмисляйки как можем да заминем тайно и в коя страна божеството желае да пратя младата двойка. Че трябва да пътешествуваме по море, бях подразбрал от оракула, който гласеше:

*„... и прехвърлили морски талази,*



*тъмна земя ще съзрат в слънчева горещина.*“

5. Но къде да ги заведе? Намирах само едно разрешение: да намеря, ако мога, подхвърлената заедно с Хариклея митра, на която, както Харикъл чул, била извезана нейната история. Сигурно от нея ще науча и отечеството, и родителите на девойката, за които вече се досещах. Може би точно там ги изпраща съдбата.

Рано сутринта отидох при Хариклея и заварих другите ѝ близки в сълзи, особено Харикъл. Приближих и запитах на какво се дължи този смут.

— Влоши се състоянието на дъщеря ми — отговори той, — през изтеклата нощ прекара по-тежко, отколкото през предишната.

— Стани — казах — и всички излезте. Само някой да донесе тринога, лаврово клонче, огън и тамян. И никой да не ни безпокои, докато ви повикам.

Харикъл предаде думите ми и те бяха изпълнени. Когато останах насаме с нея, започнах като на театрална сцена: пуших тамян, шепних с устни някакво заклинание и гладех с клонките Хариклея от главата до краката надолу и нагоре. Известно време говорех като насън, или по-скоро като стара баба, задъхан, накрая завърших постепенно, изрекъл цял куп празни приказки за мен и за девойката.

Тя често поклащаше глава и се усмихваше подигравателно, за да покаже, че аз се заблуждавам, че не познавам болестта ѝ. Седнах близо до нея и казах:

— Успокой се, дъще. Твоето страдание е обикновено и се лекува лесно. Погледнало те е лошо око навярно още през време на шествието, най-вече когато предаваше наградата. Аз дори се досещам кой е виновникът. Той е Теаген, тежковъоръженият състезател. Забелязах, че през всичкото време той те наблюдава и хвърля към тебе дързък поглед.

А тя отвърна:

— Дали той ме е гледал, или не, не искам да зная. Впрочем кой е той, откъде е? Забелязах, че мнозина го наблюдаваха в захлас.

— Той е тесалиец — отговорих. — Ти вече чу и о глашатая, когато той го представи. Твърди, че води произхода си от Ахил. И на

мене това ми се струва правдиво, ако се съди по ръста и външността на младежа, те издават благородството на Ахиловия род. Само че не е горделив и високомерен като него, гордостта му се смекчава от миловидност. Но въпреки неговите качества бих желал да изпита по-големи неприятности, отколкото тези, които ти е причинил, когато те омагьосал с лошия си поглед.

— Татенце — прекъсна ме тя, — благодаря ти за твоите грижи. Но защо незаслужено желаеш злото на този, който може би не ми е направил нищо лошо? А страдам не от уроки, а изглежда от някаква друга болест.

— Но, дете мое, ти криеш и не смееш да ми се довериш, за да се опитам да ти помогна. Не съм ли ти като баща по възраст, и още повече по съчувствие? Не съм ли близък на твоя баща и не притежавам ли неговото сърце? Открий ми болката си. Имаш в мое лице ако желаеш, верен и заклет приятел. Говори смело не влошавай болката си с мълчание. Всяко страдание може да се облекчи, когато се разпознае навреме, а не се ли открие веднага, става почти nelечимо. Храна на болестта е мълчанието, а изказаната болка носи облекчение.

6. Хариклея малко помълча, очите ѝ издадоха хилядите промени и устреми на душата ѝ.

— Предостави ми днешния ден — ме помоли. — После ще научиш, ако не се досетиш преди това, щом искаш да бъдеш предсказател.

Станах и излязох оттам, като оставих девойката да привикне между това със свяна си. Харикъл ме посрещна и запита имам ли да му кажа нещо.

— Всичко е наред — отговорих. — Утре ще се освободи от страданието, което я измъчва, и ще те зарадва с нещо друго. Няма никаква пречка да повикаме и някой лечител.

Казах това и се отделих бързо, за да не ме разпитва повече Харикъл. Малко след това се отдалечих от жилището, виждам Теаген. Спотаил се в околността на храма, той разговаряше със себе си, сякаш се задоволяваше само да наблюдава жилището на Хариклея.

Аз се извърнах и се опитах да отмина, сякаш не съм го видял. А той:

— Здравей, Каласириде, и слушай. Тебе очаквах. Обърнах се веднага и казах:

— Ах, ти ли си, красавецо Теагене, не те забелязах.

— Какъв ти красавец — възрази той, — щом не се харесвам на Хариклея?

Аз се престорих на обиден:

— Не ще ли престанеш да обиждаш и мене, и моето изкуство? Благодарение на него тя вече е запленена и принудена да те люби. Желая да те види, сякаш си някое висше същество!

— Що говориш, татенце? — каза. — Хариклея да ме види? Но защо не ме заведеш при нея?

И веднага се завтече напред. Аз го улових за хламидата<sup>[4]</sup>:

— Хей ти, чакай — му извиках. — Зная, че можеш да тичаш. Работата не е проста стока, изложена на пазара, да я взема всеки желаещ. Искане дълго обмисляме и дълга подготовка, за да се сполучи и да се постигне със сигурност. Нима не познаваш бащата на девойката — най-видния измежду мъжете на Делфи? Не се ли боиш от законите, които предвиждат смърт за такива постъпки?

— Аз — отвърна той — съм готов и да умра, но да постигна Хариклея. Но ако смяташ за уместно, да отидем при баща ѝ да поискаме съгласието му. Надявам се, че не съм недостоеен за зет на Харикъл.

— Няма да успеем — отвърнах. — Не защото може да те укори за нещо, но Харикъл отдавна гласи девойката за сина на сестра си.

— Зле ще си изпати — извика Теаген, — който и да е. Докато съм жив, друг не ще поведе към брачното ложе Хариклея. Съвсем не ще бездействуват ей тази ръка и този меч!

— Спри — казах. — Съвсем не е нужно това. Само ми се довери и прави каквото те съветвам. Сега си иди и се пази да не се показваш често заедно с мене, посещавай ме тайно и самичък.

Той си отиде унил.

7. На следния ден Харикъл ме срещна, спусна се към мене и започна да ме целува по главата.

— Ето това се казва мъдрост! Това е истинско приятелство! — викаше едно след друго. — Ти извърши велико дело. Недостижимата е надвита, непобедимата победена. Хариклея е влюбена.

При тези думи аз се изпъчих, вдигнах вежди и пристъпвайки важно, рекох:

Знаех си, че не ще издържи още на първия мой пристъп, макар че не прибягнах към нещо по-важно. Но откъде разбрахте, Харикле, че тя е влюбена?

— Послушахме твоя съвет — отговори. — Извиках най-известните лечители, както ти сам предложи, да я прегледат. Обещах им цялото си имущество, само и само някак да помогнат. Те дойдоха веднага и попитаха от какво се оплаква. Тя се извърна, на тях нищо не отговори, а почна да повтаря високо Омировия стих:

„Сине Пелеев, най-смел от ахейските войни, Ахиле!“

Ученият Акесин (ти го познаваш) въпреки нейното упорство хвана ръката ѝ, явно за да узнае болестта по пулса на артерията, който показва сърдечната дейност. След немалко наблюдение и изследване, след като я оглежда много пъти от краката до главата, той заяви:

— Ти, Харикле, напразно ни повика тук. При този случай лечебната наука не може да помогне нищо.

— О богове! — аз извиках, — какво говориш? Отиде ми дъщеричката, а няма ли никаква надежда?

— Не се вълнувай — отговори, — но слушай.

И той ме дръпна малко настрана от девойката и другите и ми прошепна:

— Нашето изкуство се занимава с лечение предимно на телесните страдания, а с душевните главно тогава, когато душата страда при заболяване на тялото и се подпомага от неговото излекуване. Това е болестта на девойката, тя не е телесна. Тя няма излишък на сокове, не страда от болки в главата, не изгаря от огън, не боледува никой орган на тялото, нито част от него, нито то цялото. Ето това е, нищо друго, повярвай ми.<sup>[5]</sup>

Но аз настоявах да каже какво е открил.

— Това не може да не види и едно дете — отговори, — че болката е на душата, болестта явно е любов. Не виждаш ли, че очите ѝ са отекли от плач, погледът ѝ е блуждаещ, лицето бледо, не се оплаква от болки в стомаха, но е неспокойна и говори каквото ѝ дойде на ума, страда без никакви причини от безсъние и отведнъж е отпаднала. Значи ти, Харикле, трябва да потърсиш лечителя. Но това може да бъде само избраникът на сърцето ѝ.

Каза това и си отиде. И аз веднага тичам при тебе, моя спасител и бог, който единствен можеш да ѝ помогнеш, и тя го знае. След като дълго я молих и настоявах да ми разкрие страданието си, само това отговори, че не знае какво ѝ е, но знае, че единствен Каласирид може да я излекува. И ме помоли да те заведа при нея. От това се убедих, че тя е покорена от твоята мъдрост.

— Но като казваш, че е влюбена — обърнах се към него, — можеш ли да кажеш кого обича?

— Не, кълна се в Аполон — отговори. — Как и откъде мога да зная? Пред всички съкровища бих предпочел да обича Алкамен, сина на сестра ми, когото отдавна съм определил за неин жених, доколкото зависи от волята ми.

Тогава му казах, че може да познае, като въведе при нея и като ѝ покаже младежа. Той се съгласи и си отиде.

Около пазарно време пак ме потърси.

— Чуй неприятна вест — ми каза. — Момичето сякаш безумствува. Държането ѝ е странно. Въведох, както ме посъветва, Алкамен и го препоръчах като прекрасен момък. А тя, сякаш вижда главата на Горгона<sup>[6]</sup>, или нещо още по-отвратително, нададе пронизващ и силен вик и извърна поглед към другата страна на стаята, стисна с ръце като с примка шията си и заплаши с клетва, че ще свърши с живота си, ако не излезем веднага. Ние се отдалечихме побързо, отколкото може да се произнесе една дума. Какво друго трябваше да направим при това странно поведение? Отново ще те молим да не позволиш тя да загине и ние да останем излъгани в надеждите си.

— Харикле — отвърнах, — не си се заблудил, че девойката безумствува. Тя е възбудена от сили, които самият аз изпратих, и то не най-слаби, които я принуждават да върши, каквото нито ѝ е присъщо, нито го желае. Но явно някой противобог се намесва в това дело и се старае да попречи на духовете, мои помощници. Затова време е да ми покажеш митрата, която си намерил подхвърлена заедно с момичето и другите отличителни белези. Страхувам се, че тази митра крие някаква магия и е изпълнена с магически знаци, които озлобяват душата. Може би някой враждебен дух още от рождение ѝ замисля живот без любов и без деца.

8. Той се съгласи и след малко дойде с митрата. Помолих го да ми даде време да я проуча. Отправих се към жилището, в което бях отседнал, и без ни най-малко да се бавя, се заех с разчитането на етиопското писмо на митрата, но не демотичното, а царското, извезано, което прилича на египетското хиератично писмо. Като го прегледах, открих следния надпис:

„Аз, Персина, царица на етиопците, пиша на моята дъщеря, както и тя след време да се нарича, на която съм майка само до родилните болки, следния предсмъртен плач:“

Когато, Кнемоне, попаднах на името Персина, онемях. Но продължих по-нататък. Писмото гласеше:

„Че нямам никаква вина, дете мое, че те подхвърлих след раждането, нито че те отнех от очите на баща ти Хидасп, нека ми бъде свидетел нашият родоначалник Хелиос. Все пак, дъще, някога, ако оцелееш, ще се оправдая пред тебе и пред твоя спасител, ако божеството ти го прати, и пред целия човешки род, като разкрия причината на подхвърлянето. Наши деди са от боговете Хелиос и Дионис, а от героите Персей и Андромеда<sup>[7]</sup>, след тях Мемнон<sup>[8]</sup>. На времето строителите на царските дворци са украсили с картини из техния живот стаите им. Лицата и делата на другите са изобразени в мъжките зали и в откритите галерии, а с любовта на Андромеда и Персей са изпъстрени спалните покои. Случи се сега тук след десет години, откакто Хидасп ме взе за съпруга (ние дотогава не бяхме ощастливи с деца), през един пладнешки час почивахме в лятна дрямка. Тогава баща ти ме притисна в обятия и се закле, че някакъв присънен образ му внушил да постъпи така. Веднага почувствувах, че съм заченала плод. Времето до раждането ти минаваше в общонародни празненства и благодарствени жертви на боговете. Царят се надяваше на наследник на престола. Но когато те родих бяла, с неприсъщ на етиопците цвят, се досетих за причината: при съпружеската прегръдка съм погледнала Андромеда. Картината я показва съвсем гола (току-що Персей я отвежда от скалата), така за беда заченах плод с цвят на кожата подобен на героинята. Затова реших да се избавя от позора и смъртта, защото вярвах, че цветът на кожата ти ще ме уличи в изневяра (никой не би повярвал на обясненията ми), а на тебе да отредя неизвестна съдба, която е за предпочитане пред смъртта или пред позора на извънбрачно родена. Излъгах съпруга, че си умряла веднага

след раждането, и те подхвърлих тайно и негласно, като приложих съкровища, колкото можах, за възнаграждение на спасителя ти. Разкрасих те и с друго, и с тази митра, в която извезах тъжната история на твоята и моята съдба и която запечатах с кървавите си сълзи, едновременно с раждането станах първеския и опечалена. Но, сладка моя, за миг само моя дъщеря, ако оживееш, помни благородния си произход и пази чистотата си, която е единственият знак за женска добродетел, следвай царствено поведение, което наследяваш от родителите си. Не забравяй да потърсиш между всички съкровища, които сложих до тебе, и да лазиш пръстена, който твоят баща ми подари при женитбата. Той носи царската емблема, а в гнездото му е вложен скъпоценният камък пантарб, притежаващ тайнствена сила.

Така разговарям с тебе, като си служа с писмото за посредник, тъй като божеството ме лиши от живо общуване очи с очи. Може би това е глупаво и безполезно, а може би някога ще ти бъде от полза. Защото пътищата на съдбата остават неизвестни за хората. И нека това писмо, о напразно красива, чиято красота ме обвинява, ако оцелееш, да ти служи за опознавателен признак, или — дано не докосне слуха ми такава вест! — за надгробно слово и майчини сълзи върху гроба.“

9. Като прочетох, Кнемоне, разбрах всичко и се смаях от божия промисъл. Изпълних се с радост и скръб. Испитах непознато чувство, едновременно плачех и ликувах. Душата ми се разведри от откритието на неизвестното и от разгадаването на оракула, но се обезпокои от неизвестността на бъдещето и се изпълни със състрадание към човешкия живот — непостоянен и несигурен, той наклонява ту насам, ту натам, както се вижда от съдбата на Хариклея. Врълетяха ме мисли за много неща — кои са истинските родители на Хариклея, а чия дъщеря се смята, колко далеч от родината си е захвърлена — отредена ѝ е съдбата на незаконородена, загубила законния си етиопски царски произход.

Дълго стоях, без да взема някакво решение. Съжалявах я за миналото ѝ, не смеех да ѝ предричам занапред щастие, докато накрай у мене надделя трезвият разум. Реших да се не бавя, а да пристъпя веднага към действие.

Отивам при Хариклея и я заварвам сама, отмаляла от любовната мъка. Опитваше се да я превъзмогне чрез разум, но въпреки това

страдаше телесно, надвита от болестта, отпаднаше, загубила сили да се съпротивява срещу пристъпите.

10. Отстраних присъстващите и помолих да не ни безпокои никой, защото ще извършвам молебствия и заклинания на девойката.

— Време е, Хариклея — обърнах се към нея, — да ми кажеш от що страдаш (така ми обеща предишния ден) и да не криеш от човека, който ти желае доброто и може да разбере всичко въпреки твоето мълчание.

Тя ми улови ръката и започна да я целува и облива със сълзи.

— Мъдри Каласириде — рече, — направи ми най-напред тази услуга. Позволи да страдам мълчаливо и познай, както искаш, сам болестта, но ми спести смущението, за да скрия това, което и да се изстрада е срамно, и да се признае е още по-срамно. Мене ме измъчва не само болестта, бурно проявявана, но още повече това, че отначало не потиснах, но се оставих да ме грабне страстта, която винаги съм презирала, чието дори споменаване опозорява най-свещената дума целомъдрие.

— Дъще — казах ѝ, за да я ободря, — заради две причини ти постъпваш правилно, като пазиш тайната си. Аз съвсем не се нуждая да узнавам това, което отдавна узнах чрез изкуството си. Ти страдаш от нещо обикновено — срамуваш се да назовеш това, което за жените е благоприлично да премълчават. Но понеже веднъж си усетила любовта и появата на Теаген те плени (това ми извести божествен глас), повярвай, че ти не единствена и не първа си изпитала любовното чувство, ти страдаш заедно с много благородни жени и заедно с много, иначе разумни девойки. Защото най-великият между боговете е Ерос и разказват, той надвива дори самите богове. Но гледай как най-добре ще се справиш с положението си. Щастие е първо да не познаеш любовта, но веднъж пленена от нея, най-разумно е да вземеш хладнокръвно решение. По твоите сили е, ако желаеш да ми повярваш, да отстраниш позорното име страст и чрез законна връзка да обърнеш болестта в брак.

11. При тези думи, Кнемоне, по челото ѝ избиха капки пот, явно тя изпита смесени чувства — бе доволна от това, което чу, безпокоеше



се за своите надежди и изпитваше свян за проявената слабост. След като помълча известно време, каза:

— Татко, ти говориш за брак и ме убеждаваш да го предпочета, сякаш се знае, че баща ми ще се съгласи и че моят противник ще желае същото.

— Що се отнася до момъка, аз съм сигурен — възразих. — Той е запленил може би и повече, и по-бързо от тебе и гори от същите чувства. Както изглежда, душите ви още при първата среща са познали, че са достойни една за друга, и са се поддали на еднаква страст. Аз от своя страна заради твоето щастие засилих чрез изкуството си неговото желание. Твоят мним баща, разбира се, ти гласи друг жених — Алкамен, когото добре познаваш.

— Алкамен! — извика тя. — По-скоро да ми готви гроба, отколкото сватбата с него. Мене ще отведе Теаген, или нека ме погълне съдбата! А ти, моля те, щом мислиш, че Харикъл не е мой баща, кажи откъде научи това.

— Ето оттук — отговорих — и показах митрата.

— Откъде и как я имаш? Откакто Харикъл ме приел в Египет от ръцете на човека, който ме отгледал и, не зная как, ме довел тук, той я поставил и пазеше в ковчеже, за да не се похаби от времето.

— Как съм я получил — отговорих, — ще научиш по-късно, но сега ми кажи знаеш ли какво е изписано върху нея?

Хариклея отговори, че не знае, откъде може да знае?

— Тя показва — продължих аз — потеклото ти и съдбата ти.

Девойката ме помоли да ѝ разкрия каквото зная, и аз ѝ разказах всичко, като прочетох писаното и го преведох дума по дума.

12. Когато разбра коя е и научи произхода си, тя стана по-самоуверена и ме запитва какво трябва да прави. Тогава вече започнах да ѝ давам по-ясни съвети и разкрих всичко това, както си беше.

— Аз, дъще — казах, — съм ходил и при етиопците от желание да изуча тяхната мъдрост. Запознах се и с твоята майка Персина. Защото царският двор беше винаги открит за мъдреците. Тогава между другото се радвах на особена почит, понеже боготворя египетската мъдрост и я свързвам с етиопската. Когато царицата разбра, че се готвя да се връщам в родината си, ми разказа цялата ти история, като предварително ме закле да пазя пълно мълчание. Съобщи ми, че не

смее да се довери на местните мъдреци. Помоли ме да се допитам до боговете дали след твоето подхвърляне си се спасила, след това в кой край на земята се намираш. Защото, след като разпитвала много, се уверила, че в собствената ѝ страна не съществува девойка като тебе. Аз научих от боговете всичко, съобщих ѝ, че си жива и къде си, а тя ме помоли да те потърся и да те предумам да се върнеш в родината. След раждането ти останала безплодна и бездетна и била готова, ако някога се завърнеш, да признае на баща ти случилото се. Знаела, че той ще ѝ повярва, след като от дългия им съвместен живот изпитала неговата вяроност, и ще желае да има за наследница неочаквано откритата дъщеря.

13. Това ми каза тя и ме помоли да действувам, като много пъти ме заклева с клетва в бога на слънцето, която не е позволено на нито един мъдрец да наруши, аз пристигнах тук, за да изпълня клетвената молба, макар че не за тази цел избързах да дойда, но благодарение на божествено указание направих в моето странствуване това велико откритие. Вече от дълго време, ти знаеш, вървя по петите ти и не те губя от погледа си, но пазех мълчание. Очаквах удобния случай, взема по някакъв начин митрата за уверение на това, което ще ти кажа. Довери ми се и съгласи се да побегнеш заедно с мене, докато не бъдеш принудена въпреки волята си да се подчиниш на Харикъл, който сериозно замисля да те омъжи за Алкамен. Така ще можеш отново да получиш род, родина и родители и да събереш с Теаген, който е готов да ни последва където пожелаем; ще замениш живота на изгнаничка и чужденка с живота на благородничка, ще царуваш заедно с любимия си, доколкото трябва да се вярва и на другите богове, и на питийския оракул. В същото време припомних предсказанието и разтълкувах значението му. Впрочем то не беше неизвестно на Хариклея, защото беше припявано и тълкувано от мнозина.

Тя се смая.

— Ако както казваш, на боговете е угодно това и аз вярвам, какво трябва да правя, татко?

— Престори се — казах, — че си съгласна да се омъжиш за Алкамен.

— Тежко — отвърна тя, — освен това срамно е дори само да обещава, че предпочитам друг пред Теаген. Но и веднъж съм се

доверила, татко, на боговете и на тебе, обясни ми каква е целта на тази измислица и как да постъпя, че да не се стигне до изпълнението ѝ?

— Ще научиш по делата — отговорих. — Ако на жените се съобщи нещо предварително, при нерешителността си те действуват плахо, докато често изпълняват смело внезапно възложена задача. Само следвай съветите ми, особено относно твоето съгласие с Харикъл за брака. Той не върши нищо, без да се допита до мен.

Тя се съгласи.

14. И аз я оставям в сълзи. Веднага щом излязох от дома, виждам Харикъл крайно опечален и напълно сломен.

— Чуден човек си — му казах, — трябва да се веселиш, да ликуваш и да принасяш благодарствени жертви на боговете, защото се изпълни някогашното твое желание — най-после Хариклея благодарение на моето изкуство и мъдрост е съгласна за брака. А ти си мрачен и замислен, насмалко, не зная защо, да заплачеш.

— Как не — отвърна, — когато най-обичното ми същество по-скоро ще се прости с живота, отколкото, както ти твърдиш, да встъпи в брак, ако трябва да се вярва на сънищата, и на другите, и на тези, които ми се присъниха тази нощ. Насъне видях как питиецът<sup>[9]</sup> изпусна из ръката си орел, той веднага излетя и — уви! — грабна дъщеря ми из моята прегръдка и я отнесе на оня край на земята, изпълнен с някакви привидения и тъмни сенки. Накрая не можах да разбера какво ще направи, защото поради грамадното разстояние погледът ми не успяваше да следи полета му.

15. От тези думи отгатнах значението на съня, но за да изведа Харикъл от отчаянието и да разпръсна подозренията му относно бъдещите събития, казах:

— Ти си жрец, и то на най-проницателния от боговете, а не можеш да тълкуваш както подобава съня, който ти предвещава бъдещия брак на твоето дете. Орелът означава жениха, който ще я отведе, това ще стане със съгласието на питиеца, сякаш той сам със собствената си ръка ще доведе нейния жених. А ти негодуваш от това съновидение и тълкуваш съня малодушно. Нека, Харикле, се въздържа от неблагоприятни думи и да следваме волята на

всемогъщите, освен това, и още повече да се опитаме да склоним и девойката.

Той ме попита какво трябва да прави, за да я убеди още повече.

— Ако притежаваш — отговорих — някакво съкровище — златовезана одежда или скъпоценна огърлица, поднеси ѝ ги като дар от жениха и с подаръка умилюстиви Хариклея. Златото и безценните камъни упражняват непреодолима магия над жените. Трябва да подготвиш и всичко друго за празненството. Бързай с брака, докато девойката още изпитва непроменено чувството, извикано от моето изкуство.

— Смятай, че няма да пропусна нищо от твоите заръки — каза Харикъл, изпълнен с радост, и се затича, за да превърне думите си в действие.

И той наистина — както узнах по-късно — изпълнил точно съвета ми: без да се забави, поднесъл като сватбени дарове от Алкамен и скъпоценната одежда, и етиопските огърлици, които били подхвърлени от Персина заедно с Хариклея като нейни белези.

16. Аз пък намерих веднага Теаген и го попитах къде се намират сънародниците му, които участвуваха заедно с него в празничното шествие. Девойките си тръгнали — ми отговори, — изпратили ги напред, понеже вървят по-бавно. Едва задържали и ефебите, те станали неспокойни и желаели да се върнат дома.

Щом научих това, съобщих му да предаде на тях, и самият той да извърши следното: наредих им да следят за знака, който ще им дам в съответното време и час. След това се разделих с Теаген и се запътих за храма на питийския бог, за да измоля от него оракул за бягството заедно с двамата млади. Но божеството е по-бързо и от всяка мисъл: то подпомага, и без да е призовано, това, което е по волята му, често с милостта си изпреварва молбата. Също и тогава питиецът даде отговор, преди да е зададен въпросът, и показа на дело ръководството си. Когато бързах да изпълня намерението си, както казах, запътен към жрицата, бях спрял от някакъв вик на чужденци: „Участвуй, драги, заедно с нас във възлиянието!“

Те се отправяха под свирнята на флейта към свещено пиршество в чест на Херакъл. Повикаха ме и аз забавих хода си. Не беше благочестиво да отмина светия зов. Когато взех и запалих тамян и

възлях чиста вода, те като че се учудиха на „великолепните“ ми жертви. Въпреки това ме поканиха да взема участие в угощението им. И на това тяхно желание се подчиних. Възлегнах въз ложе, което бяха настлали за гостите с мирт и лавър. Насладих се от познатата ми храна и се обърнах към тях:

— Приятели, аз вече изпитах удоволствието от разкошното угощение, но още не зная нищо за вас. Най-после трябва да ми кажете кои сте и откъде сте.

Само на простите и необразованите, мисля, е присъщо, след като направят възлияния и се нагостят, като сключат дружба със свещената сол, да се разотидат, преди да се опознаят.

Те ми разказаха, че са финикийци от Тир, тръгнали по търговия и че плават за Картаген в Либия с голям товарен кораб и возят за там индийски, етиопски и финикийски стоки. Отпразнували сега победното тържество с угощение в чест на Херакъл Тирийски. Младежът, когото ми посочиха възлегнал срещу мене на трапезата, получил тук наградата за борба и прославил Тир с победата си над другите гръцки градове.

— Когато плавахме покрай Малей<sup>[10]</sup> против насрещни ветрове — продължиха те — и трябваше да пристанем в Кефаления<sup>[11]</sup>, той ни се закле в нашия местен бог, че съновидение му предрекло предстоящата питийска победа. И ни склони да се отбием от взетия курс и да слезем тук. Той потвърди на дело предсказанието. Доскоро търговец по професия, сега пожъна славна победа. Това угощение посвещава на бога, който му предрекъл победния венец едновременно като благодарствен дар и за щастлив път. Защото призори, драги приятелю, се гласим да отплаваме, ако ветровете улеснят намерението ни.

— Сигурно ли ще тръгнете? — попитах.

— Сигурно — отговориха.

— Тогава ще ме вземете ли за спътник, защото ми предстои да отпътувам по работа до Сицилия, а островът, както знаете, се намира на пътя ви за Либия.

— Ако желаеш — потвърдиха. — Не ще ни липсва нищо, щом заедно с нас пътува мъдрец елин, към когото, както опитът ни позволява да съдим, боговете са добре разположени.

— На драго сърце — им казах, — ако ми оставите един ден за подготовка.

— Ще имаш утрешния ден — отговориха, — но привечер трябва да бъдеш край морето. Защото нощите са много благоприятни за плаване. Съдовете се плъзгат по спокойно море, носени от духащите откъм брега ветрове.

Уговорихме да направим това, като се осигурих предварително чрез клетва, че не ще отплават по-рано.

17. И аз ги оставих там на тяхната флейта и танци, които изпълняваха под съпровода на някаква асирийска мелодия — ту се издигаха нависоко с ловки подскоци, ту клякаха до земята и извиваха вихрено цялото си тяло като увлечени от божеството. Най-напред отидох при Хариклея. Тя още носеше на гърдите си и разглеждаше накита от Харикъл. Отидох и при Теаген и напомних на двамата какво трябва да направят и кога точно, после побързах за къщи и се подготвих за развоя на събитията. И на следния ден се случи това: когато среднощ потопа в сън града, въоръжен отряд нахлу в жилището на Хариклея. Тази любовна схватка ръководеше Теаген, който беше подбрал отред от ефеби, участници в празничното шествие. Те изведнъж нададоха силен вик и с оглушително дрънкане на щитовете нахлуха със запалени факли в дома. Не особено трудно насилиха външните врати, понеже те бяха нарочно оставени открити, и отвлякоха Хариклея, която беше подготвена и предварително посветена във всичко. Тя се подчини доброволно на принудата. В същото време изнесоха немалко предмети, които девойката им посочи. Когато излязоха от дома, нададоха победен боен вик и вдигнаха страшен шум с щитовете. Преминаха през целия град и хвърлиха жителите му в неописуем страх, още повече че в късния нощен час изглеждаха още по-опасни и Парнас с ехото си удвояваше шума от медта.

18. Така прекосиха Делфи, като извикваха непрекъснато на смени един след друг името Хариклея. Като стигнаха извън града, подкараха колкото се може по-бързо конете към локрийските планини и към Ета. В същото време Теаген и Хариклея според предварителната уговорка изостанаха от тесалийците и избягаха тайно при мене. Те се хвърлиха

пред колената ми, дълго ги прегръщаха и с уплаха повтаряха непрекъснато: „Помогни ни, татко!“ Хариклея само това, навеждаше глава към земята и се изчервяваше от току-що извършената постъпка. Теаген прибавяше и друго:

— Спаси ни, Каласириде — говореше, — молим те, останахме без дом и отечество, изоставихме всичко, само и само да се вземем един друг. Спаси нас, пленници на чистата любов, които от днес сме играчка на съдбата, изгнаници доброволни, но невинни, възлагащи единствено на тебе всяка надежда за спасение.

Трогнах се от тези молби, просълзих се повече в сърцето, отколкото в очите, за да не забележат сълзите ми, и почувствувах облекчение. Повдигнах ги и започнах да ги ободрявам. Събудих у тях добра надежда за бъдещето (защото началото беше положено под благосклонността на божеството).

— Аз отивам сега да подготвя по-нататък работата — казах, — а вие почакайте тук, като преди всичко внимавайте, да не ви види никой.

След тези думи тръгнах да си вървя. Но Хариклея ме хвана за дрехата и не искаше да ме пусне.

— Татко — рече ми тя, — това е началото на обидата, дори на предателството, ако си отидеш и ме оставиш сама и ме повериш на Теаген. Не се ли замисляш колко несигурен страж е влюбеният, когато държи под властта си любимата и най-вече когато няма кой да го въздържа? Той, както предполагам, пламва още повече, щом види, че предметът на страстта е оставен в ръцете му. Поради това не ще те пусна заради настоящето, още повече заради бъдещето, докато Теаген не даде клетва, че не ще ме докосне, преди да си възвърна рода и отечеството, ако на това ми попречи божеството, преди да му стана доброволно законна съпруга. Ако не — по никакъв начин!

Аз бях във възторг от думите ѝ. Помислих, че точно така трябва да постъпи, затова запалих огън на домашното огнище вместо на олтара и прекадих тамян. Теаген се закле, но заяви, че е огорчен: със задължителната клетва се отричало доверието в присъщия му характер. Сам той не можел да покаже своето свободно взето решение, понеже щяло да изглежда, че го изявява от страх пред могъществото на бога. Все пак се закле и в Аполон Питийски, и в Артемида, и в самата Афродита, и във всички божества на любовта, че наистина ще се държи така, както Хариклея иска и посочва.

19. Докато двамата под свидетелството на боговете се сговаряха помежду си за тези и за някои други неща, аз се запътих бързо към дома на Харикъл. Заварих къщата изпълнена с шум и олелия. Слуги се явили при него и му съобщили за отвличането на девойката. Цяла тълпа граждани се стекли и заобиколили плачещия Харикъл, без да знаят какво се е случило и напълно безсилни да му помогнат.

— Нещастници — извиках, — сякаш сте глупци. Докога ще стоите онемели и бездейни, сякаш от нещастията сте загубили ума и дума! Защо не грабнете оръжие да преследвате враговете? Нима не ще заловите и накажете негодниците?

— Може би е безполезно — каза Харикъл — да се борим срещу съдбата. Разбирам, че боговете ме наказват с гнева си, защото бях отишъл в късен час в светая светих на храма и видях с очите си нещо непозволено да се види. Богът ми предрече, че заради това, което съм видял неуместно, ще бъда лишен да виждам най-скъпото си същество. Въпреки това нищо не ни пречи да се борим, както казват, и против божеството, ако само знаехме кого да преследваме или кой ни е жестоко нападнал.

— Това е бил тесалиецът — извиках, — не когото ти се възхищаваше и с когото приятели и мене — Теаген и неговите момчета. Но вече никого от тях не ще намериш в града, те го напуснаха тази вечер. Затова стани и свикай народа на събрание.

Така и стана. Стратезите свикаха извънредно събрание, като известиха на града чрез тръбен сигнал. Народът веднага се стече. Място на нощния съвет стана театърът. Харикъл се изстъпи напред и чрез вида си предизвика състрадание сред множеството, навлякъл черна дреха и посипал лицето и главата си с пепел. Той изрече следното слово:

„Може би, делфийци, се учудвате защо пожелах да дойда между вас и да ви свикам на това събрание, за да ви говоря за моята беда. Работата не се състои в това. Аз наистина преживявам сега нещо, което в повечето случаи заслужава смъртта. Сам съм, изоставен и от боговете, домът ми опустя, опразнен от всичките ми най-скъпи същества. Все пак вродената от всички измамна и напразна надежда не ми позволява да се отчайвам, като ми внушава възможността да намеря дъщеря си. Още повече мисълта за града, очаквам да видя как той ще



накаже тесалийските размирници, ако не грабнат свободолюбивия ви дух и недоволството ви срещу съдбата и бащините богове. Защото от всичко най-тежкото е, че малцината танцьори, участници в зрелището, са се измъкнали, след като са тъпкали първия измежду елинските градове и са заграбили от храма на питиеца най-скъпото съкровище на моите очи — Хариклея. О непреклонна към нас ревност на божеството! Тя угаси моята първа и както знаете, родна дъщеря заедно със сватбените факли! А нейната майка с болката ѝ отведе в гроба, мене изгони от родината. Но всичко това се понасяше след намирането на Хариклея. Хариклея беше моят живот, надежда и наследница. Единствено Хариклея беше утехата ми и, така да се каже, котвата в живота. Някаква буря ми я грабна не по обикновен начин и не случайно, но точно в такова време, когато ми се подигра жестоко — отнесе я почти от брачното ложе, след като едва обявих пред всички ви нейния брак.“

20. Още докато говореше това, изцяло отдаден на жалбата си, стратегът Хегезий го прекъсна и се намеси:

— Тук присъстващи — обърна се той към събранието, — Харикъл може сега, а и по-късно да се оплаква. Ние обаче не бива да потъваме в неговата мъка, нито неусетно да се понесем по вълните на неговите сълзи и да пропускаме скъпото време, което е винаги важно, а особено през време на война. Защото ако сега веднага след събранието потеглим, има надежда да заловим неприятелите, докато те поради предположението, че ние ще се забавим с подготовката, ще забавят хода си. Ако пък се вайкаме или по-скоро като баби се маем и допуснем да ни изпреварят, не ни остава нищо друго, освен да станем за присмех, и то на едни хлапета. Аз мисля, че трябва най-скоро да ги заловим и жестоко накажем, като лишим от граждански права близките им и като разпрострем наказанието също върху целия им род. Това ще стане лесно, ако предизвикаме недоволството на тесалийците спрямо самите момчета, ако някои от тях се изплъзнат, и спрямо близките им: нека чрез закон да ги лишим от участие в празничното шествие и в упокойните жертви в чест на героя, като решим да се устройват на разноски на нашата община.

21. Предложението му беше одобрено и с гласа на народа получи силата на закон. Тогава стратегът каза:

— Нека, ако намерите за добре, да решим никога в бъдеще да не се явява свещенослужителката пред тежковъоръжените състезатели. Защото, както разбирам, оттам иде причината за нещастieto на Теаген. Мисълта за отвличането, както изглежда, се е породила у него от първия поглед. Добре ще е да предотвратим за в бъдеще подобни произшествия.

След като с вдигане на ръка беше единодушно решено и това, Хегезий даде знак за потегляне. Военната тръба даде сигнал и събранието се прекрати заради предстоящия бой. От мястото потегли на поход неудържим поток не само от тежковъоръжени и яки млади мъже, но и от много момчета и недорасли. Сякаш тяхната готовност и смелост допълваше нужните за зрелостта години. И се осмелиха да вземат участие в похода.

Много жени се почувствуваха по-мъжествени, отколкото позволява природата им, грабнаха за оръжие каквото им попадне и се втурнаха нахалост заедно с другите. Но скоро разбраха, че женският пол и свойствената му слабост ограничават силата им. Можеше да се види как старци се борят с възрастта си, духът им напруга тялото и отрупва с укори слабостта му. Целият град страдаше поради отвличането на Хариклея и, сякаш тласкан от едно чувство, при първия зов се включи в общото преследване, още преди да дочака изгрева на новия ден.

---

[1] Питийски състезания, общогръцки празненства, устройвани в равнината Криса край Делфи в памет на победата на Аполон Питийски над дракона Питон. ↑

[2] Амфиктиони, представители на гръцките градове-държави, които са обединени в религиозно-политически съюз. ↑

[3] Скамандър (Ксантос) — река, която извира от планината Ида и тече през равнината на Троя. ↑

[4] Хламида, къса мантия, която носели предимно конници и атинските ефеби, закопчавана над гърдите или над дясното рамо. ↑

[5] Под „нещо по-възвишено“ тук се разбира прибъгването до магически средства или призоваване на боговете. ↑

[6] Виж трета книга, бележка втора. ↑

[7] Според мита, за да изкупи вина на своята майка, дъщерята на етиопския цар Андромеда била прикована на скала край морето. Персей я спасил и я взел за съпруга. Нейното освобождение било изобразено върху картина, която описва писателят Филострат. ↑

[8] Мемнон, рано загиналият красив етиопски цар, син на Аврора (Зората) и на Титон. Притекъл се на помощ на троянците в Троянската война и паднал от ръката на Ахил. ↑

[9] Питиец, епитет на Аполон според светилището му в местността Пито в полите на Парнас във Фокида. ↑

[10] Малея, нос на югоизточния край на Пелопонес. ↑

[11] Кефаления, най-големият остров в Йонийско море. ↑

## КНИГА ПЕТА

1. Градът Делфи гореше в такава треска и вършеше каквото трябва да върши. Но края не можах да узная. За мене преследването на ония даде възможност за бягството. Още през нощта поведох към морето двамата млади, както си бяха, и се качих на кораба на финикийците, тъкмо когато се готвеха да откачат въжето. Понеже утрото вече приближаваше, финикийците предполагали, че не ще престъпят дадената дума, защото им обещаха да ме чакат само един ден и една нощ. Но като пристигнахме, се зарадваха и ни приеха. Най-напред, докато излезем из пристанището, караха на гребла. Но когато откъм сушата подухна слаб вятър, лека вълна плисна и сякаш се усмихна на кормилото, прибраха греблата.

Скоро Кирейските заливи, полите на Парнас, етолийските и калидонските скали пробягаха край товарния кораб, който сякаш летеше. Щом слънцето наклони към залез, веднага се появиха Острите острови, наречени според формата си, и Закинтското море.

Но защо протакам разказа си в този късен час? И се губя наистина в широкото море, без да съм докоснал следващите събития? Нека прекъсна тук разказа, за да поспим малко. Макар че, Кнемоне, ти ме слушаш неуморно и се сражаваш храбро срещу съня си, мисля, че скоро ще капнеш от умора, след като до късния нощен час ти описвах приключенията си. Но, чадо, старостта ми тежи и споменът за преживяното обезсилва мисълта ми и ме приспива.

— Отдъхни си, татко — отговори Кнемон, — но не защото се уморявам да те слушам. Мисля, че ако ти продължаваш да разказваш още много нощи и дни, не ще се наслушам, толкова притегателна и пленителна е повестта. Но аз отдавна долавям глух шум и хорски говор у дома. Бях обезпокоен, но си налагах да мълча, увличан от любопитството да те слушам все повече и повече.

— Аз не чух нищо — отвърна Каласирид. — Може би защото поради възрастта чувам трудно (от старостта заболява заедно с цялото тяло слухът), може би увлечен в разказа си. Струва ми се, че се е

завърнал Навсикъл, стопанинът на къщата. Но какво ли, о богове, е свършил?

— Всичко, каквото желяех — се обади Навсикъл, като се приближи незабелязано. — Не остана скрито от мене, драги Каласириде, че вземаш присърце моите работи и ме съпровождаш мислено. Забелязах го и друг път, и сега, като влязох тук и чух част от разговора ти. Но кой е чужденецът?

— Елин — отговори Каласирид. — Останалото ще чуеш после. А ти, ако си уредил нещо, съобщи ни го по-скоро, за да се радваме заедно с теб.

— Но и вие — каза Навсикъл — ще го чуете утре. Засега ви стига това, че намерих още по-добра Тисба. Първо трябва да се ободря с кратък сън от дългия път и от другите тревоги.

2. След тези думи се отдалечи, за да изпълни намерението си. А Кнемон остана като зашеметен, като чу името Тисба. Безпомощен и затруднен, той прехвърляше в ума си мисъл подир мисъл, тежко и често въздишаше през останалата част на нощта, което усещаше и Каласирид, макар потънал в дълбок сън. Старецът все се надигаше и опрян на лакти го разпитваше какво му е и защо така необикновено се измъчва, изглеждаше едва ли не обезумял.

— Как да не обезумявам — му отвърна Кнемон, — като чух, че Тисба е жива?

— Но коя е тази Тисба? — го запита Каласирид. — Откъде я познаваш и защо те тревожи вестта, че е жива?

— Останалото ти ще узнаеш после — отвърна му той, — когато и аз започна да разказвам моята история. Но ей с тези очи я видях умъртвена и ей с тези ръце я погребях при разбойниците.

— Спи! — посъветва го Каласирид. — А как стои работата, не след дълго ще научим.

— Не мога — отговори Кнемон. — Но ти не се тревожи. Аз не мога да живея, ако веднага не изляза и по някакъв начин не разбера как някой заблудил Навсикъл, или как само у египтяните мъртвите възкръсват.

Каласирид леко се усмихна и отново се унесе в сън.

Кнемон излезе из стаята. И той изпита каквото изпитва всеки, който се лута нощем на тъмно в непозната къща. Но понасяше всичко,

за да се освободи бързо от страха и от подозрението си за Тисба. Най-после, като дълго опипваше и често се връщаше на същото място, чу отнякъде скръбния и тих глас на жена, която плачеше като славей в пролетна нощ. Той приближи до стаята, откъдето идваше плачът, прилепи ухо до вратата, където се събират двете ѝ крила, и се послуша. Тогава долови следните ридания:

„Аз дълбоко нещастната се надявах, че съм се изскубнала от ръцете на разбойниците и от насилствена смърт и че ще живея занаят заедно с любимия, макар и в изгнание, но все пак щастлива. Защото не съществува никаква трудност, която да не мога да понеса заедно с него. Но сега съдбата, отредена ми от рождение, която никога досега не се е насищала, след кратко щастие отново ме измами. Вярвах, че съм се избавила от робство, а отново съм робиня. В затвор, под стража. Бях на остров, в тъмнина. Сега е също така, но, право да кажа, още по-зле, защото съм далече от човека, който желае и може да ми облекчи положението. До вчера една разбойническа бърлога ми беше убежище — една подземна пещера. Какво друго беше до вчера жилището ми, ако не гроб? Но и него облекчаваше с присъствието си най-скъпият ми от всичко. Там той ме оплака жива и умряла — каквато ме мислеше, — жалеше за мене, сякаш съм умъртвена. Сега загубих и това утешение. Далече е спътникът на моите нещастия, който споделяше бремето на моите страдания. Аз съм сама, изоставена, пленница и опечалена, изложена на прищевките на жестоката съдба. Животът ми има смисъл, доколкото се надявам, че моят най-сладък е все още жив. Но, душа моя, къде си? Каква съдба те споходи? Не робуваш ли и ти, ти, който си дух свободен и непоробен, освен от любовта? Дано само да се спасиш и да видиш пак своята Тисба. Така ще ме наричаш, дори да не желаеш.“

3. Като чу това, Кнемон повече не можа да се владее и престана да подслушва по-нататък. От първите думи той си помисли друго, но от последните се убеди, че това е наистина Тисба. Едва не се строполи пред самата врата. С мъка се задържа и от страх да не бъде хванат от някого на място (вече пееха вторите петли), се отдалечи, залитайки. Внезапно преплете крака, връхлетя с тяло срещу стената и заудря глава ту в горната греда на вратата, ту в някакъв предмет, който висеше от тавана. Най-после след дълго лутане се довлече до стаята, която

обитаваха, и веднага се тръшна на леглото. Трепереше с цялото си тяло, зъбите му силно тракаха. Състоянието му скоро щеше да стане съвсем опасно, ако не го забеляза Каласирид. Той го затопли в прегръдката си и започна да го ободрява всякак с думи. Когато Кнемон малко се съвзе, Каласирид го попита за причината.

— Аз съм загубен — завайка се той, — проклетата Тисба наистина е жива.

4. И той отново рухна в несвяст. Каласирид отново се зае с него, опитвайки се да го свести.

С Кнемон си беше направил шега някой демон, който и в други случаи се шегува с човешките дела и им се надсмива. Той не оставя хората да се наслаждават безгрижно на приятните неща и примесва към това, на което предстои да се радват, някаква мъка. Може би е в нрава на демона и сега се е потвърдило, може би е свързано с човешката природа, която не възприема непомрачена и чиста радост.

Така и тогава Кнемон бягаше от това, което трябваше да избере пред всичко друго, и приемаше най-приятното за страшно. Защото жената, която плачеше, не беше Тисба, а Хариклея. А с нея се беше случило следното:

След като Тиамид беше пленен и отведен като пленник, островът беше опожарен и изоставен от обитаващите го разбойници. Тогава в ранни зори Кнемон и Термутид, щитоносецът на Тиамид, преплуваха езерото, за да разузнаят какво са направили неприятелите с главатаря им. Какво стана с тях по-нататък, вече разказахме.

Теаген и Хариклея останаха сами в пещерата и връхлетелите ги беди им се сториха висше щастие. Тогава за пръв път те останаха един с друг освободени от всичко, което можеше да ги смущава, тогава необезпокоявани се отдадоха напълно на прегръдки и целувки. В пълна забрава на всичко те дълго стояха сякаш слели се един с друг, наслаждавайки се на непорочна и невинна любов, като примесваха горещите си сълзи и разменяха чисти целувки. Ако Хариклея забележеше някаква възбуда и проява на мъжественост у Теаген тя му напомняше дадената дума и го възпираше. Без труд той се овладяваше и лесно и с разума си надвиваше своите чувства. Покорен от любовта, той беше господар на страстта си. Когато късно едва се сетиха, че

трябва да предприемат нещо и да се разделят с милувките, пръв Теаген заговори така:

— Да останем неразделни, Хариклея, и да запазим най-скъпото на света, заради което изтърпяхме всичко — това е единственото ни желание, дано елинските богове ни го осъществят. Но човешката съдба е непостоянна и се насочва ту насам, ту натам. Много претеглихме, но и на много се надяваме. А сега според уговорката с Кнемон трябва да се запътим към селото Хемис, макар че е неизвестна по-нататъшната ни участ. Както изглежда, дълго и безкрайно разстояние ни дели от страната на нашите надежди. Затова нека си уговорим някакви условни знаци, чрез които тайно да си съобщаваме нашето присъствие, и ако някога се случи да се разделим, да се търсим един друг. Приятелската уговорка при странствуване, когато се следва точно, помага твърде много за взаимното намиране.

5. Хариклея се съгласи и решиха, ако се разделят, Теаген да надписва на храмове или на видни статуи, херми<sup>[1]</sup> и камъни по кръстопътищата: „Питиецът“, а Хариклея: „Питийката тръгна надясно или наляво, към този град или село, или народ“, и да означават деня и часа. Ако пък се срещнат на някое място, достатъчно е единият да види другия — защото никакво време не ще заличи у тях любовните знаци в сърцата. Все пак Хариклея показва подхвърления някога заедно с нея бащин пръстен, а Теаген — раната на коляното, причинена му от лова на глиган. За устна парола тя избра „факел“, а той — „палмово клонче“.

След това те отново се прегърнаха и отново плакаха, сякаш, мисля, извършваха жертвено възлияние със сълзи и превръщаха целувките си в клетви.

След взаимните уверения излязоха из пещерата, без да докоснат другите скрити там съкровища. Защото смятаха за опетнено спечеленото с грабеж богатство. Но взеха със себе си само това, което сами бяха донесли от Делфи, а разбойниците им го бяха заграбила. Хариклея се преоблече и постави в някаква торбичка огърлиците, венците и свещеното облекло, а за да не се познават, наслага отгоре други малоценни предмети. На Теаген предаде да носи лъка и колчана — най-приятния за него товар и най-отличителното оръжие на бога, на когото служи.<sup>[2]</sup>



Едва стигнаха брега на езерото и се готвеха да се качат на лодка, забелязаха отред тежковъоръжени да се прехвърлят на острова.

6. От гледката им се зави свят, те останаха дълго онемели и неподвижни, сякаш безчувствени към съдбата, която така едно след друго им носи беди. Късно едва, когато приближаващите почти бяха слезли на брега, Хариклея поиска да побягнат и да се скрият в пещерата, където може би не ще ги намерят. И веднага се втурна да бяга. Теаген я възпря:

— Докога — извика той — ще бягаме от съдбата, която ни преследва навсякъде? Нека отстъпим пред нея, накъдето и да ни тласка. Така ще си спестим безцелни лутания, скитнически живот и непрестанните подигравки на съдбата. Не виждаш ли, че тя ни изпраща след бягството нападение на пирати, след превратностите по море още по-страшните прекеждия по суша? Доскоро битки, след това разбойници! Неотдавна ни хвърли в плен, след това отново ни изостави. Даде ни възможност за спасение и бягство, и отново ни срещна с пашите убийци. Тя си играе с нас на война и прави живота ни сцена и драма. Защо тогава да не скъсим това трагическо представление и да не се предадем на тези, които желаят да ни убият, за да не се престарава прекомерно съдбата с края на драмата и да ни принуди сами да нанасяме удара срещу себе си?

7. Хариклея не се съгласи с всичко. Неговите укори към съдбата тя смята справедливи, но не одобрява предложението му да се предадат доброволно в ръцете на неприятелите, защото не било сигурно, че след пленяването им те ще ги убият (борели се с не съвсем благосклонно божество, което нямало да се примири със скорошния край на техните бедствия, но щяло да поиска да останат живи, за да робуват, което в същност не е ли по-горчиво и от смъртта?). Да бъдат оставени на позорния и ненавистен произвол на долни варвари? „По всякакъв начин, ако е възможно, трябва да го избегнем и от опита на миналото да се надяваме на някакъв обрат, тъй като често сме се спасявали дори от още по-безизходни положения.“

— Нека бъде, както желаш — каза Теаген и я последва, накъдето тя го поведе.

Но те не успяха да стигнат до пещерата. Докато виждаха идващите пред тях, не забелязаха неприятелския отред, който вече

беше слязъл от другата страна на острова и им пресече пътя откъм гърба.

Ужасени се спряха. Хариклея побягна към Теаген, ако трябва да умре, да намери смъртта си в прегръдката му. Някои от нападателите вдигнаха оръжие да нанесат удар. Но когато двамата млади отпавиха към тях ведрия си поглед, тяхната смелост се сломи и десниците им се отпуснаха. Защото пред красотата се стъписват и ръцете на варварите, пред приятната гледка се укротява дори упоритото око.

8. Хванаха ги и ги заведоха при главатаря си, бързайки да му доведат първи най-хубавата плячка. Това беше единственото, което можеха да намерят. Никой друг не може да донесе нищо друго, макар че пробягаха от единия край до другия край на острова и, като че с мрежи, с оръжие отвред го опасаха целия. Още от първата битка островът беше опустошен изцяло от огъня, а мястото на пещерата, която единствено не беше засегната, им беше непознато.

И така двамата бяха отведени при военачалника. Той беше Митран, началник на стражата на Ороондат, който пък управляваше Египет като сатрап от името на великия цар. Както се разбра, Митран срещу голям подкуп от Навсикъл бе дошъл на острова да търси Тисба. Когато доведоха наблизко пленниците — те често призоваваха боговете-спасители — и Навсикъл ги видя, му хрумна нещо, което го изтъкна като хитър търговец. Той се втурна и високо извика:

— Ето това е Тисба, която ми грабнаха проклетите разбойници, но аз, Митране, благодарение на тебе и на боговете си я възвръщам отново.

Той улови за ръка Хариклея и се престори, че изпитва необикновена радост. И предума Хариклея, като ѝ подшушна тихо на елински, за да не чуят присъстващите, ако желае да се спаси, да се представя за Тисба. И хитростта сполучи. Хариклея, като го чу да говори на елински, си помисли, че мъжът иска да ѝ помогне, и прие съвета му. Когато Митран поиска да научи как се нарича, тя се представи за същата Тисба. След това Навсикъл се завтече и започна да целува главата на Митран, като се чудеше на съдбата. Започна да хвали варварина, че и друг път той имал успех в походите, а имал щастие и в сегашните действия. Митран, поласкан от похвалите и едновременно подмамен от името Тисба, повярва, че работите стоят

точно така, и се възхити от хубостта на Хариклея (тя блестеше през простата си дреха както лунна светлина през облак), а и в лековерието си той беше измамен от тънката находчивост. И не му остана време да премисли.

Щом е твоя, вземи и отведи я.

След тези думи му я предаде. Но въпреки това не сваляше очи от нея, което издаваше, че против волята си отстъпва девойката, защото е получил предварително възнаграждението си.

— А ей този, който и да е — каза Митран, като посочи Теаген, ще остане за наша плячка и ще ни последва под охрана, за да го изпратим във Вавилон Той е напълно достоен да прислужва на царската трапеза.

9. След този разговор преплаваха езерото и се разделиха. Навсикъл с Хариклея се отправи към Хемис, а Митран тръгна за други подчинени на него селища без да се бави, изпрати Теаген до Ороондат, който се намираше в Мемфис<sup>[3]</sup>, със следното писмо:

„На сатрапа Ороондат от Митран, началник на гарнизона.

Взех в плен един млад елин, премного прекрасен за моите подвластни и единствен достоен да се явява пред очите на великия божествен цар и да му прислужва. След като го плених, ти го изпращам и отстъпвам на тебе удоволствието да представиш на общия ни господар великия и блестящ дар, какъвто бисер царският двор още не е виждал и никога в бъдеще не ще види.“

10. Така гласеше писмото.

Зората едва се зазоряваше, когато Каласирид и Кнемон се запътиха към Навсикъл, бързайки да научат каквото още не бяха успели да узнаят. Запитан, как е извършил, Навсикъл разказа всичко — как отишъл на острова, как го намерил обезлюден, как най-напред не срещнал никого, как след това с измама подвел Митран и получил някаква девойка като мнима Тисба. Че постъпил по-добре, като отвел тази, отколкото ако беше намерил онази. Разликата между тях съвсем не нищожна, а колкото между божество и човек. Нищо не надминава нейната хубост, не му е възможно да опише. Тя може само да се види, когато самата се яви лично.

11. Като чуха това, те веднага се усъмниха в истинността на думите му и го помолиха по-скоро да доведе пред тях девойката. Представиха си, че такава необикновена хубост може да притежава само Хариклея.

Щом я доведоха, най-напред тя беше навела лице, скрила го чак до веждите. След като Навсикъл я окуражи, тя погледна плахо и за изненада позна присъстващите, и самата беше разпозната от тях. Веднага всички нададоха вик и сякаш по даден знак или от едно и също бедствие заплака.

Дълго време се чуваше само: „Татко!“, „Дъще!“, „Наистина това е Хариклея, а не Тисба!“

Само Навсикъл стоеше като занемял и гледаше как Каласирид прегръща Хариклея и плаче. Напразно се запитваше какво означава сцената на разпознаването, достойна за театъра, докато Каласирид го прегърна и започна да целува, и му каза:

— О най-прекрасен измежду мъжете, нека затова боговете изпълнят пребогато всичките ти желания. Ти стана спасителят на дъщеря ми, която вече не очаквах да намеря. Ти създаде най-сладката гледка за очите ни. Но, дъще, но, Хариклея, къде остави Теаген?

Като чу въпроса, тя заплака отново и едва след малко отвърна:

— Същият, не зная кой е, който ме предаде на ей този, той го взе в плен.

Каласирид помоли Навсикъл да обясни какво знае за Теаген, кой сега го държи под властта си и къде го води. Навсикъл разказа всичко. Той разбра, че става дума за тези млади, за които старецът често говореше пред него и който търсеше и оплакваше. Но прибави, че няма много да помогнат неговите вести, понеже те са бедни хора, а чудно би било, ако Митран дори срещу голям откуп освободи младия човек.

— Ние имаме пари — каза тихо Хариклея на Каласирид, — предложи му колкото искаш. Огърлицата, която ти знаеш, пазя и нося у себе си.

12. Каласирид се обнадежди от това, но от страх, да не би Навсикъл да се усъмни относно съкровищата, които носеше Хариклея, му каза:

— Драги Навсикле, мъдрецът не се нуждае от нищо. Неговото богатство се състои от силата на волята му. Той получава от

всемогъщите толкова, колкото има основание да иска. Затова кажи ни само къде се намира този, който държи под властта си Теаген. Боговете не ще ни изоставят, но ще имаме колкото ни трябва, за да наситим персийската алчност.

Навсикъл се усмихна на това и каза:

— Ти ще ме накараш да повярвам, че можеш по чудо да забогатееш, ако най-напред дадеш на мене откупа за момичето. Трябва да знаеш, че и търговецът, също както персиецът, еднакво обича парите.

— Зная — каза Каласирид — и ще ги имаш. И защо не? Ти не си ни отказал доброжелателството си, но изпреварваш молбите ни, доброволно предлагаш да освободиш дъщеря ми. Но преди това искам извърша молебствия.

— Нямам нищо против — отговори Навсикъл. — Още повече че и самият аз възнамерявам да извърша благодарствени жертвоприношения на боговете. Ако си съгласен, участвай с молитва в тях. Помоли се на боговете да дадат на мене богатството, нали ти винаги можеш да го получиш?

— Не се шегувай и не бъди недоверчив — възрази Каласирид, — но върви и пригответи каквото е нужно за жертвата. Ние ще дойдем, когато всичко бъде готово.

13. Така и стана. Не след дълго време дойде пратеник от страна на Навсикъл и ги подсети да побързат за жертвата. А те (предварително се бяха уговорили какво да вършат) се отзоваха с радост. Придружиха Навсикъл и останалото множество призвани гости (тъй като той устройваше общонародно жертвоприношение), Хариклея тръгна с дъщерята на Навсикъл и останалите жени, които с много увещания и молби едва я придумаха да отиде. Тя може би не щеше да склони, ако не беше намислила да използва жертвоприношението, за да отпрати молебствия за Теаген.

Щом пристигнаха пред храма на Хермес (Навсикъл принасяше жертва нему, тъй като предпочиташе него пред останалите богове, като покровител на пазарите и търговците), заклаха веднага жертвените животни, Каласирид разгледа набързо вътрешностите им и изразът на лицето му издаде, че вижда различни — приятни и печални — случки

в бъдещето. Тогава положи ръце на олтарния огън и привидно извади из пламъка нещо, което беше донесъл предварително.

— Ето, Навсикле — каза, — откупа, който боговете изпращат чрез нас за Хариклея.

И при тези думи му подаде един от царските пръстени, чудна божествена вещ от янтар, от чието гнездо искреше етиопски аметист. Той имаше големината на момичешко око, красотата му далеч надминаваше иберийските<sup>[4]</sup> и британските аметисти. Те блестят бледочервено и приличат на розова пъпка, която току-що е обагрила на слънчевите лъчи развитите листенца на чашката си. А етиопският аметист дава огнен отблясък ярък и из дълбоко, като пролетта. Ако го заобръщаш в ръката си, хвърля златни лъчи, които не затъмняват окоето с острота, но галят погледа със сиянието си. В него наистина е вложена по-благородна сила, отколкото в западните скъпоценни камъни. С пълно право носи името си и наистина става за носителя си „аметист“, защото го „запазва трезвен при пиршества“<sup>[5]</sup>.

14. Такива са всички индийски и етиопски аметисти. Но този, който Каласирид даде на Навсикъл, ги превъзхождаше още повече, на него беше врязано изображение на живи същества: момченце наблюдаваше от невисока скала овцете си и събираше по пасбището стадото със звуците на свирка. Овцете, както изглеждаше, се подчиняваха на мелодията на сирингата. Някой би казал, че носят златни руна. Това се дължеше не на художника, но на присъщия на аметиста блясък, който цъфтеше от гърбовете на животните. Личаха и веселите подскоци на агънцата. Едни от тях накуп се изкачваха върху скалата, а други се тълпяха в палав кръг около овчарчето, превръщайки възвишението в площадка за пастирска сцена. Трети буйствуваха в огъня на аметиста като в слънчево сияние и с края на копитцата тупкаха по скалата. По-големите и по-смелите изглежда искаха да прескочат през кръга, но бяха възпирани от изкуството, което беше обкръжило със златна рамка, като с кошара, леглото и скалата. Това беше истинска скала, а не подражание. Защото художникът беше очертал високите части на камъка и успял да покаже наистина това, което желае, като решил, че е излишно да се пресъздава камък в камък.

15. Такъв беше пръстенът.

Навсикъл беше смаян от неочаквания подарък и още повече се зарадва от стойността му, която според него беше равна на цялото му състояние.

— Аз се шегувах, драги Каласириде — каза той, — и не ставаше дума за такъв откуп. Исках, разбира се, да ти дам даром твоята дъщеря. Но понеже „преславните дарове на боговете — както казва поетът — не трябва да се отхвърлят“, приемам този пратен от бога камък убеден, че както винаги, така и сега Хермес, най-красивият и най-щедрият от боговете, ми праща тази находка, която наистина е дар, пратен до тебе чрез огъня. Затова може да се види как пръстенът грее от пламъка. Освен това според мнението ми най-прекрасна е придобивката, която не уврежда дарителя, а обогатява дарявания.

Щом изказа това, Навсикъл покани на пиршеството Каласирид и останалите, като отдели място за жените във вътрешността на храма, а мъжете настани в преддверието.

А след като изпитаха насладата от гозбите и трапезите бяха опразнени за чашите, мъжете изпяха химн и извършиха възлияние в чест на Дионис, а жените след химн на Деметра танцуваха. Само Хариклея се беше уединила, посветила се на своята грижа. Тя се молеше за Теаген — да бъде спасен и запазен за нея.

16. Когато пиршеството достигна върха си и всеки се забавляваше, както може, Навсикъл вдигна за наздравица чаша с чиста вода и произнесе:

— Драги Каласириде, пия за твоето здраве, както обичаш, с чистата течност на нимфите, чужди на Дионис и още недокоснати<sup>[6]</sup> от него. Ако и ти отговориш в наздравица с реч за твоята история, която желаем да чуем, ще ни почерпиш с най-сладкото питие. Виждаш как жените изпъстрят с песни и танци пира. За нас разказът за твоите странствувания, ако пожелаеш да разкрасиш с него пиршеството, ще бъде по-приятен и от танците, и от всяка флейта. Ти често, както знаеш, ми обещавахте и все отлагаше, понеже беше отдаден на своето нещастие, но няма да ти се яви по-сгоден случай от сегашния — от твоите чада дъщеря ти е спасена и стои пред очите ти, а скоро с помощта на боговете ще видиш и сина си. Ако и сега отложиш разказа си, силно ще ме наскърбиш.

— Всичко най-хубаво да ти се случи, Навсикле — прекъсна го Кнемон, — защото сега отстраняваш всички музикални инструменти, които си привлякъл за симпозиона, и ги оставяш на по-непридирчиви люде, за да слушаш тайнствени истории, наистина доставящи божествена наслада. Струва ми се, че ти най-добре разбираш божествата, защото съчетаваш Хермес с Дионис и слагаш за подправка на пиршеството сладостта на речите. Учудвам се и на останалото изящество на жертвоприношенията ти, но няма как повече да се почете Хермес, отколкото като се украси пиршеството с най-характерното за този бог — речите.<sup>[7]</sup>

Каласирид се съгласи, било за да се хареса на Кнемон, било за да предразположи за после Навсикъл. И разказа всичко. Предаде накратко началото, което вече беше разказал на Кнемон, а изобщо отмина нещо, което според него беше по-добре да не узнае Навсикъл. А подбра, което още не беше разказвал и което имаше връзка с разказа. Започна от момента, когато избягаха от Делфи и се качиха на финикийския кораб.

17. Отначало пътуването им минавало според тяхното желание, откъм гърба им подухвал лек ветреца. Но когато навлезли в Калидонския проток, били не малко затруднени, защото там морето обикновено е неспокойно.

Кнемон помоли да не пропусне, ако знае, да обясни защо морето на това място е неспокойно.

— Йонийско море — поясни Каласирид, — което е обширно, се стеснява тук и като че ли през устие се влива в Крисейския залив<sup>[8]</sup>. От бързина да се слее с Егейско море, то напират, но се задържа от Пелопонеския провлак, струва ми се, поради божески промисъл, за да предотврати чрез преграждащия провлак заливането на противоположния бряг. И, нещо естествено, водата се връща обратно и притиска протока повече, отколкото в останалата част на залива, защото нахлуващите води връхлитат често срещу обратното течение. Оттук произлиза раздвижването на водата, водите се надигат и се сблъскват водни грамади.

Последва шумно одобрение от страна на присъстващите, което потвърждава, че обяснението на Каласирид е правдиво.



— Като преминахме протока — продължи той — и изгубихме от очи Острите острови, на хоризонта изплува скалистият Закинтски нос, сякаш загърнат в здрачен облак. Кормчията нареди да сгънем платната. Запитахме го защо забавя хода на кораба, плаващ по попътен вятър, а той отговори: „Ако оставим надути платната, ще приближим острова по време на първата нощна стража<sup>[9]</sup>, а е опасно, да не би да пристанем в тъмното върху прибойи и подводни скали. Добре е да прекараме нощта навътре в морето и да използваме умерено вятъра, с намерение да приближим брега призори.“

18. Това каза кормчията, но не стана така, Навсикле, спуснахме котва. Когато слънцето изгря, обитателите на острова, които живееха край пристанището, отстоящо недалеч от града, се стекоха към нас като към някаква необикновена гледка. Те бяха учудени, както изглеждаше, на подвижността, красивата изработка и големината на кораба. Казаха, че по тях се познава финикийското изкуство. Още повече се учудваха, че сме имали неочакваното щастие да плаваме спокойно и безопасно зимно време вече след залеза на Плеядите<sup>[10]</sup>.

Щом привързаха за брега въжетата, почти всички напуснаха кораба и се запътиха към града Закинт за покупки. Аз пък (защото чух от кормчията, че те искат да останат на острова през зимата на кораба) се отправих надлъж по брега да търся някакво жилище — смятах кораба за неподходящ подслон поради моряшката глъч, а града за несигурен за младите бегълци. Като изминах известно разстояние, виждам стар рибар да седи пред собствения си дом. Той залавяше разкъсаните бримки на мрежата си.

— Здравей, уважаеми — му извиках, като приближих, — кажи ми къде да намеря някакъв подслон?

— Ей там при близкия нос — отговори — се закачи вчера на подводна скала и се разкъса.

— Това — отвърщам — не исках да узная. Все пак ти би постъпил добре и по човешки, като или сам ни приемеш при себе си, или ни упътиш към друг.

— Не аз самият — отговори, — защото не плавах с тях. Тирен не би се излъгал, макар че му тегне старостта. Това е грешка на момчетата, които не познават подмолите и метнали мрежите не на място.

Най-после разбрах, че той не чува добре, и извиках по-силно:

— Казвам ти „здравей!“ и те моля да ни посочиш подслон, защото сме чужденци.

— Здравей и ти! — отговори. — И остани, ако желаеш, при нас, ако не си от тези, които търсят много легла и водят след себе си тълпа от прислужници.

— Казах, че имам две деца, а третият съм аз.

— Тогава добре — извика той. — У нас ще намерите с един повече. Мои сътрапезници са още двете ми деца, по-старите се ожениха и си имат свои домове. А четвъртата е кърмачката на децата. Защото майка им почина наскоро. Така че, приятелю, не се тревожи и не се съмнявай, че ще приемем от сърце мъжа, който издава от пръв поглед знатния си произход.

Така и направих. Не след дълго бяхме сърдечно приети заедно с Теаген и Хариклея от Тирен. Той ни отдели най-топлата част от жилището си.

Отначало прекарвахме зимата много приятно. Цял ден бяхме заедно и се разделяхме само за спане. Хариклея нощуваше заедно с кърмачката, аз и Теаген в отделна стая, а Тирен със синовете си в друга стая.

Слагаха ни обща трапеза. За останалото се грижехме ние, а Тирен угощаваше богато младите с даровете на морето, които отчасти сам той ловеше, отчасти за приятно прекарване на времето и ние вземахме участие и го придружавахме при риболова. Той го упражняваше по разни начини според времето на деня. Хвърляше опитно мрежата и имаше щастлив улов, така че повечето приписваха на щастието неговата опитност в занаята.

Но на когото изобщо не върви, както казват, навсякъде го преследва нещастие. И при усамотението красивата Хариклея не остана необезпокоявана.

19. Оня търговец от Тир, победителят в Питийските игри, с когото пътувахме заедно, често идваше сам при мене и ме безпокоеше с упоритите молби аз като баща на Хариклея да го ожения за нея. Хвалеше се много и ту подчертаваше благородния си произход, ту пресмяташе личните си богатства. Товарният кораб бил негова собственост, той притежавал по-голямата част от товара, който се

състоял от злато, скъпоценни камъни и копринени тъкани. Като не малка добавка към славата си назоваваше и победата в Питийските игри, и още много друго. Когато му посочвах сегашната си беднота и че съм решил да не давам дъщеря си на човек от чужбина и от народ, отдалечен на такова разстояние от Египет, той възрази:

— Стига с това, татко. Ако аз я взема, ще сметна, че девойката струва повече от много таланти<sup>[11]</sup> и цяло богатство като зестра, ще заменя родината си с вашата, ще се откажа от пътешествието си към Картаген и ще отпътувам заедно с вас, накъдето пожелаете.

20. Като виждах, че финикиецът не ми дава мира, но все по-страстно преследва намерението си и не пропуска ден, без да ме безпокои за същото, реших временно да го успокоя с добри обещания, за да не изпитаме на острова грубата му сила, и обещах, че ще изпълня всичко, щом пристигна в Египет.

Така едва се отървах, макар за малко време, от този човек. Но съдбата премята, както казват, една вълна подир друга. Не след много дни Тирен ме заведе в един завой на брега и ми каза:

— Каласириде, кълна ти се в Посейдон, владетеля на морето, и в другите морски божества, че гледам на тебе като на роден брат и на децата ти като на мои родни деца. Идвам да ти кажа, че те заплашва някаква ужасна беда. Смятам, че е некрасиво да я премълча, тъй като живеем под един покрив, и че е необходимо да ти я съобщя и да я знаеш на всяка цена. Шайка от пирати дебне прикрита в заливче от другата страна на носа, стражи на смени следят кога ще отплува корабът. Внимавай, пази се и преценявай какво ще предприемеш. Защото заради тебе, по-скоро заради дъщеря ти замислят нападението, така недружелюбно, но за тях съвсем обикновено.

— Нека боговете — му казах — затова те възнаградят по заслуга, но откъде, Тирене, си разбрал за заговора?

— Във връзка със занаята си — отговори той — се запознах с тези мъже. Аз им нося риба, а те ми плащат на по-висока цена от другите. Вчера, когато вдигах мрежите около скалите, главатарят на пиратите дойде при мене и ме попита зная ли кога се гласят финикийците да отпътуват.

Аз разбрах скритата му мисъл и отвърнах:

— Точно, Трахине, не мога да кажа, но мисля, че се готвят да отпътуват към началото на пролетта.

— Ще отплава ли с тях и девойката, която живее у тебе? — попита ме той.

— Не ми е известно — отговорих. — Но защо ме разпитваш?

— Защото — каза — се влюбих в нея лудо, макар че я видях само веднъж. Не зная дали съм срещал такава красота, а съм пленявал много и непрецъвтели робини.

Подведох го така, че да открие целия си план.

— Но защо — го попитах — трябва да се биеш с финикийците, ти можеш да я имаш без кръвопролитие и въвн от морето, като я отвлечеш от дома ми.

— И разбойниците — отвърна — се водят от някаква съвест и доброжелателство спрямо познатите. Аз щадя тебе, да не ти създам никакви неприятности, ако нападна чужденците при тебе. Чрез един удар искам да постигна две печалби: богатството на кораба и женитбата с девойката. Ако извърша нападение по суша, ще трябва да се откажа от едната от тях. Освен това не е безопасно, ако нещо подобно се случи наблизко до града, защото ще бъде веднага забелязано и ще почнат да ни преследват.

Аз похвалих решително ума му и като се отдалечих от него, ти съобщавам за замисления заговор на проклетниците и те моля да се погрижиш да спасиш себе си и хората си.

21. Завърнах се унил от тази вест и премислях на себе си всякакви планове, докато изведнъж се изпречи пред мене търговецът и в разговора все за същото ми подсказа сполучливо хрумване. Премълчах от разкритието на Тирен това-онова, а му съобщих само, че замисля да отвлече девойката един от местните хора, срещу когото не може да се намери равностоен противник.

— Аз бих предпочел да я омъжа за тебе — казах — поради нашето по-ранно познанство и поради твоето имотно състояние, преди всичко защото ти пръв обеща, ако се ожениш за нея, да се преселиш в нашата страна. Така че, ако съвсем ти е по угода, да отплаваме по-скоро оттук, преди да ни изпревари някаква нежелана беда.

Той се зарадва на думите ми и каза:

— Отлично, татко.

В същото време се приближи и ме целуна. Попита ме кога желаем да тръгнем. Макар че времето не е още благоприятно за плаване, можем да спуснем котва на друго място, там да се избегнем от опасността от нападение и да дочакаме настъпването на пролетта.

— И така — казах, — ако зависи от моята воля, бих желал да отплаваме още на първата нощ.

— Така да бъде — отговори и се отдалечи.

Аз се завърнах в къщи и нарочно нищо не казах на Тирен, а на децата съобщих, че късно вечерта трябва отново да се прехвърлим на кораба. Те се учудиха на внезапното ми решение и попитаха за причината, но аз оставих за по-късно обяснението. Казах само, че така ще ни бъде от полза.

22. След като хапнахме малко за вечеря, легнахме да спим. На сън ми се яви някакъв старец. Беше кожа и кости, единствена останка от младежката сила се явяваха бедрата му под повдигнат набедреник<sup>[12]</sup>. На главата си носеше шлем. Изглеждаше едновременно и находчив, и хитър<sup>[13]</sup>, и сякаш от някакъв удар накуцваше с единия крак. Приблужи се до мене и като се усмихна подигравателно, каза:

— Странен човече, ти единствен не ме зачиташ макар с една думичка. А всички, които плават край острова на кефаленците<sup>[14]</sup>, посещават нашия дом, за да добият представа за нашата слава. Само ти единствен така не искаш да знаеш за мене, дори не си ми казал обичайния поздрав, макар че си мой съсед. Ето защо скоро ще си получиш заслуженото и ще претърпиш подобни на моите страдания, като по море и по суша срещнеш неприятели. Девојката, която водиш със себе си, поздрави от името на моята съпруга. Тя поръчва да я поздравиш, защото поставя над всичко непорочността, и ѝ предрича, че всичко ще завърши успешно.

Скочих разтреперан от съновидението. Теаген ме попита какво ми е.

— Едва — отговорих — не изпуснахме кораба, изплашен от тази мисъл, се събудих. Стани също и ти пригответи нещата си, аз пък ще повикам Хариклея.

Девојката веднага се отзова на повикването. Тирен също усети, надигна се и започна да ме разпитва какво става.

— Това става — отговорих, — за което ти сам ни посъветва. — Искаме да се изскубнем от заговорниците. Нека боговете да те запазят, че се показва най-добър от мъжете спрямо нас. Но отдай ни и тази последна услуга. Отплавай в Итака и принеси заради нас жертва на Одисей, помоли го да уталожил гнева, който го е обхванал срещу нас като пренебрегнат, което ми показва при появата си през тази нощ.

Той обеща да постъпи така и ни придружи до кораба, като пророни много сълзи и произнесе молитва за благоприятно и щастливо плаване.

23. Но защо да удължавам разказа си и да ви отегчавам? Потеглихме, когато изгря зорницата, макар че отначало моряците дълго се противиха. Накрай те бяха убедени от тирския търговец, който им каза, че иска да избягнат пиратско нападение, за което бил предизвестен. Той не подозираше, че измислицата му ще излезе действителност.

Върху нас връхлетяха силни ветрове, преживяхме страхотно вълнение и неописуема буря, едва не загинахме. Най-после, след като загубихме едното кормилно гребло и разбихме по-голямата част от мачтата, слязохме на някакъв нос на Крит. Решихме, за да постегнем кораба и ние, за да си починем, да останем няколко дена на острова. И всичко стана така. Беше дадена заповед за отплаване през първия ден, след като луната изгрее и се съедини със слънцето.

Изведени вече в открито море от пролетните пригласящи зефири, ние пътувахме ден и нощ. Кормчията насочваше кораба към либийския бряг. Той казваше, че при попътния вятър може и направо, и изцяло да прекоси морето, но бързал да стигне някакъв остров и пристан, защото му се струвало, че от кърмата вижда някакъв пиратски кораб.

— Откакто отплавахме от критския нос — каза той, — ни следва по петите и неизменно бърза по нашия курс, сякаш гони същата цел. Често забелязвах, че променя според нас посоката, когато неслучайно отбивах кораба от правия курс.

24. При това съобщение едните се разтревожиха и предлагаха да се готвим за отбрана. Другите нехаеха и казваха, че е обикновено нещо в морето по-малките кораби да следват по-обемистите, тъй като те се направляват от по-опитни кормчии. Докато още се спореше за това —

беше часът през деня, когато земеделецът разпряга воловете от ралото, — вятърът отслабна и постепенно притихна. Вече вяло и безуспешно биеше в платната, като по-скоро ги поклащаше, отколкото надуваше. Накрая напълно стихна, сякаш потъна заедно със слънцето, или, по-право, се постави в услуга на преследвачите. Хората от члуна, докато плавахме под напора на вятъра, изоставаха далече от кораба ни, което е естествено, понеже големите платна поемат повече вятър. Когато затишието успокои морето и трябваше да се прибегне до греблата, те ни настигнаха по-бързо, отколкото може да се каже. По всяка вероятност всички са се заловили да гребат и подкарали лекия и послушен на греблата кораб.

25. Когато дойдоха съвсем наблизо, един от спътниците от Закинт се провикна:

— Ето, хора, това е. Загубени сме. Това е пиратска шайка. Разпознавам съда на Трахин.

От тази вест корабът се потресе и въпреки безветрието се развълнува и се разбушува сред шум, викове и суматоха. Едни се спотаиха в трюма на кораба, други на борда се окуражаваха взаимно, за защита трети искаха да скочат в спасителната лодка и да бягат, докато най-сетне битката ги изпревари в колебанието им и против волята им ги въоръжи за отбрана с каквото им попадне.

Аз и Хариклея сграбчихме здраво Теаген, който гореше от жажда за бой, и едва го удържахме. Тя, както казваше, за да не се разделя с него и чрез смъртта и за да сподели със същия меч и със същия удар неговата съдба. Аз пък, защото в лицето на нападателя познах Трахин, от това си наумих някаква изгода бъдещето.

Така и стана. Пиратите наближиха и се отправиха косо към нас с намерение, ако могат, да завладеят безкръвно кораба, още не нападаха, а с кръжене около нас ни пречеха да напредваме, сякаш водеха обсада; и се стремяха да принудят кораба да се предаде.

— О нещастници — викаха, — защо умопомрачени вдигате ръка пред непреодолимата превъзхождаща сила, за да налетите на сигурна смърт? Още гледаме снизходително на вас и ви разрешаваме да влезете в спасителната лодка, за да идете, където искате.

Това предлагаша те, а хората от кораба, докато битката все още изглеждаше безопасна и войната безкръвна, проявяваха смелост и

обявяваха, че не ще предадат.

26. Но един от разбойниците, най-дръзко скочи на кораба и прободете с меча си тези, които му изпречиха на пътя, и даде урок, че войната се решава чрез убийства и смърт. На кораба наскочаха и всички останали. Тогава финикийците се смириха, паднаха земята и започнаха да молят за милост с обещанието изпълнят каквото им поискат. А пиратите, макар че вече започнаха сечта (гледката на кръвта подсилва дързостта), по заповед на Трахин въпреки всяко очакване пощадиха падналите по очи. Започна негласно примирие, а в действителност най-жестока война, защото се водеше в условията на привиден мир, който беше по-тежък от която и да е кръвопролитна битка. Заповядаха ни да напуснем кораба само по една долна дрешка и престъпилият се заплашваше със смърт. Но както е известно, човешкият живот е по-ценен от всичко. Така и тогава финикийците, които бяха лишени от надеждата да запазят богатствата на кораба, сякаш не загубили нищо, а спечелили, бързаха един през друг да се качат на лодката, всеки се надпреварваше да се спаси колкото може по-скоро.

27. Когато тръгнахме и ние, подчинявайки се на заповедта, Трахин спря Хариклея:

— Тази война, любима, съвсем не се води срещу тебе — каза й той, — а заради тебе. От дълго, откакто напуснахте Закинт, аз те следвам и само заради тебе се излагам на опасностите на морето. Не се страхувай и съзнавай, че ще бъдеш заедно с мене господарка на всичко тук.

Това каза той, а тя (извънредно умна, умееше да се нагоди към случая, а също се възползуваше от моите съвети) заличи печалния израз на лицето си и се насили да изглежда приятна:

— Благодаря на боговете — извика, — че ти вдъхват това човечно отношение към нас. Но ако наистина желаеш да бъда и да остана при тебе спокойна, дай ми първото доказателство за твоята благосклонност: вземи под своя закрила ей този мой брат и баща ми и не им заповядай да напуснат кораба, защото без тях аз не мога да живея.



Едновременно с тези думи тя се хвърли към коленете му и дълго ги прегръщаше и се молеше. Трахин се наслаждаваше на тази прегръдка и нарочно забавяше съгласието си. Но като се умили от сълзите и се покори от погледа ѝ, повдигна девойката.

— Твоя брат — каза — ти отстъпвам, и то на драго сърце (виждам, че момъкът е храбър и ще ни бъде полезен в нашия живот), а този старец, иначе бreme, нека да остане за твоя угода.

28. И както се говореше, тъй стана. Тъкмо слънцето залезе и сложи край на здрача между деня и нощта, морето изведнъж се развълнува, промени се може би от смяната на дневното време, може би по волята на някой бог. Чуваше се виенето на спускащия се вихър и скоро след това от същата страна връхлетя бесен ураган, който с неочаквания си рев ужаси и смути разбойниците. Те бяха изненадани от бурята, когато бяха изоставили собствения си члун и се бяха отдали на грабеж върху товарния кораб, а нямаха опит в управлението на такъв голям морски съд. Така че всеки мореплавателен уред се приведе в действие набързо от първия изпречил се насреща. Един самоук дръзваше да се заеме с една работа, друг с друга. Едни от тях объркваха при нагъване платната, други неопитно размотава въжетата. Някой невежа беше отправен за предната част на кораба, друг заставаше на кърмата и бордовете, най-голяма опасност изпаднахме не поради силата вълните (морето още не беше напълно развълнувано), но поради несръчността на кормчията. Той все пак справяше, додето светеше някакъв отблясък от дневната светлина, но отказа, когато тъмнината надви. Вълните започнаха да заливат кораба, насмалко да го пратят на дъното. Някои от пиратите се опитаха да се прехвърлят на своя члун, но скоро се отказаха, възпрени и от вълнението, и от Трахин, който ги убеждаваше, че могат да си спечелят хиляди подобри съдове, ако спасят товарния кораб и богатството в него. Накрай той преряза въжето, с което съдчето беше привързано за кораба, и обясни, че с него те влачели подир себе си втора буря и че трябвало да се погрижат за бъдещата сигурност. Защото било подозрително да пристанат някъде с двата кораба. В такъв случай щяло да стане въпрос за екипажа на втория плавателен съд.

Изглежда, успя да ги убеди и едното от двете предвиждания веднага се потвърди. Ние почувствувахме известно облекчение, когато

се освободихме от корабчето. Разбира се, не се избавихме от всички ужаси. Когато вълните се нахвърлиха една върху друга, изпаднаха борда много части на кораба. Ние бяхме подхвърлени на много опасности, докато едва изтече онази нощ. На следния ден надвечер стигнахме до някакъв бряг близо до Херакловото устие на Нил и нещастници стъпихме неволя на египетска почва.

Другите се зарадваха, но ние измъчени силно хулахме морето за спасението си, че му се зловиди приличната ни смърт и ни предава на още по-страшната суша и на страха, изложени на противозаконните намерения на разбойниците.

Щом стъпиха на брега, престъпниците предприеха следното: под предлог, че желаят да устроят благодарствена жертва на Посейдон, изнесоха от кораба тирийско вино и други неща и изпратиха хора да купят животни от близката околност. За целта им дадоха много сребро и поръчаха да се съгласяват на първата поискана цена.

29. Пратениците се завърнаха скоро, подкарали цяло стадо от овце и свине. Останалите при кораба ги приеха, запалиха клада и като одраха жертвените животни, започнаха да готвят угощението.

Трахин ме отведе настрани, да не чуват другите, и ми каза:

— Татко, аз искам да взема дъщеря ти за съпруга и както виждаш, се каня днес да отпразнувам сватбата, като свържа най-сладкото от всички празненства с жертвоприношение на боговете. Но за да не стоиш на трапезата в незнание и унил, и дъщеря ти, научила от тебе, за да приеме с радост предстоящото събитие, сметнах за нужно да те предизвестя за решението си. Разбира се, не искам от тебе твоето съгласие (има достатъчно власт да наложа волята си), но смятам заради щастливите поличби и за благоприличие да подготвя за послушание невестата, като научи за брака от баща си.

Похвалих думите му и показах, че се радвам и отдавам най-голяма благодарност на боговете, които отреждат дъщеря ми за съпруга на такъв повелител.

30. Отделих се за малко, да размисля насаме как да постъпя. След това се върнах и помолих Трахин да се придаде на тържеството по-голяма тържественост. За да остане корабът брачен чертог на невестата, да нареди никой да не влиза да я безпокои, за да се погрижи

тя за накита и за другата си подготовка, и за премяна, доколкото времето позволява. Защото ще бъде съвсем необичайно едно благородно и богато момиче, особено ако то е бъдещата съпруга на Трахин, да не блести колкото е възможно, макар че времето и мястото не ни позволява по-голям блясък на сватбения обред.

Трахин се разтопи от радост и обеща да постъпи така. Веднага нареди на хората си да донесат нужното от кораба и повече да не се приближават до него. И те започнаха изпълнението на заповедта. Мъкнеха маси, съдове, постелки, покривки — изделия на сидонски и тирски ръце, и в изобилие всичко останало, нужно за пира, и го носеха безразборно един през друг на рамене. Богатства, които бяха събирани с много труд и пестене, съдбата предаваше за подигравка на безпътно пиршество.

Взех със себе си Теаген и отидох при Хариклея. Заварих я залята в плач.

— Дъще — казах, — у тебе сълзите вече са навик, не новост. За нещо минало ли плачеш или за нещо ново?

— За всичко — отговори тя, — а най-вече за това, което ми предстои, и за противната благосклонност на Трахин към мене, за което, изглежда, случаят му помага. Защото неочакваната сполука води до дръзки действия. Но Трахин и омразната страст на Трахин ще заридеае. Той не ще ме има, понеже ще предпочета смъртта. Само мисълта за тебе и за Теаген, ако преди края се разделя с вас, извика плача ми.

— Ти се досещаш за положението — казах. — Трахин подготвя пиршество и жертвоприношение за отпразнуване сватбата си с тебе. С мене като с твой баща той сподели намерението си, пък и аз от преди, откакто разговарях в Закинт с Тирен, знаех безумното му увлечение по тебе. Но не ви казах, за да не ви измъчват мисли за бъдещите мъки, докато все още се надявах, че може да избегнем коварството. Но понеже, деца мои, божеството се опълчва срещу това и ние попаднахме сред най-големите ужаси, нека предприемем дело велико и смело, да се втурнем направо в опасността или да заживеем благородно и свободно, или да умрем добродетелно и храбро.

31. Щом двамата обещаха да последват съвета ми обясних им какво трябва да правят и ги оставих да се приготвят. А аз отидох при

пирата, който беше втори по чин след Трахин (мисля, че се наричаше Пелор) и му казах, че искам да му съобщя нещо особено важно.

Той ме изслуша на драго сърце и ме отведе на място, където никой да не ни подслушва.

— Слушай накратко, синко — казах. — Малкото време не ми позволява да се простирам нашироко. Моята дъщеря те обича. И нищо чудно. Тя е победена от по-смелия. Но подозира, че главатарят приготвя угощение като за сватбено празненство. Той я подсетил за нещо подобно, като наредил да се премени празнично. Виж как да попречиш на това и по-добре ти вземи момичето. Защото тя твърди, че по-скоро ще умре, отколкото да се омъжи за Трахин.

— Не се тревожи! — отговори той. — И самият аз съм отдавна влюбен в девойката и очаквах само удобен случай, за да ми я отстъпи Трахин доброволно като почетна награда, задето пръв се метнах на кораба. Или сватбата ще му излезе горчива — ето от тази десница ще получи каквото заслужава.

След като чух това, се отдалечих, да не събудя някакво подозрение. Отидох при децата и ги успокоих с известието, че работата върви на добре.

32. Скоро пиршеството започна. Когато забелязах, че разбойниците вече са пияни и се държат разпуснато, прошепнах на Пелор (нарочно бях възлегнал близо до него):

— Видя ли девойката в нейната премяна?

— Съвсем не — отговори той.

— Можеш да я видиш — продължих, — ако отидеш тайно на кораба. Знаеш, че и това забрани Трахин. Ще видиш затворена самата Артемида. Но само я погледни, да не причиниш и своята, и нейната смърт.

Той става веднага, уж по някаква нужда, а тайно притичва към кораба. Щом съглежда Хариклея с лавров венец на главата и със златовезани дрехи (тя беше облякла свещената делфийска одежда като победно или погребално облекло) и всичко около нея блестящо и наподобяващо брачен чертог, естествено пламва от огън поради гледката, обзет едновременно от желание и ревност.

Щом се завърна оттам, личеше от очите му, че е намислил някакво безразсъдно дело. Още едва заел мястото си, се провикна:

— Защо още не съм получил моята награда, задето първи се метнах на неприятелския кораб?

— Защото не си я поискал — отговори му Трахин. — А и още не сме правили делба на плячката.

— Добре — каза той. — Тогава искам пленената девойка.

— Само нея не — отвърна Трахин, — вземи всичко друго, каквото желаеш.

Тогава Пелор го прекъсна:

— Ти нарушаваш пиратския закон, който дава право на първия, стъпил на неприятелски кораб и изложил се повече от другите на опасност, да направи избор по желание.

— Не, драги, аз не нарушавам този закон — отвърна Трахин, — но се придържам към друг, който постановява подчинените да отстъпват на главатаря. Аз съм влюбен в девойката и понеже искам да я взема за съпруга, смятам, че трябва да имам предимство, ти ако не се подчиниш на заповедта ми, скоро ще оплакваш дните, като полети към тебе ей тази чаша!

Пелор погледна към пируващите.

— Вижте — каза — как се възнаграждават делата. Така и всеки от вас някога може да бъде лишен от почетната награда и ще изпита на гърба си този деспотичен произвол.

Какво можеше да се види след това, Навсикле? Би оприличил тези мъже на вълнение, внезапно развихрило се срещу скала в морето. Така безсмислената възбуда предизвиква невъобразимо безредие, понеже пиратите бяха обладани от вино и гняв.

33. Едни от тях застанаха на страната на този, другите на онзи. Едните поддържаха главатаря, другите крещяха да се спазва законът. Накрая Трахин махна, за да перне с чашата Пелор, а той (защото предугади) го изпревари и му нанесе с меч си удар в гърдите. Той се строполи ранен смъртоносно, а между останалите се разгоря безмилостна война. Те се удряха без пощада едни друг, едните да отмъстят за главатаря, а други да защитят Пелор и правото. И всичко се сля в едно общо стенание на мъже, които се замерват помежду си с дървета, камъни, чаши, главни и трапези.

Аз избягах колкото може по-надалеч и наблюдавах зрелището от някаква безопасна височина. Нито Теаген нито Хариклея останаха

безучастни в битката, но изпълняваха точно уговорката. Той отначало се сражаваше на едната страна на воюващите с меч в ръка като обезумял. Тя, щом видя, че битката се ожесточава, започна да хвърля стрели от кораба с точен прицел, щадеше само Теаген. Мяташе вече не само към едната страна, но убиваше когото най-напред зърне. Самата тя незабележима, лесно различаваше противниците при светлината на огъня. Те не знаеха откъде идва бедата и някои предполагаха, че това са стрели от боговете. Накрая, след като бяха натръшкани всички, остана единствен Теаген срещу Пелор — мъж храбър във всяко отношение и изпитан в много убийства. Хариклея вече не можеше да защити Теаген със стрелите си, колкото и да се измъчваше от това. Тя се боеше да не би да улучи погрешно, понеже борбата беше ръкопашна. Накрая съпротивителната сила на Пелор отпадна.

Хариклея, като не можеше да помогне с лъка си на Теаген, го окуражи с думите:

— Дръж се смело, любими!

Сега Теаген, понеже нейният зов му придаде сила и кураж и му напомни за наградата от битката, взе голямо надмощие над Пелор. Събра сили и макар измъчван от многото рани, се спусна срещу противника и замахна с меча към главата му. Не успя да го улучи, понеже той се отдръпна, но му засегна отгоре рамото и му отсече ръката до ставата на лакътя. Той се обърна да бяга, а Теаген се втурна да го преследва.

34. Какво се е случило по-нататък? Мога да кажа само, че аз не можах да видя неговото завръщане, защото останах на височината и не смеех през нощта да се приближа до бойното поле. Но не беше така с Хариклея. На разсъмване на другия ден видях Теаген прострян като мъртвец на земята; тя стоеше до него и плачеше, изглежда, искаше да сложи край на живота си върху него, но се въздържа от слабата надежда, че може би момъкът ще дойде на себе си.

Аз нещастникът не успях да ѝ кажа или да науча нещо от нея, нито да облекча с утеха болката ѝ, нито да се погрижа за нея, тъй като бедите по море бяха веднага последвани от беди по суша.

Щом видях деня, напуснах хълма. От насрещното възвишение, както изглеждаше, се спусна шайка египетски разбойници. Те заловиха

двамата млади и малко по-късно ги отведоха, като задигнаха от кораба каквото можеха да носят.

Иначе аз ги следвах от голямо разстояние, без какво намерение, оплаквайки моята и тяхната участ; Като не можах да им помогна, реших да не се намесвам. Искан да оцелея, с надеждата да им бъда по-късно полезен. Но изостанах, възрастта не ми позволява да тичам по стръмните пътеки след египтяните. А сега намерих дъщеря си благодарение на божията милост и на твоята доброта, Навсикле. Аз самият не можах да допринеса нищо освен само сълзи и вопли.

При тези думи избухна в сълзи самият той, заплакаха и присъстващите. Угощението се превърна плач, примесен с някаква наслада (виното улеснява сълзите), докато Навсикъл започна да окуражава Каласирид:

— Татко — рече, — гледай спокойно на бъдещето. Вече си намерил дъщеря си, а от срещата със сина те дели само една нощ. Рано сутринта ще отидем при Митран и ще се опитаме по всякакъв начин да освободим прекрасния Теаген.

— Дано! — отговори Каласирид. — А сега е време да завършим пира. Трябва да помислим и за божеството, като възлеем за освобождаването.

35. След това въздадоха възлиятелните жертви пиршеството завърши. Каласирид потърси с очи Хариклея. Като не я намери сред множеството разотиващи се сътрапезници и едва късно узна от някаква жена, че тя се намирала във вътрешността на храма отиде там и я завари паднала пред краката на божествената статуя. От дългата молитва и от напора на скръбта беше изпаднала в дълбок унес. Той се леко просълзи и помоли бога да насочи съдбата ѝ към по-добро. После кротко я свести и поведе към жилището засрамена, както изглеждаше, че се е оставила неусетно да я овладее дрямката.

Тя се отдели в женската стая, легна заедно с дъщеричката на Навсикъл и се отдаде в безсъние на своите грижи.

---

[1] Херма, невисока четиристранна колона с главата на Хермес или на друго божество. Издигана на улици, площади и кръстопътища.

↑

[2] Т.е. на Аполон, чиито атрибути са лъкът и колчанът. ↑

[3] Мемфис, разположен в северната част на Среден Египет, бил главен град на шеста персийска сатрапия. ↑

[4] Иберийски, синоним на испански, според прастарото неиндоевропейско население на Испания ибери, дн. баски. ↑

[5] Аметист, грц. „свободен от пиянство“, „предпазващ от опиянение“. ↑

[6] В оригинала игрословие: на грц. „нимфа“ означава също „извор“ и „невеста“. ↑

[7] Хермес, пратеникът и вестителят на боговете, бил почитан и като покровител на красноречието. ↑

[8] Крисейският залив е част от по-големия Коринтски залив. ↑

[9] Виж първа книга, бележка трета. ↑

[10] Съзвездието Плеяди, наричано у нас още „Квачката“, се вижда само през лятото. ↑

[11] Талант, парична единица с висока стойност. ↑

[12] Набедреник, част от бойното облекло на Омировите герои. ↑

[13] Съобразителността и хитростта са качества, с които се отличава Одисей. ↑

[14] Островът на кефаленците, Кефаления, разположен в Йонийско море, е част от владенията на Одисей. ↑



## КНИГА ШЕСТА

1. Каласирид и Кнемон се оттеглиха в мъжката спалня, за да отпочинат. Остатъкът от нощта изтече по-бавно, отколкото желаеха, и по-бързо, отколкото мислеха, тъй като голяма част премина на трапезата и в напрегнатия разказ. Без да дочакат да се развидели, те отидоха при Навсикъл и го помолиха да им каже къде според него е Теаген и да ги заведе по-скоро при него. Той се отзова на молбата им и ги поведе. Хариклея, макар че дълго време моли да я вземат със себе си, трябваше да остане у дома. Навсикъл я уверяваше, че няма да ходят на друго място и ще си дойдат веднага заедно с Теаген. Така те я оставиха там да се люшка между скръбта от раздялата и радостта от очакването.

Едва излязоха вън от селото и тръгнаха надлъж по брега на Нил, забелязват как от дясната страна на срещуположния бряг някакъв крокодил припълзва и с чевръсто движение се потапя обратно в течението на реката. Другите сметнаха гледката за нещо обикновено и необезпокояващо, но Каласирид обяви, че то прокобява някаква пречка по техния път. Кнемон силно се изплаши, макар че не точно животното се яви пред него, но по-скоро край него се стрелна плоската му сянка и той насмалко не побягна.

Навсикъл се изсмя високо, а Каласирид каза:

— Кнемоне, мислех, че само нощем те обзема страхът и че се страхуваш от тъмнината. Но явно и сред бял ден ти не си твърде смел. Не само имената, които чуваш, но и обикновените неща пред краката ти те хвърлят в смут.

— На чий бог — попита Навсикъл — или на чий демон името не понася нашият храбрец?

— Дали на бог — отговори той, — или на демон, не мога да кажа. Но, което е още по-чудно, ако чуе името на някой мъж или прочут герой, но на жена, при това, както твърди, на покойница, той се разтреперва. Така през нощта, през която ти, драги, се върна от разбойниците и спаси Хариклея, не зная как и откъде чу името, за

което говоря. И не ми даде повече миг да заспя и постоянно примираше от страх, така че аз трябваше да се заема да го свестявам. И ако не бих го наскърбил или изплашил, Навсикле, и сега бих изрекъл името, за да се смеем още повече.

И едновременно с това назова Тисба.

2. Навсикъл спря да се смее. Той остана смутен от това име, дълго стоя замислен и се питаше по какъв повод Кнемон, в каква връзка или защо при името Тисба изпада в уплаха.

Сега пък Кнемон избухна в смях.

— Драги Каласириде, виждаш — каза той — каква сила притежава името и че не само за мене е, както казваш, кошмар, но стана вече и за Навсикъл. Наистина настана пълен обрат в нашите чувства. Аз се смея, като разбрах, че вече не е между живите, а нашият мъжествен Навсикъл, който се надсмива до немай-къде над другите, изпада...

— Престани — прекъсна го Навсикъл, — достатъчно, Кнемоне, ми се отплати. Но в името на боговете на гостоприемството и приятелството, заради солта и трапезата, на която, вярвам, приятно се угощавахте у дома ми, обяснете ми откъде знаете името Тисба и защо се боите от него, защо си правите шеги с мене?

— Твой ред е, Кнемоне — каза Каласирид, — да разкажеш своята история, което често ми обещавахте, но досега по различни предлози все отлагаше. С това едновременно ще доставиш удоволствие на Навсикъл и ще облекчиш трудния път, като ни поразсееш с разказа си.

Кнемон се съгласи и накратко предаде всичко, което беше вече разказал на Теаген и Хариклея — че е родом от Атина, че баща му се нарича Аристип, а Деменета му станала мащеха. Разказа и за порочната любов на Деменета към него и как, отблъсната, го преследвала, как нейна помощница в заговора станала Тисба. Описа подробно как е станало това, че бил прогонен от родината си, че това наказание му наложили като на отцеубиец. В Егина научил най-напред от някой си Харий, свой съефев, че умряла и при какви обстоятелства Деменета, как Тисба заговорничела и срещу нея. После чул от Антикъл, че баща му бил осъден на изземване на имуществото, тъй като близките на Деменета се опълчили против него и го обвинили

пред народа в нейното убийство. Как Тисба напуснала Атина заедно със своя любовник, търговец от Навкратида. И накрая Кнемон разказа, че отплавал заедно с Антикъл да търси Тисба в Египет, та ако я намери, да я върне в Атина и да оправдае баща си от клеветата, а нея да предаде на съд; как през това време бил подхвърлен на много други опасности и всякакви приключения, бил пленен и от пирати, но после избягал и слязъл в Египет, пак бил заловен от разбойници пастири. Там случаят го събрал с Теаген и Хариклея. Накрая разказа за убийството на Тисба и за всичко останало, което Каласирид и Навсикъл вече знаеха.

3. При разказа през главата на Навсикъл минаха хиляди мисли, той се колебаеше дали да разкрие връзките си с Тисба, или да остави това за после. Накрая замълча, макар и с мъка, не само защото му се стори по-разумно, но и защото му попречи случаят: едва бяха изминали около шестдесет стадия и вече приближаваха селото, в което пребиваваше Митран, срещат някакъв познат на Навсикъл и го запитват какъде се е забързал. А той отговори:

— Навсикле, ти ме питаш накъде бързам, сякаш не знаеш, че сега гоня само една цел, всякак да изпълня поръката на Изиада от Хемис. За нея обработвам земята и всичко давам на нея, заради нея нямам спокойствие ни нощем, ни денем, нищо не мога да ѝ откажа. Само мъка и трудности ми създава Изиада, когато ми поръча нещо, малко или голямо. Ето и сега тичам да ѝ занеса, както виждаш, една птица — нилско фламинго, желанието на моята любима.

— Каква милостива любовница си намерил — каза Навсикъл — и колко скромни желаниа има, като птицата фламинго, а не те задължава да ѝ носиш например птицата феникс, която идва у нас от Етиопия или от Индия<sup>[1]</sup>?

— Да — съгласи се той. — Тя често си прави такива шеги с мене и с моите дела. Но вие къде отивате, по каква работа?

Отговориха му, че са се запътили към Митран.

— Но напразно — каза той — и напусто бързате. Митран сега не е на мястото си, нощес потегли на поход срещу разбойниците, които живеят в селото Беса. Те му отвлекли някакъв млад пленник елин, когото изпращал на Ороондат в Мемфис, за да го предаде там, както предполагам, като подарък на великия цар. Жителите на Беса и

техният новоизбран главатар Тиамид след внезапно нападение го похитили.

4. Още докато говореше, той се затича и извика:

— Трябва да бързам за Изиада. Тя си е изгледала очите за мене. Бързам, да не би бавенето да ми донесе някое любовно усложнение. Тя е способна да измисли безусловно поводи за превземки и укори спрямо мене.

Щом чуха това, замълчаха за дълго, изненадани от неуспеха на намеренията си. Накрая Навсикъл отново ги окуражи. Не бива — напомни той — да смятаме за решаваща случайната и временна несполука в начинанието. Но сега трябва да се върнат в Хемис, за да обмислят следващите стъпки и да се подготвят за по-дълъг път, да търсят Теаген било при разбойниците, било при някои други. Във всеки случай не трябва да губят добрата надежда, че ще го намерят. Впрочем и сега не без божествена намеса са срещнали някакъв познайник, който им съобщи къде да търсят Теаген. Целта на тяхното пътешествие трябвало да бъде разбойническото селище.

5. За Навсикъл не беше трудно да ги убеди с тези думи. В същото време, мисля, те съзряха в разсъжденията му нова надежда. Кнемон увери лично Каласирид, че Тиамид сигурно ще спаси Теаген. И тъй те решиха да се върнат и потеглиха назад. Завариха Хариклея на вратата. Тя ги търсеше с поглед отдалеч и от всички посоки. След като не откри Теаген заедно с тях, заридна силно.

— Но защо, татко — възкликна, — сами, както тръгнахте оттук, така се завръщате? Нима Теаген е мъртъв? Ако имате да ми кажете нещо, в името на боговете, кажете ми го по-бързо и не утежнявайте нещастията ми с повече бавене. По-човешко е да се съобщи веднага нещастията, защото навременното съобщение подготвя душата да прежали по-бързо бедата.

Кнемон прекъсна прекалените й жалби.

— Всичко усложняваш, Хариклея — каза й той. — Склонна си винаги да предвиждаш по-лошото, в същото време се лъжеш, което в този случай е хубаво. Теаген е жив и спасен по божествено провидение.

И разказа накратко при кого е.

— От думите ти личи — намеси се Каласирид, — че ти никога не си бил влюбен. Иначе щеше да знаеш, че влюбените се плашат и от невинни неща и вярват на щастието само когато го видят със собствените си очи. Дори отсъствието на любимия плаши и тревожи влюбените души. Причината — те вярват, че не бива да се разделят от любимото същество освен когато ги възпира някаква неприятна случка. Така че, драги, нека оправдаем Хариклея, че изпитва мъките на любовта така добре и точно. А ние да влезем вътре и да помислим как да действуваме.

6. В същото време улови за ръка Хариклея с бащинска нежност и я въведе. Навсикъл от желание да отвлече гостите от техните грижи, а целеше и нещо друго, пригответи угощение по-богато, отколкото обикновено, и покани на трапезата само двамата и дъщеря си. А на нея поръча да се премени по-разкошно и по-празнично. Когато сметна, че са утолили глада си, произнесе пред тях такава реч:

— Скъпи гости, ще ми бъде приятно (нека боговете ми бъдат свидетели), ако пожелаете да останете цял живот тук при мене и да прекарвате всичкото си време сред обща цялата собственост и общи приятели. Аз не ще ви смятам за гости и чужденци, но за благосклонни към мене истински приятели, за мене не ще бъде бreme да направя каквото и да било за вас. Съгласен съм, ако пожелаете да търсите близките си, да ви помагам колкото мога, докато съм заедно с вас. Но и сами знаете, че моят живот е свързан с търговията — аз упражнявам този занаят. Вече отдавна духат приятни зефири, те ми отварят морето за пътешествие и предвещават на търговците щастливо плаване. Като заповед делата ми изискват настоятелно да тръгна за Елада. Ще направите добре, ако желаете, да споделите с мен плановете си, та да съчета с тях моите работи.

7. След тия думи Каласирид замълча за известно време.

— Навсикле — каза той, — нека излезе щастливо плаването ти, нека Хермес печалбодателят и Посейдон, закрилникът от опасности, те придружават и ръководят! Нека те ти успокоят вълните и ти пратят благоприятни ветрове, да ти открият удобно убежище във всеки пристан и достъп във всеки град за твоята търговия. Ти така добре ни угости при нашето посещение и сега на раздяла така добросъвестно

следваш обичая за гостоприемство и приятелство. За нас сигурно ще бъде трудно да се разделим с тебе и с твоя дом, в който поради любезността ти се чувствувахме като у дома. Но е неотложно необходимо да се заемем всякак с търсенето на нашите приятели. Това важи за мене и Хариклея. А какво мисли Кнемон? Дали да дойде с нас, готов да ни услужи, или е намислил нещо друго, нека сам ни каже още тук.

Кнемон пожела да отговори, но тъкмо да отвори уста, внезапно зарίδα и горещ поток от сълзи скова езика му. Късно едва той се опомни и сред стенания възкликна:

— О, човешка съдба, съпроводена с превратности и вечни промени! В какъв въртоп от нещастия въвличаш често мнозина други, а сега особено мене! Ти ме изтръгна от род и бащин дом, отне ми отечеството и града на моите близки, и ме отнесе на египетска земя (премълчавам всичко, което се случи през този промеждутък), предостави ме на разбойниците-пастири, като ми показва искрица надежда, като ме срещна с хора нещастни, но елини, с които се надявах да споделя останалото време от живота си. А както изглежда, ти ми отнемаш и тази утеха. Към кого да се обърна? Какво да правя? Да изоставя Хариклея, преди още да е намерила своя Теаген? Колко жестоко, о земьо, и несправедливо! Или трябва да я последвам и да търся заедно с нея? Ако е сигурно, че ще го намерим, изгледът за успех би облекчил мъката. Но ако бъдещето е неизвестно и ако трудностите бъдат по-големи, не се знае къде някога ще завършат моите странствувания. Не трябва ли да поискам извинение от вас и от боговете на приятелството и да помисля за връщане в отечеството и при близките си? Вярвам, че сега боговете ми предлагат удобен случай — ето този Навсикъл, както той заяви, се тъкми да отиде в Елада. Трябва ли, ако през това време сполети нещо баща ми, домът ми да остане без стопанин, ненаследен? Дори да бедствувам, все пак чрез мене ще се запази някаква що-годе задоволителна издънка на рода.

Но, мила Хариклея (защото главно пред тебе трябва да се оправдавам, от тебе да искам прошка — дай ми я, моля те), аз ще те последвам до пастирите-разбойници. Ще помоля Навсикъл да почака малко, макар че много бърза. Само да мога лично да те предам в ръцете на Теаген и да му покажа, че съм пазил вярно повереното ми богатство. Тогава ще се разделя с тебе с прекрасни надежди за

бъдещето и с чиста съвест! Ако пък не успеем — което дано не се случва! — и тогава ще бъда оправдан, че не съм те оставил сама, но съм те поверил на твоя добър пазител и баща Каласирид.

Хариклея вече по различни признаци се беше досетила, че Кнемон е влюбен в дъщерята на Навсикъл, (Влюбените лесно откриват обладаните от същите чувства). Тя беше разбрала от думите на Навсикъл, че той на драго сърце ще приеме това сродяване и отдавна го гласи и се старае всякак да привлече Кнемон към себе си. Освен това тя мислеше, че е неприлично и подозрително Кнемон да остава повече неин спътник.

— Както обичаш — рече тя. — За проявените досега от твоя страна грижи аз съм ти благодарна и задължена. Но съвсем не е нужно повече занапред да се тревожиш за нашите работи и против волята си да се подлагаш на опасности заради чужда съдба. Иди си в твоята Атина, в своя бащин дом и род, под никакъв предлог не отминавай възможността, която, както заявяваш, Навсикъл ти предлага. Аз пък и Каласирид ще водим борба срещу всички пречки, докато стигнем края на нашето странствуване. Вярваме, че дори нито един човек да не ни помогне, боговете ще ни съпътствуват.

#### 8. Навсикъл продължи:

— Нека отстъпим пред молбата на Хариклея, дано боговете ѝ станат спътници според нейното желание и да намери близките си, щом притежава такава смела воля и възвишен разсъдък. А ти, Кнемоне, не се сърди, ако не можеш да отведеш Тисба в Атина, тъй като тъкмо аз съм виновен за нейното отвличане и бягство от Атина (търговецът из Навкратида и любовникът на Тисба — това съм самият аз), не се вайкай за бедността си, като предполагаш, че ще тръгнеш да просиш. Ако и ти си на моето мнение, ще имаш изобилно богатство, ще се завърнеш в дома и родината — аз ще те заведа. Ако пък искаш да се ожениш, ще ти дам за жена дъщеря си Навсиклея и ще получиш най-голяма зестра. Вярвам, че съм получил същото и от тебе, откакто опознах твоя род, дом и народ.

След тия думи Кнемон не се поколеба нито за миг. Това, за което беше мечтал отдавна, но на което не беше се надявал, той получаваше въпреки всяко очакване.

— Всичко — отговори той, — което предлагаш, приемам на драго сърце.

В същото време подаде десница, Навсикъл му повери дъщеря си и съчета двамата. Поръча на близките да запеят сватбените химни, пръв откри празничния танц и превърна гощавката в непредвидено сватбено тържество.

Другите продължиха да танцуват и да пеят пред спалнята импровизирани песни, през цялата нощ брачният факел осветяваше дома.

Хариклея се оттегли сама в своята си стая. За сигурност залости вратата и като се убеди, че никой не ще я безпокои, в бакхическо безумие разпусна яростно косите си и раздра дрехите си.

— Хайде — провикна се — и ние да заиграем танц в чест на божеството на нашата съдба по неговия вкус!<sup>[2]</sup> Да му попеем погребални химни и да поиграем танца на плача. Нека да отглася тъмнината, безлунната нощ да предвожда действието, ей строшавам на земята този светилник. Каква брачна стая божеството въззидва за мене, какво брачно ложе пригответи то за мене безбрачната, вдовицата на Теаген, който само по име ми е жених. Кнемон вдига сватба, а Теаген странствува навярно като пленник или може би е окован във вериги. Но и това би било щастие, само да е жив. Навсиклея празнува сватбата си и е разделена от мене сега, а до миналата нощ лежахме на едно легло. Хариклея лежи сама и изоставена. Но не за двамата са моите укори, о съдбо и богове, нека те се радват, както желаят; но за нас, защото не ни дарявате еднакво с тях. Така вие безкрайно удължавате драмата и тя заглушава всички останали сцени. Но защо се вайкам в късната нощ? Нека и занаятчиците да става по угодата на боговете. Но, Теагене, едничка моя сладка грижа, ако ти си мъртъв и разбира това — дано никога да не го узная! — тогава не ще се поколебая да се присъединя към тебе, а преди това ти принасям ей тази жертва.

При това тя започна да къса косите си и да ги хвърля въз леглото.

— И аз възливам из очите, които ти обичаш. И веднага покривката се овлажни от сълзи.

— Но ако ти си ми още жив и си добре — о щастие! — ела и се отмори, макар в просъница, до мене. Но и тогава, мой любими, пази до законния брак чистотата ми. Ето аз те прегръщам, ти си до мене и аз те виждам.



9. В същото време тя се хвърли цяла с лице на леглото, притисна се и го прегърна, като се разтърси от плач и вопли. Накрая от прекалена скръб ѝ се зави свят, мрак забули очите ѝ, незабелязано той се превърна в сън, който трая до късното утро.

Каласирид се учуди, че тя не се появява по обикновеното време, и я потърси. Дойде пред спалнята ѝ, започна да хлопа силно на вратата, дълго я вика по име и тя се събуди. Смутена от внезапния вик, се запъти към вратата, както си беше, праметна резето и пусна стареца да влезе вътре. Той, като видя безредните и коси и разкъсания на гърдите хитон, очите ѝ, още отекли и говорещи за възбудата преди съня, разбра причината. Заведе я отново до леглото, настани я да легне и я покри с връхната ѝ дреха. Като ѝ възвърна приличния вид, я запита:

— Какво ти е, Хариклея? Защо тъй силно и безпределно страдаш? Защо тъй неразумно се отдаваш на отчаяние? Не мога да те позная, ти винаги си понасяла с благородство и самообладание съдбата си. Няма ли да сложиш край на това безумие! Нима не виждаш, че си човек, същество непостоянно и изложено на остри удари от една и друга страна? Защо искаш да се погубиш пред може би по-добри изгледи? Пощади и нас, мило дете, пощади ако не самата себе си, то поне Теаген, за когото животът е желан само заедно с теб и е ценен само ако ти си жива.

Като чу тези думи, Хариклея поруменя. Тя осъзна в какъв вид я заварва. Дълго мълча, и след като Каласирид настоя да му отговори, рече:

— Справедливо ме укоряваш, но може би, татко, трябва да ме извиниш. Не някаква долна, не внезапна страст мене нещастната води, но чист и разумен стремеж към моя Теаген — съпруг, макар и без брак. Аз страдам, че той не е при мене. Още повече ме измъчва незнанието дали още е жив, или не.

— Не се тревожи — каза Каласирид. — Той е жив и ще се върне при тебе по волята на боговете, ако трябва да се вярва (а трябва) на дадения ви оракул, а и на вчерашното известие, че Теаген е пленен по пътя за Мемфис от Тиамид. Ако е заловен, сигурно ще бъде спасен поради неговото предишно приятелство и познанство с Тиамид. Но не бива да се бавим, а да побързаме колкото може към селото Беса, за да

потърсим ти своя Теаген, а аз моя син. Ти може би вече знаеш, че Тиамид ми е син.

Хариклея се замисли.

— Ако — каза тя — Тиамид е твой син и той е наистина същият, а не някой друг, то ние сме заплашени от най-страшна опасност.

Каласирид учуден я попита за причината.

— Знаеш — отговори тя, — че аз бях взета в плен от разбойниците. Там и Тиамид се увлече по красотата ми, която, изглежда, ми е дадена само за нещастие. Ако при издирването го срещнем, страхувам се, от пръв поглед ще си спомни, че съм същата, която с хитрост избягнах предложението му за брак, и ще се опита да употреби срещу мене сила.

— Дано не го увлече дотолкова страстта — каза Каласирид, — че да пренебрегне бащиното си присъствие и пред очите на родителя синът да не се засрами и да не обуздае непозволената си страст, ако тя съществува. Освен това (нищо не ти пречи) защо не измислиш някаква хитрина, за да отбегнеш това, от което се боиш? Както виждам, ти си способна да залъжеш чрез разни предлози и извъртания твоите натрапници.

10. Тези думи поразвеселиха Хариклея.

— Дали е истина — каза тя, — или си правиш шеги с мене, сега няма значение. Бих опитала една хитрост, която намислих и по-рано с Теаген. Тогава не я приложих поради обстоятелствата, но сега ще я използвам при по-благоприятни условия. Когато искахме да се измъкнем от острова на разбойниците, се уговорихме да навлечем най-окаяни дрехи и да се покажем като просяци по села и градове. Ако си съгласен, да си преправим външността и да тръгнем да просим. Така ще привлечем по-малко вниманието на кой да е срещнат. При това положение несретата носи сигурност, бедността извиква по-скоро състрадание, отколкото завист, така ще добием по-лесно и насъщната ни храна. В чужбина за непознатия няма стоки за продан, но на просяка дават щедро.

11. Каласирид се съгласи и се зае веднага с приготовления за пътуването. Двамата отидоха при Навсикъл и Кнемон и им известиха за пътя. Тръгнаха на третия ден, без да вземат със себе си, макар че им

предлагаха, нито товарно животно, нито някакъв съпровождач. Донякъде ги придружиха Навсикъл, Кнемон и много домашни. Изпрати ги също Навсиклея, след като дълго настоява за разрешение от баща си. Чарът на Хариклея надви у нея сваяна на новобрачната. След като изминаха заедно около пет стадия, се прегърнаха за раздяла и се целунаха мъж с мъж и жена с жена, след това се ръкуваха. Те се разделиха подир много сълзи и молитви към съдбата за сполука. Кнемон поиска извинение, че не ще ги придружи, защото „брачната му спалня била още свежа“, но прибави, че при пръв случай ще се постарее да ги настигне. Тогава изпращачите се завърнаха в Хемис.

А Хариклея и Каласирид най-напред се преоблякоха в просешки дрехи и с приготвените вече дрипи се преобразиха в жалки същества. След това Хариклея си загрози лицето, като го намаза със сажди и спусна небрежно от челото, отстрани над едното око, края на мръсна забрадка. Тя още окачи под мишницата торба, която привидно съдържахше залци и трохи, а в същност служеше като съкровищница, необходима за жреческата делфийска одежда и венците, както и за опознавателните знаци — майчините ѝ скъпоценности, подхвърлени заедно с нея. Каласирид напъха стрелника на Хариклея в охлузени овчи кожи и като втори вързоп го провеси косо през рамо. Освободи от тетивата лъка и след като той се разтегна и изправи, го взе като тояга в ръка, като по-нататък се подпираше на него с цялото си тяло. Когато срещнеше или видеше някого по пътя, нарочно се превиваше повече, отколкото налагаше старостта, и влачеше единия си крак, понякога се оставяше да го води за ръка Хариклея.

12. Когато влязоха в новата си роля, се пошегуваха взаимно и се посмяха на премяната си, после се помолиха на избраното си от съдбата божество да се задоволи с досегашните им бедствия и да им сложи край. След това се отправиха към селото Беса, където се надяваха да намерят Теаген и Тиамид. Но се излъгаха в надеждите си. Малко преди залез-слънце, когато приближиха Беса, видяха много трупове на скоро загинали хора. Познаха по облеклото и въоръжението, че повечето от тях са перси, а малцина бяха местни хора. Предположиха, че се е разразила битка, но не знаеха кой срещу кого се е бил.

Наближиха до трупите и се огледаха, да не би там да лежи някой техен близък (бедните души винаги предчувствуват за близките си най-лошото), и попаднаха на стара жена, която прегръщаше трупа на местен жител и изтръгваше из гърдите си всякакви вопли. Намислиха да се опитат, ако могат, да научат нещо от старицата. Най-напред седнаха до нея и започнаха да я утешават в дълбоката ѝ скръб. Когато тя се посъвзе, Каласирид я попита по египетски кого оплаква и каква е била битката.

Тя му разказа накратко за всичко — че оплаква загиналия си син и дошла при мъртвите с надежда, дано някой да дойде и да сложи край на живота ѝ, в същото време да почете за последен път своя син със сълзите и воплите си.

А за битката разказа следното:

13. Водили за Мемфис някакъв млад чужденец, отличаващ се с хубост и снажност, при Ороондат, наместника на великия цар. Началникът на стражата Митран, мисля, го пленил и както разказват, го изпращал като особен подарък. Жители на ей това наше село — и тя показала близкото селище — ги нападнали и отвлели момъка, като твърдели, че го познават (или било истина, или било предлог). Митран, щом научил, се разгневил страшно и преди два дена настъпил срещу селището. А жителите му са крайно войнствени, постоянно се занимават с грабеж и напълно презират смъртта, заради това често жените, както сега аз, загубват съпрузите и синовете си. Като научили за готвеното нападение, устроили някакви засади и като пресрещнали противниците, едни от тях нападнали направо отпред, а други неочаквано изотзад из засада с викове, без персите да ги очакват, и ги победили.

В сражението Митран паднал в първата редица. Заедно с него паднали почти всички, понеже били обградени и нямали възможност да се измъкнат. Паднали и от нашите малцина, и между малцината поради жестоката воля на божеството и моят син. Пронизала го, както виждате, в гърдите персийска стрела. И сега аз нещастната оплаквам загиналия си син, а както изглежда, ще оплаквам скоро и последния си останал син, който вчера тръгна заедно с другите срещу град Мемфис.

Каласирид попита за причината на този поход. Старицата разказа каквото научила от оцелелия си син.

След като убили царски войници и началника на стражата на великия цар, жителите на селото виждали ясно, че няма току-тъй да им се размине, но че работата ще завърши опасно за всички, Ороондат, наместникът на Мемфис, разполагал с огромна войска и веднага, щом научел, щял при първия пристъп да обкръжи селището и да накаже до един жителите му. И понеже са изложени на най-голяма опасност, решили да обезсилят, ако могат, голямото предизвикателство с още по-голямо, като изпреварят подготовката на Ороондат, неочаквано да го нападнат или да го обезвредят, ако го заварят в Мемфис, или ако е излязъл оттам — през това време, както казват, той бил зает с някаква война срещу етиопците, — по-лесно да завладеят града, останал без защитниците си. Така ще избягнат в момента опасността и ще възвърнат на своя разбойнически главатар Тиамид жреческия сан, отнет му противозаконно от неговия по-млад брат. Или ако не сполучат, нека паднат в сражение, преди да изпитат персийското безчестие и произвол. Но вие, чужденци, къде отивате?

— В селото — отговори Каласирид.

— Не е безопасно — каза тя — тъй късно, и непознати, да отидете сред все още останалите.

— Но ако ти ни придружиш — прибави Каласирид, няма защо да се боим за нашата сигурност.

— Нямам време — отговори старицата. — Предстои ми да извърша някои нощни жертвоприношения. Но ако можете да почакате (налага се, дори против волята ви), прекарайте нощта тук някъде настрана от мъртъвците на чисто. На сутринта аз ще ви заведа и ще се постарая за сигурността ви.

14. Каласирид предаде на Хариклея всичко, което старицата му разказа, и отведе девойката със себе си. Те се отдалечиха на известно разстояние от бойното поле и стигнаха до нисък хълм. Там той полегна, като подложи под главата си стрелника, а Хариклея седна върху торбата.

Луната изгря и освети всичко с яркия си блясък (беше точно третата нощ след пълнолунието). Каласирид, отпаднал и иначе от възрастта, а и сега от пътя, се поддаде на дрямката, а Хариклея, будна поради налегналите я тревоги, стана свидетелка на някаква сцена, наистина не невинна, но за египтянките съвсем обичайна.

Старицата, която предполагаше, че никой не я смуцава и не я наблюдава, най-напред издълба една яма, след това запали огънове от двете страни, а по средата положи трупа на сина си. От някаква стояща наблизо тринога взе глинена чаша, възля в ямата мед, след това от друга мляко и от трета вино. После хвърли в рова тестена фигурка с образ на човек, обкичена с лавър и копър. След всичко грабна меча и сякаш разтърсвана от безумие, дълго зова луната на див и чужд за слуха език, разряза ръката си и с лаврово клонче гребна от кръвта и поръси с нея кладата. Тя изпълни и редица други магии, наведе се над трупа на сина си, побая му нещо на ухото, раздруса го и го принуди чрез вълшебството си да се изправи, Хариклея, която още отначало гледеше не съвсем без страх, сега се вцепени от ужас от необикновеното зрелище. И събуди Каласирид, за да види и той всичко. Така и двамата, понеже бяха на тъмно, оставаха незабелязани, а наблюдаваха лесно това, което се разиграваше на светлината на кладата, и чуваха, понеже не бяха далече, думите, а старицата започна по-високо да задава въпроси на мъртвеца.

Тя го запита дали неговият брат, нейният син, е жив и здрав, дали ще се върне. Мъртвият не отвърна нищо. Само кимна и като остави майка си в съмнение да се надява според желанието си, внезапно се строполи и остана да лежи с лице към земята. Тя обърна тялото му възник и не само не преставаше да го разпитва, но по-силно, както изглеждаше, искаше да го предизвика с шепота си. С меча в ръка подскачаше ту към кладата, ту към рова и отново го събуди. Когато той се изправи, започна отново да го разпитва за същото и да го принуждава да даде предсказанието си не само със знаци, но и с ясни думи.

Докато старицата се занимаваше с това, Харикъл силно настоя пред Каласирид да приближат и да питат нещо и те за Теаген. Но той не се съгласи, като каза, че и самата гледка не е благочестива и може се приеме само в случай на неизбежност. Не било позволено на жреците нито да извършват такива действия, нито да присъствуват на тях. Те получавали пророчества при законните жертвоприношения със свети молитви. Различно от непосветените и от тези, които наистина се влачели по земята и между труповете на мъртъвците, като тази стара египтянка, която случаят им позволил да наблюдават.

15. Още докато той говореше, мъртвецът изстена, сякаш из някакво скривалище или скална пещера, глухо и диво:

— Аз, майко — каза той, — най-напред те щадях и траях, когато ти прегреши спрямо човешката природа, наруши повелите на съдбата и с вълшебство смути несмутимото. Страхопочитанието пред родителите се съхранява, доколкото е възможно, и у покойниците. Но ти го разрушаваш и унищожаваш против себе си, отиваш дори по-надалеч, като не само започваш с непозволени средства, но и докарваш до крайност непозволеното. Ти принуди мене, мъртво тяло, не само да се изправя и да ти дам знак с глава, но и да говоря. Нехаеш за моето погребение, пречиш ми да се събера с другите души и мислиш само за себе си. Затова чуй какво преди се предпазвах да ти съобщя.

Нито твоят син ще се завърне жив, нито ти ще избегнеш гибелта от меча. Понеже отдавна похабяваш живота си с подобни неблагоприятни действия, в най-близко бъдеще ще изпиташ насилствената кончина, отредена за всички подобни на тебе. Отгоре на всичко дръзна да разбулваш тайнствата, така забранени и пазени в мълчание и тъмнина, не само пред себе си, ти вече разкриваш съдбата на лежащите тук пред свидетели — пред един жрец. И това не е най-лошото, защото той е мъдър и ще запечата с мълчание неизразимото, освен това е любимец на боговете. Затова, ако побърза да се яви, ще раздалечи и възпре синовете си, които са въстанали един срещу друг и възнамеряват да се срещнат в кръвопролитен двубой. Но по-лошото е, че видя и чу всичко, което става с мене, и някаква девойка — жена, горяща от любов и, така да се каже, странствуваща по цялата земя заради любимия си, с когото след хиляди приключения и хиляди опасности ще се съчетае в общ живот на крайните земни предели при светла и царствена съдба.

След тези думи той се сгромоляса на земята.

Старицата разбра, че двамата чужденци са тези свидетели и в какъвто вид беше, с меча в ръка се хвърли обезумяла срещу тях и се понесе през трупове, защото предположи, че те се крият между мъртвците. Тя беше напълно решена, ако ѝ се мярнат, да ги умъртви, защото те по коварен начин и като врагове са станали зрители на нейното чародейство. И докато в бесния си гняв непредпазливо ровеше между трупове, попадна на стърчащо копие и се прониза в слабината.

И загина тя така, незабавно и заслужено изпълнила предсказанието на сина си.

---

[1] Феникс, баснословна златисто-пурпурна птица, която според легендата долита веднъж на 500 години в египетски Хелиополис. ↑

[2] Така посочвали в трагедията началото и вида на танца. ↑



## КНИГА СЕДМА

1. След като Каласирид и Хариклея се избавиха от тъй голямата опасност, за да се отдалечат, от мястото на истинския ужас, и в същото време да се изпълни пророчеството, поеха веднага по пътя за Мемфис. Когато наближиха града, в него вече се сбъдваха предсказанията на призования мъртвец.

Тиамид се появил с разбойническата шайка от Беса, но жителите на Мемфис го изпреварили и затворили вратите. Един войник на Митран, който се измъкнал от битката при Беса, предвидил нападението и предупредил гражданите. Тиамид заповядал на войската край един участък на стените да сложи оръжието си, за да се съвземе от пътя, явно с намерението да обсади града. Гражданите отначало се изплашили от нападателите те, като ги помислили за огромна войска, но скоро видели от стените, че броят им не е значителен. Веднага събрали малцината оставени за стража на града стрелци и конници и въоръжили с каквото им попадне останалите граждани, за да излязат и посрещнат в бой неприятелите. Но някакъв виден старец се възпротивил и ги уверил, че в отсъствие на сатрапа Ороондат, който бил на поход срещу етиопците, било редно по-напред да съобщят на Арсака, съпругата му, каква е работата, та с нейно знание да бъде по-лесно да съберат от града войска и тя да се отзове с готовност. Решили, че съветът е разумен, с това намерение се втурнали към двореца, който при отсъствие на великия цар заемаха сатрапите.

2. Арсака беше красива и стройна жена, решителна, горда поради благородния си произход, нещо естествено, като сестра на великия цар. Иначе поведението ѝ не беше безукорно, отдаваше се без угризение на непозволени и необуздани удоволствия. Освен другото тя беше на времето отчасти виновна за изгонването на Тиамид от Мемфис. Когато Каласирид заради даденото от оракула предсказание относно синовете му тайно от всички напусна Мемфис и изчезна безследно, смятан за загинал, Тиамид като по-голям син беше избран

за жрец. През време на общонародното встъпително жертвоприношение Арсака видяла в храма на Изида чудно красивия момък, пременен в празнична одежда, и му хвърлила страстен поглед, като му дала знак за греховна похот. Тиамид, по природа и възпитание благонравен, не ѝ обърнал ни най-малко внимание. Той не бил склонен да тълкува правилно нейното поведение или, цял вдаден в тайнството, им придавал безобиден смисъл. Но брат му Петосирид, който отдавна му завиждал за жреческия сан, забелязал отстрани мимиката на Арсака и намерил в нейната съблазън средство за заговор срещу брат си. Явил се тайно пред Ороондат и не само му разказал за страстта на Арсака, но преувеличил, че уж и Тиамид е в сговор с нея. Наместникът лесно му повярвал и поради по-раншните си подозрения спрямо Арсака. Нея той съвсем не обезпокоил, понеже нямал явни доказателства за вината ѝ, освен това поради страх и срам пред царския род въпреки подозренията си се примирил да търпи. Но непрестанно заплашвал Тиамид, че ще го убие, и не се успокоил, докато не го прогонил, а жреческия сан прехвърлил на Петосирид.

3. Но това бе станало по-рано. А сега Арсака, когато множеството се втурна към двореца с вестта за приближаването на неприятелите — за което тя вече беше узнала — и поискаха да им позволи да предприемат общи действия с наличните войници, отговори, че не би се съгласила на това така лесно: още не знаела колко са враговете, кои са, откъде са, нито каква е причината за нападението. Трябвало най-напред да се изкачат на стените и оттам да огледат всичко, да съберат другите и тогава да предприемат каквото е възможно и разумно.

Намериха предложението ѝ за уместно и множеството веднага се втурна към стените, Арсака заповяда да разгънат горе палатка с пурпурни и златотъкани завеси. Пременена самата тя разкошно и седнала на висок трон, заобиколена от телохранители в позлатени доспехи, държеше херолдски жезъл в ръка като символ на мирни преговори и покани първите прославени вождове на противниците да дойдат близо до стените.

Тогава се явиха, избрани от множеството, Тиамид и Теаген и застанаха под стените. Бяха гологлави, останалата част на тялото им беше в доспехи. Глашатаят обяви следното:

— Говори ви Арсака, съпругата на първия сатрап Ороондат и сестрата на великия цар. Какво желаете и кои сте, защо се осмелявате да ни нападате?

Те отговориха, че са жители на Беса. Тиамид каза за себе си кой е и че спрямо него са постъпили противозаконно Петосирид и Ороондат, бил лишен от жречески сан злоумишлено и бесейците искали да му го възстановят. Ако си възвърне жречеството, ще има мир и бесейците ще се разотидат по домовете, без да причинят вреда никому. В обратния случай ще решават войната и оръжията. Арсака трябва, ако осъзнава дълга си, да използва случая и да отмъсти на Петосирид за сплетните по неин адрес и за безбожните клевети, които лъжливо е изрекъл за нея пред Ороондат, за да я заподозре той в престъпна и безчестна страст, а самият Тиамид да бъде изгонен от родината.

При тези думи цялото население на Мемфис изпадна във възбуда. Тиамид беше разпознат. По-рано причината за неговото внезапно изгонване не се знаеше, а сега от неговите думи се появи у тях съмнение, дори сигурност в тяхната истинност.

4. Арсака се смути повече от всички. Гърдите ѝ се вълнуваха от бурни чувства. Разярена спрямо Петосирид, тя си припомни всичко, което се случи на времето, и замисли да му отмъсти. Като поглеждаше пък Тиамид, след това Теаген, изпадаше в раздвоение на чувствата, тя изпитваше влечение и към двамата, към единия страстта ѝ пламна отново, към другия още по-остро се разрази в душата ѝ, така че не можеше да скрие от околните неспокойствието си. Но след кратко мълчание, сякаш се съвзе от някакъв припадък, извика:

— Мили хора, вие сте обзети от безумието на войната, всички вие, бесейци, не по-малко и вие, двамата млади прекрасни момци от благороден произход, както разбирам и може да се отгатне. Вие се устремявате към явна опасност, и то заради разбойници, а ако се стигне до бой, не ще устоите и на първата атака. Макар че в случая сатрапът отсъства, силите на великия цар не са толкова слаби, че останалата тук войска част да не ви изловим всички. Но според мене тук не трябва да се намесва голямата сила, защото спорът е работа лична, на някои, а не народна или обща, и разрешението му трябва да се остави на боговете и на съда.

Така мисля аз — привърши тя, — моята воля и заповед е всички от Мемфис да останат по местата си и да не се впускат в безсмислена война. Нека страните в спора за жреческата длъжност да излязат в двубой един срещу друг и победителят да я получи като награда.

5. След тази реч на Арсака всички граждани изразиха одобрението си, защото се настроиха против Петосирид, като го заподозряха в коварни кроежи. В същото време всички други вярваха, че чрез двубоя между двамата ще се отдалечи от тях явната заплаха. Но, изглежда, повечето бесейци не бяха склонни да приемат това решение, за да не изложат на опасност началника си. Но Тиамид ги склони да се съгласят. Той посочи слабостта и неопитността на Петосирид във военното дело и ги успокои, че той имал повече изгледи за успех. Явно и Арсака предложи този съвет за двубоя, като съобрази, че ще постигне целта си, бе да събуди съмнение, защото Петосирид без друго ще понесе наказанието си в двубоя с много по-храбрия Тиамид.

Можеше на часа да се види как заповедта се привежда в действие: как Тиамид с пълна решителност се откликва на зова и с радост грабва и намества останалата част от оръжието си, насърчаван от Теаген, как слага на главата си гривестия шлем, горящ от златист блясък, и как превързва здраво другите части на доспехите си. А Петосирид изтикват насила навън от вратите и по нареждане на Арсака, докато той настоятелно се моли за застъпничество, му надяват въоръжението.

Като го видя, Тиамид възкликна:

— Не виждаш ли, драги Теагене, как Петосирид се тресе от страх?

— Виждам — отговори той. — Но как ще постъпиш сега? Срещу тебе стои не обикновен неприятел, а брат ти.

— Вярно — каза той. — Ти отгатна насоката моите мисли. Ако божество ми помогне, предпочитам да го победея, но не и да го убия. Не бива озлоблението и гневът за това, което изтърпях, да надвият, чрез кръвта, убийството и опозоряването на родния си брат да постигна отмъщение за миналото и видно положение в бъдещето.

— Това са думи на благороден мъж — каза Теаген, — който познава природата си. А на мене какво ще поръчаш?

— Предстоящият двубой не е кой знае какво често съдбата поднася изненади. Ако надвия аз, ти ще влезеш заедно с мене в града и ще споделяш с всичко. Ако пък се случи нещо неочаквано, ще предвождаш тези бесейци, които се отнасят към тебе голяма почит, и ще водиш разбойнически живот, докато някой бог не ти яви пощастлив обрат на съдбата.

6. След тези думи те се прегърнаха и целунаха просълзени. Теаген остана, където си беше, за да наблюдава развоя на борбата, и без да знае, допускаше Арсака да се любува на красотата му. Тя го разглеждаше всякак и позволяваше на очите си да се наслаждават на предмета на страстта ѝ.

Тиамид се втурна срещу Петосирид. Той не устоя на напора и при първото движение се обърна в бягство към вратите с намерение да се вмъкне в града. Но съвсем не успя, понеже хората на вратите му препречиха пътя, а тези от стените крещяха да не го допускат вътре. И той започна да бяга, колкото му държат силите, около града, вече захвърлил оръжието.

Отзад бягаше и Теаген, силно разтревожен за Тиамид, и защото не можеше да изтрае да не види всичко. Беше без оръжие, за да не помисли някой, че помага на Тиамид. Но оставил там, където стоеше до стената под погледа на Арсака, щита и копието си, така ги оставил, че тя да гледа тях вместо него, докато той придружаваше бегачите.

Петосирид нито още беше настигнат, нито беше много изпреварил в бега, но все изглеждаше, че ще бъде догонен. Той бягаше толкова напред, колкото беше редно въоръженият Тиамид да изостава от невъоръжения. Така те обиколиха веднъж и два пъти стената. Тъкмо завършваха третия кръг и Тиамид вече размахваше копие над гърба на брат си и го заплашваше, че ако не спре, ще го нарани (гражданите както в театъра следяха от стените представлението), в този момент или някое божество, или някоя съдба, която направлява хорските дела, вмъкна в действието нов епизод, като за съперничество, началото на нова драма. И тя приподнесе именно в този ден и в този час сякаш като от театрална машина Каласирид във вид на участник в надбягването и нещастен зрител на борбата на синовете си на живот и смърт.

Преживял много и изпитал всичко, приел доброволно изгнание и лутане из чужбина, за да не изживее така ужасната гледка, той бе

надвит от съдбата и по принуда видя това, което боговете отдавна му предсказаха. Той забеляза отдалеч гонитбата и разбра от честите пророчества, че това са синовете му, и се принуди да тича след тях по-бързо, отколкото му позволяваше възрастта, и за да предотврати смъртоносния им сблъсък, насили старостта си.

7. Щом ги догони, започна да тича близо до тях.

— Какво правите, Тиамиде, Петосириде? — не преставаше да вика силно. — Какво е това, чада мои? — се провикваше често.

Но те не познаха баща си, защото беше още в просешките дрипи, освен това те бяха напълно впадени в борбата. И бягаха от него като от някакъв просяк или умопобъркан. Част от народа по стените се чудеше, че той непредпазливо се хвърля между мечоносците, а други се надсмиваха на глупавото му и безсмислено суетене.

Но когато старецът забеляза, че не го познават поради жалкото му облекло, смъкна от себе си дрипите, с които се беше предрешил, разпусна неподрязаната си жреческа коса, хвърли товара от раменете и тоягата от ръката си и застана пред тях в образа на почетния жрец, коленичи и простря ръце за молба.

— Чада мои — извика със сълзи в очите, — аз съм Каласирид, вашият баща. Спрете пратената ви от съдбата лудост и отдайте почит на вашия родител, който е пак при вас!

Тогава те се спряха покъртени и изнемощели, паднаха двамата пред баща си и му прегърнаха коленете, като отначало напрегнато се взираха в него, за да се уверят, че той е наистина техният баща. Когато разбраха, че образът му не е видение, а е истински, изпитаха много и противоположни чувства. Зарадваха се, че ненадейно виждат здрав и читав баща си. Но изненадани в това положение, се измъчваха и се срамуваха, силно смутени от неизвестността, пред която се намират.

Докато гражданите още се чудеха и не можеха нито да кажат, нито да направят нещо, сякаш вцепенени от недоумение, подобно на нарисувани фигури в драма, се появи на сцената и друго лице — Хариклея. Тя следваше стъпките на Каласирид и отдалече позна Теаген (окото на влюбения е зорко и често само от едно движение или положение, макар и отдалече и отзад, установява приликата), сякаш жегната от гледката, се спусна като бясна към него. Обви ръце около шията му, увисна на него и го прегърна през скръбни сълзи.

А той, нещо напълно естествено, като я видя измърсена и срамно загрозена, с вехти и окъсани дрехи като някоя просякиня и истинска скитница, се опита да я отстрани и отблъсне. Но най-накрая, понеже тя не го изпускаше и му пречеше да следи Каласирид, я плесна.

Тогава тя му пришепна:

— Питиецо, нима не помниш факела?

Тогава Теаген, засегнат от думите ѝ като от стрела, позна във факела уговорената между тях дума, погледна я втренчено и озарен от погледа на Хариклея като от лъч, проникнал през облак, я прегърна и притисна в обятията си.

Така цялото място под стените, на които отгоре седеше Арсака, приковала поглед не без ревност в Хариклея, се изпълни с някакви сценични чудеса.

8. На безбожната война между братята се сложи край. Борбата, която се очакваше да завърши с кръвопролитие, получи вместо трагичен комичен край. Бащата, който видя чадата си да вдигат мечове един срещу друг в двубой и без малко щеше да стане свидетел на гибелта на нещастните си синове, стана посредник в тяхното сдобряване. Наистина той не можа да избегне ориста на съдбата, но за щастие се яви навреме, за да спре изпълнението. Синовете намериха след десетгодишното му странствувание своя родител, виновника за борбата им на живот и смърт заради жречеството, и скоро го увенчаха и украсиха с възвърнатите знаци на пророческия сан. Върхът на представлението беше любовната двойка Хариклея и Теаген — прелестните и привлекателни момък и девойка, неочаквано открили се отново, привличаха върху себе си повече от другите погледи на гражданите.

Целият град се източи през вратите и близкото поле се изпълни с хора от всякаква възраст. Младежите от града, които едва бяха станали мъже, се стичаха към Теаген, а мъжете от по-зрялата възраст към Тиамид, когото познаваха от по-рано. Градските моми, които вече мислеха за брак, заобиколиха Хариклея, а възрастните мъже и целият жречески род придружаваше Каласирид. Така набързо се образува свещено шествие. Тиамид отпрати бесейците, благодари им за показаната от тях подкрепа и обеща да им изпрати при следващото пълнолуние сто вола, хиляда овци и на всеки по десет драхми. Бащата

се залови с ръце за раменете му и така Тиамид облекчаваше пътя и подкрепяше вървежа на стареца, който залиташе от неочакваната радост. Същото правеше от другата страна Петосирид. Старецът беше въведен под запалени факли в храма на Изида, съпровождан от ръкопляскане и гръмогласно ликуване. Звуците на много сиринги и свещени флейти подканваха буйните млади към танци.

Не остана извън действието и Арсака. Придружена от собствена стража и шествие, тя встъпи гордо, като внесе огърлици и много злато, в храма на Изида, сякаш по същите причини, както и останалите граждани. Не откъсваше очи от Теаген, повече от всичко се любуваше на неговия образ. Но радостта ѝ не беше безоблачна. Теаген пък водеше под ръка Хариклея и като разбутваше стеклото се множество, забиваше остро жило на ревността в сърцето на Арсака.

Щом Каласирид стигна вътрешността на храма, хвърли се по лице, прегърна ходилата на статуята и остана така дълго време, сякаш примира. Едва стана с помощта на околните, извърши възлияние и молебствия пред богинята, с не от главата си венеца на жреческото достойнство и увенча Тиамид. И обяви на народа, че, вече стар, вижда близкия си край, че този е по-възрастният му син и има право над пророческите знаци, достатъчно е способен душевно и телесно за жреческата свещена служба.

9. Народът нададе възгласи на одобрение и обяви чрез възхвала съгласието си. А Каласирид заедно със синовете си и с Теаген и Хариклея се оттегли в тази част на храма, която беше определена за предсказателите. А останалите се разотидоха, всеки към своя дом.

Оттегли се и Арсака, но бавно, като често се обръщаше привидно от страхопочитание към богинята. Все пак, макар и късно, тя излезе, но докато беше възможно, непрекъснато се обръщаше към Теаген.

Когато се прибра в царския дворец, се запъти направо към спалнята и се хвърли на леглото, както си беше облечена, и остана да лежи като онемяла. Тази жена, и иначе склонна към плътски наслади, сега още повече пламна от непреодолимата хубост на Теаген, която надминаваше всичко, което тя някога беше познала. Тъй прекара цялата нощ, като обръщаше тялото си от едната на другата страна, често стенеше издълбоко. Ту се надигаше, ту отново се свличаше на постелята, разсъбличаше повечето дрехи и пак се хвърляше на леглото.



Дори веднъж повика без повод една от прислужничките и пак я отпрати, без да ѝ нареди нищо. Накратко: любовта ѝ преминаваше в лудост.

Най-накрая старицата Кибела, една от нейните придворни, която обикновено помагаше на Арсака в любовните ѝ приключения, притича в спалнята ѝ (нищо от действията в стаята не оставаше скрито, защото светилникът гореше, сякаш да разпалва любовта на Арсака).

— Какво ти е, господарко? — запита я тя. — Каква нова страст те измъчва? Чий поглед смущава моята питомка? Кой е така високомерен и самонадеян, че да не се покорява на твоята такава хубост, да не смята щастие твоята любовна близост и да презира знаците и волята ти? Само ми кажи, мое най-сладко дете. Никой не е така несъкрусим да не се подчини на моите магии. Открий ми, и веднага всичко ще стане по волята ти. Мисля, че наистина често на дело си се уверявала.

10. Така тя избъбри пред краката на Арсака такива и други подобни магьоснически приказки и като ѝ нашепна всякакви ласкателства, се опита да изтръгне от нея причината на любовната ѝ мъка.

— Аз съм наранена, майче — каза Арсака полууспокоена, — както никога по-рано. Много често в подобни случаи ти си ми помагала, но не зная дали и сега е успееш. Двубоят, който се води днес пред стените се прекрати бързо, за другите се разви безкръвно и завърши с мир, но за мене стана начало на истинска борба. Раната ми не е само външна или телесна, тя е вече душевна. Не за мое щастие ми показаха оня млад чужденец, който тичаше при двубоя до Тиамид. Ти знаеш много добре, майче, кого споменавам. Той заслепяваше с красотата си другите, така че не оставаше незабелязан и за простия и невежия в любовта, камо ли за такава познавачка като тебе.

Ето, моя скъпа, ти узна каква стрела ме е наранила, време е да прибегнеш до всяко средство, до всяка бабешка магия и хитрина, ако искаш питомката ти да остане жива. Защото не мога да живея, ако не го спечеля изцяло.

— Познавам младежа — отговори старицата, — широк в гърдите и рамената, държи шията си изправена и свободна и надминава всички с една глава. Очите му искрят, гледа ту ласкаво, ту гордо. Той е

младежът с дългите къдри, бузите му е увенчал първият мъх. Към него притича някаква млада чужденка, иначе нелишена от красота, но, както изглежда, дръзка. Тя се хвърли ненадейно на шията му, прегърна го и не го остави. Или не говориш за него, господарко?

— Точно за него, мамичко. Добре, че ми спомни за онази нечестива негодница, излязла из публичен дом. Тя си въобразява много с никаквата си обикновена красота, но е по-щастлива от мене, щом ѝ се е паднал такъв любовник.

При тези думи старата се засмя леко и презрително.

— Не се тревожи, господарко — каза тя. — Още днес тази хубавица ще бъде разделена от чужденеца. Ако успее да го срещна с тебе и с твоя чар, злато срещу желязо, както се казва, той ще смени, но ще даде пътя на тази продажна любовничка, напразно кокетничеща.

— Ако направиш така, мила Кибелко, ще ме излекуваш наведнъж от две болести — от любовната мъка и от ревността, едната ще утолиш, а от другата ще ме освободиш.

— Ще направя — отговори тя, — каквото мога. А ти ми се съвземи и сега се успокой, не губи кураж и твърдо се надявай.

11. Каза Кибела това и като взе светилника, затвори вратата на спалнята и се отдалечи. Още преди да се развидели, тя се запъти за храма на Изида заедно с един от царските евнуси и с една прислужничка, на които поръча да я следват с жертвени питки и някакви други жертвени дарове. Когато застана пред преддверието, заяви, че идва да принася пред богинята жертва от страна на господарката си Арсака, която била смутена от някои сънища и желала да изпроси благоволението ѝ. Но един от свещенослужителите не я допусна и я отпрати с обяснението, че храмът е изпълнен със скръб. Прорицателят Каласирид по случай завръщането си в родината след дълго отсъствие устроил вечерта разкошно пиршество заедно с най-близките си. Успокоен се отдал на всякакво веселие, след угощението изпълнил възлияние и се молил дълго на богинята. След това казал на синовете си, че вече няма да виждат баща си, и им завещал да се грижат колкото може по-ревностно за дошлите заедно с него младици и да им оказват всяка възможна помощ. После легнал. Било че поради прекомерната радост дихателните му пътища се обременили необикновено и отслабнали,

така старческото тяло изведнъж рухнало, или боговете изпълнили молбата му, но във всеки случай при първи петли на сутринта той починал. Поради казаното от стареца синовете му цяла нощ бдели при него.

— И сега пратихме — продължи той — да извикат останалата част от пророческия и жреческия род, за да извършат дължимото според бащиния обичай погребение. Трябва да си вървите, защото не се позволява освен на посветените да принасят жертви и да влизат храма през следните седем дена.

— Къде ще живеят чужденците? — попита Кибела.

— Новият върховен жрец Тиамид — отговори той — нареди да им се приготви жилище близо до храма, вън от него. Както виждаш, самите те идат, подчинени на предписанията на закона, да се преместят засега от храма.

Кибела реши, че случаят е благоприятен и че е време ловът да започне.

— Най-любими на боговете свещенослужителю — каза му тя, — сега е време ние да се покажем любезни към чужденците, и към нас, особено към Арсака, сестрата на великия цар. Ти знаеш, че тя е приятелка на елините и е щастие за нея да приема гости чужденци. Кажете на младите, че по нареждане на Тиамид им е приготвено жилище в нашия дом.

Храмовият служител постъпи така, без да подозира кроежите на Кибела. Той предполагаше, че ще послужи на чужденците, ако им посочи подслон в двореца на сатрапа, и също ще угоди, при това без вреда и безнаказано, на тези, на които е приятно.

А когато служителят видя, че Теаген и спътничката му приближават сломени и просълзени, рече:

— Не е редно, нито позволяват обичаите на бащите, и това ви е забранено, да тъжите и да плачете за върховния жрец, когото отпращаме с радост и благоговение, тъй като е постигнал по-добра съдба и е избран от всемогъщите, както повелява божественото свещено слово. Но може да бъдете извинени, защото, както казвате, сте загубили в негово лице баща, защитник и едничка надежда. Но не се отчайвайте напълно. Тиамид явно е наследил от него не само жреческия сан, но и приятелството му към вас. Първата му поръка беше да помислим за вас. Вече ви е приготвено великолепно жилище,

за което едва ли могат да мечтаят и тукашните богаташи, да не говорим за чужденците, които сега не се смятат за благодетелствувани.

Последвайте сега — и той посочи Кибела — ей тази като ваша майка и се подчинявайте на нейното гостоприемство.

12. Това каза той, това направиха и Теаген и придружителката му. Поради неочакваните удари на съдбата те бяха с притъпени чувства, но от друга страна бяха доволни, че получават сега някъде някакъв подслон или убежище. Те наистина биха се предпазили, както е редно да се очаква, ако бяха предвидили трагичността и трудността на своето настаняване, което щеше да се превърне в беда за тях. Но съдбата, която се възправи против тях, им даде малко време за отдих и им отреди мимолетна радост. После тя отново им прати страдания и ги доведе като доброволни пленници при неприятелката им, която плени младите чужденци, незапознати с бъдещето, под предлог на сърдечно гостоприемство. Така скитническият живот поставя живеещите в чужбина в някакво незнание, подобно на слепота.

Когато скоро дойдоха в двореца на сатрапа, намериха разкошните преддверия, които се издигаха по-високо от частните постройки, изпълнени с блясъка на копиеносци и с шума на другата прислуга. Те се учудиха и смутиха, като видяха, че сега съдбата им предлага жилище, несъответно на тяхното положение, но следваха Кибела, която често се обръщаше към тях и ги окуражаваше, наричаше ги постоянно и „дечица“, и „милите ми“ и ги уверяваше, че трябва да се радват на предстоящия сърдечен прием.

Най-после старицата ги въведе в жилището си, малко отдалечено и самостоятелно, настрани от другите, приседна при тях и ги заговори:

— Деца, аз научих причината на сегашното ви угнетение, вие скърбите за вашия пророк Каласирид, който ви беше като баща. Редно е да ми кажете кой сте и откъде сте. Че сте елини, и това научих. Че сте благородници, може да се разбере по облеклото ви. Вашият поглед, така ведър, приличният ви и в същото време чаровен вид издават благороден произход. Но във ваш интерес бих желала да зная от коя област на Елада и от кой град сте, кои сте, след какви приключения сте дошли тука. Кажете ми, за да съобщя и на моята господарка Арсака, сестрата на великия цар и съпругата на Ороондат, най-великия от

сатрапите. Тя е приятелка на елините, обича красивото, а мога да ви уверя, че като благодетелка на чужденците ще ви отдаде по-голяма от дължимата ви почит. Разкажете всичко на жената, която съвсем не ви е чужда. И аз съм от елински произход, родом от Лесбос, доведена съм тук пленница, но се чувствавам по-добре, отколкото у дома. Защото съм за моята господарка всичко. Тя диша и гледа само чрез мене, аз съм за нея и ум, и слух и всичко, запознавам я постоянно с прекрасни и добри хора и съм ѝ доверена във всички сърдечни тайни.

Теаген сравняваше казаното от Кибела с държането на Арсака от предния ден спрямо него и си припомни, че тя непрекъснато го наблюдаваше упорито и дръзко, явно предизвикателно. Това не му предвещаваше занапред нищо хубаво. Вече се готвеше да отговори на старицата, но Хариклея се наведе и прошепна на ухото му:

— Помни, като отговаряш, че съм твоя сестра.

13. Теаген разбра предупреждението.

— Майче — каза, — че сме елини, сама ти разбра. Ние сме брат и сестра, родителите ни са пленени от разбойници. Тръгнахме да ги търсим и преживяхме по-тежки от техните изпитания, попаднахме на още по-свирепи мъже. След като загубихме всичкото си имущество (а то не беше малко), едва се спасихме самите ние. По някаква щастлива воля на божеството срещнахме хероса<sup>[1]</sup> Каласирид и дойдохме тук, за да живеем занапред заедно с него. Но сега, както виждаш, останахме съвсем сами, изоставени от всички, защото накрая загубихме човека, когото имахме за наш баща, и той наистина беше такъв. Това е нашето положение. А на тебе дължим най-голяма благодарност за любезността и гостоприемството. Но ще ти бъдем повече задължени, ако ни позволиш да живеем сами в уединение и ако отсрочиш благоволениято, за което ни говори преди малко, именно запознанството ни с Арсака, да не приобщаваш с нейната светла и щастлива съдба нашия страннически и скитнически тъжен живот. Познанството и общуването, както знаеш, са приятни само между равни.

14. При тези думи Кибела не се овладя, но показа с израза на лицето радостта си, че двамата са брат и сестра, тя си помисли, че Хариклея не ще бъде никаква пречка за любовните кроежи на Арсака.

— О най-прекрасен от младежите — обърна се тя към Теаген, — ти не би говорил така за Арсака, ако се запознаеш с жената. Тя е благосклонна към всяка съдба, но на първо място помага на тези, които по неволя са изпаднали в бедствие. По произход персийка, пропита е с елински дух, с радост посреща тия отгатък, необикновено ѝ допадат елинските нрави и приятелство.

Така че дерзайте! Ти ще вършиш каквото подхожда на мъжа и ще бъдеш на почит, а сестра ти ще бъде нейна приятелка и придружителка. Но с какви имена да ви наричам?

Като чу, че се наричат Теаген и Хариклея, им каза да почакаат. И се отправи към Арсака, като преди това нареди на вратарката (тя също беше старица), ако някой поиска да влезе, по никакъв начин да не го допуска, но също така да не позволява на младите да излизат.

Вратарката попита:

— Дори ако се яви твоят син Ахемен? Веднага след като ти отиде в храма, той излезе от дома, за да си маже очите. Знаеш, че още не ги е напълно излекувал.

— Също и него — отговори. — Но заключи вратата, скрий ключа и казвай, че аз съм го взела.

Така и стана. Едва се отдалечи Кибела, новото усамотение даде възможност на Теаген и Хариклея да се отдадат на сълзите си и да си спомнят за положението си, те се оплакваха почти със същите думи и мисли:

„Ах, Теагене!“ — възкликваше тя. „Ах, Хариклея! — въздишаше постоянно той. — Каква съдба отново ни грабна?“ — се питаше той. А тя: „В какво положение изпаднахме!“

И при всяка дума те се прегръщаха един друг и отново през сълзи се целуваха. Накрай, като си спомниха за Каласирид, обърнаха плача си в скръб по него. Повече Хариклея, понеже тя по-дълго време се радваше на големите му грижи и преданост.

— О, Каласириде — хълцаше тя през сълзи, — аз не мога повече да изговарям благородното име „баща“. Явно съдбата всякак се старее да не ми позволи да наричам някого баща — родния си баща не познавам. На този, който ме отгледа, на Харикъл, измених. Този, който го наследи, възпита ме и ме спаси, загубих. И заради жреческото му звание не ми позволяват да пролея над непогребания му труп дължимите сълзи. Но ето, възпитателю и спасителю, ще прибавя и

татко, ако и божеството да не го одобрява, където е възможно и както е възможно, възливам моите сълзи и принасям жертва от къдриците си.

И в същото време тя започна да къса колкото можеше от косите си. Но Теаген хвана ръцете ѝ и ги възпря с молби.

— Защо трябва да живея още — продължаваше тя да се вайка. — Каква надежда ми остава? Съпровождачът в чужбина, опората в странствуването, водачът по пътя за родината, който ми върна родителите, утехата в нещастията, помощта и спасението в затрудненията, котвата във всички наши пътешествия — Каласирид, загина, като остави нас, нещастната двойка, като слепци, незнаещи как да се оправяме в чужбина. Всяко пътешествие, всяко плаване ни е осуетено поради нашето незнание. Напусна ни благородният и благосклонен, мъдрият и наистина светъл ум, без да завърши благодеянията си спрямо нас.

15. Докато Хариклея изричаше тези и други жалби, Теаген пък ту прибавяше своите сълзи, ту ги потискаше, за да щадя Хариклея, появи се Ахемен. Понеже намери вратата заключена, попита вратарката какво означава това. Получи отговор, че е дело на собствената му майка, и дойде по-наблизо. Докато се питаше за причината, чу плача на Хариклея. Надникна през отвора, през който се пропъхваше веригата на бравата, и видя какво става в стаята. Пак попита вратарката кои са вътре. Тя му отговори, че знае само това, че са някакви чужденци девойка и младеж, както предполага, настанени току-що от майка му. Той отново надникна и се опита да разпознае двамата. Хариклея му беше съвсем непозната, но се учуди на красотата ѝ и си помисли как би изглеждала без сълзи на лицето. Така неговото учудване прерасна в любовно пожелание. А Теаген му се стори смътно познат. Докато Ахемен все още продължаваше да се взира, Кибела се завърна.

Тя беше разказала всичко за младите и честитила на Арсака сполуката: от само себе си се наредило това, на което не можели да се надяват при хиляди планове и хитрини, че любовникът ѝ ще живее в дома ѝ заедно с нея и сигурно тя ще може да го вижда и да бъде виждана от него. С много подобни думи Кибела надъха Арсака и едва успя да я възпре от опита ѝ да види веднага Теаген. Не бивало да се явява пред момъка бледа и с подпухнали от безсънната нощ очи;

трябвало да си почине през предстоящия ден и да възстанови присъщата си хубост.

16. След като убеди Арсака с тия и много подобни думи и я обнадежди, като я научи какво трябва да прави и как да се представи пред чужденците, Кибела се завърна.

— Какво любопитствуваш тук, сине? — попита тя Ахемен.

Той отговори:

— Гледам чужденците вътре, кои са и откъде са.

— Това не е твоя работа — каза му Кибела. — Но пази мълчание, запази за себе си тайната и не я издавай никому, повече не се сношавай с чужденците. Така желае господарката.

Той послуша майка си и си тръгна, предположи, че Теаген е една от обикновените любовни истории на Арсака. Но отдалечавайки се, каза на себе си: „Но не е ли този, когото неотдавна началникът на стражата Митран ми предаде да го водя при Ороондат, за да го изпрати пък той на великия цар, а ми го отнеха бесейците и Тиамид? Тогава насмалко не загубих живота си и успях да се измъкна единствен от тези, които го водеха? Нима ме лъжат очите? Но сега ми е по-леко и виждам почти както обикновено. Освен това чух, че Тиамид бил тук предишния ден и след двубой с брат си получил жреческото звание. Така че той е. Но сега трябва да мълча за откритието си. В същото време нека разбера какво замисля господарката спрямо чужденците.“

17. Това си казваше той, а Кибела се вмъкна при младите и ги завари със следи от сълзите им. Макар че при скръцването на вратата те побързаха да си възвърнат обикновеното държане и израз, от старицата не останаха скрити сълзите в очите на чужденците.

— Сладки деца — извика тя високо, — защо без време плачете, когато трябва да се радвате, когато може да ви облажаваме за щастливата съдба? Арсака изпитва към вас най-добри чувства, за каквито бихте мечтали, и склони да ви приеме на следния ден, а сега нареди да ви приемем най-сърдечно и да бъдем на вашите услуги. Но прекратете този безсмислен и наистина детински плач, огледайте се, съземете се, подчинете се и отстъпете пред желанието на Арсака.

— Майче — отвърна Теаген, — споменът за смъртта на Каласирид ни наведе на скръб и загубата на неговата бащинска грижа



извика нашите сълзи.

— Празни приказки — каза тя. — Каласирид не ви е истински баща. Старецът се е подчинил на природните закони и на възрастта си, а на тебе предстои да спечелиш чрез една личност всичко — първенство, богатство, разкош и удоволствия от разцъфтялата си възраст. Така че, накратко, осъзнай щастието си и се поклони пред Арсака. Само ме слушайте как да се явите пред нея и да я погледнете, когато тя позволи това, как да се държите и да изпълнявате наредбите ѝ. Нейният дух, както знаеш, е величествен, горд и царствен, подпомогнат от младостта и красотата ѝ. Тя не може да търпи неизпълнение на нейните желания.

18. На тези думи Теаген не отвърна и си помисля, че те предвещават нещо неприятно и лошо.

Малко по-късно се появиха евнуси и донесоха върху златни блюда остатъци очевидно от сатрапската трапеза и с надминаващи всякакъв разкош и разточителство.

— С това — казаха — господарката сега поздравява чужденците и дава израз на вниманието си към тях. — И оставиха пред младите всичко и незабавно се отдалечиха.

Двамата, и поради увещанията на Кибела, и от желание да не се покажат нелюбезни, вкусиха малко от сложеното. Това стана и вечерта, и през следните дни.

А на другия ден, още през първия час, същите евнуси дойдоха при Теаген и му известиха:

— Щастливецо, господарката те вика при себе си. Тя ни нареди да те заведем лично пред нея. Ела, за да вкусиш от щастието, с което удостоява малцина, и то рядко.

Той помълча малко и сякаш вдигнат насила, стана и попита:

— Само за мене ли се отнася поканата? Или и за сестра ми?

Те отговориха, че била само за него, а Хариклея тя щяла да приеме отделно (защото сега при нея се намирали някои персийски велможи, но и иначе обичаят бил мъжете да се приемат отделно, а жените по друго време).

Теаген се наведе към Хариклея и тихо ѝ пришепна:

— Това е лошо и буди подозрение.

Но като чу от нея, че не трябва да противоречи, а най-напред да се съгласява и да се показва готов да изпълни всичко, каквото Арсака му нареди, той последва водачите си. На съветите им как трябва да се представи, по какъв начин да се обърне към нея и какъв е обичаят влизащите да се покланят до земята, той не отговори нищо.

19. Когато влезе, тя седеше на висок трон, блестяща в пурпурна златовезана дреха, в блясъка на огърлици и в достойнството на тиара, увенчана с всякаква разкошна украса. Около нея телохранители, от двете ѝ страни седяха велможи:

Теаген не се смути, но сякаш забравил съветите за внимателно държане, които му даде Хариклея, се изстъпи още по-гордо пред големството на персийския разкош, без да се хвърли на земята, нито да падне по очи, с изправена глава каза:

— Поздравявам те, о царствена кръв, Арсака. Присъстващите се възмутиха, някой промърмори, че Теаген е нахален и самонадеян, защото не пада по очи, но Арсака изрече усмихната:

— Простете му, той е неопитен и е чужденец, като чист елин страда от високомерието на народа си спрямо нас.

В същото време тя свали от главата си тиарата (защото за персите това означава отвърщане на поздрав), макар че мнозина от присъстващите изразиха недоволството си, и му каза чрез преводач (защото не говореше елински, макар че го разбираше добре):

— Дерзай, чужденецо! Кажи от що се нуждаеш и няма да ти се откаже.

И тя го отпрати, като даде знак на евнусите. Придружиха го телохранители. Ахемен го видя отново и го позна още по-сигурно. Той се учуди, като се досети за причината на прекомерната му почест, но все пак реши да мълчи.

Арсака устрои трапеза за персийските велможи, привидно за да почете тях според обичая, но в същност за нея пиршество беше срещата ѝ с Теаген. Тя изпрати не само част от обичайните блюда на Теаген и спътничката му, но и няколко губера и извезани постилки — сидонски и лидийски ръчни изделия. Заедно с тях изпрати роби за прислуга — момиче за Хариклея и момче за Теаген, двамата йонийци, още съвсем млади.

И пак подкани Кибела да побърза колкото е възможно по-скоро да изведе работата докрай (защото вече не могла да потиска страстта си). Но старицата не само не се отпускаше, но по всякакъв начин подготвяше Теаген. Тя не му откриваше явно кроежите на Арсака, но със заобикалки и иносказания се опитваше да му даде да разбере. Превъзнасяше любезността на господарката към него и красотата ѝ — не само видимата, но и скритата под дрехата, подчертаваше я под някои благовидни предлози. Хвалеше нрава ѝ като приятна, сърдечна и обичлива спрямо миловидни и смели младежи и изобщо искаше да разбере дали той е податлив на любовта.

Теаген хвалеше благоволенieto на Арсака към него, приятелското ѝ отношение към елините и прочие, и изказваше благодарността си. Но прелъстителните предложения на Кибела, сякаш не разбира загатванията, той нарочно отминаваше. Старицата се задъхваше, като че страда от сърце. Тогава се сети, че той разбира сводничеството ѝ, но виждаше, че дръзко отхвърля опитите ѝ.

От друга страна, вече не можеше да се оправдава пред Арсака, която ставаше все по-настойчива и нетърпелива и искаше тя да изпълни обещанието си. А Кибела все сочеше различни предлози, ту твърдеше, че той е съгласен, но няма смелост, ту съчиняваше, че получил нервно разстройство.

20. На петия или шестия ден, след като Арсака веднъж и втори път повика при себе си Хариклея и за да се хареса на Теаген, ѝ отдаде внимание и уважение, задължи Кибела да говори направо на Теаген. И тя без заобикалки му откри любовта на Арсака и му обеща хиляди блаженства, ако се съгласи.

— Какво е това малодушие — прибави, — каква е тази студенина? Такъв млад мъж, красив и в разцвета си, отхвърля също тъй чаровна и влюбена жена и не смята случая за изгода и сполука! А в работата няма никакъв риск — съпругът отсъствува от къщи, а аз, нейната кърмачка, през чиито ръце минават всичките ѝ тайни, подпомагам тази връзка. А на тебе нищо не ти пречи, нямаш годеница, нямаш съпруга. Но мнозина мъже с разум често пренебрегват и тези условия, защото с това не навреждат с нищо на жените си, а на самите себе си принасят полза — добавят си нова печалба и удоволствие.

Накрая тя прибави към думите си и заплахи:

— Чувствителните и влюбени жени — каза — стават жестоки и гневни и си отмъщават, когато ги пренебрегват и оскърбяват. Освен това забележи, че е персийка и от царска кръв — този израз е от твоето обръщение към нея — и че държи голяма сила и власт. Чрез тях може и да почете покорния, и безнаказано да обуздае опърничавия. А ти си чужденец и си сам, никой не ще се застъпи за тебе. Пощади, доколкото можеш, себе си, пощади и нея. Тя заслужава твоята пощада и с право е загубила ума си по тебе. Предпазван се от гнева на отхвърлената любов, пази се от възмездието за пренебрежението. Познавам мнозина, които после са се разкайвали. Аз имам малко повече опит от тебе в любовта. Тези бели коси, които виждаш, са били свидетели на много подобни деяния, но не са познавали такава неумолимост и студенина.

И се обърна към Хариклея (поради случая се осмели да говори, за да чуе и тя тия неща):

— Помогни и ти, дъще, на твоя — не зная как да го нарека — брат. От това и ти ще извлечеш полза. Не по-малко ще те обичат, повече ще те тачат, ще забогатееш до немай-къде, господарката ще се погрижи да се ожениш блестящо. Тези неща са завидни и за благоденстващ, а не само за чужденците и за затруднените в момента.

21. Хариклея ѝ отвърна с презрителна усмивка:

— Би било желателно и най-добре прекрасната Арсака изобщо да не изпада в подобно положение, в противен случай ще трябва да понася болката си със самообладание. Ако пък страда по човешки и е сломена, както казваш, и не може да овладява страстта си, това сама бих посъветвала Теаген да удовлетвори желанието ѝ, да не се отказва, ако това мине безнаказано. Но да не би ненадейно да навлече беда и на себе, и на нея, ако историята излезе на бял свят и сатрапът отнякъде узнае противозаконното дело.

При тези думи Кибела скочи, прегърна и дълго целува Хариклея.

— Добре, мое дете — извика, — че се смили над жена с твоята природа и помисли за сигурността на брат си. Но за това бъди спокойна, и слънцето, както се казва, няма да научи.

— Стига засега — прекъсна я Теаген. — Дай ни време да размислим.

Кибела веднага излезе.

— Ах, Теагене — каза Хариклея, — божеството ни дарява такова щастие, в което нещастieto е повече от привидното благоденствие. Но разумните могат да обърнат и нещастните положения, в които изпадат, в по-добро нещо. Ако ти окончателно си решил да извършиш деянието, няма що да кажа и ако изцяло от това зависи нашето спасение и живот, не мога да се противопоставя. Но ако, което е правилно, смяташ неприлично желанието ѝ, все пак се прави, че си съгласен, и подхранвай с обещания ламтежа на варварката, пресичай с отсрочки намеренията ѝ спрямо нас, успокоявай с надежди и утолявай с обещания огъня на страстта ѝ. Навярно по волята на боговете през това време ще намерим някакво разрешение. Но, Теагене, да не се въвлечеш от престараване в позорното деяние.

Теаген се засмя.

— Но и ти — каза ѝ той — в опасности не си защитена от вродения женски недостатък — ревността.

Знай, че аз не мога дори да се преструвам в такива неща. И да вършиш позорното, и да го говориш, е еднакво неприлично. Освен това отказът на стремежите на Арсака носи само по себе си това добро, че повече тя не ще ни досажда. Ако пък трябва да преживеем нещо, то съдбата и опитът ми често са ме подготвяли да понасям каквото дойде.

— Само гледай да не налетим на голяма беда — каза Хариклея и замълча.

22. Докато двамата все още обмисляха, Кибела отново окуражи Арсака. Каза ѝ, че трябва да очаква по-щастлива развързка, че Теаген почти се е съгласил.

И се завърна в своята стая. Тя пропусна вечерта, но през нощта (още от първия ден спеше заедно с Хариклея) помоли девойката да ѝ помага, а на сутринта попита отново Теаген какво е решил. Той ясно ѝ отказа и твърдо заяви да не се надява. Тогава Кибела загрижена притича при Арсака. Когато ѝ съобщи за отказа на Теаген, Арсака нареди да изхвърлят надолу с главата старицата, влезе в спалнята си и се хвърли измъчена върху леглото.

Едва изхвърлиха Кибела из женската стая, синът ѝ Ахемен я видя сломена и просълзена и я заразитва:

— Да не ти се е случила някаква неприятност, някакво нещастие, майко? Да не би някаква вест да е опечалила господарката? Да не е

дошло съобщение от бойното поле за несполука? Да не би етиопците да са поставили натясно господаря Ороондат?

И много други въпроси хитреецът зададе.

— Глупости — отговори тя и отмина.

Но Ахемен съвсем не се отчая, а я настигна, хвана за ръцете, почна да я целува и да моли като на свой собствен син всичко да разкаже.

23. Кибела го поведе със себе си, двамата се усамотиха в един кът на градината и тя му довери:

— На друг не бих изповядала моята и на господарката беда. Но понеже и тя е силно обезпокоена, и моят живот е в опасност (зная, че страстта и лудостта на Арсака ще се изсипят върху мен), затова се принуждавам да говоря. Няма ли някак да помогнеш на тази, която те роди, изведе на бял свят и откърми с ей тези гърди? Господарката е влюбена в този млад човек, който живее у нас, и го люби с някаква непоносима, незаконна и нелечима любов. Аз и тя досега напразно се опитвахме да я уталожим. Затова именно бяха многото любезничения и различни услуги спрямо чужденците. Но този глупав, упорит и надменен младеж отблъсна предложенията ни. Зная, че тя не ще го преживее и ще погуби и мене, защото съм се подиграла с моите обещания и съм я излъгала. Това е, синко. Ако можеш някак да ми помогнеш, съдействуй ми, ако ли не, готви се да погребваш майка си.

— На каква награда, майко, мога да се надявам — запита я той.  
— Не е време да те лаская, нито чрез недомлъвки и заобикалки да ти говоря за помощта ми, когато си тъй притеснена и почти отчаяна.

— Всичко, каквото желаеш, ще имаш — отговори Кибела. — Заради мене Арсака вече те направи първи виночерпец. Ако си мислиш за по-голямо отличие, не крий. Ще получиш и неизчислимо богатство, ако избавиш нещастницата.

— Отдавна, майко — каза той, — подозирах и разбирах, но мълчах и очаквах да видя какво ще се случи. Аз не се нуждая нито от титли, нито от богатство. Но ако Арсака ми даде за съпруга девойката, наричана сестра на Теаген, тогава всичко ще стане по нейната воля. Аз обичам, обична майко, безкрайно момичето. От своята любовна мъка господарката знае какво и каква е любовта и справедливо ще

подпомогне този, който страда от нея и освен това обещава да се посвети на благородното дело.

— В това не бива да се съмняваш — каза Кибела. — Господарката несъмнено ще ти благодари, когато станеш неин помагач и спасител. Впрочем нека ние се опитаме помежду си да убедим момичето. Но кажи по какъв начин ще помогнем на господарката?

— Няма да кажа, преди тя да ми обещае под клетва. А ти не предприемай нищо спрямо девойката. Виждам, че и тя е горда и надменна. Инак ще развалиш работата.

— Всичко ще стане — каза тя, като притича в спалнята на Арсака и падна пред коленете ѝ. — Радвай се — каза. — Всичко ще се нареди според волята на боговете. Само нареди да повикат сина ми Ахемен.

— Нека го извикат — каза Арсака, — ако нямаш намерение пак да ме мамиш.

24. Ахемен влезе и след като старицата разказа всичко, Арсака се закле да ожени сина ѝ за сестра на Теаген.

— Господарко — обърна се към нея Ахемен, — нека занаятчието Теаген спре да се перчи пред собствената си господарка.

— Но как така? — запита го тя.

И той разказа всичко: как Теаген бил заловен според закона на войната станал пленник, как Митран го изпращал на Ороондат, за да го препрати той на великия цар, как Ахемен взел да го води, но го изпусна, понеже бесейците и Тиамид се осмелили да ги нападнат, как самият той едва се измъкнал. След всичко показа на Арсака запазеното писмо на Митран до Ороондат и прибави, че ако са нужни и други доказателства той ще доведе за свидетел и Тиамид.

След тези разкрития Арсака въздъхна. Без да се бави, излезе от спалнята и се отправи за залата, в която обикновено устройваше приемите, и заповяда да доведат Теаген. Щом го доведоха, посочи му Ахемен, който стоеше наблизко, и попита дали го познава. Той потвърди, а тя го попита отново:

— Като пленник ли те доведе?

Теаген потвърди и това, а тя продължи:

— Тогавата знай, че си наш роб. Ще изпълняваш работата на робите, като се подчиняваш на нашите заповеди, дори да не ти е

приятно. А сестра ти ще омъжи за този Ахемен, който заради майка си и заради привързаността си заема първо място у нас. Отлагам сватбата само докато се определи подходящият ден и дока то се подготвим за по-богато угощение.

Теаген беше наранен от думите ѝ като от стрела, а същото време сметна за разумно да не противоречи, но тъй да се каже, да отклони нападението на звяра.

— Господарко — каза, — благодарни сме на боговете, че като произхождаме от благороден род, сме щастливи в нашето нещастие, че робуваме не на други, а на тебе, която така благо и благосклонно се отнасяш към нас, смятани тук за непознати и чужденци. Относно сестра ми — тя не е пленница и следователно не е робиня, но ще ти служи с готовност и ще приеме всяка длъжност, която ѝ определиш — постъпи с нея, както смяташ за добре.

— Причислете го към прислугата на трапезата — нареди Арсака — и нека Ахемен го подготви за виночерпец, да свикне отнапред за царската служба.

25. Те си излязоха, а Теаген угрижен се замисли какво трябва да прави, докато Ахемен му се подиграваше и надсмиваше:

— Ти, доскоро надменният спрямо нас — му каза — и горделивецът, не превиваше врат, сякаш си свободен. Не навеждаше глава за поздрав, но сега вече бързо ще я наведеш или ще я превиеш вразумен от юмрука ми.

Арсака отпрати другите и като остана насаме с Кибела, ѝ каза:

— Сега, Кибела, той няма да има никакво оправдание. Иди и кажи на този твърдоглавец, че ако ме послуша и последва волята ми, ще си възвърне свободата и ще живее богато и охолно. Ако обаче все още упорствува, ще опознае презряната влюбена и разгневената господарка. Ще изпита най-долно унизително робство и ще претърпи всякакъв вид наказание.

Кибела отиде и съобщи думите на Арсака, като прибави от себе си още много, за да го принуди на това, което ѝ се стори изгодно. Теаген я помоли да почака още малко, отдели се насаме с Хариклея и извика:

— Свършено е с нас, Хариклея. Както гласи поговорката, всички възжета са скъсани, всяка котва на надеждата е отнесена. Нещастieto



ни връхлетя не като свободни, ние сме отново поробени (той ѝ обясни как), принудени сме от варварския произвол или да изпълняваме волята на господарите, или да ни причислят към обречените. И това все още може да се понася. Но най-тежкото от всичко е, че Арсака е обещала да те омъжи за Ахемен, сина на Кибела. Разбира се, това няма да стане или ако стане, аз не ще го видя, докато още имам меча си или друго средство за защита. Но какво трябва да се направи или каква хитрина да се измисли, за да попречим и на моя проклет съюз с Арсака, и на твоя с Ахемен?

— Само едно — отговори Хариклея, — да се съгласим. Така ще попречиш на моя случай.

— Не говори така! — възрази той. — Дано не стигне дотам жестокостта на нашето божество, че аз, който не съм докоснал Хариклея, да се омърся незаконно с близостта на друга жена. Но вярвам, че съм измислил нещо по-сполучливо. Нуждата прави човека изобретателен.

И веднага той отиде при Кибела и каза:

— Извести на господарката, че искам да се срещна с нея насаме, отделно от другите.

26. Старицата си помисли, че най-после Теаген отстъпва, и съобщи на Арсака. Тя и поръча да заведе след вечеря при нея момъка, което тя и направи. Предупреди прислугата да не безпокои господарката и да не вдига шум около спалнята и въведе Теаген. Двата можеха незабелязано да се приближат, защото всички останали стаи, понеже беше нощ, тънеха в тъмнина. Само в спалнята гореше светилник. Кибела го въведе и пожела да се оттегли. Но Теаген я възпря:

— Нека, господарко, сега Кибела за малко да остане. Зная, че тя е вярна пазителка на тайните ти.

Той хвана ръцете на Арсака и каза:

— Господарко, досега все отлагах да изпълня заповедта ти не защото пренебрегнах твоята воля, а защото се грижех това да стане в безопасност. Но сега, когато за щастие съдбата ме направи твой роб, аз съм много повече готов да ти се подчинявам във всичко. Само изпълни едно-единствено мое желание, макар че ми обеща още много и големи неща. Отклони женитбата на Ахемен с Хариклея. Да премълчим

всичко останало, не подхожда на една благородна девойка да се омъжи за роден роб. Или — кълна се в най-прекрасния от боговете, в Хелиос и в другите богове — не ще се подчиня на волята ти, а ако се упражни някакво насилие над Хариклея, ще ме видиш преди това сложил край на живота си.

— Бъди сигурен — отговори Арсака, — че за тебе всичко ще направя, а съм готова и себе си да ти отдам. Но вече се заклев да омъжа сестра ти за Ахемен.

— Добре тогава, господарко — възрази той. — Ожени го за моята сестра, ако имам такава. Но аз зная, че не ще поискаш, нито искаш да му дадеш моята годеница и невеста (впрочем какво друго освен съпруга?).

— Какво искаш да кажеш? — изненада се тя.

— Истината — отговори той. — Хариклея не ми е сестра, а годеница, както казах. Така че ако искаш, можеш да обезсилиш клетвата си. А за да имаш и друго доказателство, разпореди се, когато решиш, за сватбата ми с нея.

Арсака посрещна не без завист и не без ревност откритието, че Хариклея не му е сестра, а годеница, но само каза:

— Нека бъде така. Ще утешим Ахемен с друга съпруга.

— Тогава и от мен ще останеш доволна — каза Теаген, — щом това се разреши.

И в същото време се приближи да ѝ целуне ръцете. Но тя се наведе и вместо ръцете подаде устните си и го целуна.

Теаген се отдалечи, след като получи целувка, но не отвърна на целувката ѝ. Издебна удобен случай и разказа всичко на Хариклея (някои неща тя изслуша не без ревност). Той ѝ обясни целта на изненадващото си обещание и че с един ход ще се постигне много:

Бракът на Ахемен е осуетен и това е предлог засега да се забави похотта на Арсака. Най-главното, което е естествено, е да се хвърли в смут Ахемен. Той ще си помисли, че е измамен в очакванията си, и ще бъде недоволен, че е пренебрегнат от Арсака заради благоволението ѝ към мене. Не ще остане нищо скрито от него, защото неговата майка ще му разкаже всичко. Аз съзнателно я оставих да присъствува на разговора ни, за да го предаде на Ахемен и да свидетелствува, че близостта ми с Арсака е била само на думи. Може би е достатъчно, като не виждаш в себе си нищо лошо, да се осланяш на

благосклонността на могъщите сили, но е добре и да убеждаваш хората, с които общуваш, че в искреност прекарваш този преходен живот.

Той прибави също, че непременно трябва да се очаква Ахемен да заговорничи против Арсака. Роб по съдба (подчиненият изобщо се бунтува против господаря), той е онеправдан и излъган в клетвата, а е влюбен и ще научи, че други са предпочетени пред него; като знае най-срамните и незаконни нейни деяния, не ще трябва да измисля злословия, към каквито често мнозина озлобени прибегват. За отмъщение той разполага с готови истински факти.

27. Много подобни доводи Теаген изброи на Хариклея и успя донякъде да я успокои. На следния ден той по нареждане на Арсака беше заведен от Ахемен да прислужва на трапезата. Тя му изпрати особено скъпо персийско облекло. Той го облече и по воля или отчасти по неволя се накичи със златни верижки и с огърлици от скъпоценни камъни. Ахемен се опита да му покаже и обясни някои задължения на виночерпеца, но Теаген се завтече към една от триногите, на които стояха чашите, вдигна един скъпоценен съд и рече:

— Аз не се нуждая от наставници, но ще обслужва господарката като самоук. За толкова проста работа не бива да се превзема човек. Тебе, драги, съдбата ти те принуждава да знаеш тези похвати, а мене природата и случаят учат какво трябва да правя.

И в същото време поднесе на Арсака, след като размеси в правилна мярка виното, чаша, която държеше опитно на върха на пръстите си.

Виното повече, отколкото друг път, доведе Арсака до бакхическо безумие. Докато отпиваше, едновременно гледаше втренчено Теаген. Поглъщаше повече любов, отколкото вино, не изпиваше докрай чашата, но изкусно оставяше нарочно малко, за да пие за здравето на Теаген. От друга страна, това нараняваше Ахемен и той се изпълваше с ярост и ревност. От Арсака не остана скрито, че той гледа накриво и някак тихо роптае пред присъстващите.

Вече когато пиршеството завърши, Теаген рече:

— Моля те, господарко, за първата милост. Нареди да нося това одеяние само когато ти прислужвам.

Арсака кимна одобрително, а той се преоблече в обикновените дрехи и излезе.

Заедно с него излезе и Ахемен. Той укори силно Теаген за нахалството му, че е глупаво лекомислието му; господарката първия път като на чужденец и неопитен не му обърнала внимание, но че ако и занапред показвал такова неуважение, щял да се разкайва. Съветвал го това като приятел, още повече, че наскоро щял да се сроди с него. Нали според обещанието на господарката ще стане съпруг на сестра му?

Наговори му и много други подобни неща. А Теаген, сякаш не го слуша, го придружаваше, навел глава, докато ги срещна Кибела. Тя бързаше да приготви леглото на господарката си за обедната почивка. Като видя сина си навъсен, попита го за причината.

— Младото чужденче — отговори той — се предпочита пред нас и вчера се вмъкна тук, а днес вече изпълнява ролята на виночерпец. Съвсем нехае за нас, главните уредници и главни виночерпци, поднася й чашата се пъчи до царската особа, така че аз запазвам само името на длъжността си. Но той е уважаван, участвува в по-важните и се вмесва в по-интимните дела, защото ние сме си виновни, като мълчим и му помагаме. Но това не е най-лошото, макар че е лошо. Би могло да мине, без той да надменничи спрямо нас — неговите помощници и сътрудници на добрите дела.

28. Но за това друг път. А сега, майко, бих желал да видя моята годеница, моята от всичко най-сладка Хариклея. Може би погледът ѝ ще успокои огорчената и душа.

— Какъв годеник си ти, синко? — каза Кибела — струва ми се, че се ядосваш за дреболии и не знаеш най-главното — ти вече няма да се ожениш за Хариклея.

— Какво говориш? — извика той. — Нима не съм достоен да се ожена за робиня като мене? Но защо, майко?

— Заради мене — отговори тя. — И за моята непростима привързаност и вярност към Арсака. Предпочетох нея пред нашата сигурност. Поставих удовлетворението на нейната страст над нашето спасение, помагах във всяко похождение. А този благородник, блестящ неин любимец, веднъж се появи в спалнята ѝ, тя само веднъж го видя и той я убеди да наруши дадената ти клетва и да го сгоди за Хариклея, като я убеди, че тя е му е сестра, а годеница.

— И това тя обеща ли му, майко?

— Обеща му, синко — отговори Кибела. — Лично аз присъствувах и чух с ушите си. И тяхната сватба ще се отпразнува сред блясък след няколко дена. А за тебе обеща да намери друга годеница.

При тези думи Ахемен заохка тежко и потри ръце.

— Аз — закани се той — ще направя на всички гориво това сватосване! Само ми помогни да се отложи за известно време сватбата. А ако някой ме потърси, кажи, е ми се е случило нещо лошо някъде на село. Годеница нарича благородникът сестра си! Сякаш не разбирам, че върши това, за да ме отстрани. Нека я прегръща, нека я целува като законна съпруга, нека дори спи с нея — като ясно доказателство, че не му е сестра, а му е съпруга. Но това ще видим — и аз, и боговете, уязвени от клетвонарушението.

29. Рече така Ахемен и вбесен едновременно от ревност, от любов и от несполуката — неща, които могат да възбудят и другиго, не само варварин, той не прецени мисълта, която му дойде, а от първо хрумване се залови за нея. Едва се свечери, успя да измъкне тайно един арменски кон, държан в обора готов на сатрапа за шествия и празненства, и препусна към Ороондат във велика Тива, който подготвяше там поход срещу етиопците и събираше войска от всички родове оръжия, и вече се готвеше да тръгне.

---

[1] Херос (герой) е хероизираният мъртвец, човекът, който след смъртта си е преминал в същество от по-висша степен — без да се смята за божество, може да прави на хората добро или зло. ↑

## КНИГА ОСМА

1. Етиопският цар измамил Ороондат, като внезапно овладял една от двете цели на войната — града Фили, който беше отдавна обсаждан. Сатрапът, изпаднал в голямо затруднение, беше принуден да тръгне веднага на поход с набързо събрана войска.

Градът Фили лежи на Нил малко по-нагоре от Малките водопади, отдалечен по на около сто стадия от Сиена и Елефантина<sup>[1]</sup>. Някога египетски бежанци го завладели и се заселили в него, така той станал предмет на спорове между етиопците и египтяните. Едните смятали Водопадите за граница на Етиопия, а египтяните настоявали за Фили като за по-раншно завоевание на техните бегълци. Градът постоянно минаваше от ръце в ръце и ставаше притежание на тези, които изпреварят. По това време той се намираще под владението на египтяни и перси.

Етиопският цар изпрати пратеници при Ороондат с искането да му възвърнат и Фили, и смарагдовите руди. За тях, както се казва, той водеше преговори, но без успех. Няколко дена след изпращането на пратениците тръгна и той. Беше се подготвял отдавна, но за някаква друга война и не беше споменал на нищо за целта на похода. Когато пресметна, че пратениците вече са минали през Фили и внушили на жителите и на стражата, че са изпратени за мир и дружба, сам той ненадейно ги нападна и изгони стражата. Съпротивата ѝ трая два-три дни, тя не можа да противостои на многобройния противник и на стенобитните машини. Така царят превзе града, без да причини ни най-малка вреда на когото и да било от обитателите му. Поради това Ахемен завари Ороондат във възбуда (той бе узнал всичко от бегълците) и още повече го развълнува с неочакваната си и непредвидена поява. Той пита дали не се е случило някакво нещастие с Арсака или с друг от семейството му. Ахемен отговори, че нещо се е случило, но че желае да говори с него насаме. Когато останалите се оттеглиха, той му съобщи всичко: как изпратили взетия от Митран пленник Теаген в дар на Ороондат, за да го препрати той, ако намери за

добре, на великия цар (защото момъкът е достоен да присъствува в двора на царя и да прислужва на трапезата му), как бил отвлечен от бесейците, как те убили и Митран, как след това той пристигнал Мемфис. Ахемен вмъкна в разказа си още историята за Тиамид, накрая разказа за страстта на Арсака към Теаген, за неговото настаняване в двореца, за вниманието, с което е обкръжен, и за службата му като виночерпец. Може би още не се е случило нищо непристойно, понеже все още младият човек се възпротивява и въздържа, но има опасност да се упражни насилие над него и да не може да издържи, ако някой не го изведе от Мемфис и изобщо не пресече и премахне предмета на страстта на Арсака. Затова и сам той побързал и тайно пристигнал с вестта, от преданост към господаря да му разкрие това, което се отнася до него.

2. След като с тези думи подкладе яростта на Ороондат — той се изпълни с възмущение и жажда за мърт, — още повече разпали желанието му, като описа външността на Хариклея, като я възвисяваше, както тя заслужаваше: красотата и младостта на девойката нито е била виждана преди, нито ще можело пак да се види.

— Смятай, че нищо не струват, сравнени с нея — каза му той — всичките твои наложнички, не само които останаха в Мемфис, но и които те придружиха.

Ахемен прибави към това и още много друго с надеждата, че ако Ороондат се сближи с Хариклея, малко по-късно ще я поиска като награда за вестта и ще я получи за съпруга.

Сатрапът вече съвсем се ожесточи и разпали, сякаш попадна в мрежата на гнева и страстта. Без да се бави ни най-малко, повика Багоас<sup>[2]</sup>, един от преданите му евнуси, даде му петдесет конници и го изпрати в Мемфис със заповед да му доведат Теаген и Хариклея в най-скоро време, където и да ги намери.

3. Предаде му две писма. Писмото до Арсака гласеше:

„Ороондат до Арсака.

Изпрати Теаген и Хариклея, брата и сестрата пленници, роби на царя, за да ги препратим на царя. Изпрати ги доброволно, иначе ще бъдат отведени насила и ще повярваме на Ахемен.“

Писмото до Ефрат, първия евнух на Мемфис, гласеше:

„Нехаеш за моя дом. Ще отговаряш! Предай сега пленените чужденци елини на Багоас да ги доведе при мене със или без съгласието на Арсака. Предай ги непременно, иначе знай, че по моя заповед ще те изпратят тук окован във вериги и ще ти смъкнат кожата.“

Багоас тръгна придружен от своите хора. Писмата на сатрапа бяха подпечатани, за да имат вяра на тях в Мемфис и по-бързо да предадат младите. А Ороондат продължи похода срещу етиопците. Той нареди да го последва и Ахемен, като мълком, без да забележи, го наблюдават, докато се потвърди истинността на донесението му.

През тези дни в Мемфис се случи следното: Едва Ахемен беше избягал, Тиамид вече прие напълно жреческия сан, поради това стана пръв гражданин, завърши погребението на Каласирид и отдаде в предписваните дни нужните почести на баща си. Тогава се зае с издирването на Теаген и спътничката му — вече беше според жреческите предписания възможен достъпът на външни лица в храма. И след дълги издирвания и разпитвания научи, че те са настанени в двореца на сатрапа. Веднага Тиамид отиде при Арсака и попроси тя да му предаде младите чужденци, които му принадлежали и заради много други причини, но особено защото баща му Каласирид пред смъртта си му завещал да се грижи всякак за чужденците и да ги държи под своя закрила. Той ѝ благодари, задето приела младата двойка, макар чужденци елини, през промеждутъка, през който било забранено на непосветените да обитават в храма. Той смятал за справедливо да му се върне оставеното на съхранение.

— Учудвам ти се — каза му Арсака, — уверяваш, че съм добра и дружелюбна, а след това ме укоряваш в нелюбезност, че не мога или не желая да се грижа за чужденците и да им предлагам това, което им се следва.

— Съвсем не — отговори Тиамид. — Зная, че тук ще те живеят по-богато, отколкото при мене, ако поискат да останат. Но те са от прочут род, макар че поради многото удари на съдбата се лутат сега по чужбина. За тях най-важното е да намерят собствените си родители и да се върнат в родината. А моят баща ми завеща да им помогна. Аз имам и други причини за приятелство с чужденците.

— Много добре — възрази му Арсака, — че ти не е впускаш в молби, а се позоваваш на правото. Но, струва ми се, то е повече на моя



страна, тъй като притежателят има предимство пред задължения да се грижи за тях.

— Как ги притежаваш? — учуди се Тиамид.

— По закона на войната — му отвърна тя и поясни, че като пленници те са роби.

4. Тиамид разбра, че тя иска да намекне за похода на Митран.

— Но, Арсака — каза той, — сега не е война, а е мир. Войната поробва, но мирът освобождава. Първото дело на тиранията, второто е царско решение. Мирът и войната не се разпознават по значението на думите, по-скоро по употребата им. Като въздадеш на пленниците законното право, ще постъпиш по-добре.

Тук няма спор за справедливост и полза. И какво хубаво и полезно в това, че на вид или наистина така ожесточено настояваш да задържиш чужденците?

5. Сега Арсака не можа повече да запази самообладание, с нея се случи същото, което и с влюбените: когато мислят, че чувството им е тайно, се срамуват, а когато излезе наяве, стигат вече до безсрамие. Тайната любов е боязлива. Но веднъж разкрита, тя става посмела. Така съвестта на Арсака я издаде. Като предположи, че Тиамид я подозира, тя забрави за достойнството на жреца и се отърси от всеки женски срам.

— Вие не ще се радвате на победата си над Митран! Ще дойде време, когато Ороондат ще потърси сметка от неговите убийци и от помощниците им. А тези не ще предам, понеже сега те са мои роби, а след време според персийския закон ще бъдат изпратени на моя брат великия цар. Колкото и да сладкодумничиш и напразно да се позоваваш на право, нравственост и закон, властникът не се нуждае от нищо подобно. За него собствената воля е всичко. Махай се колкото може по-скоро от двореца ми, и то доброволно, да не те изхвърлят насила.

Тиамид излезе, викайки боговете за свидетели, и само се закани, че работата няма да свърши добре. И намисли да разгласи нашироко в града случката и да потърси подкрепата на мемфисците.

— Какъв е смисълът на твоето пророчество? — извика след него Арсака. — Любовта признава едно-единствено пророчество —

сполуката...

Тя се оттегли в спалнята си и поръча да повикат Кибела, за да се посъветва с нея за положението: отсъствието на Ахемен, който още не се завръщаше, я накара да подозира нещо, макар че, когато запитваше Кибела за Ахемен, тя всеки път съчиняваше кови различни обяснения и преди всичко се стараеше да я увери, че не е отишъл при Ороондат. Все пак накрая тя не можа да я убеди напълно и вече дългото негово отсъствие събуждаше недоверието на Арсака.

— Тогава какво да правим, Кибела? — попита тя. — Какъв ще бъде изходът от заобикалящите ни неволи? Страстта ми не отслабва, но все повече се разпалва като огън, буйно подкладен от младежа. А той е твърд и неумолим, отначало се показва по-любезен, отколкото сега, тогава поне ме утешаваше с хитри обещания, а сега и съвсем неприкрито ме отблъсква. Повече се безпокоя за това, дали не е научил нещо за Ахемен — което подозирам, и това го прави по-нерешителен. Но повече от всичко ми създава грижи Ахемен, който сега е отишъл като доносчик при Ороондат или за да го убеди, или да му наприказва не съвсем неверни неща. Но само да видя Ороондат! На една милувка и на една сълза на Арсака той няма да устои. Женският чар и поглед действуват като голяма магия над мъжете. Но най-страшното е, ако не успея пред Теаген, а бъда обвинена или дори наказана, ако Ороондат повярва, преди да ме е срещнал. Така че, Кибела, пусни в ход всичко, намери всякакво средство. Виждаш, че положението ми е крайно тежко и разклатено, и в същото време разбираш, че не мога в отчаянието си да щадя другите. Ти първа ще изкупиш кроежите на сина си. А не мога да си помисля, че не ти са известни.

— За сина ми и за предаността ми към тебе, господарко — отговори Кибела, — ти невярно съдиш, но ще ти покажат делата. Ако самата ти така нерешително действуваш в любовта си — наистина постъпваш меко, не прехвърляй вината върху други, които не са виновни. Ти не се държиш господарски спрямо момчето, а го задиряш като робиня. Може би това е било уместно в началото, когато си го смятала нежен и с податлива душа. Но пренебрегва ли любовта ти, трябва да познае в тебе господарката и чрез камшик и изтезание да го покориш на волята си. Такива са младежите: горди, когато ги ухажват, а насилвани се подчиняват. Той, щом изпита жестокостта ти, ще направи това, което отказва на твоего любезничене.

— Струва ми се, че си права — отговори Арсака. — Но, богове, как ще търпя пред моите очи да бият тялото му или другояче да го измъчват?

— Пак си малодушна — каза тя. — Нима няма да склони след малко изтезание да предпочете по-доброто и ти след малка неприятност да постигнеш целта си? Ти няма защо да си натъжаваш очите с гледката, но можеш да го предадеш на Ефрат да го налага уж за някаква простъпка. Тогава гледката не ще те огорчава (слухът по-леко от очите я понася) и ако разберем, че той се съгласява, може да го оставим като достатъчно поучен.

6. Арсака се съгласи. Пренебрегнатата любов е безмилостна към любимия и обикновено обръща неуспеха в жажда за отмъщение. Тя повика главния евнух и му нареди да изпълни решението ѝ. А той и без това страдаше от болестта на евнусите — ревността. Отдавна недоброжелателно настроен към Теаген поради наблюденията и подозренията си, веднага го окова в железни вериги и започна да го измъчва с глад и унижение. Хвърли го в тъмно помещение. Теаген се преструваше и питаше за причината, макар че я знаеше. Евнухът не отговаряше нищо, но от ден на ден увеличаваше мъченията, и то повече, отколкото Арсака искаше и му нареждаше.

Освен това Ефрат не допускаше до него друг освен Кибела — така беше заповядано. А тя идваше редовно. Или показваше, че му носи храна тайно от състрадание и уж от приятелство, а всъщност за да види какво му е настроението при тези обстоятелства, дали изтезанията ще го пречупят. Но той тогава прояви още повече мъжественост и устояваше още повече на мъченията. Колкото и да страдаше телесно, душевно укрепваше в целомъдрието. Гордееше се със съдбата си и се показваше благодарен, че тя му създава толкова мъки, но му дава възможност да докаже любовта и предаността си към Хариклея. Ако и тя научеше за това, би изпитал голямо щастие. А той постоянно зовеше Хариклея — своята светлина, душа и живот.

Кибела виждаше това и макар че беше чула, че желанието на Арсака не беше да измъчва до крайност Теаген (не да го изтезава до смърт, а само да сломи волята му), нареждаше на Ефрат да удвоява мъченията. Но тя усещаше, че не постига нищо и че противно на очакванията опитът ѝ се проваля. Разбираше, че работите ѝ вървят зле.

От една страна, я очаква наказание от Ороондат, ако той научи от Ахемен всичко. От друга страна, още преди това Арсака ще я убие, ако узнае, че тя се подиграва над любовта ѝ. Така Кибела реши да се измъкне от затруднението, като извърши някакво голямо зло — ако не изпълни волята на Арсака и не се освободи от заплашващата я опасност, да отстрани доказателствата за всички нейни кроежи чрез смъртта на всички свидетели. Отиде при Арсака и ѝ каза:

— Всички старания, подарко, са безполезни. Този жестокосърдечен човек не се предава, но става все по-нахален. На устата му вечно е Хариклея, с нейното име като с милувка се успокоява. Затова, ако решиш, да изхвърлим, както се казва, и последната котва. И да премахнем пречката по пътя, да премахнем девойката. Научи ли той, че не е жива, вероятно ще се подчини на волята ни, като се откаже от любовта си към нея.

7. Арсака се залови за предложението и към дълго наслояваната ревност се прибави и гневът ѝ, избухнал поради думите на Кибела.

— Имаш право — извика тя — и моя грижа ще бъде да наредя да затрият тази проклетница.

— Но кой ще склони да свърши това? — отговори Кибела. — Въпреки всичката твоя власт убийството без присъда се забранява от персийския съд. Ще ти бъдат нужни много грижи и неприятности, докато измислиш някакви причини и обвинения срещу момичето. И все пак не се знае дали ще ни повярват. Но ако си съгласна (аз съм готова заради тебе и да извърша, и да понеса всичко), с помощта на отрова ще подпомогна твоя план и с магьосническо питие ще премахна съперницата ти.

Зарадвана, Арсака се съгласи и нареди на Кибела незабавно да се заеме за работата. Тя намери Хариклея потънала в скръб и сълзи, размишляваща по какъв начин да сложи край на живота си. (Вече се досещаше за съдбата на Теаген, макар че отначало Кибела се опитваше да я мами и винаги измисляше нови обяснения, защо Хариклея не го вижда и защо той не идва както по-напред в стаята ѝ.)

— О, нещастнице — обърна се към нея, — няма ли да спреш да се изтощаваш и измъчваш излишно? Ето твоят Теаген е свободен и ще дойде днес привечер. Господарката му се ядоса за някакво негово провинение в службата и заповяда да го затворят за кратко време, но

днес нареди да го пуснат по случай старинен празник, който тя се готви да чествува, едновременно и по мое настояване. Така че стани, съвземи се и похапни заедно с мене.

— Но как да повярвам? — попита Хариклея. — Твоите постоянни лъжи извикват у мене недоверие в думите ти.

— Във всички богове се кълна — каза Кибела, — че днес ще бъдеш свободна, ще се освободиш от всякакви грижи, само не се изтощавай! След като толкова дни не си яла, бъди разумна и вкуси от храната, която е приготвена нарочно за тебе.

Трудно, но все пак Хариклея повярва. Макар че гледаше с недоверие в обикновената измама на Кибела, донякъде повярва поради клетвата, освен това прие с добро сърце приятните вести. Защото каквото желае душата, охотно го вярва.

И ето възлегнаха и ядоха. Робиня прислужница поднесе чаши със смесено вино. Най-напред Кибела ѝ даде знак да предложи на Хариклея, а след нея взе и самата тя и пи. Още старицата не беше изпила цялата чаша, зави ѝ се свят, тя изплиска останалото и погледна пронизващо прислужницата и падна в гърчове и най-остри болки.

8. Общото смущение обхвана всички присъстващи и Хариклея, която се опита да повдигне Кибела. Отровата, изглежда, действуваше по-бързо от всяка смъртоносна стрела и можеше да убие дори младеж в разцвета на силите, още повече сега, попаднала в старческото тяло, вече сбръчкано и повехнало, в един миг се разпространи в слабите места. Очите на старицата и крайниците на тялото ѝ станаха след гърчовете неподвижни, кожата ѝ потъмня и се покри с черни петна.

Но, струва ми се, душата на Кибела беше още по-горчива от отровата. И в предсмъртния си час тя не се отказа от коварството си, като със знаци и откъслечни думи посочваше Хариклея като виновница за отравянето.

След като старицата издъхна, оковаха Хариклея и я заведоха при Арсака. Тя я запита сама ли е приготвила отровата и я заплаши с изтезания и мъчения, ако не иска да признае истината. Хариклея представяше за присъстващите неочаквана гледка. Без униние и уплаха тя се усмихваше и се надсмиваше на това, което става около нея. От една страна, със спокойна съвест нехаеше за набедяването, от друга, гледаше в очи смъртта, щом Теаген не е между живите.

Чувствуваше се щастлива, ако другите извършат над нея проклетото дело, на което тя се беше вече решила.

— Чудна жена си — обърна се Хариклея към Арсака. — Ако Теаген е жив, аз не съм виновна за това убийство. Ако той е пострадал от твоите нечестиви кроежи, няма нужда да подхвърляш мене на изтезания. Смятай ме отровителка на своята довереница, която те откърмила и възпитала на такива красиви дела. И убий ме веднага, без да се бавиш. Няма да има нищо по-мило за Теаген, който законно отхвърли незаконните ти намерения.

9. Тези думи вбесиха Арсака и тя нареди да смажат от бой Хариклея.

— Отведете негодницата, както е окована — извика. — Покажете ѝ прекрасния неин любовник, който заслужено е в също такива окови. Оковете ѝ ръце и нозе и я предайте на Ефрат да я пази до утре, за да изтърпи смъртното наказание по присъда на персийските първенци.

Докато я отвеждаха, младата робиня, която поднесе виното на Кибела (тя бе една от двамата йонийци, които по-напред Арсака изпрати за прислуга на младите), било поради благосклонност към Хариклея от съжителството и близостта им, или поради божествена воля, започна да плаче и да стене.

— О, нещастнице! — извика. — Ти не си виновна в нищо.

Околните се учудиха и я принудиха да им обясни думите си. Тогава тя призна, че дала на Кибела отровата, но я получила от самата нея, за да я поднесе на Хариклея. В смущението си пред чудовищното престъпление или объркана от Кибела, която ѝ кимнала да поднесе първо на Хариклея, сменила чашите и дала на старицата чашата с отровата.

Веднага я поведоха към Арсака. Всички се зарадваха на щастливото разкритие, чрез което Хариклея ще се освободи от обвиненията. Състрадание спрямо благородството и красотата изпитва и варваринът. Но когато прислужницата разказа всичко, не последва нищо. Арсака обяви, че и тя изглежда съучастничка, и заповяда да оковат и изправят и нея пред съда. И нареди да свикат за заседание на следния ден персийските първенци, които бяха властни да разглеждат обществените дела и да издават присъди.

На сутринта те дойдоха и заеха местата си. Арсака обвини Хариклея в убийство чрез отравяне. Тя описа подробно деянието, като непрекъснато оплакваше кърмачката си, в чието лице загубила своята най-вярна и привързана помощничка; призова и самите съдии да свидетелствуват как приела чужденката и ѝ дала гостоприемство, а тя така ѝ се отблагодарила. Накратко Арсака се прояви като най-строга обвинителка.

Хариклея никак не се защитаваше, но беше съгласна с обвинението, съгласи се, че тя дала отровата, прибави още, че щяла с удоволствие да погуби и Арсака, ако не я бяха хванали, и още други подобни. Открито нападна Арсака, за да предизвика на всяка цена съдиите да издадат осъдителна присъда.

През нощта в тъмницата тя беше разказала на Теаген всичките си преживявания и също така беше отчасти научила неговите. Уговориха се, ако трябва, да приемат доброволно всяка смърт, само и само да се освободят от непоправимия си живот, от безкрайното лутане и от непримиримата съдба. За последен път, както предполагаха, се прегърнаха. А огърлицата, заедно с която Хариклея беше подхвърлена и която тя носеше тайно със себе си, сега привърза отдолу под дрехата, за да ѝ служи като погребална жертва.

Затова девойката приемаше пред съдиите всяко обвинение, което водеше до смърт, и дори прибавяше нещо от себе си. Съдиите бяха наясно и едва не ѝ определиха най-строгото наказание според персийските закони, но поради външността, младостта и покоряващата ѝ красота я осъдиха на изгаряне.

Палачите веднага я грабнаха и отведоха малко по-навън от стените. Глашатаят непрекъснато викаше, че като отровителка я водят на клада. След нея вървеше голямо множество от града — едни бяха само видели, като я поведоха, други само научили от бързо разпространилия се в града слух, но всички излязоха веднага из града и притичаха да видят гледката. Дойде и Арсака, за да наблюдава от стените. Непоносимо щеше да бъде за нея да не се наслади от наказанието на Хариклея. Палачите построиха грамадна клада и когато пламъкът лумна ярко, те повлякоха Хариклея. Тя ги помоли да ѝ дадат малко време. Обеща, че ще се изкачи сама, и вдигна ръце към небето към тази посока, от която слънцето хвърляше лъчите си.

— Хелиос — извика тя, — земьо, божества над земята и в дълбините, които виждате и отмъщавате всяка несправедливост на хората! Бъдете ми свидетели, че съм чиста от приписваните ми престъпления! Доброволно отивам на смърт поради непоносимите огорчения на съдбата. Приемете ме благосклонно. А тази проклетница, безсрамница и блудница Арсака, извършила всичко това, за да ми отнеме жениха, накажете колкото може по-скоро.

След тези думи всички нададоха общ възглас. Те искаха да се отсрочи наказанието до второ разглеждане на делото, други дори се втурнаха да спрат изпълнението, но Хариклея ги превари и сама се покачи на кладата. Настани се по средата, но дълго стоя там незасегната, понеже огънят по-скоро я заобикаляше, отколкото докосваше, и не ѝ причиняваше никаква вреда, винаги отстъпваше от мястото, към което Хариклея се насочваше. Той озаряваше с блясъка си и правеше да блесне още повече нейната красота — сякаш сияние на невеста в огнен чертог. Удивена от всичко, което става, Хариклея се преместваше от едно място на кладата на друго, устремена към смъртта. Но напусто: огънят все се отдръпваше и като че ли бягаше, когато тя настъпваше.

Палачите не бездействуваха, но влагаха още повече старание, подканяни и от заплашителните знаци на Арсака. Те мъкнеха дърва и трупаха речна тръстика, всякак подклаждаха огъня, но без никакъв успех. Освен това целият град изпадаше във все по-голяма възбуда. Мислеха, че тук се крие някаква божествена намеса.

— Девојката е чиста! — викаха. — Девојката е невинна!

И като се втурнаха към кладата, пропъдиха палачите. Начело беше Тиамид, той зовеше народа да помогне (той се яви известен от безкрайните викове за произшествието). Но въпреки че искаха освобождението на Хариклея, не се осмеляваха да се приближат, а само подканяха отдалече девојката да скочи от кладата. Понеже тя изтрая в огъня, мислеха, че ако желае, може да се промъкне през него незасегната.

Като виждаше и слушаше всичко, Хариклея помисли, че ѝ помагат боговете, и не пожела да се покаже неблагодарна към могъщите сили, ако не приеме тяхната милост. И скочи от кладата.

Народът от радост и възбуждение призоваваше гръмогласно и дружно боговете. Арсака не издържа повече и се втурна от стените,



изтича през вратата навън, придружена от многочислената си свита и от персийските първенци, и сграбчи със собствената си ръка Хариклея. Погледна дръзко към народа и извика:

— Не се ли срамувате да искате да освободите от наказание една злодейка, магьосница, убийца, хваната на местопрестъплението и признала вината си? В желанието си да помогнете на една престъпница вие нарушавате персийските закони и се противопоставяте на самия цар и на неговия сатрап, на първенците и на съдиите. Тя не изгоря и вие може би изпаднахте в състрадание и отдавате на боговете всичко това. Но не разбирате ли, че това повече я изобличава в отравянето — наистина тя толкова добре владее чародейството, че отклонява и силата на огъня. Елате, ако желаете, утре на общо народно събрание, което ще се състои заради вас. И вие ще узнаете, че тя си признава, изобличена и от свидетелите, които аз държа под стража.

При тези думи сграбчи Хариклея за шията, помъкна я и нареди на охраната си да разгони тълпата. Една част от народа се възмущаваше и мислеше да се възпротиви, други се подчиниха също така под впечатление на обвинението в отравяне, а трети се изплашиха от Арсака и силата, с която разполага.

Предадоха отново Хариклея на Ефрат, тя пак беше окована, и то в по-яки вериги. В очакване на втория съд и смъртното наказание, сред ужасите девойката намери една голяма изгода — да бъде заедно с Теаген и да му разкаже какво се случи с нея. Арсака беше изобретила за тях и особено наказание. Да се подиграе и според самата нея да измъчи повече младите, ги затвори в една тъмнична килия, за да се наблюдават един друг във вериги и да се гледат при изтезанията. Тя знаеше, че влюбеният страда повече от мъките на любимия, отколкото от своите собствени. Но за двамата това стана по-скоро облекчение. За тях беше предимство, че понасят еднакви мъки; ако някой от двамата бъде по-малко изтезаван, мислеше, че той е по-слаб от възлюбения. Освен това можеха да разговарят помежду си, да се утешават и окуражават, да понасят с благородство и храбро връхлетялата ги съдба и да устояват на изпитанията в целомъдрие и преданост.

10. И те разговаряха дълго до късно през нощта — нещо естествено за двама, които не се надяват да се видят отново след тази

нощ. Колкото е възможно, насищаха се един на друг и накрая почнаха да премислят чудото на кладата. Теаген виждаше причината в милостта на боговете, които са се отвратили от несправедливата клевета на Арсака и състрадават невинната девойка. Хариклея, изглежда, се съмняваше.

— Необикновеното ми спасение — каза тя — се дължи, разбира се, на някаква демонска и божеска милост. Но непрестанните изтезания в нещастията и различните прекалени мъки говорят по-скоро за ненавист на боговете и за враждебност на могъщите сили. Или пък това е някаква странна игра на божество, което ни тласка до крайност, за да ни спаси после от безизходицата?

11. Още преди Хариклея да завърши, Теаген я помоли да благоговее в думите си и я посъветва да спазва благочестието повече и от благоразумието.

— Милост, о богове! — извика тя изведнъж. — Какъв сън си спомних сега (а може би беше действителност?), който видях през предишната нощ! Не зная защо тогава изчезна из паметта ми, а сега си го спомних. Сънят ми беше поговорка в стихотворна реч. Каза ми я най-божественият Каласирид, независимо дали насън, или наяве.

Тя, мисля, гласеше така:

„Носиш ли камък пантарб, не бери страх, девойко, от огън, лесно самата съдба чудо ще стори пред теб.“

Изведнъж Теаген трепна развълнуван и скочи, доколкото позволяваха веригите.

— Бъдете, богове, милостиви! — извика. — Аз също поради спомена си се провъзгласявам за поет. Предсказание даде и на мене подобен жрец, било Каласирид или бог под образа на Каласирид. Струва ми се, че каза следното:

„Още в зори ще свалиш на Арсака веригите тежки и в етиопска земя с дева ще стигнеш не сам.“

Аз, разбира се, мога да се досетя какво означава предсказанието. Под „етиопска земя“ трябва да се разбира подземното царство, а „с дева“ значи „ще бъда заедно с Персефона“, „освободен от веригите“ значи „освобождаване от земното тяло“. Но какво означава твоята поговорка, съставена от такива противоречия? Думата „пантарб“

означава „страхуващ се от всичко“, а ти се дава съвет да не се боиш от кладата.

— Най-сладък Теагене — каза Хариклея, — нещастията, с които привикна, те направиха да виждаш и приемаш всичко откъм лошата му страна. Човек обикновено преценява нещата според положението си. Но ми се струва, че предсказанията означават нещо по-хубаво, отколкото предполагаш. Може би „девата“ съм аз, заедно с която ти се възвестява, че ще стигнеш моята родина Етиопия, след като избягаш от Арсака и от веригите на Арсака. Но как ще стане това, за нас не е нито ясно, нито невероятно. Но за боговете, които са ни дали предсказанието, и за властта им е възможно. Що се отнася до моето предсказание, както знаеш, с тяхна воля то вече се сбъдна. Ето аз сега съм жива, макар че ти съвсем беше загубил надежда за мене. Носех със себе си спасителното средство, а не знаех нищо за него. А сега, както изглежда, зная. Отличителните знаци, с които съм била подхвърлена, се стараех да нося и преди, но особено когато ме съдеха и когато смятах, че е дошъл последният ми час. Привързах ги тайно на скута си, че ако се спася, да ми осигурят необходимите средства да живея, а ако загина, да ми бъдат последен накит и надгробно жертвоприношение. Между тях, Теагене, има и разкошни огърлици от скъпоценни индийски и етиопски камъни, има и пръстен — годежния подарък от баща ми на майка ми, с камък в гнездото, наречен пантарб, с врязани някакви свещени букви и изпълнен, както изглежда, с божествени тайни. Те, предполагам, придават особена сила на камъка да прогонва огъня, а запазват притежателите незасегнати от пламъците. Именно той ме спаси по волята на боговете. Това си обяснявам и разбирам от думите, които често ми повтаряше най-божественият Каласирид. Това той научил и разбрал от чертите, извезани върху подхвърлената заедно с мене митра, която сега съм свила на скута си.

— Това изглежда твърде вероятно и отговаря на надписа — каза Теаген. — Но утре какъв друг пантарб ще те спаси от опасностите? Той не обещава безсмъртие — ако можеше! — макар че предпазва от огъня. А сега отмъстителната Арсака, както може да се досещаме, сигурно замисля някакъв нов вид наказание. Само дано ни накаже и двамата с една смърт и в един час. Това ще бъде за мене не край, а освобождаване от всички бедствия.

— Дерзай! — насърчи го Хариклея. — Ние имаме и друг пантарб — предсказанията. Ако се уповаваме на боговете, ще се спасим по-приятно, а ако трябва, ще понесем страданията по-благочестиво.

12. Така обясняваха те положението си и ту плачеха и се уверяваха взаимно, че повече се измъчват един за друг, ту си даваха последни обещания, че ще останат до смъртта си верни в любовта един на друг, като се заклеваха в боговете и настоящата си съдба. Така прекараха нощта.

В същото време Багоас и неговите петдесет конници пристигнаха в Мемфис късно през нощта, когато всичко беше потънало в сън. Събудиха тихо стражите на вратите, съобщиха кои са и веднага бяха разпознати. Отправиха се бързо и безшумно към двореца на сатрапа. Там Багоас разположи конниците в кръг около двореца, за да бъдат готови за отбрана при съпротива. А сам по някакъв страничен вход, известен на малцина, насили затворената леко врата, откри се пред вратаря, поръча му да мълчи и благодарение на опитността си и познаването на обстановката се отпрати към Ефрат. Освен туй и луната му помагаше с дрезгавата си светлина. Завари Ефрат на леглото и го събуди.

— Кой е? — изплашено попита той.

— Аз съм Багоас — последва отговорът. — Но нареди да светнат.

Ефрат повика един от робите, които бяха на негово разположение, и му нареди да запали светилника, без да разбужда другите. Когато момчето дойде, оставя светилника на поставката и се отдалечи, Ефрат запита:

— Какво се е случило? Каква нова беда означава изненадващото ти и непредвидено пристигане?

— Излишни са многото приказки — отвърна Багоас. — Вземи това писмо и чети. Но преди туй разчети знака на ей този печат и се увери, че нареждането е Ороондат, изпълни го. Използувай нощта и побързай, за да изпълниш заповедта незабелязано. А дали е разумно да връчиш по-рано писмото на Арсака, реши сам.

13. Ефрат пое писмата и прочете и двете.

— Арсака — каза той — ще се завайка, и без това сега е в крайна възбуда. Вчера по божествена орис я връхлетя някаква треска. Получи

висока температура, която я държи и досега, малка е надеждата да оживее. Аз не бих ѝ дал това писмо, дори да е здрава, по-скоро би умряла, заедно със себе си би погубила и нас, но няма доброволно да предаде двамата млади. Но знай, че идваш навреме. Вземи и отведи чужденците. Побързай, колкото можеш, да ги спасиш. Съжали ги, те са напълно нещастни и жалки, понесли хиляди обиди и изтезания, но не по моя воля, а по заповед на Арсака. Иначе изглежда са от знатен произход и както изпитанията, на които ги подложиха, така и делата и; показаха, че са съвсем благоразумни.

След това обяснение го заведе в затвора.

Багоас, като видя младите, макар оковани и вече омаломощени от изтезанията, се изненада от стройността и хубостта им. Те пък помислиха, че това е вече край и че хората на Багоас идат в този късен час да ги поведат на смърт. За малко се смутиха, но след това се свързеха и се представиха пред новодошлите с весели и ведри лица, безгрижни и радостни.

Когато Ефрат и тия с него се приближиха и се заеха да премахват дървените колчета, за които бяха привързани веригите, Теаген извика:

— Добре! Отмъстителката Арсака мисли, че ще скрие безчестното си дело в нощта в тъмнина. Но окото на справедливостта е зорко, то открива и изобличава тайните и безчестните дела. А вие сторете, както ви е заповядано. Ако е решено да умрем било от огън, било от вода, било от меч, нека умрем едновременно и от еднаква смърт.

Същото се помоли и Хариклея. Просълзиха се и евнусите (те почти разбраха думите им) и изведоха със сълзи в очите окованите във вериги.

14. След като излязоха из двореца, Ефрат остана там, а Багоас и конниците освободиха младата двойка от многото вериги, а им оставиха само толкова, колкото за сигурност, не за мъчения, покачиха единия и другия на коне, заобиколиха ги в кръг и потеглиха бързо към Тива.

Пътуваха непрекъснато през останалата част от нощта и до третия час на следния ден, без никъде да прегънат колене. Едва когато лъчите на египетското слънце, както става през лято в Египет, започнаха безжалостно да жарят, измъчвани и от безсъние, и поради

умората, особено Хариклея, не свикнала на дългата езда, решиха да спрат някъде, за да отпочинат, а конете да поемат дъх и девойката да се съвземе.

На брега на Нил се издигаше височина, около която водата, отбита от правия си път, образуваше полукръгла дъга. Срещу завоя реката вземаше отново първоначалната си посока, така че ограждаше като че ли някакъв полуостров в буйна зеленина, тъй като мястото се напояваше изобилно. Многого трева и растителност даваха богата паша на добитъка. Надвиснали праскови, смокини и други дървета, каквито виреят прекрасно по бреговете на Нил, хвърляха сянка върху моравата. Тук под клоните на дърветата се настаниха Багоас и хората му. Сам той похапна и предложи на Теаген и спътничката му да опитат. Но най-напред те отказаха. Излишно било да ядат тези, на които предстояло да умират. Но той ги разубеди и им съобщи, че ги води не на смърт, а при Ороондат.

15. Вече пладнешката горещина беше отслабнала, слънцето вече не беше на върха на небето, а грееше косо и по-слабо. Багоас с хората си се готвеше да продължи пътя, когато пристигна някакъв конник, изморен, както изглеждаше, от бясната езда, и едва задържаше на крака обления в пот кон. Конникът пришепна нещо поверително на ухото на Багоас и се оттегли да си отпочине. Багоас за малко наведе глава, явно обмисляше вестта, след това се провикна:

— Чужденци, дерзайте! Вашата неприятелка получила наказанието си. Арсака умряла. Сложила примка на шията си веднага щом узнала за вашето отпътуване с нас. И по необходимост предпочела доброволната смърт, защото не би избегнала отмъщението на Ороондат и на царя. Щяла е или да бъде заклана, или да бъде осъдена да прекара в позор останалата част от живота си. Това известява Ефрат чрез току-що пристигналия конник. Така че още повече дерзайте и не се отчайвайте. Вие самите, както научих точно, не сте извършили нищо несправедливо и вече е отстранена от пътя ви вашата оскърбителка.

Това каза Багоас, като се приближи до тях и произнасяше бавно и неправилно повечето думи на развален елински език. В същото време изрази и своята радост, тъй като и сам той страдал от необуздания и деспотичен нрав на Арсака. И според очакването се опита да окуражи

и утеши младите с надеждата, че ще спечелят благоволенieto на Ороондат, ако спаси за него момъка, който засенчва всички останали от обкръжението на сатрапа, и девойката с непреодолимата ѝ красота, която след смъртта на Арсака може да стане съпруга на Ороондат.

Теаген и Хариклея също се зарадваха от известието и призоваха великите богове и тяхната справедливост. Те вярваха, че вече занапред не ще претърпят нищо така ужасно, каквито и трудности да ги очакват, защото е мъртва най-голямата им неприятелка. Така дори е приятно да умреш, като знаеш, че и неприятелите ти загиват.

С настъпването на здрача подухна приятен ветрець и прохладата ги прикани да продължат пътя си. Те потеглиха и пътуваха същата вечер, цялата нощ и на сутринта следния ден, бързайки да застигнат, ако могат, Ороондат в Тива. Но не им провървя. Срећнаха по пътя един от войската му. Той им извести, че сатрапът излязъл из Тива, а на него заповядал да събере всички въоръжени войници, дори стоящите на стража, и да ги отпрати бързо за Сиена (защото там царувала паника и имало опасност градът да е вече превзет, понеже сатрапът закъснявал, а етиопската войска настъпвала по-бързо от мълвата). И Багоас се отби от пътя за Тива и тръгна за Сиена.

16. Когато вече приближаваха града, попаднаха на етиопска засада от отред добре въоръжени младежи и войници, които били изпратени напред като съгледвачи, та със своето разузнаване да осигуряват движението на цялата войска. Тогава поради нощта и непознаване на местността се отклонили, а не искали да напреднат от частта си по-надалеч от допустимото. Те се скрили в някакъв гъстак на брега и за да бъдат самите те защитени, и да лежат в засада будни срещу нападателите.

На разсъмване видяха приближаващите Багоас и конниците му; понеже отредът им се стори малък, допуснаха ги да минат малко напред. Като се увериха, че след тях не идват други, внезапно изскочиха с вик из мочурището и се спуснаха след тях.

Багоас и останалите конници изпаднаха от внезапния вик в голяма уплаха. По цвета им познаха, че нападателите са етиопци, и видяха, че не могат да се бият срещу множеството (съгледвачите бяха около хиляда лековъоръжени). Нямаха време да ги разгледат добре и започнаха да отстъпват, най-напред по-нерешително, колкото можеха,

за да не изглежда, че бягат презглава. А етиопците започнаха да ги преследват, като изпратиха напред троглодитите (на брой около двеста).

Троглодитите<sup>[3]</sup> са етиопско племе от номади, съседни на арабите. По щастлива природа бързоходци, от деца развиват тази способност. С тежко въоръжение изобщо не боравят. В сраженията мятат камъни от прашки или с успех бързо се втурват срещу противника, или се разпръсват, ако разберат, че той ги превъзхожда. Багоас и хората му веднага се отказаха да ги преследват, понеже познаваха бързоходството им и знаеха, че те потъват в някакви тесни входи и тайни пещери из скалите.

Троглодитите изпревариха пешком конниците и нараниха неколцина с прашките си. Но не изчакаха контра нападението и се разбягаха стремглаво към останалите от отряда, които бяха доста назад. Като видяха това персите и като пренебрегнаха своята малобройност, се решиха да ги гонят. Но след като настъпиха малко срещу нападателите, пак се обърнаха в бягство. Част от тях с всички сили пришпориха конете, отпуснали юздите. Всички успяха да избягат — те се скриха в един завой на брега на Нил, като в крепост зад една височина, скрити от погледа на неприятелите.

Само Багоас беше заловен, понеже конят му се спъна, а той нарани единия си крак и не можеше да се движи. Заедно с него паднаха в плен Теаген и Хариклея, защото не искаха да изоставят Багоас — човека, който се отнесе приятелски към тях и щеше, както се надявах, да се отнася така и занапред. Те слязоха от конете и се надвесиха над него. Може би щях да побягнат, но се предадоха доброволно, след като Теаген припомни на Хариклея оня сън. Той й каза, че това са етиопците — тези, в чиято земя е отредено да пристигнат в ролята на пленници. По-добре е да им се предадат и да се предоставят на неизвестната съдба, отколкото на сигурна опасност при Ороондат.

17. Хариклея беше убедена, че ги ръководи съдбата, и се надяваше на по-добро, като смяташе нападателите по-скоро за приятели, отколкото за врагове. Но не сподели мислите си с Теаген, а само показа, че се подчинява на съвета му.



И тъй етиопците се приближиха. Като разбраха по вида на Багоас, че е евнух и е миролюбив, че младите хора са невъоръжени и оковани във вериги, че блестят с красота и благородство, ги попитаха кои са. При разпита взеха за преводач едни от своите — египтянин, който владееше и персийски, като предполагаша, че пленниците разбират или и двата езика, или поне единия от тях. В качеството си на съгледвачи и подслушвачи, изпращани да разузнават какво се говори и върши, те от опит се бяха научили да вземат със себе си хора, запознати с езика на местните жители и на враговете. Теаген поради дългото си пребиваване в Египет разбра краткия въпрос и отговори, че това е отред на персийския сатрап и че той и Хариклея са елини по рождение, по-напред попаднали в плен на персите, а сега може би за по-добра съдба в плен на етиопците.

И те решиха да ги пощадят и да ги вземат в плен и като пръв и велик трофей да ги предадат на своя цар — Багоас като най-почетната собственост на сатрапа (при персийския двор евнусите са очи и уши на царя — нямат деца и роднини, които да ги отвличат от вярната им служба, но са привързани само към владетеля, който им се доверява), а младите като най-прекрасния подарък, за да станат прислуга в царския двор.

И ги покачиха на коне: евнухът поради раната, а младите поради веригите не можеха да следват бързия ход на отреда.

Това сякаш беше встъплението, или прологът на драмата. Чужденци и пленници, които доскоро гледаха смъртта в очите, бяха по-скоро придружавани, а не водени, охранявани в плен от тези, които малко по-късно щяха да им станат поданици.

---

[1] Елефантина, остров на река Нил и едноименен град, разположен близо до гр. Сиена (дн. Асуан). ↑

[2] Името Багоас като нарицателно у други автори е равнозначно на евнух. ↑

[3] Троглодити, на гръцки буквално пещерняци, обитатели на пещери, скривалища; сборно име на примитивни номадски племена, живеещи в древността предимно във вътрешността на Африка южно от Египет, в Арабия и на други места. ↑

## КНИГА ДЕВЕТА

1. Докато те се намираха в това положение, Сиена беше плътно обкръжена отвсякъде, сякаш хваната в мрежа от етиопците. Ороондат, още преди да разбере, че етиопците приближават, че са отминали Праговете и се насочват към Сиена, малко преди тях влезе в града, затвори вратите, разположи по стените въоръжени стрелци и метателни машини и очакваше да види какво ще се случи по-нататък. Етиопският цар Хидасп още от по-напред разузна, че персите тръгват към Сиена, и реши да ги изпревари и нападне, но пристигна твърде късно. Тогава насочи войската си срещу града и го обгради плътно с войска, на вид непреодолима, и изпълни тясната равнина на Сиена с много хиляди мъже, оръжия и впрегатни животни. Тук го намериха съгледвачите и му доведоха пленниците.

Той се зарадва на външността на младите и още оттогава, без да ги познава, от някакво вътрешно чувство, се показва добре разположен към тях като към свои. Но най-много се зарадва от доброто предзнаменование, че ги водят във вериги.

— Великолепно! — извика. — Боговете ни предават неприятелите оковани като първа плячка. И тези — продължи той — като първи военнопленници нека останат живи за победното свещенодействие. Да се запазят, както повелява етиопският закон от деди, за жертвоприношението пред местните ни богове.

След това Хидасп награди с дарове съгледвачите, а Теаген и Хариклея и другите пленници изпрати в обоза. Определи достатъчно войници, които знаят елински, да ги пазят и да се грижат всякак за тях, да ги хранят обилно и да ги пазят чисти от всякакво светотатство, като някакви жертвени животни, да им сменят веригите със златни. За каквото служи у други народи желязото, за това е обичай у етиопците да се употребява златото.

2. Заповедта беше изпълнена. Щом ги освободиха от първите окови, у тях се събуди надеждата за свободно съществуване, но повече

нищо не последва, отново ги оковаха, вече в златни окови. Тогава Теаген избухна в смях.

— Ех, че блестяща промяна! — извика. — Ето че съдбата се показва разточителна към нас! Сменяме желязото със злато и със златните вериги ставаме по-уважавани затворници.

Засмя се също Хариклея. Тя се опита да разсее Теаген, като се позоваваше на предсказанията на боговете, и го омайваше с по-добри надежди.

Хидасп нападна Сиена с очакване още при първия пристъп да превземе стените и града. Но за кратко време беше отблъснат от защитниците, които не само се отбраняваха блестящо, но и с викове се подиграваха на неприятелите и ги предизвикваха. Разярен страшно, че жителите още отначало са решили да се защищават и че изобщо не се предали доброволно при първото нападение, реши да не остави войската да си губи времето в дълго обкръжение и да не използва обсадни уреди, при което едни от обкръжените ще бъдат пленени, а други ще избягат, но с величествена и неотвратима обсада да превземе града напълно и бързо.

3. Така и направи. Раздели на участъци кръга на стените, определи по десет мъже по десет разтега и заповяда да изкопаят колкото може по-широк и дълбок ров. Едни копаеха, други изхвърляха пръстта, а трети натрупваха от нея висок вал, като издигаха срещу обсадената стена нова. Никой не им попречи, нито предприе нещо против преградната стена, никой не посмя да излезе из града срещу многохилядната войска виждайки безуспешността на обстрела от стените. Защото Хидасп беше предвидил и това. Той беше оставил такова разстояние между двете стени, че заетите с работа да бъдат вън от обсега на стрелите. След като завърши това по-бързо, отколкото можеше да се каже — хиляди ръце извършваха подготовката, предприе нещо такова: Остави една част от обръча, широка около половин плетър<sup>[1]</sup>, равна и без насип. От двата края издигна валове и ги удължи до Нил, като извеждаше всеки от тях от по-ниско към по-високо. Строежът наподобяваше Дългите стени<sup>[2]</sup>, тъй като по цялото продължение спазиха ширина от половин плетър, а се простираше от Нил до Сиена. След като свърза насипа с бреговете, проби устие на реката и отведе поток в улея, образуван от валовете.

Водата при падането си от по-високо корито към по-ниско и от безкрайната ширина на Нил в тесния канал, притискана и от изкуствените диги, издаваше в устието някакъв неописуем шум, а в улея причиняваше тътен, който се чуваше много надалече.

Едва сиенците чуха и видяха това, и осъзнаха заплашващата ги опасност и целта на обкръжението: да ги залееят. Но те не можеха да напуснат града, понеже насипът и вече приближаващата вода им препречват изхода, а виждаха, че ако останат, са застрашени, затова започнаха да се готвят за отбрана с наръчните средства. Най-напред затъкнаха пролуките между талпите на вратите с фитили и смола, след това започнаха да укрепяват стените за по-сигурна издръжливост — един носеше пръст, друг камъни, трети дървета и всеки каквото му попадне. Никой не оставаше бездеен, също жените, децата и старците се заловиха за работа. При смъртна опасност не се гледа нито пол, нито възраст. По-яките и по-млади мъже, годни за оръжие, бяха определени да копаят тесен подземен проход от града към насипа на неприятелите.

4. Работата се извършваше по следния начин: Изкопаваха близо до стените шахта около пет разтега на дълбочина. От основите ѝ под светлината на факли прекопаваха подземен ход направо към противниковия насип. Тези, които бяха отзад, приемаха непрекъснато пръстта от тези, които образуваха редица пред тях, и я изнасяха в някаква част на града, отдавна превърната в градина, и там я трупяха на грамада. Това вършеха, за да може водата, ако нахлуе, да се оттече през пробива.

Но страшното изпревари усилията им. Нил проникна през големия канал и потече в кръг наоколо, нахлу отвсякъде и запълни междината между двете стени. Веднага Сиена се превърна на остров, заобиколена от водата суша, плискана от вълните на Нил. Отначало, през първия ден, стената за известно време устоя на натиска. Но когато придошла вода се покачи нависоко и през пролуките на почвата, които се образуваха в плодородния чернозем поради лятната горещина, нахлу надълбоко, подкопа основите на стената. Тогава опората се поддаде на тежестта. Където разрохканата почва хлътваше, там стената се слегна и настана явна опасността от срутване. Зъберите започнаха да се люлеят и защитниците изпаднаха в смут и вълнение.

5. Вече привечер една част от стената между две кули се срути. Мястото на пропадането не беше по-ниско от равнището на водата и не пропускаше вълните, но се издигаше над тях само на някакви пет лакътя и заплашваше да рухне и да предизвика наводнение.

Хората в града избухнаха в общи степания, които чуваха и неприятелите, издигаха ръце към небето и призоваваха боговете спасители — своята сетна надежда, и отрупаха с молби Ороондат да започне преговори с Хидасп. Наистина Ороондат се съгласи, станал неволно роб на съдбата, но отвред обграден от водата, не можеше да изпрати когото и да било при неприятелите. Нуждата обаче го научи какво да направи. Написа това, което предлага, привърза писмото на камък и с помощта на прашка го запрати към враговете и така прехвърли през водата молбата си. Но опитът му не успя, тъй като хвърлят не преодоля голямото разстояние и падна във водата. Той отново метна писмо със същата молба, но пак не сполучи. Всички стрелци и прашкари напрягаха неимоверно сили да постигнат целта, защото от това зависеше животът им, но никой от тях не успяваше.

Най-накрая протегнаха ръце към неприятелите, които се намираха върху вала и гледаха като на представление бедата им, и се опитваха, доколкото могат, им обяснят с жалки жестове смисъла на писма. Ту издигаха разтворени длани в знак на молба, ту поставяха зад гърба си в знак, че са съгласни да бъдат оковани като роби.

Хидасп разбра, че те молят за спасение, и бе наклонен да им го даде (падащият неприятел извиква у великодушните състрадание), но като нямаше как, реши най-напред да узнае строежите на противници. Той държеше на свое разположение готови речни кораби, които се съгласи да придвижи от Нил по течението на канала. Когато те стигнаха до кръглия вал, той ги спря и избра десет съда, съвсем нови, настани в тях стрелци и тежковъоръжени и им нареди какво говорят, и така ги изпрати при персите. Всички те плаваха въоръжени, та в случай че тези от стените противно на очакванията се решат на нещо, да бъдат готови да се защищават.

Появи се нещо невиждано дотогава: кораб да лъкатуши от стени до стени, моряк да гребе над суша, лодка да се плъзга над орна земя. Войната винаги въвежда нещо ново, тогава изобрети също нещо

повече, съвсем непривично. Тя противопостави флотски бойци против защитници на стени и насочи пехотинци срещу плавателни съдове.

Щом градските жители видяха пълните с въоръжени хора лодки да се насочват към тази част на стената, която пропадеше, изумени и ужасени пред заобикалящите ги отвред опасности, помислиха за неприятели идещите за тяхното спасение (при голяма опасност винаги се явява недоверие и уплаха). И започнаха да хвърлят отгоре копия и стрели. Така в отчаяние хората смятат, че всеки предстоящ час е спечелен за отдалечаване на смъртта. Но стреляха не за да нанасят рани, те искаха само да възпрат приближаването на неприятелите. Етиопците също започнаха да отвърщат със стрели, но понеже се целеха по-точно, защото още не им беше ясно намерението на персите, нараниха двама или повече противници. Някои пък, неочаквано улучени тежко, политаха с главите надолу от стените във водата.

Битката би се разгорещила още повече, макар че дните се стараеха да не допускат наблизко неприятеля, като го щадяха, а другите, етиопците, се съпротивляваха бясно — ако не беше се обърнал към тези от стените един стар уважаван сиенец:

— О, безумци — провикна се той, — бедствието съвсем ви е лишило от разсъдък. Защо отблъскваме тези, на които се молим и които зовем на помощ, когато противно на очакванията идат към нас? Щом те идват като приятели и ни предлагат мир, ще ни бъдат спасители. Ако кроят нещо лошо, лесно ще ги обезвредим, когато слязат на суша. Но какво ще стане, ако ги убием, когато града ни обгръща такъв облак откъм сушата и откъм морето? Но нека ги пуснем да дойдат да узнаем какво желаят.

Всички приеха предложението му, одобри го и сатрапът. И се отдръпнаха отсам и оттам пробива на стената, прибраха оръжието си и зачакаха спокойно.

6. След като мястото между двете кули беше опразнено и народът размахваше кърпи, за да покаже, че позволява да слязат на суша, етиопците дойдоха по-наблизко и като на събрание започнаха от лодките да говорят на обсадените зрители:

— Перси и присъстващи сиенци! Хидасп, цар на източните и на западните етиопци, а сега и на вас, знае да унищожава неприятелите и да прощава на молителите. Защото смята едното за храброст, а

другото за човечност, едното зависи от ръката на война, а другото от разума му. Макар че в негова власт е решението да съществувате или да не съществувате, понеже се явявате като молители, той ви освобождава от видимата от всички и не несигурна опасност. Условията, при които вие бихте се измъкнали от ужасите, избора им той не определя, а предоставя на вас: не съди като деспот, но се грижи за безукорната хорска съдба.

На това сиенците отговориха, че са готови да предадат и себе си, и децата, и жените си на Хидасп да прави с тях, каквото намери за добре; да му предадат, ако оцелеят, и града, който и сега се намира в безизходица, ако не дойде някакво спасение от боговете и от Хидасп. Ороондат заяви, че се отказва от това, което станало причина за войната, и от трофеите, и ще отстъпи града Фили и смарагдовите мини, но сам поиска да не бъде принуждаван да предава нито себе си, нито войниците. Ако Хидасп желае да покаже цялата си човечност, да им позволи да отстъпят към Елефантина, без да вредят и се съпротивяват срещу него. Че за Ороондат е безразлично дали сега ще загине, или след привидното си спасение ще бъде обвинен от персийския цар в предателство спрямо войската. Второто ще бъде дори по-тежко. Сега ще умре от проста и считана обикновена смърт, а после ще бъде наказан с особени сурови изтезания.

7. След тези думи той помоли да приемат в лодката двама перси с уговорка да отидат в Елефантина, ако тамошният гарнизон е готов да се предаде в робство, и сам той не ще се поколебае да направи същото. Пратениците, като чува това, се завърнаха заедно с двамата перси и съобщиха всичко на Хидасп. Той се засмя и укори силно Ороондат за глупостта му, че иска да разговаря като равен с равен, докато животът му зависи не от него, а от другиго.

— Колко е глупаво — възкликна той — безразсъдството на един да доведе до гибелта на толкова много хора.

И Хидасп разреши на пратениците на Ороондат да заминат за Елефантина, без да го тревожи мисълта, че може и тамошният гарнизон да се възпротиви. На едни от своите хора заповяда да запушат изкуствения отток на Нил, а на други — да пробият насипа. Така със спирането на притока и с изтичането на заприщаната вода да

се пресуши колкото може по-скоро и да стане проходна почвата край Сиена.

Определените за това хора едва започнаха работата, и я прекратиха. Те я оставиха за следния ден, тъй като получиха нареждането привечер, и нощта настана скоро.

8. В същото време гражданите не скръстиха ръце, понеже не изоставяха възможността за някаква помощ и не губеха надежда за спасение, макар че то беше недопустимо. Едни продължаваха да прокопават подземния проход с вярата, че вече приближават насрещния вал, те преценяваха на око разстоянието от, стената до насипа и го измерваха в изкопа с връв. Други под светлината на факли се стараеха да възстановяват пропадналата част от стената. Изграждането ставаше леко, защото при пропадането камъните се бяха изтърколили към вътрешната страна. Но и сега, когато вярваха, че се намират в безопасност, работата не мина спокойно; към полунощ в тази част на насипа, където вечерта етиопците започнаха да прокопават, било че натрупаната на това място пръст беше рохкава и неотъпкана и основата беше поддала, било че при прокопаването се бе получило празно пространство, в което са пропаднали долните пластове, било че през пробива, направен не толкова дълбоко, колкото са си представяли копачите, под равнището на насипа през нощта водата преляла и след като веднъж си пробила път, незабелязано задълбала. А може би това е било дело на божествена намеса — тъй ненадейно стана, сривът.

Чу се такъв трясък и шум, че вся паника в умовете. Като не знаеха какво се е случило, и етиопците, и самите сиенци предположиха, че по-голямата част от стените и града са рухнали.

Етиопците, които се намираха във от опасност, останаха спокойни в очакване да разберат на сутринта случилото се. Но гражданите се суетяха навсякъде около стените. Всеки, чийто участък беше незасегнат, мислеше, че бедата се е случила на друго място, докато утринната светлина разкри обгърналото ги бедствие. Пробивът и приборът на възвръщащата се вода се виждаха отдалеч.

Етиопците скоро започнаха да преграждат приливния отвор: спускаха решетки от сглобени дъски, подпираха отвън с дебели стволове от дървета, същевременно ги замазваха със смес от глина и съчки. Всичко това се носеше от много хиляди хора на ръце от брега и



от лодки. Така водата се оттегли. Но не беше възможно да се отиде от едните към другите. Защото почвата беше покрита от дебел слой тиня и там, където повърхността ѝ изглеждаше суха, под нея се намираше тиня, в която затъваха дълбоко краката на коне и хора.

9. Така прекараха два-три дни, през които като знак на мир сиенците разтвориха вратите, а етиопците свалиха оръжието. Беше настъпило негласно примирие, стражата и от двете страни стоеше безучастна, повечето от гражданите се отдадоха на веселие. Времето съвпадна с Нилските тържества, най-големия празник у египтяните, чествуван през време на лятното слънцестоене, когато водите на Нил се покачват, и тачен от египтяните над всички други празници по следната причина:

Египтяните изобразяват Нил като бог и го смятат за най-великия от всемогъщите. Те възвеличават реката като подражател на небето, понеже без облаци и дъжд им напоява орната земя и винаги редовно всяка година се разлива. Това вярва простолюдието. Но обожествяват реката за следното: вярват, че битието и животът на хората идват от сливането на влажното и сухото първоначало. Смятат, че другите елементи съществуват заедно с тях и произлизат от тях. Нил бил влажният елемент, а тяхната земя другият. Ето това е вярването на народа. А посветените поучават, че земята е Изида, а Нил — Озирис, с тези имена те наричат действителни неща. Богинята тъгува при отсъствието на Озирис и се радва, когато той е заедно с нея, а когато не се явява, тя пак го жали и ненавижда Тифон като негов враг. Никой от естествоведите, мисля, и от богословите не разкрива пред непосветените дълбокото значение на нещата, но го съобщава във вид на мит, а пред посветените в мистериите разкриват тайните чрез огненосната светлина на истината.

10. Нека се приема благосклонно казаното и нека се пазят със страхопочит и мълчание по-дълбоките тайнства, а сега да продължим със събитията в Сиена. Щом започна празникът на Нил, жителите на града се посветиха на жертвоприношения и на обредни тайнства. Макар че поради заобикалящите ги опасности те изпитваха тежки телесни страдания, и при съществуващите условия те не забравяха религиозното благочестие.

Ороондат изчака полунощ, когато сиенците след угощението тънеха в дълбок сън, и изведе войската си, след като тайно определи на персите времето и вратата, през която да излязат. Той предварително нареди на всички десетници да оставят на самото място конете и добитъка от обоза, за да се освободят от неудобството и да не разбере никой от шума какво става, а да вземат само оръжието си и всеки по дъска или греда.

11. Когато се събраха на уречената врата, той нареди да наслагат напреки върху тинята една до друга дъските, които носеше всяка десетка, като стоящите отзад непрекъснато ги предаваха една след друга на предните. Така преведе като по мост много лесно и много бързо множеството. Етиопците не бяха се постарали да поставят стражи и спяха безгрижно. И така Ороондат, щом стъпи на твърда почва, тайно поведе в бяг до задъхване цялата войска към Елефантина. Въведе я в града, без да срещне съпротива — на изпратените от Сиена двама перси беше заповядал да очакват всяка нощ пристигането му. И когато те чува уговорената парола, веднага разтвориха пред него градските порти.

С настъпването на деня сиенците научиха за бягството. Най-напред всеки забеляза, че са напуснали дома му квартируващите у него перси, след това в разговори се уведомяваха един други и накрая забелязаха дъсчения мост върху мочура. Отново изпаднаха в безпокойство, очаквайки да бъдат обвинени във второ и по-тежко нарушение, че след такава пощада се показали неблагоприятни и подпомогнали персите в бягството им. И решиха да излязат всички навън от града и да се предадат на етиопците, като ги уверят с клетва, че не знаели, и да измолят, ако могат, милостта им. И така събраха се стари и млади, взеха в ръце клонки като знак на молба и със запалени свещилници и факли, държейки пред себе си вместо херолдските жезли свещените статуи на боговете, се отправиха през дъсчения мост през мочура към етиопците. На известно разстояние от тях паднаха на колене като молители и по уговорен знак нададоха общи жални стонове за състрадание. За да умилостивят още повече етиопците, пушнаха на земята пред себе си малки дечица и ги оставиха да се придвижат, както могат, за да смекчат чрез доверчивите и невинни същества гнева на етиопците. Децата от смущение и незнание какво

става, а може би и изплашени от непрекъснат вик, изоставяха родителите и гледачите си и тръгва: с пълзене към неприятелите, а други се обръщаха назад с неуверени стъпки и с предизвикващ състрадание плач, сякаш съдбата им внушила този начин на молбата.

12. Хидасп, като видя това, помисли, че те подсилват предишната си молба и се предават в пълно подчинение. Затова прати да ги запитат какво искат защо идват сами, а не заедно с персите. И сиенците разказаха всичко — за бягството на персите, за своята невинност, за празника на бащите, че били заети божествената служба и в съня си след угощението забелязали нищо. Но дори и да са видели, когато измъкват, понеже били невъоръжени, не биха могли да възпрат въоръжените.

При това известие Хидасп предположи — както наистина беше, — че Ороондат му готви някаква измама и засада. Той поръча да извикат само жреците и като се поклонил пред образите на боговете, които те носеха със себе си, за да внушат повече страхопочитание, ги попита могат ли да му съобщят нещо повече за персите — накъде се отправили, на какво могат да разчитат и какво ще предприемат.

Жреците отговориха, че не знаят точно нищо, но допускат, че са отишли в Елефантина, където се изтеглила главната му сила, и че Ороондат се осланя и на другата войска, но особено на тежковъоръжените конници.

13. След това съобщение те го помолиха да влезе в града, като го смята за свой собствен, и да прекрати гнева си към тях. Но Хидасп не сметна за разумно този момент да влезе в града, а изпрати две фаланги от тежковъоръжени да разберат няма ли някаква засада и ако няма нищо подобно, да останат за охрана на града. Той отпрати сиенците с добри обещания, сам построил войската си, за да пресрещне персите, ако те настъпят, или ако закъснеят, той да ги нападне.

Още не бяха се построили всички, и дотичаха съгледвачи с известието, че персите се приближават в боен строй. Ороондат бил наредил да се събере цялата му войска в Елефантина, а сам, като научил за неочакваното напредване на етиопците, бил принуден да е насочи с малък отред от перси към Сиена. Възпрепятствуван от вала, потърсил милост и след обещанието на Хидасп показал голямото си

вероломство — изпратил по етиопците двамата перси уж за да разберат мнението на елефантинците за мирните условия на Хидасп, а в същност да узнаят дали са готови да се бият, ако сам той успее да се измъкне. И започнал да осъществява коварния си план. Като намерил войските готови, веднага ги извел, без ни най-малко да забави нападението, за да изпревари, както се надявал, пригответленията на неприятелите.

14. Вече се виждаше как построява войската, която смайваше погледите с персийския разкош и огряваше цялата равнина със сребърните и позлатени оръжия. Слънцето едва беше изгряло и хвърляше лъчите и в лицата на персите, някакво неизразимо сияние преминаваше и върху най-отдалечените редици. Собственото лъчение на въоръжението отговаряше на слънчевия блясък.

На дясното крило бяха строени самите перси и равноправните им меди, отпред тежковъоръжените, отзад следваха стрелците, за да могат необременени от въоръжението и прикрити от тежковъоръжените да пращат сигурно стрелите си. Египетската и либийската войска и цялата наемническа част Ороондат разположи на левия фланг, като ги подсили с копиеносци и прашкари, на които нареди да нанасят бързи удари и да хвърлят копия, като притичват от фланговете.

Самият той застана в средата, покачен на блестяща сърпоносна колесница и прикриван от двете страни от фаланга, а пред себе си разположи само защитени с броня конници, на които особено се облягаше, когато встъпваше в битка. Тази персийска фаланга е винаги най-годна за бой и в сражения се изнася като непревземаема стена на предната линия.

15. Начинът на пълното им въоръжаване е следният:

Всеки мъж е подбран и се отличава с телесна сила, носи шлем, излят нарочно от един къс и наподобяващ като маска точно лицето. Той покрива напълно главата от темето до шията, като оставя отвор само за очите.

Дясната ръка е въоръжена с копие, по-дълго от обикновеното, а лявата е свободна, за да държи юздите. Отстрани е провесен мечът, броня предпазва не само гърдите, но и цялото тяло. Нейната изработка

е следната: Изливат медни и железни плочки в четириъгълна форма със стени в размер по една педя. Наслагват ги една върху друга с краищата така, че винаги краят на горната да лежи върху долната, и така непрекъснато, и ги свързват в шевове под плочките с кукички. Така се получава някаква люспеста дреха, която пада свободно върху тялото, прилепва от всички страни, като обхваща всяка част на тялото и се свива или се разпуска, без да пречи на движението. Снабдена е с дълги ръкави и стига от шията до коленете, като оставя свободни само бедрата, за да позволява качването върху гърба на коня. Тази броня е защитно средство против всякакви стрели и предпазва от всякакво раняване. Наколеникът почва от стъпалото, стига до коляното и се свързва с бронята. С подобно снаряжение се обезопасява и конят. Краката му обвиват с шини, главата пристягат изцяло с начелници, от гърба до търбуха от двете му страни спускат покривало от желязна плетеница, която същевременно го и предпазва и поради гъвкавината си не пречи при препускането.

Така брониран и стегнат, конникът се качва на коня, но не се мята сам, а поради тежестта си се повдига от други. Когато дойде времето за боя, отпуска юздите на коня, пришпорва го с грозен вик и се нахвърля срещу неприятелите като някакъв железен човек или като движеща се изкована статуя. Копието се издава с острието си хоризонтално много напред и се прикрепва с клуп за шията на коня. Долният край виси на примка от бедрото на коня, при сблъскване не се поддава, но подпомага ръката на конника, която само насочва удара. Когато го обтегне и се опре на него за мощен удар, пронизва в устрема си всичко насреща, а често с един удар засяга двама.

16. Такава беше конницата на сатрапа и така построи той персийската войска, когато тръгна направо насреща, като винаги се придържаше с гърба си към реката. Макар че по броя на хората си отстъпваше на етиопците, чрез реката беше предпазен от обхват.

Срещу него потегли и Хидасп. Той беше разположил срещу персите и медите дясното си крило от бойците на Мероя<sup>[3]</sup>, тежковъоръжени и опитни в бой отблизо. А на троглодитите и съседите на страната, в която вирее канелата — лековъоръжени, бързоноги и отлични в лъка, беше поставил задачата да безпокоят прашкарите и копиеносците на левия фланг на неприятеля. Като

разбра, че средата на персийската войска се слави с конниците-броненосци, сам той се насочи с кулоносните си слонове против тях, като построи отред тежковъоръжени блемии и серийци<sup>[4]</sup> и им нареди какво да правят през време на битката.

17. От двете страни вдигнаха бойните знамена. Персите обявиха началото на нападението с тръби, а етиопците с дайрета и барабани. Ороондат поведе със силен зов бегом своите фаланги, а Хидасп заповяда на войската си отначало да напредва бавно крачка по крачка, за да не изостават слоновете назад от първите редици, още за да отслаби устрема на неприятелските конници чрез по-голям промеждутък. Когато те се приближиха на разстояние колкото един хвърлей на копие и блемийците забелязаха, че защитените с броня конници пришпорват конете си за атака, изпълниха поръката на Хидасп. Те оставиха серийците за прикритие и защита на слоновете, а сами се устремиха, колкото бързо можеха, по-напред от първите редици и се втурнаха срещу бронираните конници, като пред наблюдаващите ги изглеждаха на обезумели. Така в малоброен състав нападаха по-многобройния и добре въоръжен неприятел. Персите още повече, отколкото преди, пришпориха конете си, като помислиха за своя сполука дързостта на противниците и че още при първото сблъскване ще ги надвият.

18. Тъкмо блемийците дойдоха пред тях на разстояние копие, изведнъж по даден знак се снишиха и се промъкнаха под конете. Опрени с едното коляно на земята, те внимаваха само да не им стъпчат главата и гърба. И започнаха да вършат нещо неочаквано: пореха над себе си с мечовете тръбусите на конете, така че немало конници паднаха. Конете от болка вече не се подчиняваха на юздите и отхвърляха от себе си конниците, които, проснати като трупи, блемийците мушкаха в бедрата — тежковъоръжените персийски конници са неподвижни, когато някой не им се притече на помощ.

Тези, чиито коне не бяха засегнати, се понасяха срещу серийците.

А те, щом ги приближаваха, се отдръпваха зад слоновете и се криеха зад животните като зад хълмове или крепости. Тук произлезе голяма сеч и загинаха почти всички конници. Конете при

необикновения вид на слоновете, които се появяваха внезапно и с необикновената си големина всяваха ужас — или се обръщаха назад, или се понасяха в безредие, така че много скоро фалангата се разпадна. А тези от кулите на слоновете — по шестима на всяка, от които по двама мятаха сгрели на трите страни, като оставяха свободна само задната, хвърляха непрекъснато и точно от кулите като от крепост стрели, които поради гъстотата си изглеждаха на персите подобни на облак. И понеже етиопците се прицелваха предимно в очите на неприятелите — сякаш нямаше сражение на равни срещу равни, а съревнование в точна стрелба, — те улучваха така безпогрешно, че улучените политаха в безредие през тълпата със стърчащи из очите стрели като двете цеви на флейта. Други, като не можеха да удържат устремния бяг на конете, се натъкваха против волята си заедно с тях на слоновете и там едни от тях загиваха, събаряни и изпотъпквани от слоновете, а други от серийците и блемийците, които изскачаха като из засада иззад слоновете, с точно улучване ги нараняваха или в двубой ги сваляха от конете на земята. Тези, които се промъкваха, отстъпваха, без да успеят да сторят нещо на слоновете. Защото животните са защитени с броня и влизат в боя облечени в желязо, освен това са снабдени от природата с дебела кожа, с твърд външен пласт, и разтрошават всяко острие, като отбиват удара.

19. Останалите се обърнаха в бягство, но най-позорно от всички Ороондат. Той изостави колесницата си, метна се на един от нисейските<sup>[5]</sup> коне и побягна. Египтяните и либийците от лявото крило, като не знаеха това, продължаваха с голямо ожесточение да се бият. Те понасяха повече загуби, отколкото причиняваха, но устояваха на опасностите упорито и мъжествено. Мъжете от страната на канелата, стоящи срещу тях, ги притискаха страшно и ги поставяха в голямо затруднение. Те се изтегляха пред нападенията им и ги изпреварваха, отдалечаваха се на големи разстояния и извърнати назад в бега си, ги обсипваха със стрели. А нападаха отстъпващите, замерваха ги отстрани с прашките си или стреляха с малки стрели, намазани със змийска отрова, които веднага причиняваха мъчителна смърт. Бойците от страната на канелата стрелят сякаш повече за забавление, отколкото сериозно. Те слагат на главата си кръгла плетеница, набучват наоколо по нея стрелите, с перестите им краища

обърнати към главата, а остриите обръщат навън, като лъчи. Оттам при сражение всеки вади като из стрелник готовите стрели, извива се и се прегъва в някакви диви подскоци като сатир и увенчан със стрелите, гол, ги отпраща без желязно острие срещу противниците. Те употребяват именно гръбна змийска кост, изправят останалото за дългата част на стрелата, а края ѝ изострят колкото може повече; навярно стрелите водят така името си от костта.<sup>[6]</sup>

Известно време египтяните устояваха и противопоставяха на стрелите плътна стена от щитове. По природа смели, те презират смъртта не толкова от изгода, а от славолубие, може би и от страх от наказание за напускане на строя.

20. Но щом узнаха, че броненосните конници, които те смятаха за най-голяма сила и надежда на войната, са унищожени, че сатрапът избягал и прочутите тежковъоръжени меди и перси ни най-малко не се проявили в сражението, а след незначителен успех против стоящите срещу тях мъже от Мероя претърпели по-големи загуби и последвали останалите, египтяните отстъпиха и се обърнаха в стремглаво бягство.

Хидасп, който като от наблюдателна кула проследи блестящата си вече победа, изпрати глашатаи при преследвачите със заповед да не се впускат в убийства, но да заловят и да доведат колкото се може повече живи пленници, преди всичко Ороондат. Така и стана.

Етиопците обтегнаха флангите си наляво, като изтеглиха нашироко на двете страни построените в дълбочина сили, обърнаха фланговете, заградиха персийската войска и оставиха на противника за бягство само един изход по посока на реката. Към нея се втурнаха повечето, повлечени от конете и от сърпоносните колесници и от останалия човешки наплив. Тогава персите разбраха, че привидната превъзходна тактика на сатрапа е неразумна и вредна за тях. Отначало от страх да не бъде обграден, той се беше опрял гърбом на Нил, но без да усети, си прегради пътя назад. Там и самия той попадна в плен.

Ахемен, синът на Кибела, беше научил всичко, което се случи в Мемфис, и намисли да убие в бъркотията Ороондат (сега се разкайваше за доноса си срещу Арсака, тъй като доказателствата бяха пропаднали). Но не успя да го нарани на опасно място. Той веднага получи възмездие от стрелата на етиопец, който позна сатрапа и като искаше според заповедта да запази живота му, се възмути против



подлото дело: неприятелски беглец да вдига ръка срещу свои, търсец удобния случай да отмъсти на личния си враг.

21. Етиопецът плени сатрапа и го доведе при Хидасп. Той, като го видя, че се намира пред последно издихание и че му изтича кръвта от раната, се опита чрез заклинания на запознатите с това дело да го съживи. И понеже възнамеряваше, ако може, да го спаси, започна да го окуражава.

— Драги — каза му, — да бъдеш спасен, отговаря на моето убеждение (добре е упоритият противник да се побеждава в боя, а веднъж победен — с добро). Но защо в същност се показва така вероломен?

— Вероломен към тебе — отвърна, — но верен на моя господар.

— А какво наказание си определяш вече като победен? — попита отново Хидасп.

— Същото — отговори му той, — каквото моят господар би наложил на някой от твоите стратегии, който е показал вярност към теб.

— Наистина — каза Хидасп — той би го похвалил, би го надарил и освободил, ако е истински цар, а не тиранин. Така чрез похвали към чуждите би поощрил своите за подобно поведение. Но ти си чуден човек — наричаш се верен, а сам ще признаеш, че беше неразумно от твоя страна да се противопоставиш безумно на толкова хиляди?

— Може би — отговори той — не беше неблагоприятно да се съобразя с мнението на моя цар, според което във войната трябва повече да се наказват страхливците, отколкото да се отличават храбреците. Затова реших да тръгна срещу опасността и да извърша нещо голямо и неподвижано — във война нередко се случват чудеса. Или, ако остана жив, да си запазя възможността да се извинявам, че съм направил всичко според силите си.

22. След като изслуша отговора на въпроса си, Хидасп похвали Ороондат и го изпрати в Сиена с поръка лекарите да се погрижат за лечението му. И сам той заедно с подбрани части от войската влезе там посрещнат от целия град — стари и млади отрупваха войниците с венци и нилски цветя и славиха с победни благослови Хидасп.

Щом той влезе в града върху слон като върху колесница, веднага се посвети на жертвоприношения и благодарствени свещенодействия

пред всемогъщите сили. Тогава попита жреците за началото на нилския празник и дали могат да му покажат всички чудеса и забележителност на града. Те му посочиха кладенеца — измервател на равнището на Нил, подобен на мемфиския, изграден е от еднакви изгладени камъни с издълбани върху тях черти на лакът отстояние една от друга. Речната вода, като се просмуква през почвата и достига до тях, показва на местните жители прииждането и оттеглянето на Нил, а те по броя на покритите и откритите черти определят покачването и спадането на водата. После му показаха и стрелките на слънчевия часовник, които по обед не хвърлят сянка, тъй като слънцето през време на лятното слънцестоене в местата около Сиена стои точно в зенита, огрява предметите от всички страни и не допуска да хвърлят сянка. Така и водата дълбоко в кладенците се огрява по същата причина. На това Хидасп не се учуди твърде много (същото явление се наблюдава и в етиопска Мероя).

След това жреците започнаха да славят празника, превъзнасяйки Нил. Назоваваха го Хор<sup>[7]</sup> и хлебодател на целия Египет, спасител на Горния, баща и създател на Долния, понеже всяка година нанася нова тиня и оттам получава името си („Нова тиня“<sup>[8]</sup>), и показва годишните времена — лятото чрез прилива, есента със спадането си, пролетта с поникването на цветята по бреговете му и със снасянето на крокодилските яйца. Така че Нил не означава нищо друго освен годината, това се засвидетелствува и от името: ако буквите се превърнат на сметачни камъчета, ще се получат единици, колкото са дните на годината.<sup>[9]</sup> Към това жреците прибавиха описание на свойствата на растенията, цветята, животните и още много други.

— Но с тези неща не Египет трябва да се гордее — възрази Хидасп, — а Етиопия. Защото тази река, или според вас този бог, и всяко речно същество изпраца тук етиопската земя и тя справедливо трябва да извиква почитанието ви като прамайка на вашите богове.

— За това и ние я почитаме — отвърнаха жреците — и за всичко друго, и защото ни изпрати тебе, нашия спасител и бог.

23. — Похвалите трябва да бъдат благочестиви — каза Хидасп и влезе в палатката си. През останалата част от деня той си отпочиваше. Тогава устрои пиршество за видните етиопци и за жреците на Сиена и нареди на другите също да пируват. За целта сиенците доставиха за

войската (една част безплатно, другата срещу заплащане) много стада добитък и много стада овце, кози и свине и в голямо изобилие вино. На следния ден Хидасп, седнал на издигнатина, започна да разпределя между войската впрегатния добитък, конете и останалата плячка, която беше завзета в града и през време на сражението, като на всеки даваше според заслугата и за извършеното.

Когато се яви пред него мъжът, който плени Ороондат, Хидасп му предложи:

— Поискай каквото желаш.

— Нищо — отвърна той, — царю, не искам, достатъчно ми е това, което взех от Ороондат, когато го залових и по твоя заповед запазих жив.

И в същото време посочи ножницата на меча на сатрапа, украсена със скъпоценни камъни и струваща много таланти. Тогава мнозина от заобикалящите го извикаха, че тази скъпоценност е премного за един войник, а подобава на цар.

Хидасп се засмя.

— Кое би подобавало повече на един цар — попита той — от това, да не проявява по-малко великодушие от алчността на този мъж? А и законът на войната дава право на победителя да смъкне доспехите от тялото на пленника. Затова нека той си отиде с това, което и без наше съгласие би могъл да укрие от нас.

24. След това се изстъпиха тези, които плениха Теаген и Хариклея.

— Царю — казаха те, — нашата плячка се състои не от злато и скъпоценни камъни — неща, които у етиопците са евтини и лежат на купища в царския дворец. Но ние ти водим девойка и момък, брат и сестра елини, които по снажност и красота надминават всички хора освен тебе, и се надяваме, че не ще ни лишиш от щедростта си.

— Добре — отвърна Хидасп, — че ми припомняте. Преди, когато ги водехте, в общата суматоха ги видях набързо. Така че доведете ги. Да дойдат и останалите пленници.

Потърсиха ги веднага. Един бързоходец се отправи навън от стените при обоза и поръча на пазачите им да ги доведат при царя колкото може по-скоро. Пленниците запитаха един от пазачите си —

полуелин, къде ги водят. Той им отговори, че цар Хидасп ще прави преглед на пленниците.

— О, богове, спасители! — възкликнаха в един глас двамата, като чуха името Хидасп. Дотогава все още те се съмняваха дали някой друг не е станал цар.

— Явно, любима — тихо прошепна Теаген на Хариклея, — ти ще кажеш на царя кои сме — та това е Хидасп, за когото често ми говореше, че е твоят баща.

— Най-сладки мой — отговори Хариклея, — големите неща се нуждаят от голяма подготовка. Нещата, за които божеството е поставило объркано начало, неизбежно ще стигнат до своя край побавно. Освен това, което е било прикривано дълго време, не бива да се разкрива изведнъж. Отсъствува и най-главното лице от цялата наша драма, от което зависи както завръзката, така и развързката ѝ — моята майка Персина. А знаем, че по божествено провидение тя все още е жива.

— Но ако преди това ни принесат в жертва или ни подарят като пленници и осуетят пристигането ни в Етиопия? — подхвана Теаген.

— Съвсем не — каза Хариклея. — Често слушахме от стражите, че ни хранят, за да бъдем принесени в жертва на боговете в Мероя. Така че няма никаква опасност по-напред да ни подарят или да ни убият. Ние сме обречени на боговете с тържествена клетва, а на хората, които спазват благочестието, не е позволено да я престъпват. Ако от прекомерна радост разкрием нашата тайна в отсъствие на тези, които я знаят и могат да я засвидетелствуват, лесно можем да възбудим у слушателя негодувание и справедлив гняв. Ако се случи така, той ще сметне за подигравка и безочие това, някакви пленници, определени за робство, неубедителни измамници, като с театрален номер да се представят за царски деца.

— Но — възрази Теаген — разпознавателните знаци, които, зная, носиш и пазиш, ще покажат, че това не е измислица и измама.

— Разпознавателните знаци — отвърна Хариклея — са разпознавателни знаци само за тези, които ги познават и са ги подхвърлили. А за тези, които не ги знаят или не могат всичко да знаят, са само обикновени скъпоценности и накити, които могат да уличат в кражба и грабителство тези, които ги носят. Ако дори Хидасп ги разпознае, кой ще го убеди, че ги е дала Персина, кой ще го убеди, че

ги е дала майката на дъщеря си? Неоспоримо разпознавателно средство, Теагене, е майчината природа. Тя от пръв поглед събужда сърдечно чувство към детето у родителката, движена от тайно съчувствие. Не бива да подценяваме и това, чрез което разпознавателните знаци стават напълно достоверни.

25. Докато разговаряха така, неусетно стигнаха близо до царя. Заедно с тях беше доведен и Багоас. Когато Хидасп ги видя пред себе си, скочи изведнъж от трона и извика:

— О, богове, бъдете милостиви! И пак седна и се замисли.

Първенците, които стояха край него, го запитаха какво му е.

— Снощи ми се присъни — отговори той, — че ми се роди дъщеря и тя изведнъж израсна до такава красота. Аз не обърнах внимание на съня, но сега си го спомням, като видях приликата с тази девойка.

Обкръжаващите му казаха, че човешката душа е надарена със способността да си представя образно бъдещето. И той, като помисли тогава, че случаят не заслужава внимание, запита двамата кои са и откъде са.

Докато Хариклея мълчеше, Теаген отговори, че са брат и сестра елини.

— Благословена Елада! — възкликна Хидасп, — освен всичко друго тя ражда красиви и съвършени хора и сега ми изпраща истински и щастливи жертви за победните ни тържества.

— Но защо не ми се яви в съня и син — каза с усмивка царят на околните си, — щом този младеж е брат на девойката, както казвате, трябвало и той да се яви в сънищата ми.

После се обърна към Хариклея и я заговори на елински (този език се изучава от етиопските гимнософисти и царе):

— А ти, девойко, защо мълчиш и не отговаряш на въпроса ми?

Хариклея отговори:

— Пред божествените олтари, за които — ние знаем — ни определиха за жертва, ще научите за мене и за моите родители.

— Но те в коя страна се намират? — я попита Хидасп.

— Те присъствуват тук — отговори тя — и сигурно ще присъствуват на жертвоприношението.

Хидасп пак се усмихна.

— Наистина — каза той — тя сънува наяве, тази дъщеря на съня ми, щом си въобразява, че родителите ѝ ще довтасат от Елада в Мероя. Но отведете двамата сега с внимателни обноски и с обичайната грижа, а да бъдат украса на жертвоприношението. Но кой е този до тях, който прилича на евнух?

— Той е наистина евнух, нарича се Багоас, най-довереният роб на Ороондат — отговори един от свитата.

— Нека и той ги последва — заповяда Хидасп. — не като жертва, но като страж на едната жертва — на тази девойка, която поради красотата си се нуждае от бдителен надзор, за да се запази чистотата ѝ до часа на жертвоприношението. Защото ревността е присъща на евнусите. Това, от което са лишени, искат да отнемат и от другите.

26. След това той направи преглед на редиците на другите пленници и започна да ги разпитва. Тези, които съдбата отдавна беше предопределила за робство, раздаде даром. Тези, които имаха благороден произход, пусна на свобода. Десет младежи, също толкова девойки, които се отличаваха с красотата си, заповяда да отведат заедно с Теаген и Хариклея за същата участ. На всички останали изпълни желанията. Накрая се обърна към Ороондат, когото донесоха по негова заповед на носилка.

— Аз постигнах това, което породил войната и което отдавна беше повод за вражда. Превзех Фили и смарагдовите мини, но не страдам от болестта на мнозина, не се изкушавам от съдбата за властолюбие, не разширявам до неограниченост властта си като победител, но се задоволявам със земите, които отначало ми е определила природата, която е отделила Египет от Етиопия чрез Праговете. Така че получил това, за което дойдох, аз се завръщам, спазвайки справедливостта. А ти, ако оцелееш, продължи да управляваш като сатрап както преди и събщи на персийския цар следното: Твоят брат Хидасп те победи с десницата си, но поради мъдростта си ти оставя всички твои владения. Той е готов, ако ти си съгласен, да поддържа с тебе дружба, която е най-прекрасното благо на хората, но ако ти започнеш отново, не ще се откаже и от борбата. На тези сиенци сам опрощавам за срок от десет години наложените данъци, предлагам и ти да направиш същото.

27. Това заявление се посрещна от присъстващите граждани и бойци с ликуване и ръкопляскане, което се чуваше надалеч. Ороондат протегна ръце и като праметна дясната върху лявата, се поклони — почит, която персите обикновено не отдават на чужд цар.

— Не мисля, присъстващи — каза той, — че нарушавам нравите на страната си, като признавам за цар този, който ми подари властта на сатрап, и не мисля, че престъпвам закона, като се прекланям пред най-справедливия между хората, който молеше да ме убие, а прояви човечност и ме остави да управлявам като сатрап. Затова аз се заричам, ако остана жив, да съществува между етиопците и персите траен мир и вечно приятелство и да спазвам обещанието, дадено на сиенците. Ако пък не оживея, нека боговете се отплатят за великодушието към мене на Хидасп, на дома и рода на Хидасп.

---

[1] Плетър, гръцка мярка за дължина, равна на 30,83 м, или на 1/6 от стадия. ↑

[2] Дългите стени, три отбранителни стени, издигнати в V в. пр.н.е. в Атина, свързващи града с морските му пристанища Пирей и Фалерон. Подобни стени били строени и в други гръцки градове. ↑

[3] Мероя, остров и град в Етиопия, опасен от водите на Горен Нил. ↑

[4] Блемии, нубийско номадско племе от десния бряг на река Нил; серийци, китайско или индийско племе. ↑

[5] Нисейски коне, порода коне от Нисейската равнина в персийската област Рагиана. ↑

[6] Всъщност двете думи не произхождат от един и същ корен. ↑

[7] Хор, египетски бог, според мита син на Озирис и Изида. ↑

[8] Неправилна етимология на името на Нил. ↑

[9] Гръцките букви се употребявали и като числа:  $\alpha = 1$ ,  $\beta = 2$  и т.н. Затова съставните букви на името Нил означават:  $N = 50$ ,  $E = 5$ ,  $I = 10$ ,  $\Lambda = 30$ ,  $O = 70$ ,  $\Sigma = 200$ . Всичко 365. ↑

## КНИГА ДЕСЕТА

1. Толкова за събитията около Сиена, която след такава опасност стигна неочаквано чрез великодушието на един-единствен мъж до такъв щастлив завършек.

Хидасп изпрати по-голямата част от войската си напред и сам се отправи за Етиопия, съпровождан на далечно разстояние от радостните възгласи на всички сиенци и всички перси. Отначало той се придвижваше все по брега на Нил и в близост до реката. А когато стигна Праговете, принесе жертва на Нил и на местните богове и се отклони към вътрешността на страната. Щом пристигна във Фили, остави войската да почива два дена. След това отново изпрати напред голяма част от войската заедно с пленниците, а сам той остана, подсили степите, постави стража в града и продължи пътя си. Изпрати пред себе си двама конници, които трябваше по пътя си да сменят в градове и села конете, за да изпълнят най-бързо заповедта му — да съобщят на жителите на Мероя победата.

2. А на мъдреците, които се наричаха гимнософисти, членове на държавния съвет и съветници на царя, писа следното:

„На най-божествения съвет цар Хидасп.

Съобщавам ти радостната вест за победата над персите не за да се хваля с успеха си (защото искам да умилостивявам капризната съдба), но за да ви известя с това писмо, че вашата пророческа дарба както винаги и сега се доказва. Поканвам ви и ви моля да дойдете на обичайното място, за да придадете с присъствието си още по-голям блясък на благодарствените победни жертвоприношения пред целия етиопски народ.“

А на съпругата си Персина писа така: „Знай, че ние победихме и което е още по-важно за тебе, сме живи и здрави. Така че подготви тържествените благодарствени шествия и жертвоприношения, покани също мъдреците съгласно отправената им от моя страна покана и бързо



ела заедно с тях на полето пред града, посветено на нашите домашни богове Хелиос, Селена и Дионис.“

3. Когато Персина получи писмото, каза: — Ето съня, който сънувах през тази нощ. Присъни ми се, че съм трудна и веднага раждам. Новороденото ми беше дъщеря, тозчас узряла за брак. Родилните болки, както изглежда, означават военните усилия, а дъщеря ми в съня предвещава победата. Но идете и изпълнете града с радостната вест.

Вестителите послушаха поръката ѝ. Увенчали с нилския лотос глави и размахвайки палмови клончета в ръце, те препускаха на коне през главните градски стъгди и със самото си появяване разпространяваха вестта за победата.

Веднага Мероя избухна в радост и възторзи. През нощта и през деня жителите на града уреждаха танци и жертвоприношения по родове и улици, и по братства в чест на боговете и украсяваха храмовете. Ликуваха не толкова за завръщане на Хидасп, който поради справедливостта и добротата си спрямо подвластните събуждаше у народа синовна обич.

4. Персина изпрати стада от говеда, коне и овце антилопи, грифони и всякакви други животни в свещеното поле, за да подготвят от всеки вид хекатомби за жертвоприношенията, които да послужат после за трапеза на народа. Най-накрая тя отиде при гимнософистите, които бяха устроили жилището си в храма на Пан, предаде им там писмото на Хидасп и ги покани да изпълнят волята на царя и като отдадат също така и на нея милостта си, да украсят с присъствието си празненството.

Те я помолиха да почака малко, оттеглиха се според обичая във вътрешността на храма, за да се допитат до боговете как да постъпят, и не след дълго се завърнаха. Сред мълчанието на останалите първият член на съвета Сисимитър обяви:

— Персина, ние ще дойдем, защото боговете позволяват. Божеството предвещава някакъв смут и вълнение през време на жертвоприношението, но краят ще бъде благополучен и щастлив. Като че някаква част от вашето тяло или от вашето царство е била загубена, но съдбата тогава отново ще възвърне търсеното.

— И страшното — отвърна Персина, — и изобщо всичко ще завърши добре при вашето присъствие. А щом разбере, че Хидасп пристига, ще ви съобщя.

— Не е нужно да ни съобщаваш — отвърна Сисимитър. — Той ще дойде утре сутринта и това ще ти извести скоро с писмо.

И наистина така се случи. Още докато Персина пътуваше за дома и приближаваше царския дворец, конник ѝ предаде писмо на царя, което известяваше, че пристига на следния ден.

Веднага глашатаи разгласиха съдържанието на писмото. Разрешаваше се само на мъжете да присъствуват на посрещането, а се забраняваше на жените. Тъй като жертвите се принасят на най-чистите и лъчисти богове Хелиос и Селена, не се позволяваше да участвуват жените, за да не се случи някакво, макар и неволно, опетняване на жертвените животни. Разрешаваше се да присъствува от жените само жрицата на Селена. А тя беше Персина, тъй като според закона и обичая жреци на Хелиос и Селена бяха царят и царицата. Щеше да присъствува на действието също Хариклея, но не като наблюдателка, а като жертва на Селена.

И ето несдържана възбуда обзе целия град. Без да дочакат обявения ден, от вечерта започнаха да се прехвърлят през реката Астабор едни през моста, а други върху лодки от тръстика, каквито се полюшваха на много места по брега и улесняваха живеещите по-далеч от моста да се прехвърлят по най-краткия път. Те са много бързи поради строителния им материал и малката им тежест, но не побират повече от двама или трима. Защото тръстиковият ствол се разцепва на две половини и всяка от тях образува коритце.

5. Мероя, столицата на Етиопия, е разположена върху триъгълен остров, който се мие от плавателните реки Нил, Астабор и Асасоба. Нил тече срещу върха на триъгълника и се раздвоява, докато другите две реки текат от едната и от другата страна покрай него и се сливат и вливат в единния Нил, където губят течението и името си.

Островът заема огромно пространство, сякаш е цял континент (дължината му достига три хиляди, а широчината хиляда стадия). На него живеят грамадни животни, между другото и слонове, някои дървета виреят по-добре, отколкото на други места. Освен финиковите палми, които достигат преголяма височина и раждат големи и сочни

фурми, житните и ечемичните класове достигат такава височина, че могат да скрият цял конник заедно с коня и дори ездач на камила, а добивът е триста пъти по-голям от посева, тръстиката изкласява тъй, както съобщихме по-горе.

6. Тогава през цялата нощ преминаваха реката едни на едно, други на друго място, посрещаха и славеха Хидасп като бог. Това правеха далеч извън града. Малко по-напред от свещеното поле го поздравиха с ръкостискания и целувки гимнософистите, а Персина след тях в преддверието на храма отвътре на оградата. Там на колене възнесоха благодарствени молебствия за победата и щастливото завръщане, след което излязоха вън от оградата и се запътиха към мястото на общонародните жертвоприношения. Седнаха вътре във вече приготвената на полето палатка. Тя беше разгъната върху четири току-що отсечени тръстики, които като четири колони носеха от всеки ъгъл цялата постройка. Отгоре те се подвиваха заедно в арка съединяваха се помежду си чрез сплетени палмови клонки и служеха за покрив. Наблизо в друга палатка стояха върху високи поставки статуите на местни те богове и герои — на Мемнон, Персей и Андромеда, които етиопските царе смятат за свои прадеди. Под тях — образите на боговете оставаха над главите им — седяха на по-ниски седалки гимнософистите. Около тях бяха построени фаланга от тежковъоръжени с вдигнати допрени един до друг щитове, за да възпират народа и да пазят свободно за жертвоприношенията мястото по средата.

Хидасп произнесе пред народа кратка реч, в която съобщи за победата и постигнатия за цялата страна успех, след това заповяда на жреците да започнат жертвоприношенията.

Бяха високо издигнати три олтара, от които двата, на Хелиос и Селена, съединени, а третият, малко по-настрани, на Дионис. Върху него колежа всякакъв вид животни. Понеже, мисля, богът беше общо почитан, го умилостивяваха с най-различни жертви. На двата олтара докараха четири бели коне за Хелиос — на най-бързия от боговете да се принесе най-бързото животно, и за Селена два бика — на близката до земята богиня принасяха животното, което служи при обработката на почвата.

7. Още докато се вършеше това, из един път се надигна някакъв смесен сподавен вик като от стекло се безбройно множество хора.

— Да се изпълни бащиният обичай! — крещеше тълпата наоколо. — Да се изпълни за народа законната жертва, да се принесе на боговете първата военна плячка!

Хидасп разбра, че искат човекозаколение, което според обичая се извършва над пленници само след победа над чужди племена. Той даде знак с ръка и обяви с жест, че веднага ще бъде задоволено желанието им, и нареди да доведат от вече определените за това пленници. Доведоха и останалите, също Теаген и Хариклея, освободени от веригите и увенчани. Всички, както е естествено, бяха унили, но по-малко Теаген.

Само Хариклея с ведро и усмихнато лице гледаше продължително и съсредоточено Персина, така че и тя се развълнува от нейния поглед.

— Съпруже — каза тя с дълбока въздишка, — каква девойка си избрал за жертва! Не зная дали съм виждала такава красота. Какъв възвишен поглед! Как гордо понася съдбата си! Какво състрадание извиква цветът на младостта и! Ако беше жива моята единствена дъщеря, която за жалост загубихме, тя щеше да бъде на нейните години. О, ако можеше, мили съпруже, да спасим девойката! За мене ще бъде голяма утеха да я взема за прислужничка. Може би нещастницата е елинка, по лице не изглежда на египтянка.

— Да, тя е от Елада — отвърна Хидасп — и от родители, които сега щяла да назове, но не ще може да ги покаже, макар че обеща. Но да я освободим от жертвоприношението е невъзможно, макар че го желая. И самият аз не зная защо се вълнувам и изпитвам някакво състрадание към девойката. Знаеш, че законът предписва да се довежда и принася в жертва на Хелиос мъж, а на Селена — жена. И понеже нея я доведоха като първа пленница и тя е определена за сегашната жертва, народът ще бъде непреклонен. Единственото нещо, което би могло да я спаси, е, както знаеш, пред жертвеника да бъде уличена в общуване с мъж, защото законът повелява да се принася на богинята, както и на Хелиос, чиста жертва. Колкото до жертвата на Дионис, за закона е без значение. Но виж, ако жертвеникът покаже, че тя се е сношавала с някой мъж, няма да бъде прилично да я приемем у дома.

— Но дано бъде уличена — извика Персина, — само да се спаси! Пленничеството, войната и дългото отсъствие от родината могат да извинят такава погрешна стъпка. Особено при нея красотата е сила против нея самата, ако ѝ се случи нещо подобно.

8. Още докато Персина говореше това и се опитваше да прикрие от присъстващите бликналите си сълзи, Хидасп заповяда да донесат жертвеника. Служителите на храма избраха веднага из множеството няколко млади момчета — само такива можеха да докосват огнището без вреда. Те го изнесоха из храма, положиха го на средата и наредиха на всеки от пленниците да се покачи на него. Който от тях се качваше, веднага си опарваше ходилата, някои не изтраяха и първия най-малък допир, защото подовата решетка се състои от сплетени златни пръчки, освен това притежава силата да обгаря всеки нечист или клетвопрестъпник. А невинните се възкачват на него незасегнати. Първите покачили се бяха отредени за Дионис и другите богове освен две или три елински девойки, които с качването си на олтара засвидетелствуваха целомъдрието си.

9. Когато и Теаген се покачи на олтара и се показва чист, извика възхищението на всички и със снажността, и с красотата си, но също и с това, че мъж в разцвета на младостта си не е запознат с делата на Афродита. И той беше определен за жертва на Хелиос.

— Зле възнаграждават етиопците тези, които живеят добродетелно — каза тихо Теаген на Хариклея. — Жертвеник и заколение са наградите за целомъдрие. Но, най-мила, защо не се разкриваш? Колко ще чакаш още, да не би докато някой ни пререже гърлата? Говори, моля те, и разкажи съдбата си. Може би ще спасиш и мене, щом узнаят коя си и ме измолиш. Ако ли това не стане, сигурно ти ще избегнеш смъртната опасност. За мене ще бъде достатъчно да го зная, и тогава ще умра.

— Наближава съдбоносният час — отговори тя. — Сега се решава съдбата ни.

Хариклея не дочака да я подканят определените служители на жертвоприношението, извади от торбичката, която носеше със себе си, делфийския жречески хитон — златотъкан, осеян с пурпурни лъчи, и го облече. Отпусна косите си и сякаш обладана от божествено

вдъхновение, изтича и скочи върху жертвеника и остана дълго време така, без да усеща нищо. Още тогава тя заслепяваше с блесналата си красота, видима от височината от всички, и поради разкошната си дреха, приличаща повече на статуя на богиня, отколкото на смъртна жена.

Всички я гледаха смаяни. Изтръгна се един вик, неразбираем и нечленоразделен, издаващ възхищение и за другото, но особено за това, че такава надземна красота и разцъфнала младост е запазила чистотата си, още по-голяма украса от нейното очарование. Така тя натъжи мнозина от народа, понеже се показва достойна за жертвоприношението. И въпреки своето страхопочитание пред боговете те биха се радвали, ако по някакъв начин тя се спаси.

Но повече се опечали Персина и тя каза на Хидасп:

— Колко клета и нещастна е девойката, която прославят за нейната беда и не навреме за невинността ѝ, а ще получи като награда за всичките тези похвали смъртта. Но, съпруге — попита тя, — какво може да се направи сега?

— Напразно ме измъчваш и я състрадаваш — отговори той. — Аз не мога да я спася, защото, както изглежда, поради природното си съвършенство тя отдавна е предопределена за боговете.

И се обърна с реч към гимнософистите:

— О, мъдри мъже — каза, — след като всичко е готово, защо не пристъпвате към жертвоприношението?

— Не светотатствувай — отговори Сисимитър по елински, за да не го разбере множеството. — Достатъчно досега сме мърсили очите и ушите си. Но ние ще се оттеглим в храма, защото и сами не одобряваме това престъпно жертвоприношение на хора и не смятаме, че то е угодно на божеството. Но дано най-после се сложи край на принасянето в жертва и на другите живи същества, тъй като според нашия разум боговете се задоволяват само с нашите молитви и благоухания. Но ти остани (понякога и царят е принуден против разума си да отстъпва на увлечението на тълпата) и изпълни тази жертва — неблагоприятна, но необходима според установения от дедите етиопски закон. След това ти ще се нуждаеш от очищение, а може би и не ще се нуждаеш. Защото не вярвам, че тази жертва ще се изпълни, като преценявам по други божествени поличби, и по светлината, която

осиява чужденците и означава, че някои по-могъщи сили се застъпват за тях.

10. След тези думи той се изправи заедно с другите членове на съвета и се готвеше да се оттегли. Но Хариклея скочи от жертвеника, завтече се и падна пред коленете на Сисимитър.

Свещенослужителите се опитаха всякак да я възпрат, като мислеха, че тя иска да измоли спасението и от смъртта.

— Мъдри мъже — извика тя, — почакайте малко.

Предстои ми съдебен спор с царстващата двойка, а разбирам, че само вие можете да отсъждате спор с такива влиятелни хора. И бъдете ми посредници там, където става въпрос за моя живот. Ще разберете, че нито е възможно, нито е справедливо да ме заколят като жертва пред боговете.

Гимнософистите изслушаха благосклонно думите ѝ.

— Царю — казаха те, — чуваш ли предложението на чужденката?

Хидасп се засмя.

— Но какъв съд — отговори той — и какво може да има между нея и мене? По какъв повод и с какво право се явява?

— Това ще покажат нейните думи — отвърна Сисимитър.

— Не е ли ясно, че работата не се отнася до съдебен спор, но до дързост, щом аз, царят, ще се съдя с една пленница?

— Справедливостта не се страхува от високопоставените — му възрази Сисимитър, — но само един царува в съда — този, който надделява с по-разумни доказателства.

— Но само с местните — каза Хидасп, — а не и с чужденци ви разрешава законът да съдите царете.

А Сисимитър каза:

— Мъдрите преценяват правото не според положението на човека, а според поведението му.

— Явно е — продължи Хидасп, — че тя не ще каже нищо съществено. Хората, които се намират в смъртна опасност, измислят неоснователни причини за отлагане. Но щом го желае Сисимитър, нека говори.

11. Хариклея, която и без това беше с ведро настроение, защото очакваше да бъде освободена, още повече се зарадва, като чу името Сисимитър. Той беше същият, който от самото начало след подхвърлянето беше я прибрал и поверил на Харикъл преди десет години, когато беше посланик пред Ороондат по въпроса за смарагдовите мини. Тогава той беше един от многото гимнасофисти, а сега беше избран за техен предводител. Лицето на мъжа Хариклея не помнеше, тъй като беше разделена от него още малка, на седем години, но като чу името му, още повече се зарадва.

Надяваше се, че той ще я защити и подпомогне при разпознаването.

Тя издигна ръце към небето и извика с висок глас:

— Хелиос, родоначалнико на моите деди, и вие, други богове, херои водители на моя род, бъдете ми свидетели, че не ще изрека никаква лъжа, помогнете ми сега в предстоящия спор, при който правото е на моя страна, както ще се види веднага от следното: царю, чужденци ли, или и местни според закона трябва да се принасят в жертва?

Хидасп отговори:

— Чужденци.

— Тогава — продължи тя — време е да си потърсиш други за жертва, защото ще откриеш, че аз съм ваша и тукашна.

12. Хидасп се учуди и заяви, че тя лъже.

— Това, на което се учудваш, е по-малкото — каза Хариклея, — по-важно е следното. Не само съм тукашна, но също произхождам от царския род и съм първа и най-близка.

А когато Хидасп отхвърли думите ѝ като празни приказки, тя му каза:

— Татко, престани да унижаваш дъщеря си.

Тук царят се отнесе не само с презрение спрямо думите ѝ, но и с негодувание, понеже ги прие като подигравка и нахалство.

— Сисимитре и всички останали — извика той, — виждате докъде води нашето снизхождение. Нима не страда от пълно безумие девойката, която се опитва с безсрамни лъжи да се отскубне от смъртта? Като на театрална сцена, за да се измъкне от безизходицата, тя се представя за моя дъщеря, когато, както знаете, аз не бях



ощастливен с рожби, но само веднъж чух, че имам дете и в същото време го загубих. Така че нека някой я отведе и повече тя да не смее да говори за отлагане на жертвоприношението!

— Никой не ще ме отвежда — извика Хариклея, — докато не заповядат съдниците. Сега ти си призован на съд, а не да издаваш присъди. Може би, царю, законът допуска да се убиват чужденци, но да се убиват собствените деца нито той, нито природата, татко, разрешава. Защото днес боговете ще те посочат за мой баща, дори и да го отричаш. Всяко съдебно дело и всеки съд, царю, борави с две главни основания: писмени доказателства и свидетелски показания. Аз ще ти приведа и двете, за да докажа, че съм ваша дъщеря, като призова за свидетел не кого и да е от множеството, но самия съдник (мисля, че най-силното доказателство на думите ми е признанието на съдника), и представям ето това писмо, което разкрива моята и вашата съдба.

13. Веднага след тези думи тя извади от пазвата си митрата, с която беше обвързала тялото си, някога подхвърлена заедно с нея, разгъна я и предаде на Персина. Тя, щом видя платното, остана като вцепенена и онемяла и дълго време гледаше ту написаните върху митрата знаци, ту пак девойката. Сърцето ѝ заби силно, разтреса се, обля я пот, тя се зарадва от откритието, но беше притеснена от неговата неочакваност и невероятност, в същото време се изплаши от недоверието и подозрителността на Хидасп, а може би и от неговия гняв и отмъщение.

Хидасп, който забеляза смущението ѝ и обхваналото я вълнение, я запита:

— Жено, какво ти е? Защо се развълнува от това писмо?

— Царю, господарю и съпруге — отговори тя, нищо повече не мога да ти кажа, но взemi и чети. От тази митра ще научиш всичко.

И тя му предаде и пак замълча, като наведе печално глава.

Хидасп прие митрата и покани гимнософистите да дойдат близо до него и да четат заедно с него. След това прочете бегло писмото и се учуди твърде много и сам, и при вида на Сисимитър, който беше смаян и с лицето си издаваше изненадата и бързите поврати на мисълта, като непрекъснато обръщаше втренчен поглед ту към митрата, ту към Хариклея.

Най-накрая Хидасп научи историята на подхвърлянето и причината.

— Зная — каза той, — че ми се е родила дъщеря. Казаха ми, че е умряла, както Персина твърдеше. Сега обаче научавам, че тя била подхвърлена. Но кой я прибрал, спасил и отгледал? Кой я отвел в Египет, където е взета в плен? Откъде се разбира, че това е същата тя и че подхвърленото дете не е загинало? Може би някой е намерил разпознавателните знаци и злоупотребява с тях поради игра на съдбата? Може би някой демон си устройва с нас шеги и с лъжливия образ на тази девойка се подиграва с нашето желание да имаме дете, като ни натрапва чуждо потомство, а забулва като с облак с тази митра истината?

14. На това Сисимитър отвърна:

— Първият от въпросите ти има отговор: този, който прибра и тайно отгледа подхвърленото дете и го отведе в Египет, когато ти ме изпрати за посланик там, съм самият аз. И че на нашето съсловие не е разрешено да лъже, ти знаеш. Аз разпознавам митрата, която, както виждаш, е изпъстрена с царските етиопски букви. Тя изключва всяко съмнение, че е написана другаде, тъй като е изписана с почерка на Персина, който ти е много добре познат. Но имаше и други подхвърлени знаци, които предадох на човека, приел от мене момичето. Той беше елин и, както ми се стори, добър и честен.

— Те са също така запазени — каза Хариклея и показа накитите.

Персина, като ги видя, още повече се смая. Хидасп я запита какви са те и може ли нещо повече да му каже. Тя нищо друго не отвърна, освен че ги разпознава, но е добре да я разпитва у дома.

Явно Хидасп се смути за втори път. А Хариклея му каза:

— Ето това са различителните знаци от моята майка, но този пръстен е твой собствен.

И му показва скъпоценния камък пантарб. Хидасп веднага го позна. Беше го подарил на Персина за годежа.

— Той е мой, мило дете — каза Хидасп, — но че ти го имаш като моя дъщеря, а не си го получила другояче, не мога да бъда сигурен. Освен другото твоята светла кожа не е присъща на етиопците.

— Бяло беше детето, което някога прибрах — извика Сисимитър. — Освен това и възрастта му съвпада с възрастта на тази девойка: тя

навършва седемнадесет години, колкото изминаха от подхвърлянето. Пред мен още стои изразът на очите ѝ, сегашната ѝ нечувана красота отговаря на предишната.

— Всичко това, Сисимитре, е прекрасно — възрази Хидасп, — макар че ти говориш като неин защитник, а не като съдник. Но внимавай! Да не би като разрешаваш една загадка, да създадеш друго подозрение — страшно, от което лесно не може да се отърси моята съпруга, — как сме могли против природата ние, двамата етиопци, да родим бяло дете?

Сисимитър го погледна и му каза с иронична усмивка:

— Аз не зная защо се вълнуваш противно на нрава си, като негодуваш против моята защита, която съм поел не със зъл умисъл. Истински съдия за мен е този, който брани справедливостта. Защо не смяташ, че защитавам повече тебе, отколкото девойката? Когато с помощта на боговете посочвам тебе за баща, а твоята дъщеря, която спасих още в пелени и сега вече израсла, спасявам отново, не изоставям на съдбата? Но ти мисли за нас каквото си искаш, не ще му отдадем никакво значение. Защото не живеем, за да се харесваме на другите, а се стремим към прекрасното и доброто, водени от собствените си възгледи. А обяснението на загадката с цвета на кожата дава самата митра. В нея Персина признава, че докато била в прегръдките ти, се запечатали у нея някакви образи и прилики чрез впечатлението от картината на Андромеда. Ако желаеш да се увериш и по друг начин, налице е първообразът. Погледнеш ли Андромеда, ще видиш приликата между картината и девойката.

15. Прислужници по нареждане вдигнаха и донесоха картината и я изправиха до Хариклея. В същия момент всички започнаха да ръкопляскаат и да се вълнуват. Едни, които що-годе разбираха какво се говори и върши, обясняваха на други и всички се учудваха възторжено на изумителната прилика. Самият Хидасп вече не можеше да се съмнява и дълго време стоя обзет едновременно от радост и от почуда.

— Само още едно остава — каза Сисимитър. — Думата е не само за царската принадлежност и за самото законно наследство, но преди всичко за истината. Оголи си ръката, девойко. Над лакътя ѝ имаше черен белег. Няма нищо неприлично, ако оголиш ръката си. Така ще покажеш родителите и рода си.

Без да се бави, Хариклея оголи лявата си ръка. Показа се черен белег, който като абаносово дърво беше обкръжен от слоновата кост на кожата.

16. Персина не се сдържа повече. Изведнъж скочи от престола, спусна се и я прегърна. Увисна на нейната шия и заплака, и от бурна радост избухна в някакви хълцания (прекомерната радост понякога извиква плачове и въздишки) и насмалко не се строполи заедно с Хариклея.

Хидасп съжали съпругата си, като я виждаше да плаче, и от съчувствие се умилостиви. Вперил поглед в гледката, той стоеше твърд като рог или желязо в борба с напора на сълзите си. Душата му се вълнуваше от бащината обич и от мъжкото себелюбие, сърцето му се късаше между двете и беше тласкано насам и натам като от буря. Накрая то беше надвито от природата, която побеждава всичко. Той осъзна не само че е баща, но и че страда като всеки баща. Вдигна Персина, която се беше свлякла с дъщеря си и беше обвила ръце около нея, прегърна пред всички Хариклея и с пороя от сълзи изпълни бащиното възлияние.

Но не се отказа напълно от предстоящото действие. Известно време остана така и наблюдаваше народа, който се вълнуваше от същите чувства, при тази игра на съдбата плачеше от радост и състрадание и надаваше някакъв неизмерим вик до небето, без да се вслуша в подканите на глашатаите да пази тишина и без да показва открито какво значи този шум. Тогава Хидасп протегна ръка и като я размахна, успокои развълнувания народ.

— Присъстващи — извика, — както виждате и чувате, неочаквано боговете ме обявиха за баща и се установи от много доказателства, че тази девойка е моя дъщеря. Но аз заради любовта си към вас и към родината поставям по-долу грижата за продължението на рода си и за бащинството, което бих получил от нея, и съм готов заради вас да я принеса в жертва на боговете. Наистина виждам, че и вие плачете и сте изпълнени с човешко състрадание, и ви трогва ненавременната жертва на девойката и моето напразно очаквано родово наследство. Все пак е нужно, макар и против вашето желание, да се подчиня на закона на Дедите и да избира благото на отечеството пред личната полза. Дали е угодно на боговете да ми дадат дъщерята и

пак да ми я отнемат (същото аз изпитах някога при нейното раждане и страдам сега при нейното намиране), аз не мога да кажа, но оставям вие да прецените. Също не зная дали боговете, които я отведоха от родината в най-крайните земни предели и пак ми я доведоха по чудотворен начин като пленница, — ще желаят пак да им я принеса в жертва.

Тази, която аз като неприятелка не погубих, като пленница не опетних и в която сега познах дъщеря, не ще се поколебая да принеса в жертва, ако вашето желание е такова, не ще сторя това, което би било извинително за други баща при такъв случай: не ще падна на колене да моля за вашата снизходителност, та сега да отстъпвам от закона, отдаден повече на природните си чувства, като че е възможно по друг начин да се тачи божеството. Но както вие не криете вашето съчувствие и страдате заедно с нашата болка като със своя собствена, също така и на мене е ценно вашето благо. Ще пренебрегна моето наследство, ще пренебрегна и страданието на ето тази нещастна Персина, която още като първескиня стана бездетна. Та ако мислите така, спрете сълзите си и не състрадавайте напусто. Но нека да пристъпим към жертвоприношението.

А ти, дъще (за пръв и за сетен път се обръщам към тебе с това скъпо име), о, напразно в цвета младостта си, напразно намерила родителите си, за която родината се показва по-жестока, отколкото чуждата страна, която ти запази живота, докато родината те води към смърт. Не вълнувай сърцето ми с жалбите си, но покажи сега повече, отколкото преди храброто си царствено благородство и последвай своя баща. Той не може да те съчетае в брак, не те поведе към брачното ложе, но те увенча за заклание и пали факли не сватбени, а жертвени и принася пред олтара тази непреодолима красота. А вие, богове, простете ми, ако съм изрекъл сломен от болката някакви не благочестиви слова — аз, който съм назвал детето си мое и веднага съм станал детеубиец!

17. След тези думи той хвана за ръка Хариклея, като даде вид, че ще я води към жертвениците и ще я предаде на кладата, но сърцето му гореше от по-силния огън на чувството, докато в себе си се молеше народът да не уважи речта му.

Етиопското множество, покъртено от неговите думи, ни най-малко не се съгласи да се отведе Хариклея. Всички извикаха гръмогласно наведнъж:

— Спаси девойката, спаси царската кръв, спаси спасената от боговете! Ние сме ти благодарни, ти изпълни пред нас закона. Ние признаваме твоето царствуване, признай се и ти за баща. Нека боговете бъдат благосклонни пред привидното нарушение на закона. По-голямо беззаконие ще извършим, ако се противопоставим на тяхната воля. Никой да не убива девойката, понеже тя е спасена от тях. Бащата на народа нека бъде баща и на собствения си дом.

И след като се разчуха хиляди подобни гласове и присъстващите и на дело показаха, че наистина ще се противопоставят, изстъпиха се и се възпротивиха с искането да се умилостивят боговете с други жертви.

Хидасп на драго сърце понесе неуспеха си, той прие доброволно това желателно непокорство. Като видя, че народът изразява радостта си с многото продължителни възгласи и с буйни благослови, остави го да се насити на радостта си в очакване да настъпи общо успокоение.

18. А сам се приближи до Хариклея.

— Скъпа — обърна се към нея, — че си моя дъщеря, потвърдиха различителните знаци, доказа мъдрият Сисимитър и показа преди всичко милостта на боговете. Но кой е този момък, който е пленен заедно с тебе и пазен от стража за победните жертви на боговете, а сега стои върху жертвеника и чака изпълнението на обряда? Защо го нарече брат<sup>[1]</sup>, когато най-напред ви доведоха при мене в Сиена? Да не би да се открие, че и той е наш син? Но Персина беше трудна само веднъж, и то с тебе.

Хариклея се изчерви и наведе очи.

— Че е мой брат — отговори тя, — аз излъгах, понеже така се наложи тогава. А кой е в действителност, по-добре сам да ти каже. Той е мъж и не ще се срамува да говори по-прямо от мене, която съм жена.

Хидасп не разбра смисъла на думите ѝ.

— Прощавай, дъще — извика той, — че те накарах с неуместния за моминския свян въпрос за момъка да се изчервиш. Но ти седни в палатката при майка си и я радвай с присъствието си повече, отколкото тя е страдала при твоето раждане. Създавай ѝ радост, като ѝ разказваш

за себе си. А аз ще се погрижа за жертвоприношенията, вместо тебе ще потърся друга равностойна девойка, която да бъде принесена заедно с този момък.

19. Хариклея насмалко не изпищя ужасена от вестта за заколението на Теаген. Но сметна за полезно да потисне тежката си мъка и по необходимост, следвайки целта си, се овладя.

— Господарю — извика, — може би не трябва да търсиш друга девойка, щом веднъж народът чрез моето освобождаване се е отказал от жертвуването на жена. Но ако някой държи жертвоприношението да се изпълни с четен брой младежи от двата пола, ще трябва да търсиш не само друга девойка, но и друг момък или, ако не направиш това, да заколиш не друг девойка, а мене.

— Мълчи! — каза той и я попита защо говори така.

— Защото — отговори тя — предопределението на божеството е да живея, докато той е жив, и да умра заедно с него.

20. Хидасп, още не разбрал напълно смисъла на нейните думи, отвърна:

Хваля, дъще, човеколюбието ти. Състрадаваш чужденеца елин, твой връстник, пленен заедно с тебе, с когото те свързва дружба от времето на странствуването ти, и се застъпваш за спасението му. Но не е възможно той да се освободи от жертвоприношението. Съвсем не би било пристойно да пренебрегнем бащиния обичай за победните жертви. Освен това не би го допуснал и народът, току-що с милостта на боговете склонен да освободи тебе.

— Царю — отвърна Хариклея, — (татко може би още не мога да те назовавам), ако с милостта на боговете моето тяло е спасено, чрез същата милост трябва да бъде спасена и душата ми, понеже наистина той е моята душа, и боговете, които са отсъдили така, го знаят. Но ако се види, че това не е угодно на мойрите и ако трябва на всяка цена жертвоприношението да се изпълни със заколение на чужденеца, обеща ми тази единствена добрина: заповядай аз самата да принеса жертвата, да приема меча като достойна скъпоценност и да покажа пред етиопците мъжеството си.

21. — Не разбирам — отвърна обезпокоен Хидасп — как обръщаш мисълта си в друга посока. Преди малко се опитваше да защитиш чужденеца, а сега се готвиш да го убиеш със собствената си ръка като някакъв враг. В това намерение не виждам нищо възвишено и славно за младо момиче като тебе. Но и така да бъде, то е невъзможно. Изпълнението на това действие според бащините закони е отредено само за посветените на боговете Хелиос и Селена, и то не за кой да е, а само за женен мъж или за омъжена жена. Така че твоето девство ти пречи да изпълниш своето не зная защо изразено желание.

— Но няма никаква пречка за това — каза тихо Хариклея, като се наведе до ухото на Персина. — Има, майко, кой и на мене да даде това име, ако вие сте съгласни.

— Ще се съгласим — каза с усмивка Персина, — веднага ще се съгласим по волята на боговете, когато изберем някой достоен за теб и за нас.

— Не е нужно да го избираме — извика Хариклея, — когато той вече съществува.

22. Тя искаше да говори по-ясно, защото необходимостта я правеше по-смела и опасността за Теаген, която беше пред очите ѝ, я принуждаваше да пренебрегва моминския си свян.

Но Хидасп не се съдържа.

— О, богове — възкликна той, — вие изглежда смесвате лошото с доброто и отчасти възпирате подарено ми неочаквано щастие, давате ми ненадейно дъщеря, но безразсъдна. Нима не е объркан умът ѝ, като произнася такива безсмислени речи? Най-напред нарече брат този, който в същност не ѝ е брат. Запитана кой е чужденецът, отговори, че не знае. Отново опита да спаси като свой приятел този, когото не познава. А като разбра, че е невъзможно да се изпълни желанието ѝ, започна да моли да го убие саморъчно като свой смъртен враг. Казват ѝ, че това е допустимо, че само една-единствена, и то омъжена жена може да изпълни това жертвоприношение. Тогава твърди, че има съпруг, но кой е, не посочва. Как е възможно, когато жертвеникът показва, че нито има, нито е имала. Нима е възможно това изпитание, което винаги е откривало пред етиопците истината, само за нея да мами: когато стъпи върху него, да я пусне необгорена и да ѝ позволи да се представя лъжливо за девица! И на нея само е позволено да нарича



в един миг едни и същи мъже приятели и неприятели и да си измисля недействителни братя и съпрузи? Така че, жено, влез в палатката и я вразуми. Тя или е в бакхическо изстъпление, обладана от някое божество, което присъствува на жертвоприношението ни, или е помътила разсъдъка си поради прекомерната радост от ненадейното щастие. Аз вече заповядах да издирят и да намерят друга девойка, която да принесем на боговете. Докато стане това, ще отида при пратениците от различните народи, за да приема техните дарове за победните ни тържества.

След тези думи той седна на една височинка близо до палатката и нареди да дойдат пратениците заедно с даровете, които носят. Дворцовият докладвач Хармоний го попита как заповядва да дойдат — всички заедно ли, или на групи по народност, или по един.

23. Той отговори, че желае да се представят поред и поотделно, за да получи всеки дължимата му чест.

— Тогава, царю — казва докладвачът, — пръв да дойде Мероеб, племенникът ти. Той пристигна преди малко и чака пред стана, докато ти бъде известно.

— Глупако, ленивецо! — изкрещя му Хидасп. — Защо не ми съобщи веднага, не знаеш ли, че той идва не като пратеник, а като цар и е син на моя брат, който умря наскоро, и аз го възкачих върху неговия трон и го имам за собствен син?

— Зная това, господарю — отговори Хармоний, — но пожелах да намеря подходящия момент, защото, ако докладвачите се нуждаят от нещо, то е от предвидливост. Прощавай, че се стараех да не те отвличам от приятния разговор с царицата и царкинята.

— Но хайде да дойде тогава — нареди царят. Хармоний, като чу заповедта, се отдалечи и скоро се завърна заедно с този, когото трябваше да доведе.

И ето яви се Мероеб, изпълнен с достойнство младеж. Той току-що прехвърляше момчешката възраст, навършваше седемнадесет години, но надвиваше почти всички присъстващи по ръст. Съпровождаше го блестяща свита от телохранители щитоносци. Построената наоколо етиопска войска се изпълни с възторг и почит и отстъпи, за да го пропусне.

24. Хидасп не остана върху престола, но го посрещна, прегърна го с бащинска сърдечност и го настани близо до себе си. Като му подаде ръка, се обърна към него:

— Идеш навреме, сине мой, за да отпразнуваш заедно с нас едновременно и победата, и сватбата. Защото бащините и родови богове и герои са открили за нас дъщеря и, както изглежда, за тебе годеница. Но за това ти ще научиш нещо повече после. А сега кажи, ако имаш някакво желание относно поданиците на твоята царственост.

Мероеб, като чу името „годеница“, не можа да скрие радостта и свяна си и, макар под тъмната кожа, се изчерви, руменината пробягна под загара.

— Всички останали пратеници, които дойдоха, татко — каза той след малка пауза, ще увенчаят, всеки с подобраните си подаръци, твоята блестяща победа. А аз смятам за справедливо да възнаградя с подходящ подарък тебе, отличния пълководец и герой, затова ти водя един мъж, непобедим боец във война и кървави битки, несломим в борба, в юмрука и в пясъка на арената.

И в същото време посочи мъжа и му даде знак да се приближи.

25. Той се изстъпи напред и се хвърли пред Хидасп — с такъв ръст и с такива гигантски размери, че когато целуваше коленете на царя, насмалко не се равняваше със седящите на височината. Без да дочака заповед, свали дрехата си, застана гол и призова всеки, който желае да се състезава с него в оръжие или борба. Но не се отзова никой, макар че царят отправяше чести покани чрез глашатаяте си.

— И на тебе — заяви Хидасп — ще дадем равностойна награда.

След тези думи той нареди да доведат за него многогодишен грамаден слон. Когато доведоха животното, той го прие с голяма радост, а народът възликува в един глас, удивен от остроумието на царя, сякаш намекът за неговото големство им беше утеха за тяхната слабост.

След това доведоха пратениците на серийците, които носеха две одеяния, изтъкани от тънки прежди — едното пурпурно, а другото чисто бяло.

26. Подаръците бяха приети и по молба на дарителите със съгласието на царя бяха освободени някога от държаните от дълго

време в затвора осъдени техни хора. Тогава дойдоха пратениците на щастливата Арабия<sup>[2]</sup>, те поднесоха ароматни билки, канела, подправки и други неща, с които изобилствува арабската почва, всяка на стойност от много таланти. Те изпълниха мястото с благоухания. След тях се явиха представителите на троглодитите, които поднесоха злато, събрано от мравуняци, и двоен впряг от грифони<sup>[3]</sup> със златна сбруя.

След това се появи пратеничеството на блемийците с венец, изплетен от лъкове и остриета на стрели от змийски кости.

— Ето ти, царю — казаха те, — нашите дарове, по стойност те отстъпват на всички други, но показаха цената си пред очите ти при реката срещу персите.

— Те са по-ценни — отговори Хидасп — от скъпи подаръци, защото станаха причина да получавам сега другите.

И същевременно нареди да ги попитат дали желаят нещо. Блемийците го помолиха да им намали данъците. А той ги напълно отмени за срок от десет години.

27. Пред погледа на царя преминаха почти всички пратеничества и той ги награди с равностойни, в повечето случаи с по-скъпи подаръци. Най-накрая се приближиха пратениците на аксиомите, те не бяха задължени да плащат данък, но бяха приятели и съюзници. Като изказваха радостта си по случай постигнатата победа, те също поднесоха дарове, между другото и някакво животно от необикновен вид и странна фигура. По големина достигаше ръста на камила, а по цвят на кожата беше нашарено с петната на пантера. Задната част на тялото му и зад слабините беше ниска както у лъва, а рамената, предните крака и гърдите се издаваха твърде нависоко несъответно на другите части. Шията му, тънка, беше удължена като у лебеда над голямо туловище. Главата му приличаше на камилска, по големина надвишаваше малко повече от два пъти главата на либийския щраус. Диво движи подчертано изписани очи. Чудновата е също походката му, различна от стъпката на всички сухоземни и водни животни. Движи краката си не под ред един след друг, но едновременно двата десни, отделно от тях двата леви, така че с всяка крачка премята едната или другата си страна. То се движи бавно и се държи толкова кротко, че водачът му го води за тънка връв, омотана около главата му като със здрава верига, и го насочва накъдето си иска.

Когато се появи, това животно предизвика удивлението на множеството, което веднага го нарече според характерния вид на тялото му камилопантера. Но веднага смут обзе събора.

28. Случи се следното: пред жертвеника на Селена стояха два бика, пред жертвеника на Хелиос четири бели коня, готови за жертвоприношението. Когато се показва необикновеното чуждоземно животно, те се смутиха като пред привидение, подплашиха се и разкъсаха веригите, които ги задържаха. Единият от биците (изглежда единствен беше забелязал животното) и два от конете се юрнаха да бягат неудържимо. Като не можеха да пробият обръча от войската, образуван от кръгъл плътен строй от тежковъоръжени щитоносци, се втурнаха безцелно и подгониха в бега си всичко в средата, като поваляха по пътя си всичко — и предмети, и живи същества. Така че се вдигна голяма олелия — от уплаха викаха едни, към които се насочваха, от удоволствие други, когато животните връхлитаха върху хората и предизвикваха поради бъркотията и паданията веселие и смях.

При това Персина и Хариклея също не можеха да запазят спокойствие в палатката, но отгърнаха малко завесата, за да видят какво става. Тук Теаген — или тласкан от мъжествената си решителност, или подтикван от някое божество, — щом видя, че пазачите му се бяха разпръснали в общата суматоха, изведнъж се надигна от жертвеника, на който беше коленичил в очакване на заколението си. И грабна цепеница от жертвеника, хвана един от конете, които още не бяха побегнали, метна се на гърба му и като улови гривата на шията му като юзда, го пришпори с пети, заудря го с цепеницата като с камшик и подгони изскубналия се бик.

Отначало присъстващите помислиха, че Теаген се втурва да бяга, и всеки заподканя съседа си да не му позволява да пробие преградата от тежковъоръжени. Но щом починът на Теаген продължи, те разбраха, че това не беше плахост, нито бягство от заколението.

Той догони бързо бика, известно време го преследваше, като почти му докосваше опашката и чрез мушкане го предизвикваше да бяга по-бързо. И накъдето и бикът да се устремеше и обръщаше, Теаген го следваше, като отклоняваше предпазливо всяко негово движение и насочване.

29. Щом го привикна на своята близост и начин на подход, препусна наравно с него като докосваше плешка с плешка и смесваше бичия дъх и пот с конския. Той така изравни бега на двете животни, че главите им отдалеч изглеждаха като сраснали една с друга. Всички изпаднаха във възторг от Теаген, че съчетал в такъв чуден впряг кон и бик.

Множеството беше изцяло улисано в това. А Хариклея следеше Теаген със страх и вълнение, без да разбира какво цели той с дръзновението си, и се боеше да не би да падне, силно обезпокоена от възможното му нараняване, като от свое заколение.

Това не остана скрито от Персина.

— Какво ти е, дете мое? — запита я тя. — Сякаш се боиш за чужденеца. Някак си и аз страдам и го съжалявам заради младостта му. Желая да превъзмогне опасността и да бъде запазен за жертвоприношението, за да изпълним както подобава задълженията си към боговете.

— Смешно е — каза Хариклея — да се молим да не умре, за да умре! Но, майко, ако е във властта ти, спаси момъка заради мене.

Персина, която не се досети за истинската причина, а подозираше друга — изобщо любовна, отговори:

— Не е възможно да бъде спасен. Но все пак какво те свързва с този момък, за когото така се застъпваш? Смело сподели с майка си дори ако се отнася до някакво внезапно безпокойствие, не подобаващо за една девойка. Майчината природа знае да прикрива чувствата на дъщеря си, жената проявява съчувствие към женската слабост.

От очите на Хариклея избликнаха сълзи.

— Ето, освен другото, и това е моята беда — каза тя. — Не ме разбират дори разумните и като говоря за нещастията си, смятат, че не казвам нищо.

30. Рече това и поиска да разкрие истината, но беше отново възпряна от силен вик на гълпата.

Теаген пришпори коня, той се затича колкото може най-бързо, изравни се и малко изпревари с гърдите си главата на бика. Тогава остави коня да препуска свободно, а сам той скочи и се метна на шията на бика. Пъхна лицето си между рогата му и ги обгърна с лакти като с

венец, като преплете във възел пръстите си върху челото на бика. А с останалото си тяло увисна от дясната му страна и се повлече така, подмятан леко от неговите скокове. Когато Теаген разбра, че животното изнемогва под неговата тежест и че от пренапрежението силите му отпадат, и когато стигна до мястото, където седеше Хидасп, прехвърли се напред, изнесе краката си пред краката на бика и макар той да удряше непрекъснато с копита, започна да му спъва хода. Затруднено в бега си и оборено от силата на момъка, животното подгъна колене, праметна се внезапно презглава и се просна напред върху раменете и гърба си. Дълго лежа възник със забити в земята рогове и с неподвижна, сякаш пуснала корени, глава, а краката му удряха напразно във въздуха, бикът беше побеснял от поражението.

Теаген лежеше върху него. Само лявата му ръка беше заета да притиска бика, а дясната вдигаше към небето и я размахваше непрекъснато. Гледаше весело към Хидасп и множеството, сякаш с усмивката си ги подканваше да ликуват заедно с него. А ревът на бика — сякаш тръба — изпълняваше химна в чест на победата на Теаген.

Отвърщаше викът на народа, в който не можеха да се различат отделните похвални слова — сякаш едно-единствено гърло възнасяше възхищения към небето.

По заповед на царя притихнаха прислужници, едни повдигнаха и поведоха Теаген пред Хидасп, други метнаха върху рогата на бика въжена примка, доведоха го отпаднал и пак го привързаха към жертвеника заедно с коня, който също уловиха.

Хидасп искаше да каже нещо на Теаген и да побеседва с него. В това време народът, възхитен от младежа, още отначало изпитващ съчувствие към него удивен от силата му, а беше особено настървен от завист срещу етиопския борец Мероеб.

— Нека този се пребори с Мероеб — викаха всички единогласно. — Нека този, който получи слона, се премери с укротителя на бика — крещяха продължително. И след тяхното настояване Хидасп даде съгласието си. Доведоха етиопеца на средата. Той се оглеждаше наоколо надменно и самонадеяно, пристъпваше бавно и отмерено, размахваше и кръстосваше ръцете до лакти.

31. Когато дойде по-наблизо до събранието, Хидасп погледна Теаген и му каза по елински:

— Чужденецо, трябва да премериш силите си с този. Народът го желае.

— Нека се вслушаме в желанието му — отговори Теаген. — Но как ще се състезаваме?

— В борба — отговори Хидасп. А Теаген попита по-нататък:

— Но защо не по-добре с меч и пълно въоръжение, за да извърша нещо велико или, претърпял поражение, да затрогна Хариклея, която досега не произнесе нито дума за мене, или накрая, както изглежда, се отказва от мене?

— Защо ти се иска да замесиш името на Хариклея — го запита Хидасп. — Може би ти единствен знаеш. Във всеки случай трябва да се бориш, а не да се състезаваш с оръжие, защото не е благочестиво да се види пролята кръв преди времето на приношението.

Теаген разбра, че Хидасп се страхува да не се опорочи жертвата.

— Добре постъпваш — каза той, — че ме пазиш за боговете, които ще се погрижат за нас.

В същото време загреба от земята шепа прах и го посипа по раменете и ръцете си, които все още бяха потни от гонитбата на бика, отърси каквото не беше полепнало, протегна ръцете си напред и като опря здраво крака о земята, препъна подколеници, изви раменете и гърба, наведе леко шията и като обтегна цялото си тяло, застана, очаквайки напрегнато сблъсъка на борбата.

Етиопецът го измери с поглед и се усмихна, като оголи зъбите си и с подигравателни жестове даде израз на презрението си към съперника. След това налетя и стовари върху шията на Теаген ръката си — сякаш лост, и трясъкът от удара се чу надалеч. След това отново зае важна поза и се засмя тъпо.

А Теаген, още от малък в гимнастическите занимания<sup>[4]</sup> упражнен в намазването с елей и запознат точно със състезателното изкуство на Хермес, реши най-напред да отстъпи и за да изпита силата на противника, да не връхлита изведнъж върху чудовищната животинска грамада, но да надхитри с умениято си просташката сила. Макар че беше малко разтърсен от удара, се престори, че чувствава по-силни болки, и остави другата страна на шията си за удар. Етиопецът го удари още веднъж, а Теаген се наведе и се престори, че насмалко ще падне по лице.

32. Етиопецът го погледна презрително и се осмели за трети път вече непредпазливо да връхлети срещу него. Но тъкмо вдигна ръка да я стовари, Теаген светкавично се приведе, отклони удара, с дясна ръка задържа лявата му ръка и отблъсна противника си, който и без това от замахането на собствената си ръка, нанесена във въздуха, се разлюля и го повали на земята. В същото време се пъкна под мишницата му, притисна се о гърба му и като обви с мъка ръце около търбуха, със силни непрекъснати удари на петите изкълчи краката му в глезените и ставите. Така го принуди да падне на колене. После го обгърна с краката си, притисна бедра в слабините му, избута му ръцете, с които етиопецът подпираше гърдите си, извърна ги на възел около слепоочието, изви ги над рамената върху гърба и принуди съперника си да се просне по търбух на земята.

Тълпата нададе общ вик, по-силен, отколкото преди. Не се сдържа и царят, а скочи от престола.

— О, каква неумолимост — извика той, — предстои според закона да се принесе в жертва такъв мъж!

И се обърна към него:

— Млади момко, ще трябва и за жертвата, какъвто е обичаят, да ти сложим венец. А сега се увенчай за тази славна, но напразна за тебе краткотрайна победа. Макар че не мога въпреки желанието си да те спася грозещата опасност, ще направя всичко, каквото е във властта ми. Ако знаеш какво може да се стори за тебе, докато си жив, пожелай го.

Едновременно с тези думи той положи върху Теаген златен, обсипан със скъпоценни камъни венец и не можа да задържи сълзите си.

— Тогава — отговори Теаген — ще поискам и те моля да изпълниш обещанието си. Ако съвсем не може да се отмени заколението, заповядай да го стори със собствената си ръка преоткритата твоя дъщеря.

33. Хидасп се изненада от тези думи и си спомни същата молба на Хариклея, но в бързината не сметна за нужно да издири точно причината.

— Обещах, чужденецо — заяви той, — че ще изпълня възможното, което пожелаеш. Но заколението трябва да извърши



омъжена, а не девица — така изрично повелява законът.

— Но съпруг има и тя — извика Теаген.

— Това са празни приказки на човек, който наистина ще умира — каза Хидасп. — Изпитанието с жертвеника показва, че девойката не познава нито брак, нито мъж. Освен ако намекваш за ей този Мероеб — аз не зная откъде го познаваш, но той още не и е съпруг, само наречен от мене неин годеник.

— И прибави — каза Теаген, — че никога не ще стане такъв, доколкото познавам чувствата на Хариклея и доколкото е справедливо да се вярва на предсказанията на една жертва.

— Но, драги — намеси се Мероеб, — едва когато жертвеното животно се заколи и разреже, показва чрез вътрешностите си бъдещето. Ти, татко, каза истината, че чужденецът пред смъртта си говори празни приказки. Но нека, както заповядаш, го отведат при жертвениците, а ти, ако остава да се извърши още нещо, заеми се със свещенодействието.

И Теаген беше отведен на определеното място. Хариклея, която след неговата победа се беше съвзела и се надяваше на някакъв обрат, когато го поведоха отново, избухна в сълзи.

Персина се опита да я утеши.

— Може би — обърна се тя към нея — момъкът все още може да бъде спасен, ако ти се решиш да ми разкажеш по-открито всичко останало за твоя живот.

Тогава Хариклея по необходимост, като видя, че времето не търпи повече отлагане, започна разказа си.

А Хидасп попита докладвача дали не остават още пратеници.

— Само сиенците, царю — отговори Хармонии, — те носят послание от Ороондат и подаръци. Пристигнаха преди малко.

34. Нека дойдат и те — заповяда Хидасп.

Те дойдоха и предадоха писмото. Хидасп го разгърна и зачете. То съдържаше следното:

„На човеколюбивия и честит цар на етиопците Хидасп — Ороондат, сатрап на великия цар.

Понеже ти ме победи с оръжие, но още повече и с великодушието си и ми отстъпи доброволно цялата моя сатрапия, аз не ще се учудвам, ако сега ми изпълниш още една малка молба. Една

девойка, водена при мене от Мемфис, станала военен трофей. Като пленница тя била отведена по твоя заповед в Етиопия, както научих от нейните придружители, които тогава се отървали от опасността. Аз моля да я освободиш и да ми я подариш, най-напред защото искам девойката за себе си, но още повече бих желал да я предам на баща ѝ. Той обходил много страни, за да търси дъщеря си, и бил пленен през време на войната в крепостта Елефантина. Там след това го срещнах, когато правих преглед на спасилите се, и той пожела да го представя на твоето великодушие. Този мъж се намира сега при тебе заедно с другите пратеници, той е способен да засвидетелствува с нрава си своя благороден произход, способен е и с външността си да те умилостиви. Върни ми го радостен обратно, царю, неин баща не само по име, но и в действителност.“

Щом прочете писмото, Хидасп запитва:

— Кой от присъстващите търси дъщеря си? Показаха му един старец и той се обърна към него:

— Готов съм, чужденецо, да сторя всичко, каквото иска Ороондат. Но аз заповядах да доведат тук само десет пленени девойки. За едната вече се установи, че не е твоята дъщеря. Погледни другите и ако я познаеш, вземи си я.

Старецът падна на колене и целуна краката му. Той внимателно огледа доведените девойки, потърси, но като не я откри, пак се натъжи.

— Царю — каза той, — не е между тези.

— Дадох ти моето съгласие — отговори Хидасп. Укорявай съдбата, ако не откриеш тази, която търсиш. Но че друга нито е доведена, нито се намира тук в лагера, може да видиш и да се увериш.

35. Старецът удари ръка по челото и избухна в плач, вдигна глава, отново огледа множеството и веднага се спусна като обезумял. Като стигна до жертвениците, засука като връв края на наметката си, която носеше, уви я около шията на Теаген и го повлече, като зави с висок глас на всеуслишание:

— Хванах те, подлец, хванах те, нечестивецо и престъпнико!

Стражите се опитаха да го възпрат и да му отнемат Теаген, но той го държеше здраво и го водеше като прилепен за него, така успя да го довлече пред лицето Хидасп и на съвета му.

— Царю — извика той, — ето този отвлече дъщеря ми. Този обезлюди дома ми и го направи бездетен, от самото светилище на Питий грабна душата ми, а сега като невинен стои пред жертвениците на боговете.

Всички се покъртиха от изнесеното: едни разбира думите му, а останалите се учудваха на гледката.

36. Хидасп му заповяда да каже какво по-точно желае. И старецът (той беше Харикъл) премълча истинския произход на Хариклея, понеже се страхуваше не си създаде неприятности от страна на същинските родители, ако се разбере, че при странствуването тя е провинила. Затова той разказа накратко само това, което не можеше да му донесе вреда.

— Имах, царю, дъщеря умна и красива. Ако само видехте, щяхте да се уверите, че говоря истината. Тя беше девица и свещенослужителка на делфийската Артемида. Но ей този хубостник, тесалиец по произход, който дойде в моя град Делфи начело на свещено пратеничество, за да изпълни стар бащин обичай, отвлече девойката от светая светих на храма, и то на храма на Аполон. Затова ще бъде основателно да кажем, че той е извършил светотатство и спрямо вас, като е опетнил и храма на вашия отечествен бог Аполон — той е тъждествен с Хелиос.

Негов помагач в нечестивото му дело стана някакъв мним пророк от Мемфис. Най-напред ходих в Тесалия и поисках от съгражданите му — етейците<sup>[5]</sup> — да ми го предадат, но никак не можах да го открия. Иначе те бяха готови, където и да се намери, да го предадат, за да бъде наказан със смърт като нечестивец. Тогава предположих, че е намерил убежище в бягството си в Мемфис, родината на Каласирид.

Отидох и там, но намерих Каласирид, както той заслужаваше, вече мъртъв. От Тиамид, неговия син, научих всичко за дъщеря си, между другото и това, че била изпратена на Ороондат в Сиена. Но в Сиена (отидох също натам) не заварих Ороондат, а в Елефантина ме застигна войната. И сега идвам тук като молител, който търси дъщеря си... Покажи милостта си към мене многоизстрадалия. Ще бъде от полза и за тебе да почетеш сатрапа, който ме изпраща.

37. Той замълча, завършил думите си с плач и вопли.

Какво ще отговориш на това? — Хидасп запита Теаген.

Цялото му обвинение е основателно — отговори той. — За него аз съм разбойник, безчестник, насилник, но за вас съм благодетел.

— Тогава върни му дъщерята — каза Хидасп, — която не е твоя, понеже преди това била обречена на боговете, и ще понесеш почетна жертвена смърт, а не позорното заклание като наказание.

— Но — отговори Теаген — справедливо е да възвърне отвличената не похитителят, а притежателят ѝ. А това си самият ти. Така че върни я, ако той не я признае за твоя дъщеря.

Вече никой не можа да изтрае. Настъпи общо раздвижване. Сисимитър, който дълго се въздържаше, макар че отдавна разбираше значението на разменяните речи и очакваше да се изясни цялата истина, сега се втурна и прегърна Харикъл.

— Спасена е твоята мнима дъщеря, която ти някога взе от ръцете ми — извика той — и която наистина принадлежи на своите родители, които ти знаеш.

38. Хариклея изтича из палатката, забравила целия свян на моминската си природа и възраст, втурна се в бакхически унес и падна пред краката на Харикъл.

— Татко — извика тя, — когото уважавам не по-малко от истинските си родители, накажи, както желаяш мене, непослушната, отцеубийцата, било че някой отнесе всичко, което извърших, към волята, било, че не го отдаде на грижата на боговете.

Персина от своя страна прегърна Хидасп.

— Всичко е точно така, повярвай — увери го тя, този момък, този елин, знай, е наистина годеник на дъщеря ни. Преди малко тя, макар и след вътрешна борба, ми призна.

От друга страна, и народът тържествуваше и надаваше щастливи възгласи. Всички съсловия и възрасти гледаха с радост това, което се представяше пред тях. Макар че не разбираха повечето речи, те разбираха главното по случилото се с Хариклея, или може би и от внушение на боговете, които изнесоха като на сцена всичко това и доведоха до познание на истината. Те съгласуваха противоположности, като сплетоха радост скърби, смесиха смях и сълзи и превърнаха ужасиите в ликуване. Така се смееха тия, които плачеха, ликуваха тия, които ридяха, намираха, когато не са търсили, загубваха, когато са

смятали за намерен. И накрая очакваното кръвопролитие се превърна в благочестиво жертвоприношение.

А Хидасп запита Сисимитър:

— Какво да правим сега, мъдрецо? Не е благочестиво да лишаваме боговете от жертвоприношението. Да заколим тези, които са ни подарили, също не е благочестиво. Но да помислим какво да направим!

39. Сисимитър отговори не на елински, но на етиопски, за да го разберат всички:

— Царю — каза той, — както изглежда, преголямата радост помрачава и най-разумните мъже. Отдавна ти трябваше да разбереш, че на боговете не е угодно подготвяното жертвоприношение. Сега и самите жертвеници ти показаха, че прещастливата Хариклея е твоя дъщеря и като чрез театрална уредба ти доведоха тук из средата на Елада нейния възпитател, хвърлиха в страх и смут конете и биците пред олтарите, с това дадоха да се разбере, че отхвърлят жертвените обичаи, смятани за най-свещени. И сега като венец на щастието и връхна точка на драмата показаха ето този момък-чужденец като годеник на девойката. Но нека приемем това чудотворство на боговете и да съдействуваме за изпълнение на тяхната воля. Да пристъпим към по-чисти жертвоприношения, като отстраним навеки принасянето в жертва на хора.

40. Това заяви ясно и на всеуслишание Сисимитър, а Хидасп, който разбираше също местния език, улови Теаген и Хариклея за ръка.

— И тъй, присъстващи — извика той, — понеже всичко стана по волята на боговете, не бива да се противим. Затова пред свидетелството на самите богове, които нагласиха всичко това, и пред вас, които показахте, че сте готови да ги следвате, обявявам тази двойка за свързана чрез брачните закони и им позволявам да се съчетаят и да създадат свои рожби. И ако сте съгласни, нека това решение бъде укрепено чрез жертвоприношение. И така, нека пристъпим към свящото действие.

41. След това изявление войската изрази с възгласи одобрението си и проехтяха ръкопляскания, сякаш бракът е вече осъществен.

Хидасп се приближи до жертвениците и преди да започне свещенодействието, каза:

— Повелителю Хелиос и повелителко Селена, щом Теаген и Хариклея станаха съпруг и съпруга според вашата воля, сега е възможно те да свещенодействуват пред вас.

След тези думи свали от себе си и от Персина свещените митри, знаци на жреческото достойнство, и сложи своята на челото на Теаген, а митрата на Персина — на Хариклея.

В този миг Харикъл си спомни делфийското предсказание и откри, че наистина се сбъдва това, което бяха предизвестили отначало боговете, че двамата млади след бягството си от Делфи

*тъмна земя ще съзрат в слънчева горещина,  
там за живота почтен ще получат велика награда*

—

*бял светозарен венец над загорели чела.*

И така Теаген и Хариклея, увенчани с белите митри, приеха от Хидасп жреческия сан и извършиха сами жертвоприношението при добри поличби. След това под светлината на факли и под звуците на флейти и сиринги се отправиха за Мероя — Теаген и Хидасп върху колесница, теглена от коне, Сисимитър заедно с Харикъл на друга, а Хариклея с Персина върху впряга бели бици, изпращани с поздравии, ръкопляскания и игри, за да отпразнуват още по-тържествено в града брачното тайнство.

Така завършва етиопската повест за Теаген и Хариклея. Съчини я един финикиец от Емеса от рода Хелиос, синът на Теодосий, Хелиодор.

---

[1] В същност в девета книга Теаген, а не Хариклея заявява, че двамата са брат и сестра. ↑

[2] „Щастлива“, „плодородна“ Арабия гърците наричали крайбрежието на Арабския полуостров, докато вътрешната му част се наричала „пустинна“ Арабия. ↑

[3] Грифон, баснословна хищна птица, обикновено с тяло на и глава на орел. ↑

[4] Гимназион, у гърците място за телесни упражнения (гимнастика); обширно пространство, обградено от колониади, помещения за упражнения и за бани. В по-късно време там изнасяли беседите си философите. ↑

[5] Етейци, населяващите планината Ета и Южна Тесалия. ↑

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.